Maurice HOROWITZ

INITIATION

à la

LITTÉRATURE HÉBRAÏQUE

de la Bible à nos jours

25 TEXTES HEBREUX

ANNOTES ET TRADUITS

3e DEGRE

INSTITUT DE LA CONNAISSANCE HÉBRAÏQUE

מוֹסָד לַתּוֹדָעָה הָעִבְרִית

INSTITUT DE LA CONNAISSANCE HÉBRAIQUE

(Association déclarée, loi du 1er juillet 1901)

21, Avenue Théophile-Gautier - PARIS (XVIe)

Tél. : JAS. 85-86 C.C.P. PARIS 12.505-33

EXTRAIT DES STATUTS :

Art. 2. — L'Association a pour objet de grouper les personnes intéressées par l'étude de la langue, de la littérature et de la pensée hébraïques, et notamment de la Bible dans son texte original.

LIVRES D'ÉTUDE

DISQUES

COURS PAR CORRESPONDANCE

par Maurice HOROWITZ

Professeur d'hébreu

aux Lycées Janson-de-Sailly et Voltaire

et au Centre National d'Enseignement par Correspondance,

Radio et Télévision.

Maurice HOROWITZ

INITIATION
à la
LITTÉRATURE HÉBRAÏQUE
de la Bible à nos jours

25 textes
annotés et traduits

Troisième Degré

INSTITUT DE LA CONNAISSANCE HÉBRAÏQUE

"Prépare-toi sur le parvis,
"Afin que tu entres dans le sanctuaire"
(Maximes des Pères IV, 16)

Le mot hébreu, d'origine grecque, que nous avons traduit par parvis, est PEROZDOR. Or nous avons employé le même mot dans le titre de notre ouvrage avec la signification de introduction. Pour celui qui connaît l'hébreu et sait se référer au contexte, ce titre exprime donc tout un programme.

Voici un exemple qui illustre la complexité du travail de traduction. Si l'aphorisme "traduttore, traditore" (traduire c'est trahir) s'applique à toute traduction il est particulièrement vrai pour l'hébreu, langue sémitique, dont le génie échappe à l'occidental qui l'aborde sans initiation méthodique.

Parmi les caractéristiques les plus marquantes de la structure sémitique citons :

- La phrase hébraïque débute généralement par le verbe qui en est l'âme, aux nuances subtiles et variées.

- La concordance des temps n'existe pas en hébreu; le verbe exprime soit une action achevée (passé), soit une action inachevée (futur).

- Le verbe "être" au présent est souvent sous-entendu, ce qui permet de suggérer, sous une forme concise, une idée riche en nuances.

Ex. Quatre aptitudes... chez les élèves.

- Le possessif est couramment employé, là où en français il serait incorrect.

Ex. Abraham leva ses yeux.

- L'adjectif qualificatif est très souvent exprimé par une locution (état construit), composée par deux ou plusieurs substantifs.

Ex. Ville de sainteté pour Ville sainte.

- En vue d'une meilleure compréhension du texte, nous avons été obligés parfois d'ajouter un ou plusieurs mots en les mettant entre parenthèses.

A ces difficultés, inhérentes à la structure de la langue, viennent s'ajouter l'esprit oriental qui anime les textes anciens et, chez les auteurs modernes, des locutions pleines d'allusions à ces textes.

Notre traduction n'a aucune prétention littéraire. Son seul but est d'éviter à l'élève de faire des contre-sens dans des textes très variés et souvent étrangers à la mentalité et éloignés de la formation intellectuelle du lecteur français.

Nous avons voulu faire une traduction didactique, suivre le texte d'aussi près que possible et faire sentir le sens exact de chaque phrase. Notre traduction se trouve donc entre deux extrèmes : la traduction littérale qui donne une suite de mots sans tenir compte du sens de la phrase et la traduction littéraire qui essaie de reproduire en français le sens de la phrase tel que l'a compris le traducteur.

Notre traduction est loin d'être définitive. Nous comptons sur la collaboration de tous nos élèves qui, chacun selon son goût et selon ses conceptions, rédigera une traduction personnelle et contribuera par là à améliorer les éditions suivantes.

° °
°

Le choix de 25 textes dans une littérature trois fois millénaire constituait une véritable gageure. Nous nous sommes efforcés d'en trouver les plus significatifs, et pour leur époque, et pour leur genre et qui, au point de vue langue et style, ne représentaient pas trop de difficultés. Chaque texte est présenté et annoté; ces notes relient les textes entre eux et font du livre un tout homogène.

° °

°

Si, malgré toutes ses imperfections et lacunes, ce livre a réussi à éveiller en vous l'intérêt pour notre littérature et le désir de la lire dans son texte original, cela serait notre plus belle récompense.

Plougasnou (Finistère)
Eté 1959

Maurice HOROWITZ

TABLE DES MATIERES

° °
°

(I)

LE SACRIFICE D'ISAAC

Genèse 22, 1 - 13

Ce fut après ces événements que Dieu éprouva Abraham; il lui dit : Abraham. Il lui dit : Me voici. Il dit : Prends donc ton fils, ton unique, celui que tu aimes, Isaac, va vers le pays de Moria et fais-le monter en holocauste sur une des montagnes que je t'indiquerai. Abraham se leva de bon matin, sella son âne, prit ses deux serviteurs avec lui ainsi que son fils Isaac, fendit le bois de l'holocauste, se leva et partit vers l'endroit que Dieu lui avait indiqué.

Le troisième jour, Abraham leva les yeux et vit l'endroit de loin. Abraham dit à ses serviteurs : Asseyez-vous ici avec l'âne, moi et le garçon nous irons jusque là, nous nous prosternerons et nous reviendrons vers vous. Abraham prit le bois de l'holocauste, le chargea sur son fils Isaac, prit dans sa main le feu et le couteau et ils s'en allèrent tous deux ensemble. Isaac dit à son père Abraham : Mon père! Il dit : Me voici, mon fils. Il dit : Voici le feu et le bois, mais où est l'agneau pour l'holocauste? Abraham dit : Dieu se pourvoira de l'agneau pour l'holocauste, mon fils. Et ils marchèrent tous deux ensemble.

Ils arrivèrent à l'endroit que Dieu lui avait indiqué. Abraham y dressa l'autel, arrangea le bois, lia son fils Isaac et le mit sur l'autel par-dessus le bois. Abraham étendit la main et prit le couteau pour égorger son fils. Un ange de Dieu l'appela du ciel et dit : Abraham, Abraham! Il dit : Me voici. Il dit : Ne porte pas la main sur le garçon et ne lui fais rien; car maintenant je sais que tu crains Dieu et que tu ne m'as pas refusé ton fils, ton unique.

Abraham leva les yeux et vit un bélier; celui-ci se prit (ensuite) les cornes dans un buisson. Abraham s'avança, prit le bélier et le fit monter en holocauste, à la place de son fils.

SALOMON, fils de David et de Bethsabée, régna sur Israël pendant 40 ans (970-930 av. J.C.). David fut un homme de guerre et un grand conquérant; Salomon fut un homme de paix. Sous son règne Israël vécut en sécurité, chacun sous sa vigne et sous son figuier, de Dan jusqu'à Beer-Sheva. Salomon embellit Jérusalem, capitale d'Israël, par de magnifiques constructions; sur le Mont Moria il construisit le Temple. Salomon fut un roi sage. De tous les pays rois et princes vinrent écouter de sa bouche, des paroles de sagesse; parmi eux la Reine de Saba. Selon la tradition Salomon est l'auteur du Cantique des Cantiques.

LE JUGEMENT DE SALOMON

Rois I, 3, 16-28

Alors vinrent devant le Roi deux femmes prostituées et se tinrent devant lui. Une des femmes dit :

- De grâce, Majesté, moi et cette femme habitons dans une maison; j'ai accouché avec elle dans la maison. Le troisième jour de mon accouchement cette femme aussi a accouché. Nous habitons ensemble, il n'y a pas d'étranger avec nous dans la maison, il n'y a que nous deux dans la maison. Une nuit, le fils de cette femme est mort car elle s'était couchée sur lui. Elle se leva au milieu de la nuit, prit mon fils de mon côté, pendant que ta servante dormait, le coucha dans son sein et elle coucha son fils mort dans mon sein. Je me suis levée le matin pour allaiter mon fils et voilà, il était mort. Le matin je l'ai regardé attentivement et voici, ce n'était pas mon fils que j'avais enfanté.

L'autre femme dit : Ce n'est pas ainsi, mon fils est vivant et ton fils est mort.

Et l'autre dit : Ce n'est pas ainsi, ton fils est mort et mon fils est vivant.

Ainsi parlèrent-elles devant le Roi.

Le Roi dit : Celle-ci dit : C'est mon fils qui est vivant et ton fils qui est mort et celle-là dit : Ce n'est pas ainsi, ton fils est mort et mon fils est vivant.

Le Roi dit : Apportez-moi une épée! On apporta une épée devant le Roi.

Le Roi dit : Coupez l'enfant vivant en deux et donnez-en la moitié à l'une et la moitié à l'autre.

La femme dont le fils était vivant dit au Roi, car la compassion brûlait en elle pour son fils, elle dit : De grâce, Majesté, donnez-lui l'enfant vivant, ne le faites pas mourir.

Et celle-là dit : Il ne sera ni à moi ni à toi, coupez!

Le Roi prit la parole et dit : Donnez-lui l'enfant vivant, vous ne le ferez point mourir, elle est sa mère.

Tout Israël entendit le jugement que le Roi avait prononcé et craignit le Roi car il avait vu que la sagesse de Dieu était en lui pour juger.

° °
°

I S A I E

ISAIE, fils d'Amots, prophétisa sur la Judée pendant 40 ans. Il naquit vers 830 av. J.C. et fut consacré prophète dès son jeune âge. Isaïe est un des plus grands orateurs et stylistes de la Bible. Sa lanque est pure et concise; il excelle dans la parabole.

LA FIN DES TEMPS

Isaïe 2, 1-5

La vision qu'eut Isaïe, fils d'Amots, sur la Judée et Jérusalem.

Cela sera à la fin des temps.

La montagne de la Maison de Dieu sera prête au sommet des montagnes et plus élevée que des collines.
Tous les peuples afflueront vers lui, des peuples nombreux iront et diront :
Allons et montons vers la Montagne de Dieu, vers la Maison du Dieu de Jacob,
Il nous enseignera ses voies et nous marcherons dans ses sentiers;
Car de Sion sortira la Loi et de Jérusalem la parole de Dieu.
Il jugera entre les peuples et arbitrera entre beaucoup de nations,
Ils briseront leurs épées en socs et leurs lances en faux.
Un peuple ne portera plus l'épée contre un autre et ils n'apprendront plus la guerre.
Maison de Jacob, allons et marchons dans la lumière de Dieu.

LE CHANT DE LA VIGNE

Isaïe 5, 1-4, 7

Je chanterai à mon bien-aimé
Le chant de mon ami à sa vigne.

Mon bien-aimé avait une vigne sur un coteau fertile. Il la bêcha, ôta les pierres, y planta un cep excellent, construisit une tour en son milieu et y creusa aussi un pressoir;
il espéra qu'elle ferait de bons raisins, elle n'en fit que de mauvais.

Et maintenant, habitant de Jérusalem et homme de Judée,

Jugez entre moi et ma vigne :

Que faire encore à ma vigne que je n'aie déjà fait? Pourquoi ai-je espéré qu'elle ferait de bons raisins et en a-t-elle fait de mauvais?

....

Car la Maison d'Israël est la vigne du Dieu de l'Univers et l'homme de Judée est le plant de ses délices.

Il a espéré de l'équité et voici l'iniquité,
De la Justice et voici des appels au secours.

"BILOU". En 1883 des jeunes de Russie décidèrent d'abandonner leurs études et leurs affaires, de monter au Pays d'Israël et de faire revivre ses ruines. Ils inscrivirent sur leur drapeau : "Maison de Jacob allons et marchons", mots dont les initiales en hébreu donnent : BILOU.

IV

LES PSAUMES

Le Livre des Psaumes contient 150 chants dont l'auteur est, selon la tradition, le Roi David. Leurs sujets sont divers : la plupart sont des chants de louanges et d'actions de grâce à Dieu; il y a aussi des chants de morale.

A l'époque du Temple, ils furent récités par les Lévites, avec accompagnement d'instruments de musique. De nos jours, ils sont récités à la synagogue, à l'heure de la prière. Le Livre des Psaumes occupe aussi une place importante dans la religion chrétienne.

CHANT I

Heureux l'homme
Qui n'a pas suivi le conseil des méchants,
Ne s'est pas tenu sur le chemin des pécheurs
Et ne s'est pas assis à la réunion des moqueurs.
Mais tout son désir est dans la Loi de Dieu
Et dans sa Thora il médite jour et nuit.
Il sera comme un arbre, planté au bord des ruisseaux
Qui donne son fruit en son temps
Et dont le feuillage ne se fane pas.
Il n'en est pas ainsi des méchants
Qui sont comme la balle que le vent disperse.
C'est pour cela que les méchants ne résisteront pas au jugement
Et les pécheurs dans la communauté des justes;
Car Dieu connaît le chemin des justes
Et celui des méchants est un chemin de perdition.

CHANT C

Chant d'action de grâce.
Poussez des cris de joie vers Dieu, toute la terre.
Servez Dieu avec joie, venez devant lui avec allé-
gresse.
Sachez que l'Eternel est Dieu,
Il nous a faits et nous sommes à lui,
Son peuple et le bétail de son troupeau.
Venez dans ses portes avec actions de grâce,
Sur ses parvis avec louange.
Remerciez-le, bénissez son nom.
Car Dieu est bon, sa grâce est éternelle;
Et sa fidélité (dure) de génération
en génération.

CHANT CXXXVII

Au bord des fleuves de Babylone,
Là nous étions assis et nous pleurions
En nous souvenant de Sion.
Sur des saules en son milieu
Nous avons suspendu nos harpes,
Car là nos geôliers nous demandaient des chants
Et nos gardiens - de la joie :
"Chantez-nous des chants de Sion!"
Comment chanterions-nous le chant de Dieu
Sur une terre étrangère?
Si je t'oublie, Jérusalem, que ma main droite oublie
(de jouer)
Que ma langue se colle à mon palais
Si je ne me souviens de toi,
Si je ne fais monter Jérusalem
Au sommet de ma joie.....

V

LE CANTIQUE DES CANTIQUES

Le premier verset de ce livre poétique est : "Cantique des Cantiques de Salomon", c'est à dire que Salomon est son auteur. Il contient des chants sur l'amour et l'amitié entre la Sulamite, la bergère, et son bien-aimé.

Selon l'interprétation de nos sages, que leur mémoire soit bénie, le Cantique des Cantiques décrit l'amour entre le Saint, béni soit-il, qui est le bien-aimé, et entre la nation d'Israël, qui est la bien-aimée.

Le Cantique des Cantiques est lu à la synagogue à la fête de Pâques, fête du printemps.

LE CHANT DU PRINTEMPS

Cantique des Cantiques 2, 8-13

La Sulamite est dans sa maison de la vallée. Elle entend la voix de son bien-aimé, après, elle le voit descendre des montagnes. Il s'approche de la maison et regarde à travers la fenêtre.

La voix de mon bien-aimé! Le voici, il vient,
Sautant sur les montagnes, bondissant sur les collines.
Mon bien-aimé ressemble au cerf ou au faon des biches.
Le voici, il est debout derrière notre mur.
Il regarde par les fenêtres, il observe par les barreaux.
Mon bien-aimé se met à parler et dit :
Lève-toi, ma bien-aimée,
Ma belle, et viens.
Car voici, la saison des pluies est passée,
La pluie a cessé, s'en est allée.
Les fleurs paraissent dans le pays,
Le temps du chant est arrivé
Et la voix de la tourterelle se fait entendre dans notre pays.
Le figuier embaume ses fruits
Et les vignes en fleur exhalent leur parfum.
Lève-toi, ma bien-aimée,
Ma belle, et viens.

CHANT DE LOUANGE A LA BIEN-AIMEE .

Cantique des Cantiques 4, 1-5

Le bien-aimé décrit la beauté de sa bien-aimée en la comparant aux animaux, aux plantes et aux monuments parmi lesquels ils vivent.

Te voici belle, ma bien-aimée
Te voici belle.
Tes yeux - des colombes derrière ton voile.
Tes cheveux sont comme le troupeau des chèvres qui
dévalent de la montagne de Galaad.
Tes dents sont comme un troupeau (de brebis) tondues
qui remontent du bain,
Toutes s'accordent
Et pas une défectueuse parmi elles.
Comme le fil de pourpre sont tes lèvres
et ton parler est agréable.
Comme une tranche de grenade est ta joue
derrière ton voile.
Comme la tour de David est ton cou
bâti en forteresse;
Mille boucliers y sont suspendus,
Tous les boucliers des héros.
Tes deux seins sont comme deux faons,
Jumeaux d'une gazelle
Qui paissent parmi les lis.

VI

M I S H N A (TALMUD)

La Thora de Moïse est considérée par Israël comme la Loi éternelle et, selon ses ordonnances et ses commandements, a été fixée la façon de vivre de notre peuple. Elle a été écrite par n nos sages sur des rouleaux de parchemin et est appelée : THORA ECRITE.
Mais au cours des générations, les conditions de vie sont allées en se transformant et le besoin se fit sentir d'adapter les lois de la Thora aux conditions nouvelles. Dans ce but, nos sages ont interprété la Thora et ont élaboré, dans son esprit, des règles nouvelles. Ces règles n'ont pas été fixées par écrit, mais transmises oralement de génération à génération et sont appelées: THORA ORALE.
En l'an 200, en Galilée, Rabbi Juda Hanassi a rassemblé toutes ces règles en un livre appelé MISHNA. La Mishna se divise, d'après les matières de son contenu, en six parties appelées : LES SIX ORDRES DE LA MISHNA. Chaque ordre se divise en traités, chaque traité en chapitres et chaque chapitre en versets.

Les noms des ordres de la Mishna sont :

1 - SEMENCES : Règles relatives au travail de la terre au Pays d'Israël; bénédictions et prières.
2 - FETES : Règles relatives au Sabbat et aux fêtes. A chaque fête importante est consacré un traité.
3 - FEMMES : Règles sur le mariage, le divorce et la vie de famille.
4 - DOMMAGES : Règles relatives aux dommages et aux tribunaux.
5 - SAINTETES : Lois des sacrifices et de l'abattage rituel.
6 - PURETES : Lois du pur et de l'impur.

La Mishna a été acceptée par le peuple d'Israël dans tous les pays de sa dispersion comme un livre sacré qui vient après la Thora de Moïse.

La Mishna est écrite dans un hébreu clair et limpide qui excelle par sa précision merveilleuse et par son style concis et léger. La lanque de la Mishna diffère de la langue poétique de la Bible; on n'y trouve pas les temps renversés. La Mishna contient beaucoup de locutions et de mots nouveaux.

De nos jours, on écrit la prose dans le style de la Mishna et la poésie dans le style de la Bible.

PREMICES

THORA ECRITE : Deutéronome 26, 1-2

Lorsque tu seras venu dans le pays, que l'Eternel ton Dieu te donne pour héritage, et lorsque tu en auras pris possession et que tu t'y seras établi, tu prendras des prémices de tous les fruits du sol que tu retireras de ton pays que l'Eternel ton Dieu te donne, tu les mettras dans un panier et tu iras à l'endroit que l'Eternel ton Dieu choisira pour y faire résider son Nom.

THORA ORALE : Ordre : Semences
Traité : Prémices
Chapitre : 3
Versets : 2-4

Comment fait-on monter les prémices? Tous les villages d'un district se réunissent dans la ville du district, passent la nuit dans les rues et n'entrent pas dans les maisons. Le matin de bonne heure le chef dit : "Levez-vous, nous allons monter vers Sion, vers la Maison de l'Eternel notre Dieu".

Les proches apportent des figues et des raisins frais et les lointains apportent des figues et des raisins secs. Le boeuf marche devant eux, ses cornes sont couvertes d'or et une couronne d'olivier est sur sa tête. La flûte joue devant eux jusqu'à ce qu'ils arrivent près de Jérusalem. Arrivés près de Jérusalem, ils envoient (des émissaires) et ornent leurs prémices. Les princes, les prêtres et les trésoriers sortent à leur rencontre. Ils sortent selon l'importance des arrivants. Tous les artisans de Jérusalem se tiennent devant eux et s'enquièrent de leur santé : "Nos frères, habitants de tel endroit, soyez les bienvenus".

La flûte joue devant eux jusqu'à ce qu'ils arrivent à la montagne du Temple. Arrivés à la montagne du Temple, même le roi Agrippa prend le panier sur son épaule et entre jusqu'à ce qu'il arrive sur le parvis.

A leur arrivée sur le parvis les Lévites entonnent un chant : "Je t'exalte, Ô Dieu, car tu m'as protégé et tu n'as pas réjoui mes ennemis à mes dépens."

PELERINAGE

Trois fois par an tout Israël montait à Jérusalem pour célébrer au Temple la fête de Pâques, la fête des Semaines et la fête des Cabanes. Ils apportaient les prémices à la fête des Semaines. Ces trois fêtes s'appellent : les trois Pélérinages.

De nos jours encore on appelle pèlerin un juif qui se rend à Jérusalem pour ces fêtes.

° °

°

(VII)

MAXIMES DES PERES

MAXIMES DES PERES ou PERES est un traité de l'ordre des dommages. Ce traité contient des dictons de sagesse et de savoir-vivre émanant des sages d'Israël qui ont créé la Thora orale pendant six siècles. Ces sages sont appelés TANAS. Le dernier Tana est Rabbi Juda Hanassi, auteur de la Mishna.

Les plus grands Tanas sont : Hillel et Shamaï qui ont vécu environ 60 ans avant la destruction du deuxième Temple et Aquiba qui avait participé à la révolte de Bar-Kohba.

Tous les Tanas étaient membres de la Grande Assemblée, l'Institution suprême, pour toutes les affaires de Religion et l'Etat, dans la vie du peuple d'Israël, à l'époque du deuxième Temple.

De nos jours encore subsiste la coutume de lire et interpréter les Maximes des Pères à la synagogue, le jour de Sabbat, avant la prière du soir. Dans ce but le Traité des Pères a été introduit dans le livre de prières.

Chapitre I

1 - Moïse a reçu la Thora au Sinaï et l'a transmise à Josué, Josué aux Anciens, les Anciens aux prophètes et les prophètes l'ont transmise aux membres de la Grande Assemblée. Ils ont dit trois choses : Soyez circonspects dans la justice, formez beaucoup d'élèves et faites une haie à la Thora.

3 - Antignos, homme de Sokho, disait : Ne soyez pas comme les esclaves, qui servent le maître, afin de recevoir une récompense; soyez au contraire comme les esclaves, qui servent le maître, sans recevoir une récompense; et que la crainte du ciel soit sur vous.

14 - Hillel disait : Si moi-même je ne m'occupe de moi, qui s'en occupera? Mais si je ne m'occupe que de moi, que suis-je? Et sinon maintenant, quand donc?

17 - Siméon, fils de Rabbi Gamliel, dit : Toute ma vie j'ai grandi parmi des sages et je n'ai pas trouvé pour le corps mieux que le silence. Ce n'est pas la théorie qui est l'essentiel mais la pratique et celui qui multiplie les paroles commet un péché.

Chapitre II

4 - Hillel dit : Ne te détourne pas de la Communauté; n'aie aucune confiance en toi-même jusqu'au jour de ta mort; ne juge pas ton prochain tant que tu ne te seras pas trouvé dans sa situation; ne dis pas une chose qu'on ne peut comprendre (immédiatement, en pensant) qu'elle sera comprise plus tard. Ne dis pas : Lorsque j'aurai des loisirs j'étudierai, peut-être n'en auras-tu jamais.

15 - Rabbi Tarfon dit : Le jour est bref, l'ouvrage est abondant, les ouvriers sont paresseux, la récompense est grande et le patron presse.

Chapitre IV

1 - Ben Zoma dit : Qui est le sage? Celui qui apprend de tout homme..... Qui est le héros? Celui qui vainc son mauvais instinct..... Qui est riche? Celui qui se réjouit de sa part..... Qui est honoré? Celui qui honore ses semblables.....

2 - Ben-Azaï dit : Cours après un commandement insignifiant, comme après un commandement important, et fuis le péché; car l'accomplissement d'un commandement entraîne celui d'un autre et un péché en entraîne un autre; la récompense d'un commandement, est un commandement et la récompense d'un péché, est un péché.

16 - Rabbi Jacob dit : Ce monde ressemble à l'antichambre du monde futur; prépare-toi dans l'antichambre, afin que tu entres au salon.

Chapitre V

7 - Sept traits chez le sot et sept chez le sage. Le sage ne parle pas devant quelqu'un qui lui est supérieur en sagesse; il ne coupe pas la parole à son prochain; il ne se trouble pas pour répondre; il pose des questions à propos et répond comme il convient; il dit du premier, premier et du second, second; sur ce qu'il n'a pas compris il dit : Je n'ai pas compris; il avoue la vérité. Le contraire chez le sot.

10 - Quatre comportements chez l'homme : Celui qui dit : Le mien est le mien et le tien est le tien - c'est un comportement moyen; il y en a qui disent : C'est le comportement de Sodome(et Gomorrhe). Le mien est le tien et le tien est le mien - un ignorant. Le mien est le tien et le tien est le tien - un pieux. Le mien est le mien et le tien est le mien - un méchant.

12 - Quatre aptitudes chez les élèves : vite à apprendre et vite à oublier - le gain s'en va avec la perte; dur à apprendre et dur à oublier - la perte est compensée par le gain; vite à apprendre et dur à oublier - un sage; dur à apprendre et vite à oublier - c'est un mauvais partage.

LITURGIE

La prière "Racontons ..." est dite à la synagogue le Jour de l'An et le Jour du Grand Pardon. Comme un spectacle d'une force dramatique émouvante ce poème liturgique nous décrit le célestre tribunal. La longue énumération des diverses sentences éveille dans le coeur de l'assistance une peur et une crainte qui vont en grandissant. A l'apogée de l'épouvante, l'officiant fait entendre une voix d'espérance : il sera possible d'atténuer la rigueur de la sentence. L'épouvante disparaît et avec beaucoup d'émotion et de larmes, on récite les mots de consolation et de clémence.

Qui est le poète populaire et quand a-t-il composé cette prière? Il est difficile de donner une réponse précise à ces questions. Au début du 13° s. on trouve déjà ce poème liturgique dans de vieux livres de prières des grandes fêtes, sous forme de manuscrits. Selon la tradition, son auteur est Rabbi Amnon de la ville de Mayence, en Allemagne. Ce poème liturgique a été accepté et sanctifié dans toutes les dispersions d'Israël.

RACONTONS LA PUISSANCE

Racontons la puissance et la sainteté de ce jour, car il est redoutable et terrible. En ce jour ton royaume sera élevé, ton trône sera prêt avec grâce et tu y siègeras en vérité. En vérité, car c'est toi qui es juge et arbitre, expert et témoin. Tu écris et tu signes, tu comptes et tu énumères, et tu te souviens de toutes les choses oubliées. Tu ouvres le livre des souvenirs, on y lit et l'écriture de tout homme s'y trouve. On sonne dans une grande trompette et on entend le bruit d'un léger murmure. Des anges se précipitent, la peur et l'épouvante les saisissent

et ils disent : Voici le jour du jugement pour passer en justice l'armée céleste, car ils ne sont pas innocents à tes yeux. Tous les habitants du monde passent devant toi comme le bétail d'un troupeau. Comme le berger en inspectant son troupeau fait passer son bétail sous sa houlette, ainsi tu fais passer, tu comptes, tu énumères et tu examines toute âme vivante. Tu fixes un terme à chaque créature et tu inscris sa sentence.

Le Jour de l'An il est inscrit et le Jour du Grand Pardon il est scellé : Combien trépasseront et combien naîtront, qui vivra et qui mourra, qui à son terme et qui avant son terme, qui par l'eau et qui par le feu, qui par le glaive et qui par une bête féroce, qui par la faim et qui par la soif, qui par un tremblement de terre et qui par la peste, qui par strangulation et qui par lapidation, qui restera dans sa demeure et qui errera, qui sera apaisé et qui sera tourmenté, qui sera quiet et qui aura des soucis, qui sera pauvre et qui sera riche, qui sera abaissé et qui sera élevé.

jeûne	voix	argent
REPENTIR	PRIERE	BIENFAISANCE

Atténuent la rigueur de la sentence.

Car ton nom est digne d'éloges, long à t'irriter et prompt à t'apaiser : Tu ne désires pas la fin du mortel,mais qu'il se détourne de son mauvais chemin et qu'il vive. Tu l'attends jusqu'au jour de sa mort, dès qu'il se détourne, tout de suite tu le reçois. En vérité, tu es son créateur et tu connais son instinct car il n'est que chair et sang. L'homme vient de la poussière et retourne à la poussière; au péril de sa vie il gagne son pain. Il est semblable au pot d'argile qui se casse, à l'herbe qui se dessèche, à la fleur qui se fane, à l'ombre qui passe, au nuage qui se dissipe, au vent qui souffle, à la poussière qui s'envole et au rêve qui s'évapore.

Tu es Roi, Dieu vivant et éternel.

IX

R A S H I

Initiales de : Rabbi Shelomo Itshaqui

(1040 - 1105)

Rashi naquit en 1040 dans la ville de Troyes en France. A son époque, cette ville était un grand centre commercial et les Juifs y gagnaient leur vie dans l'abondance. Ils exerçaient également divers métiers, s'occupaient d'agriculture et plantaient des vignes.

Dans sa jeunesse, Rashi étudia à Mayence en Allemagne. Après, il erra de ville en ville, pour apprendre la Thora de la bouche des plus grands professeurs et savants de sa génération. A l'âge de 25 ans, il retourna dans sa ville natale, y fonda une Yeshiva (école talmudique) et consacra toute sa vie au commentaire de la Bible et du Talmud. A la fin de sa vie, il vit les croisés exterminer des communautés juives et composa des complaintes sur ses frères morts en martyrs.

Le Commentaire de Rashi, pour les Saintes Ecritures, excelle par ses nombreuses qualités. En quelques mots et d'une façon simple Rashi sait évoquer une légende pleine de charme poétique ou un tableau d'une vivacité saisissante. Il s'efforce toujours de trouver le mot qui convient et, s'il ne le trouve pas, il le crée ou emploie un mot français auquel il ajoute : "en langue étrangère". Rashi écrit les mots français en transcription phonétique, ce qui nous donne leur prononciation au Moyen-Age.

Le Commentaire de Rashi est écrit en un hébreu riche et chaud et dans un style léger et clair. Rashi n'observe pas avec pédantisme les règles grammaticales; parfois même le verbe vient au masculin au lieu du féminin.

Jusqu'à nos jours le Commentaire de Rashi sert de base à l'étude de la Bible. Il est imprimé dans toutes les éditions en "écriture ronde" qu'on appelle "écriture Rashi".

EXTRAITS DU COMMENTAIRE RASHI

Genèse 1, 1-8

TOHU, "estourdishon" (étourdissement), en langue étrangère. L'ESPRIT DE DIEU PLANE, le trône de Dieu se tient dans l'air et plane à la surface des eaux (soutenu) par le souffle de la bouche du Saint, béni soit-il, et par sa parole, comme une colombe qui plane au-dessus de son nid pour "acouvtir" (couver), en langue étrangère. UN JOUR, Selon le style de la langue de ce chapitre il aurait dû écrire premier jour comme il est écrit pour les autres jours : deuxième, troisième, quatrième. Et pourquoi a-t-il écrit un? Car le Saint, béni soit-il, était seul dans son univers.

Genèse 22, 1-13

TON FILS, Il lui dit : J'ai deux fils. Il lui dit : Ton unique. Il lui dit : Celui-ci est unique à sa mère et celui-là est unique à sa mère. Il lui dit : Celui que tu aimes. Il lui dit : Je les aime tous les deux. Il lui dit : Isaac. Et pourquoi ne le lui a-t-il pas révélé dès le début? Pour ne pas le troubler brusquement... LE PAYS DE MORIA, Jérusalem, selon l'interprétation de nos sages, car de là sortira la Loi d'Israël (1). IL SE LEVA DE BON MATIN, il se hâta pour accomplir l'ordre. FENDIT, "findra" (fendre), en lanque étrangère. LE TROISIEME JOUR, Pourquoi a-t-il

(1) Les mots : Thora et Moria dérivent de la même racine.

tardé à lui montrer (l'endroit) plus tôt? Pour qu'on ne dise pas : Il l'a déconcerté et confondu brusquement et son esprit se troubla; s'il avait eu le loisir de réfléchir dans son cœur il ne l'aurait pas fait. NOUS REVIENDRONS, Il prophétisa qu'ils reviendront tous les deux. LE COUTEAU, un couteau appelé ainsi car il mange la viande. (2)

Deutéronome 6, 4-9

TU AIMERAS, Accomplis ses commandements avec amour. Celui qui agit par amour n'est pas semblable à celui qui agit par crainte. DE TOUTE TON AME, Même s'il te prend l'âme. DE TOUT TON POUVOIR, De toute ta fortune. Il y a des hommes pour lesquels la fortune est plus précieuse que le corps. TU LES INCULQUERAS, C'est un terme tranchant. Que (ces paroles) soient tranchantes dans ta bouche afin que si quelqu'un te demande une chose, tu ne sois pas obligé d'hésiter, mais répondes tout de suite. A TES FILS, Ce sont les élèves. Nous avons trouvé que dans chaque endroit les élèves sont appelés fils... et comme les élèves sont appelés fils le maître est appelé père. TU EN PARLERAS, Que l'essentiel de ton parler ne soit qu'à leur sujet. Fais-en l'essentiel et non pas l'accessoire.

---

(2) Les mots couteau et manger ont en hébreu la même racine.

(X)

R A M B A M (Maïmonide)

Initiales de : Notre Rabbi Moïse Ben Maïmon
(1135 - 1204)

Maïmonide naquit en 1135, dans la ville de Cordoue, en Espagne; fils d'une famille honorable, dont la généalogie remonte, d'après la tradition, jusqu'à Rabbi Juda Hanassi. Déjà à l'aube de son enfance, on constata chez lui des dons exceptionnels et rapidement il acquit des connaissances profondes, aussi bien dans les Saintes Ecritures que dans les sciences profanes et particulièrement dans la médecine.

Lorsque le garçon atteignit l'âge de 14 ans, sa famille quitta l'Espagne, séjourna quelque temps dans la ville de Fez, au Maroc, et arriva en Israël. En ce temps le Pays d'Israël était aux mains des croisés et la famille Maïmonide décida de descendre vers l'Egypte. Maïmonide qui avait alors 31 ans s'établit dans la ville du Caire et, pour subvenir aux besoins de sa famille, exerça la médecine. En peu de temps il fut célèbre comme grand docteur et fut nommé médecin du roi. Les Juifs d'Egypte nommèrent Maïmonide rabbin de la ville du Caire et chef de toutes les communautés.

Dès sa jeunesse, Maïmonide avait commencé la rédaction d'un commentaire à la Mishna et l'acheva en Egypte. Dans ce commentaire se trouvent "Les treize articles de la foi" relatives à la religion d'Israël qui ont été introduites dans le livre des prières. Chaque article débute par les mots : je crois d'une foi entière.

MISHNE THORA (Seconde Thora). Maïmonide se rendit compte que peu de gens seulement avaient la possibilité de trouver leur chemin dans le Talmud; les matières n'y sont pas classées, beaucoup de règles sont enseignées avec controverses et les discussions sont nombreuses et compliquées. C'est pour cela qu'il arrangea toutes les lois d'Israël de la Thora et du Talmud, dans un ordre substantiel et logique qui forment un grand ouvrage en 14 volumes appelé "Mishné Thora" ou "La Main Forte" (d'après Deut. 34, 12); il est écrit dans un hébreu limpide et clair qui conquiert le coeur.

A peine le "Mishné Thora" avait-il paru que des centaines de scribes en firent des copies et les envoyèrent dans tous les lieux de la dispersion d'Israël; il fut accepté dans beaucoup de communautés comme leur livre de lois. Pourtant des adversaires aussi se levèrent contre le "Mishné Thora"; des rabbins craignirent que ce livre n'entrainât l'abandon de l'étude du Talmud.

"Le Guide des Egarés" est un livre philosophique dans lequel Maïmonide montre qu'il n'existe aucune contradiction entre la foi et la science et il explique la raison de tous les commandements de la Thora par le bon sens. Ce livre fut rédigé en arabe et traduit en hébreu.

Le 20° jour du mois de Tevet de l'année 4965 (1205) Maïmonide rendit son âme. Il fut enterré dans la ville de Tibériade et sur sa tombe on lit encore de nos jours :

De Moïse à Moïse il n'a pas paru comme Moïse.

o o

o

REGLES SUR L'ETUDE DE LA THORA

Chaque homme en Israël est astreint à l'étude de la Thora. Qu'il soit pauvre ou riche, sain de corps ou affligé de douleurs, qu'il soit un jeune homme ou un vieillard dont les forces se sont affaiblies, même s'il est un mendiant qui vit de charité en passant de porte en porte, même s'il a femme et enfants, il est obligé de se fixer un temps pour l'étude de la Thora de jour et de nuit, comme il est dit : "Tu y méditeras jour et nuit".

Jusqu'à quand doit-on étudier la Thora? Jusqu'à sa mort, comme il est dit : De peur qu'ils ne s'éloignent de ton coeur tous les jours de ta vie", et tant qu'il n'étudie pas, il oublie.

Il n'y a pas de commandement parmi tous les commandements qui balance l'étude de la Thora, mais l'étude de la Thora l'emporte sur tous les commandements, car l'étude conduit à l'action. C'est pour cela que l'étude précède l'action en tout lieu.

Peut-être diras-tu : Lorsque j'aurai ramassé de la fortune, je viendrai et j'étudierai, lorsque j'aurai acquis ce dont j'ai besoin et que je me serai libéré de mes affaires, je viendrai et j'étudierai. Si cette pensée se lève dans ton coeur, tu ne mériteras jamais la couronne de la Thora. Au contraire, fais de l'étude de la Thora une occupation immuable et de ton métier une occupation fortuite. Tu ne diras pas : "Lorsque j'aurai des loisirs, j'étudierai, peut-être n'en auras-tu jamais".

On enseigne la Thora seulement à un élève doué et honnête dans ses actions ou à un être intègre. S'il s'est engagé dans un mauvais chemin, on le fait revenir vers le bon (chemin), on l'y habitue, on l'examine à fond, on le fait entrer à l'école et on l'instruit...

Si les élèves ne comprennent pas l'exposé du maître, celui-ci ne se fâchera pas et ne se mettra pas en colère, mais répètera et expliquera la même chose plusieurs fois jusqu'à ce qu'ils aient compris la profondeur de la loi.

REGLES DU REPENTIR

Entière liberté est donnée à chaque homme; s'il veut se tourner vers le bon chemin et être un juste, le choix est entre ses mains; s'il veut se tourner vers le mauvais chemin et être un mécréant, le choix est entre ses mains, comme il est écrit dans la Thora: "Voici, l'homme est devenu comme l'un de nous, pour connaître le bien et le mal....."

Ceci est un grand principe; c'est le pilier de la Thora et des commandements comme il est dit : "Vois, je mets aujourd'hui devant toi la vie" et il est écrit: "Vois, je mets aujourd'hui devant vous....." c'est à dire que le choix est entre vos mains et tout ce que l'homme voudra faire, entre toutes les actions humaines, il les fait, qu'elles soient bonnes ou mauvaises, et c'est pour cela qu'il est dit : "Oh, s'ils avaient toujours le même coeur" c'est à dire que le Créateur ne force pas les hommes et ne les oblige pas à faire le bien ou le mal, mais au contraire tout est entre leurs mains.

Si Dieu avait décidé que l'homme doit être un juste ou un mécréant et s'il avait fait en sorte que l'homme fut entraîné par sa nature vers un chemin donné, ou vers une science donnée, ou vers une idée donnée, ou vers une action donnée, comme se l'imaginent dans leur coeur les astrologues stupides, comment nous aurait-il ordonné par les prophètes : Fais ainsi et ne fais pas ainsi, améliorez votre comportement et ne suivez pas votre méchanceté. Ceci aurait été décidé depuis le début de la création de l'homme et sa nature l'aurait entraîné vers un chemin dont il est impossible de s'écarter? Quelle serait la place qu'occuperait la Thora toute entière et d'après quelle justice punirait-il le méchant et récompenserait-il le juste? Celui qui juge toute la terre n'exercerait-il pas la justice?

J U D A   H A L E V Y

1075? - 1145?

Juda, fils de Samuel le Lévite, naquit vers 1075 dans la ville de Tolède, en Espagne. Fils de parents riches, il put s'adonner entièrement aux études. Comme la plupart des savants d'Espagne, à son époque, il ne se contenta pas seulement de l'étude de la Thora et du Talmud mais s'appliqua également à l'étude de la philosophie et des sciences. Déjà, à l'aube de sa jeunesse, s'éveille en lui le génie de la poésie et il devint le plus grand poète de l'âge d'or des Juifs d'Espagne.

En ce temps-là s'abattirent sur Israël d'innombrables malheurs. Dans les pays chrétiens, les croisés exterminèrent des communautés entières, en Espagne les Juifs eurent à souffrir aussi bien de la part des chrétiens que de la part des Arabes, en lutte pour la domination du pays. La Terre Sainte était dévastée et entre les mains des croisés.

Très vite, Juda Halévy arriva à la conviction qu'il n'y a pas d'existence pour Israël parmi les nations, en terre étrangère et dans son cœur s'embrasa le feu de l'amour pour le Pays d'Israël. Dans ses CHANTS DE SION, le poète exprime sa nostalgie pour le pays des ancêtres quoique celui-ci fût dévasté et désert. Ces chants excellent non pas seulement par la profondeur de leurs sentiments mais aussi par la richesse de leur langue et par leur rythme harmonieux.

L'aspiration vers Sion alla en s'intensifiant dans le cœur du poète, si bien qu'il décida de quitter tout ce qui lui était cher, sa fille unique et son petit-fils, et de monter vers le pays d'Israël; il était alors âgé de plus de 60 ans. Pendant son voyage, il composa LES CHANTS DE LA MER, dans lesquels il décrit la fureur de la tempête. Juda Halévy arriva en Egypte, de là se dirigea vers le Pays d'Israël..... et sa trace disparut.

La légende raconte : Lorsque Juda Halévy s'approcha de Jérusalem il se prosterna et récita son chant : "Sion, ne demandes-tu pas.....? Un Ismaélien passa, le foula avec son cheval et le tua.

Juda Halévy a également écrit un livre philosophique, LE KOUZARI, sous forme d'un dialogue entre le roi des Kazares (1) et un rabbi. Dans ce livre, il développe les principes de la religion d'Israël et explique que le pays d'Israël est béni par des vertus spéciales comme il n'y en a de pareilles dans aucun autre pays. Ce livre fut écrit en arabe puis traduit en hébreu.

° °
°

(1) Les Kazares, peuple mongol des bords de la Mer Noire, se convertirent au Judaïsme vers le 8° siècle.

L E S   C H A N T S   D E   S I O N

MON CŒUR EST EN ORIENT

Mon coeur est en Orient et moi je me trouve en
Occident -

Comment goûterais-je ce que je mange et comment
me serait-ce agréable?

Comment accomplirais-je tous mes voeux,

tant que Sion est dans les liens des chrétiens et
moi-même dans les chaînes des Arabes?

Il sera facile à mes yeux d'abandonner tous les biens
d'Espagne, comme

Il sera cher à mes yeux de voir les cendres du
Sanctuaire détruit.

SION, NE DEMANDES-TU PAS .....

Extrait

Ce chant est un des plus célèbres de la poésie hébraïque du Moyen-Age. Il a vu plus de 60 traductions dans des langues différentes et a été accepté parmi les lamentations du jour anniversaire de la destruction du Temple.

Sion, ne demandes-tu pas comment vont tes captifs

qui te saluent, et qui sont les seuls survivants de ton troupeau?

De l'Occident et de l'Orient, du Nord et du Sud reçois le salut

de loin et de proche, de tous les côtés.

Et le salut du prisonnier de son désir, qui verse ses larmes comme la rosée

du Hermon et aspire à descendre sur tes collines.

Pour pleurer sur tes malheurs je suis comme les chacals, mais en rêvant

au retour de tes captifs - je suis la harpe de tes chants .....

A JERUSALEM

(L'acrostiche est intraduisible)

Belle colline, délice de l'Univers, cité d'un grand roi,

Vers toi aspire mon âme depuis les contrées de l'Occident.

Immense est ma compassion et brûlante, lorsque je me souviens du passé,

Ta gloire qui a été exilée et ta cité qui a été dévastée.

O, si j'avais des ailes d'aigle,

J'arroserais de mes larmes tes cendres et cela me serait agréable.

Je te désire, et même si ton roi n'y est plus et au lieu

Des aromates de Galaad - des vipères, des serpents et aussi des scorpions.

Je chéris tes pierres, je les embrasserais

Et le goût de ta terre serait à ma bouche plus doux que le miel.

LES CHANTS DE LA MER

Les vagues mugissent
Comme la course des roues,
Les grosses et les petites
À la surface de la mer.

Le ciel s'assombrit,
Les eaux bouillonnent,
Les abîmes montent
Et élèvent leur tumulte

Comme une marmite bouillante,
Avec un bruit perçant;
Et point d'apaisement
A leur immense fureur.

Des forts perdent courage.
Les torrents se fendent,
Moitié - des vallées,
Moitié - des montagnes.

Le bateau est malade,
Monte et descend
Et l'œil cherche
Les matelots - où sont-ils?

Mon cœur est tranquille,
J'espère en mon sauveur,
Comme, à côté de Moïse,
Aaron et Myriam.

XII

"H A S K A L A"

Emancipation

Au 18° siècle, prit naissance en Europe le Mouvement de l'Emancipation. Ce mouvement tendit à délivrer l'homme du fardeau de l'héritage du Moyen-Age, de le libérer de l'asservissement aux prêtres, de lui apprendre à s'appuyer uniquement sur la RAISON et de trouver la cause de chaque chose dans le sein de la nature.

Le Mouvement de l'Emancipation pénétra aussi dans le ghetto et contribua à l'éveil de la littérature hébraïque. La lanque hébraïque cessa d'être la langue sacrée mais servit également à exprimer les idées de la culture profane.

JUDA LEB GORDON

1830 - 1892

Il naquit en 1830, à Vilna, qui était alors une ville russe. C'est le plus grand poète de cette époque et le porte-drapeau de l'Emancipation juive (Haskala) en Russie.

Gordon vit dans l'Emancipation le renouveau de la vie juive, en Russie et se persuada que grâce à elle les Juifs se rapprocheraient du peuple de leur pays de résidence et parviendraient à l'égalité civique. Sa devise était : "Sois un homme (semblable aux autres) au dehors et un Juif dans ta maison", c'est à dire que le Juif doit être un citoyen fidèle à son pays mais que chez lui seulement, dans sa vie privée, il doit observer la tradition et s'exprimer dans sa langue.

Mais tous les Juifs ne suivirent pas le chemin de l'Emancipation. Beaucoup abandonnèrent le Judaïsme et s'assimilèrent au peuple au milieu duquel ils vivaient. Le poète craignit alors que la génération suivante ne comprît plus l'hébreu, la langue de sa poésie, et il se demanda avec désespoir :

Pour qui ai-je travaillé?
Ne suis-je pas parmi les derniers poètes de Sion?

Mais ses craintes se volatilisèrent et à la fin de ses jours, Gordon eut encore la joie de voir les bourgeons de la langue hébraïque renaissante.

Le sujet de ses premiers poèmes est puisé dans la Bible. Mais Gordon imite également les poèmes de la littérature universelle en leur donnant un aspect juif. Quoique la langue de Gordon soit celle de la Bible, elle présage déjà l'hébreu vivant renaissant.

° °

°

LA VOITURE EMBOURBEE

Fable

Aide-toi,
Le ciel t'aidera.

Une voiture chargée s'enfonçait dans la boue
Jusqu'aux essieux (de ses roues). Le voiturier
Se désespérait; car le malheur le frappait
En un endroit où les traces de l'homme étaient inconnues,
En un lieu où personne ne viendrait à son secours
Pour dégager sa voiture.
Qu'un pareil malheur vous soit épargné, ô voyageurs.
Alors les bras lui tombèrent, son courage s'évanouit,
Et sans force et sans effort
Il se tint comme un insensé, les mains jointes.
D'abord il se fâcha et jura,
Ensuite il porta ses yeux vers le ciel
Et se mit à crier :
"Seigneur des Seigneurs
Qui chevauche dans les nuages,
Souviens-toi de l'alliance des anciens,
Souviens-toi du mérite des patriarches.
Comme tu as répondu à Jérémie,
Réponds-moi,
Envoie-moi Elie
Qu'il me sorte
De cette boue épaisse et de ce puits d'argile".
Et voici une voix qui lui parla et lui dit :
"Je suis Elie,
J'ai été envoyé pour te sauver,
Ma face restera invisible,
Mais fais ce que je t'ordonne :
Regarde autour de toi, cherche bien,
Où est l'obstacle? Qu'est-ce qui obstrue ton chemin?

Ote l'argile, enlève la boue
Qui, comme des crocs, tiennent tes roues.
Prends le marteau, frappe les pierres et brise-les,
Et remplis ce trou de leurs débris.
L'as-tu rempli?"
"Je l'ai rempli selon tes paroles".
"Maintenant agite le fouet et frappe tes chevaux".
"Ho, ho, mon cheval, ma jument,
Ma belle, ma parfaite.
Volez, emportez,
Sauvez, délivrez.
Ah, ah, ils ont sorti ma voiture.
Que tu sois béni, Elie,
Car tu m'as sauvé".
"Bonhomme, ce n'est pas moi,
(ses oreilles entendirent une voix qui répondit)
Ce ne sont pas mes mains qui ont dégagé ta voiture;
Tes chevaux et tes mains ont accompli le miracle".

A l'homme qui ne s'aide lui-même,
Dieu non plus n'enverra l'aide du ciel.

o o
o

XIII

LE "HASSIDISME"

En 1700 environ naquit, dans un petit village de Pologne, un Juif humble du nom d'Israël. Il devint orphelin de père et de mère et se fit instituteur. Il aimait errer dans les champs et les forêts, observer et méditer. Dans des conversations avec les gens du peuple, dans des histoires et des paraboles, il exprima ses idées profondes : L'homme doit servir son Créateur dans la joie et prier avec enthousiasme et du plus profond du coeur : ce ne sont pas les connaissances dans la Thora qui l'emportent mais la ferveur dans la prière et l'attachement à Dieu.

Des foules de Juifs affluèrent vers lui; on les appela "hassid" (pieux). Ils donnèrent au fondateur du mouvement du "Hassidisme", à rabbi Israël, le nom de "Maître de bonne renommée" dont les initiales en hébreu sont "Besht".

Après la mort du "Besht" ses disciples continuèrent son œuvre. Les chefs du mouvement sont appelés "Tsadiq" (justes).

ISAAC LEBOUSH PERETS

1851 - 1915

Perets naquit en Pologne où il fréquenta le "héder" (école primaire juive). Il puisa la nourriture de l'intelligence dans les livres du Moyen-Age, particulièrement dans le "Guide des Egarés", et trouva l'émotion de l'âme dans le "Hassidisme".

Sous l'influence de la "Haskala" ses premiers balbutiements littéraires s'exprimèrent en hébreu et en vers. A cette époque se répandaient les idées de la révolution russe qui le rapprochèrent des foules juives et de leur langue : le yddish. A partir de ce moment Pérets écrivit en hébreu et en yddish.

Pérets rêva d'une édition complète de ses œuvres en hébreu : son rêve se réalisa douze ans après sa mort, en Israël.

Pérets est le père du conte dans notre littérature. Ses histoires sont imprégnées de l'esprit du "Hassidisme" : il dévoile à nos yeux le monde merveilleux des "tsadiq" (justes) et des "hassid" (pieux); des Juifs simples qui font de bonnes actions et de mauvaises actions et se confient entièrement à la miséricorde infinie de leur Créateur. Il nous fait monter au ciel et engage une conversation amicale avec les anges.

Sa langue est chaude, pleine de la grâce biblique et d'expressions talmudiques. Il se sert à merveille des temps renversés et des mots araméens. (1)

° °

°

---

(1) L'ARAMEEN est une langue sémitique qui a servi pendant des siècles, particulièrement dans l'Empire Perse, à tous les peuples de l'Orient comme langue de la culture et du commerce. L'araméen était la langue parlée par les Juifs à Babylone et, après la captivité, au pays d'Israël. Certaines parties des livres de Daniel et d'Esra; une partie du Talmud et des prières (notamment le "quaddish") sont écrites en araméen.

TROIS CADEAUX

Extrait condensé

Il y a des années et des générations un Juif mourut. Eh bien, un Juif meurt- l'homme ne vit pas éternellement - on le met au tombeau (selon la coutume) d'Israël, l'orphelin récite le "quaddish" et l'âme s'envole vers le ciel pour se présenter au jugement devant le tribunal d'en-haut.

L'âme se tient devant le tribunal d'en-haut et la balance est suspendue et prête à peser les péchés et les bonnes actions.

Vient le défenseur du défunt, celui qui a été sur la terre son bon instinct, et dans sa main se trouve un sac clair et blanc comme la neige. Il se place près de la balance du côté droit.

Vient l'accusateur du défunt, celui qui a été là-bas son mauvais instinct; dans sa main se trouve un sac noir. Il se place près de la balance du côté gauche.

Le défenseur commence à verser du sac blanc sur le plateau droit de la balance, des bonnes actions. Elles brillent comme des pierres précieuses et leur parfum se répand comme celui des bons aromates.

L'accusateur verse de son sac noir, sur le plateau de gauche, des péchés. Ils sont noirs comme le charbon et leur odeur est comme celle du goudron bouillant.

Et les plateaux bougent lentement, lentement, montent l'un après l'autre; de l'épaisseur d'un cheveu vers le haut, de l'épaisseur d'un poil vers le bas. Ce n'est qu'un Juif simple et ses actions sont modestes, les bonnes comme les mauvaises : des grains, des débris, de la poussière - l'oeil les voit à peine.

Mais même l'eau d'un puits a une fin : les sacs ont été vidés et l'huissier, un ange parmi les autres anges, s'approche de la balance et voit une chose qui ne s'était pas produite depuis que Dieu avait créé le ciel et la terre, et il reste sidéré.

- Pourquoi s'attarde-t-il là-bas? demande le président du tribunal avec impatience.

L'huissier, les yeux fixés sur l'aiguille du fléau de la balance, répond d'une voix étrange :

- Au milieu, l'aiguille du fléau est au milieu, sans bouger.

Et du tribunal d'en-haut, après une longue délibération, sort la sentence :

- Etant donné que le poids des mauvaises actions ne dépasse pas celui des bonnes actions - il ne serait pas juste que l'accusé descende aux enfers.

D'autre part :

Etant donné que les bonnes actions ne l'emportent pas sur les péchés - les portes du Paradis lui seront fermées à double tour.

C'est pour cela que l'âme sera errante. Elle planera dans l'air de l'univers, entre le ciel d'en-haut et l'enfer d'en-bas.

L'huissier la conduit dehors et l'âme pleure amèrement.

- Qu'as-tu, âme, à être si bouleversée, lui dit l'ange; si tu n'as pas ta part des délices du Paradis, tu as été sauvée du feu de l'enfer. Pas de miel, mais pas de dard non plus.

Mais l'âme ne se console pas : Mieux valent toutes les peines que le néant. Rien du tout, ditelle, c'est ce qu'il y a de plus terrible.

Alors la compassion de l'ange s'enflamme à son égard et il lui dit avec beaucoup de pitié :

- Ecoute-moi bien, âme désolée, seulement les justes assis au Paradis se rappellent et intercèdent parfois en faveur des âmes malheureuses, devant le Trône. Et ces justes - la vérité doit être dite - aiment les cadeaux. Descends donc, tourne autour de la terre, regarde bien, avec des yeux grands ouverts, tout ce qui se passe parmi les vivants. Et si tu vois quelque chose de bon, de beau, d'exceptionnel, attrape-le et apporte-le tout de suite en cadeau pour les justes du Paradis. Frappe chez le portier, en mon nom et il te recevra. Et lorsque tu auras apporté trois cadeaux, crois-moi, les portes du Paradis s'ouvriront devant toi.

Et avec infiniment de pitié il fit sortir l'âme du ciel et ferma la porte derrière elle.

LE PREMIER CADEAU

L'âme se ressaisit, déploya ses ailes et descendit.

Elle tourna autour de la terre, survola des villes et toutes sortes d'habitations....

Et voici, au milieu de la nuit, dans l'obscurité complète, une flamme jaillit d'une haute fenêtre :

Des bandits ont attaqué la demeure d'un riche.

Dans la main de l'un, une torche allumée - il éclaire. Le second tend un couteau vers la poitrine du riche : Si tu bouges la main et si tu ouvres la bouche - la lame te sortira de l'autre côté. Les autres pillent.

Le Juif se tient en face du couteau calmement. Ne bouge sa paupière pas plus que ne tremble un poil de la longue barbe qui lui descend jusqu'à la ceinture. Il pense :

- Dieu a donné, Dieu a repris, que le nom de Dieu soit béni.

Les bandits ouvrent les tiroirs et les coffres, en sortent de l'argent, de l'or et toutes sortes de bijoux - Ils trouvent au fond d'un des coffres une cachette et sont remplis de joie : là se trouve le plus précieux. Ils sortent un petit paquet de la cachette et veulent l'ouvrir.

Soudain le riche tend la main, ouvre la bouche - mais à la place de paroles jaillit de sa poitrine un jet de sang, du sang bouillonnant.

Le couteau a accompli son œuvre. Le riche est tombé.

Mais les bandits se sont lourdement trompés, ils ont versé le sang en vain.

Ni objets d'argent ou d'or, ni pierres précieuses ou perles ne se trouvaient dans le paquet, mais une poignée de poussière de la Terre Sainte pour mettre sous son chevet le jour de sa mort.

Et c'est ce paquet qu'il avait voulu sauver.

L'âme se précipita, attrapa un grain de la poussière trempée dans le sang du riche, vola vers le haut, frappa à la porte - et le premier cadeau fut accepté...

XIV

AARON DAVID GORDON

1856 - 1922

A.D. Gordon naquit en Russie et monta au Pays à l'âge de cinquante ans. Quoique de constitution faible il entreprit de durs travaux manuels. Il ne se fixa pas à un lieu de travail; de Petah-Tiqva il passa à Rishon-Letsion, de là à Rehovot et ainsi, dans d'autres endroits du Pays. A chaque endroit il choisit le travail le plus dur aux champs, au vignoble, à l'orangerie ou au jardin. Ce n'est que dans les dernières années de sa vie qu'il se fixa à Dagania.

A chaque endroit A.D. Gordon fut un maître et un guide pour les ouvriers. Après la journée de travail les camarades des environs se réunissaient dans sa petite chambre modeste et à la lumière d'une lampe à pétrole ils discutaient et écoutaient ses paroles.

Dans les nombreux articles qu'il publia dans le journal "Le Jeune Travailleur" A.D. Gordon élabora la théorie de la religion du travail au Pays d'Israël. Il aime son pays d'un amour ardent et selon lui tout Juif devrait y monter. Ses articles sont écrits dans un hébreu facile et simple; parfois il emploie un mot étranger lorsque son équivalent n'existe pas en hébreu.

A Dagania on montre encore, de nos jours, dans sa chambre, la table de bois blanc, sa musette et la Bible dans laquelle il aimait à s'absorber.

o o

o

EXTRAITS DE SES ARTICLES

LE TRAVAIL

Un peuple qui a été complètement coupé de la nature, qui pendant deux mille ans a été enfermé entre des murs; un peuple qui a été habitué à toutes sortes de vies mais pas à une vie naturelle, à une vie de travail de lui-même et pour lui-même - un peuple pareil ne pourra sans un effort de toute sa force vitale, redevenir un peuple vivant, naturel, travailleur. L'essentiel nous manque : le t r a v a i l. Non pas un travail par contrainte, mais un travail auquel l'homme est attaché par un lien organique, naturel, et à travers lequel le peuple est attaché à son sol et à la culture qui pousse de son sol et de son travail.

Nous avons failli au travail (je ne dis pas : nous avons "péché", car nous n'en sommes pas arrivés là par notre faute) et par le travail nous guérirons. Nous devons placer le travail au centre de toutes nos aspirations, fonder sur lui toute notre œuvre. Ce n'est que lorsque nous aurons fait du travail pour lui-même notre idéal, ou mieux encore, lorsque nous aurons réalisé la révélation de l'idéal du travail, que nous pourrons guérir de la lèpre dont nous sommes atteints, que nous pourrons combler le fossé qui nous sépare de la nature.

-

TRAVAIL ET CULTURE

Le travail nous manque, non seulement en tant que facteur qui lie l'homme à la terre et la rachète, mais aussi en tant que facteur essentiel dans la création d'une culture nationale.

La culture vivante n'englobe-t-elle pas toute la vie? Tout ce que les hommes créent pour la vie, voilà de la culture : le travail de la terre, la construction d'une maison ou d'une route - tout travail, toute besogne, tout ouvrage, voilà de la culture. Et tout ce que ressentent, pensent et vivent les travailleurs pendant leurs occupations et en dehors de leurs occupations; les rapports qui naissent de tout cela, la culture supérieure s'en alimente : la science, l'art, la foi et les idées, la poésie, la morale et la religion.

C'est pour cela qu'il faut dire tout simplement : Tout notre désir au Pays d'Israël est de faire réellement de nos propres mains toutes les choses qui font la vie, de faire réellement de nos propres mains tous les travaux, toutes les besognes et tous les ouvrages, depuis les plus intellectuels, les plus propres et les plus faciles jusqu'aux plus grossiers et plus durs, de ressentir tout ce que ressent le travailleur pendant ses occupations, de penser tout ce qu'il pense, de vivre tout ce qu'il vit selon notre conception; nous aurons alors une culture, nous aurons alors une vie.

LE PAYS D'ISRAEL

Le pays nous attend - tout Juif qui se cherche, qui cherche la vie et le peuple doit aller au Pays d'Israël. Là se réalise l'union entre l'homme, la nature et le travail. La route de l'Exil vers le Pays d'Israël ressemble à l'échelle appuyée sur la terre dont le sommet touche au ciel.(1)

(1) Echelle de Jacob (Genèse, 28,12)

"L'AMOUR DE SION"

Le Sionisme

A la fin du 19° siècle les pogromes se multiplièrent en Europe occidentale. Les hommes de la "Haskala" se rendirent alors compte que ce n'est pas en se rapprochant des habitants du pays de leur résidence, de leur langue et de leur culture, que sera résolu le problème juif. Le seul remède juste est l' "autoémancipation" : la renaissance de la nation juive sur son sol et dans son pays, comme nation parmi les nations. Tel est le programme du Sionisme. Dans toutes les étendues de la dispersion, dans les villes et dans les villages, des sections sionistes furent créées en vue de réaliser ce programme.

En 1882 les premiers jeunes gens, membres du "Bilou", montèrent au Pays. D'autres pionniers vinrent après eux et fondèrent la colonie de Rishon-Letsion.

AHAD-HAAM

Asher Ginzbourg

1856 - 1926

Asher Ginzbourg naquit le 17 Av 5616 (1856) dans une petite ville de Russie, fils unique d'une famille hassidique. Il reçut une éducation traditionnelle selon la Thora et le Talmud, étudia la littérature de nos sages du Moyen-Age, lut des livres de la Haskala et s'appliqua à l'étude des langues étrangères. Déjà dans sa jeunesse il acquit la célébrité d'un génie et d'un savant.

A l'âge de 28 ans il vint à Odessa, ville de la Haskala et de la culture hébraïque. Là il entra en contact avec les Sionistes et fut élu au comité central. Très vite tous reconnurent les qualités de Ginzbourg qui excellait par son intelligence vive, qui aimait la vérité et qui ne connaissait pas de compromis.

Ginzbourg réfléchit profondément sur la situation du mouvement sioniste et publia son premier article sous le titre : "Ce n'est pas le chemin". Il signa cet article "Ahad Haam" (un du peuple) qui devint son pseudonyme littéraire. Dans cet article, et dans beaucoup d'autres, il blâma les sionistes de concentrer toute leur activité autour des collectes de dons, de prêter trop d'attention à la générosité des bienfaiteurs et de négliger l'éducation nationale du peuple.

Le chemin que le Sionisme doit suivre est celui de la renaissance des cœurs, la préparation du peuple d'Israël à la rédemption. Il faut édifier dans le pays d'Israël un centre spirituel qui sera le cœur de la nation et qui servira de modèle; l'essentiel n'est pas la quantité mais la qualité.

En vue de la réalisation de cet idéal, une société secrète fut fondée au nom de "Fils de Moïse". Comme membres, ne furent acceptés que de rares élus, des hommes d'un niveau moral très élevé. Ils furent les prêtres, les piliers de l'idéal, et eurent une grande influence sur toutes les activités sionistes. Les "Fils de Moïse" fondèrent des écoles hébraïques, publièrent des livres et des journaux et fondèrent en Israël une nouvelle colonie qu'ils appelèrent Rehovot.

Quatre ans avant sa mort Ahad Haam monta au Pays et s'établit à Tel-Aviv. Il y mourut et y fut enterré.

Tous ses articles ont été réunis en un livre sous le titre : "Au Carrefour". Ses écrits se distinguent par leur langue simple et précise. Quoique très versé dans toute la littérature traditionnelle il ne se sert pas d'expressions et de jeux de mots incompréhensibles au lecteur modeste. Il est considéré comme un des fondateurs de la langue moderne.

AU CARREFOUR

LE CENTRE SPIRITUEL

Ce qui nous manque, c'est un endroit désigné pour un centre spirituel national, qui soit un refuge sûr et exclusif du Judaïsme, du génie de notre nation, auquel et au perfectionnement duquel participeront tous les fils de notre peuple, dans tous les pays de leur dispersion. Cette œuvre commune rapprochera spirituellement tous ceux qui sont éloignés les uns des autres, dans l'espace et par les idées, et par lui, et plus tard aussi par l'influence du centre dans toutes les directions, sera sanctifié l'esprit national dans tous les cœurs et sera aussi fortifié le sentiment de la communion nationale.....

Le Pays d'Israël doit servir de centre à la Thora et à la sagesse, à la langue et à la littérature, au travail physique et à la purification de l'âme, image véridique du peuple d'Israël comme il est et comme il doit être. A tel point qu'un Juif de l'Exil considérera comme un bonheur de voir une fois de ses yeux le centre du Judaïsme. Et à son retour chez lui, il dira à son voisin : Veux-tu voir le modèle de l'homme d'Israël sous son aspect véridique - rabbin, savant ou écrivain - paysan, artisan ou commerçant? Va au Pays d'Israël et tu verras.....

LES PRETRES ET LE PEUPLE

Toute idée nouvelle, religieuse, morale ou sociale ne naîtra ni ne subsistera sans une équipe de prêtres qui lui consacreront leur vie et la serviront de toute leur âme et de toute leur force; qui monteront toujours la garde pour la préserver de tout ac-

cident fâcheux et qui dans toute situation dangereuse seront les premiers à lui sacrifier leur vie. L'idée nouvelle est un chemin par lequel personne n'est encore passé, et tout chemin de ce genre se trouve en grand danger. Ce n'est pas à la foule, qui se laisse vivre, que nous pourrons nous adresser, et ce n'est pas sur elle que nous pourrons nous appuyer, pour qu'elle fraye un chemin devant cette idée, au péril de sa vie. C'est ce que feront les prêtres, qui ont la force et le courage moral nécessaire. Le peuple viendra après, lorsque le chemin sera frayé et aplani devant lui.

Une pareille équipe de prêtres - appelez-les sionistes ou de tout autre nom que vous choisirez - est nécessaire aussi au Sionisme dans le Pays d'Israël et en dehors du Pays. Ceux qui ont la possibilité de monter au Pays, y monteront et s'y établiront. Ils seront pour les autres immigrants des guides, des anges gardiens, leur donneront de leur esprit et leur serviront de modèle pour le travail, la patience l'amour et l'union.

Ceux dont la situation ne leur permet pas de monter au Pays d'Israël ont aussi devant eux un vaste champ d'action en dehors du Pays : gagner les âmes à l'idée et non seulement des membres à une organisation, purifier les cœurs et les actes de tout ce qui se dresse en ennemi devant nous depuis toujours et surtout, élever et éduquer la génération montante dans un esprit juste, pour qu'elle soit plus apte que nous à aborder la grande œuvre. Et tout cela non pas avec bruit, tumulte et cris, mais avec calme et modestie comme c'est la coutume de ceux qui accomplissent leur tâche avec amour.....

XVI

H A Y I M   N A H M A N   B I A L I Q

1873 - 1934

H.N. Bialiq naquit le 10 Tevet 5636 (1873) dans le village de Radi en Ukraine. Son enfance se passa dans son village natal qu'il nous décrit dans "Herbes Folles". Lorsqu'il eut cinq ans environ,ses parents s'installèrent dans un faubourg de la ville de Jitomir. Les souffrances de la pauvreté et de la misère qu'endurait sa famille laissèrent dans son cœur une impression profonde qu'il exprima plus tard dans ses poésies.

A l'âge de huit ans il perdit son père et vint chez son grand-père. Le vieillard aimait son petit-fils; il s'enthousiasma pour ses dons et sema dans son cœur l'amour de la Thora et de la tradition. Dans la bibliothèque de son grand-père le garçon trouva toutes sortes de livres sur la morale, la cabale et le hassidisme et les dévora page après page. A l'école, il apprit la Thora; mais pendant les moments de loisir, il s'absorba dans des livres de la Haskala et s'aventura aussi à écrire des vers.

A 18 ans, Bialiq se rendit à la célèbre yechiva de Volijin, en Lithuanie. Très vite il fut pris en affection par le Directeur de l'école et par ses condisciples, grâce à son application et à la vivacité de son esprit. Dans son grand poème "Le Studieux" (Hamatmid), Bialiq décrit l'emploi du temps d'un élève de la yechiva qui s'applique jour et nuit à l'étude de la Thora.

Deux ans après, Bialiq quitta la yechiva et se rendit à Odessa, (au bord de la Mer Noire) qui était alors la ville de la Haskala et un grand centre juif. Là il entra en contact avec Ahad Haam et avec d'autres écrivains. Pendant de nombreuses années, il travailla dans l'enseignement et fonda les maisons d'édition "Moria" et "Devir". En 1892, Bialiq publia son premier poème, "A l'Oiseau".

Pendant de nombreuses années, Bialiq se pencha sur les sources du passé et recueillit tous les trésors spirituels du judaïsme. Le plus important de ces recueils est "Le Livre des Légendes". Bialiq puisa à ces sources, les adapta, leur insuffla son esprit et composa "Les Légendes du Roi David et du Roi Salomon". Il puisa également dans le folklore et écrivit des poésies populaires qui excellent par leurs vers légers et harmonieux.

En 1921 Bialiq monta au Pays et s'établit à Tel-Aviv où sa maison devint très vite le centre de la vie culturelle. A cette époque, il écrivit des poésies pour enfants sur un rythme gracieux; citons parmi elles "Le Chant du Travail". Très souvent il se rendit en mission dans les pays de l'Exil pour éveiller les coeurs en faveur de l'œuvre de la renaissance du peuple et du pays.

Le 22 Tamouz 5694 (1934), Bialiq mourut à Vienne à la suite d'une opération des reins et fut enterré dans le vieux cimetière de Tel-Aviv. Sa maison y a été transformée en musée du poète.

Bialiq est le géant de la nouvelle poésie hébraïque, le poète national et le visionnaire de sa génération. Il avait puisé dans les sources primaires de la nation : Les Saintes Ecritures, le Talmud, la Liturgie; mais sa création est une œuvre personnelle et un renouveau. Le grand miracle de l'oeuvre de Bialiq est sa langue qui se distingue par sa puissance et sa grâce, aussi bien en poésie qu'en prose.

° °

°

"HERBES FOLLES"

Extraits

MON VILLAGE NATAL ET MON RÊVE

Combien de saisons d'été et d'hiver avaient passé, depuis le moment où j'avais pris conscience de moi-même, dans mon village natal, jusqu'au moment où nous l'avions quitté, moi et ma famille, pour habiter dans un faubourg de la ville voisine - je ne m'en souviens guère. J'étais alors un enfant; couché dans la poussière, je n'avais pas encore atteint, semble-t-il, l'âge de 5 ans et quelle notion du temps peut avoir un enfant? Il est certain que dans mon village natal, l'ordre établi depuis la création du monde n'avait pas changé : une saison venait, une autre s'en allait et le monde continuait comme de coutume. Mais ce monde est encore caché en moi dans un compartiment spécial des trésors de mon cœur - ce monde étrange, merveilleux, unique, lui, me semble-t-il, n'avait jamais connu d'hiver ni de saison des pluies. Tout le village de ce temps-là, devant mes yeux grands ouverts, ne forme qu'un seul traité (1) - celui d'un splendide été.

Sur ce tapis, qui est entièrement azur du ciel et verdure des champs, sont brodées devant mes yeux des vues du monde de ces premiers jours, des vues paisibles et légères comme la brume cristalline; moitié énigmes - moitié rêves, et malgré cela il n'y en a pas de plus claires et de plus précises, et d'une réalité plus substantielle. J'étais faible, petit, abandonné à moi-même; je ne savais pas poser de questions et appeler les choses par leur nom, et personne à mes côtés pour m'apprendre à parler et pour éveiller mon esprit; personne pour me prendre par la main et pour visiter mon coin. J'errais, solitaire comme un poussin orphelin autour du nid. Mon père et ma mère m'avaient abandonné et personne ne veillait sur moi. Et alors Dieu, dans sa bonté infinie, m'avait accueilli sous la protection de son aile et m'avait permis de m'asseoir en silence, à côté de son repose-pieds, de jouer doucement avec les franges de son vêtement et les pans de son manteau.....

---

(1) Traité = chapitre du Talmud.

L'ALPHABET ET CE QU'IL Y A ENTRE LES LIGNES

Les formes des lettres m'apparurent sous de nombreux aspects : elles ressemblaient à des bêtes, des animaux, des oiseaux, des poissons, des objets ou tout simplement à des créatures étranges, auxquelles je n'avais pas encore trouvé d'équivalent dans ce monde. Le "shin" ש , voilà un dragon à trois têtes; le "lamed" ל , voici une cigogne qui tend le cou et se tient sur un pied, comme celle qui habite à la cime de l'arbre, derrière notre maison; le "guimel" ג , voilà une botte comme celle qui est dessinée sur le couvercle des boîtes de cirage et qu'un petit diable pourvu d'une queue astique avec beaucoup d'application; le "dalet" ד a la forme d'une cognée; et ainsi de suite. Parfois une lettre m'apparaissait un jour sous un aspect et le lendemain sous un autre. Cette opération s'effectuait d'elle-même, sans aucune intention et sans aucun effort de ma part. Une forme qui avait vieilli disparaissait et une autre venait à sa place.

Lorsque j'arrivai à l'assemblage des lettres, ce fut une foule énorme de créatures étranges et bizarres, qui marchaient par groupes et arrivaient côte à côte ou l'une derrière l'autre, nuque contre face et face contre nuque. Le "noun" ן simple et le "pé" ף camus sautaient toujours en tête sur un pied. Le "lamed" ל marchait droit, le cou tendu et la tête levée comme s'il disait : "Regardez, je vous dépasse toutes d'une tête". Entre temps, le "yod" י se précipitait et arrivait; ce petit être, qui à mes yeux ne ressemblait à rien, qui n'avait personne sur qui s'appuyer, m'était justement pour cela plus cher que tous les autres. Il semblait toujours voler en l'air ou être entraîné on ne savait pas trop comment - mais mon coeur lui était acquis. J'avais peur et je tremblais qu'il ne se perdît parmi ses camarades, à cause de sa petite taille, qu'il ne fût foulé aux pieds ou écrasé parmi les autres, Dieu nous en préserve.....

A L'OISEAU

Extrait

Grand salut, petit oiseau, de retour
Des pays chauds vers ma fenêtre -
Combien se languissait mon cœur, de ta voix si
agréable,
Lorsque tu avais quitté ma demeure, en hiver.

Chante, raconte, mon cher oiseau,
Les merveilles des pays lointains;
Dans ce beau pays chaud
Les malheurs et les peines se multiplient-ils aussi?

M'apportes-tu le salut de mes frères de Sion,
De mes frères lointains et proches?
O, les heureux, savent-ils au moins
Que j'endure, ô, que j'endure des souffrances?

Savent-ils en quel nombre sont ici mes ennemis,
En quel nombre, ô, nombreux, se dressent-ils contre moi?
Chante mon oiseau, les merveilles du pays
Où le printemps est éternellement beau.

M'apportes-tu le salut des beaux fruits du pays,
De la plaine, de la vallée et du sommet des montagnes?
Dieu s'est-il apitoyé, a-t-il consolé Sion,
Ou est-il encore abandonné aux tombes?

Et la plaine de Sharon, la colline des encens -
Donnent-elles encore leur myrrhe et leur nard?
S'est-il réveillé de son sommeil, l'ancêtre des forêts,
Le vieux Liban, ou dort-il toujours?

La rosée descend-elle comme des perles sur le Mont
Hermon
Ou coule-t-elle en ruisselant comme des larmes?
Et comment vont le Jourdain et ses eaux limpides?
Et comment vont toutes les montagnes et les collines?

Le lourd nuage s'est-il levé de dessus leur tête
Ou répand-il les ténèbres et l'ombre de la mort?
Chante, mon oiseau, le pays dans lequel nos ancêtres
Ont trouvé la vie et la mort.

XVII

"LE STUDIEUX" (Hamatmid)

Extrait

Il existe encore des villes obscures dans les dispersions de l'Exil
Dans lesquelles fume en cachette notre vieille chandelle;
Dieu nous a laissé comme reste suprême,
De la braise grésillante dans un tas de cendres.
Et comme des tisons échappés, se consument là-bas lentement
Des âmes malheureuses, des âmes humiliées,
Qui vivent sans jour et vieillissent avant le temps,
Comme l'herbe qui pousse dans un pays de sécheresse.
Et lorsque tu sors parfois seul, la nuit,
Dans une de ces villes bénies,
A l'heure où les étoiles brillent là-haut,
Les herbes chuchotent et les vents murmurent,
Et tes oreilles entendent de loin une voix plaintive,
Et tes yeux voient de loin une lumière qui brille
A travers la fenêtre, et la forme d'un homme qui ressemble
A l'ombre d'un mort, qui se meut et bouge,
Bouge et remue, et le bruit d'une mélopée triste
Se porte jusqu'à toi, dans le silence profond -
Alors tes yeux auront vu un "studieux"
Qui s'attarde la nuit dans une des geôles.....

Dans la "yechiva" vide règne un silence sacré.
Le garçon trouble le premier la sainteté,
Car là, dans son coin, l'attendent ses trois
Camarades devenus ses amis, depuis le jour de son arrivée :
Une bougie allumée, son pupitre et son livre de Talmud;
Et comme s'il regrettait la fuite des instants rapides
Il se précipite vers ses amis et commence la lecture.
Et pendant l'étude, il se tient comme un clou enfoncé,
Une journée entière, la moitié de la nuit, il ne bouge pas de sa place,
Il mange là, à sa faim, sa tranche de pain noir -
Qui es-tu diamant, qui es-tu granit,
En comparaison d'un garçon juif qui s'applique à la Thora?

SALOMON ET LE TOURTEREAU VANTARD

Un jour Salomon était assis dans son palais à côté de la fenêtre et regardait le jardin. Au-dessus du linteau de la fenêtre, dans un coin du toit, se trouvait un petit nid, abri sûr d'un tourtereau et de sa femelle. Aux oreilles du roi arriva la voix du tourtereau qui roucoulait à sa compagne et lui disait :

- Ma colombe, as-tu bien porté ton attention sur ce palais qui est au roi? N'est-il pas puissant et sublime à tes yeux, un édifice pour toute l'éternité - n'est-ce pas? Pourtant à mes yeux il est pareil à un épi; si je veux, je le touche du bout de mon bec - et instantanément il tombe en un tas de ruines. Un coup du bec - et ce sera comme s'il n'avait pas existé.

Le roi passa la tête par la fenêtre et lorsqu' il vit celui qui ouvrait ainsi un large bec il l'appela et lui dit avec colère :

- Malheur à toi, petit tronc et grande bouche. C'est toi qui démoliras mon palais? Comment n'as-tu pas honte de te vanter ainsi en vain?

Devant la réprimande du roi le tourtereau s'effraya, s'évanouit presque, mais rapidement il reprit ses esprits et dit :

- Que ta sagesse me soutienne, Majesté. A toi la sagesse et à toi la bonté. Devant qui me suis-je vanté? Devant ma femme. Commet-il donc un péché le mari qui s'enorgueillit un peu devant sa compagne?

Le roi rit de la réponse du tourtereau et le congédia en paix; mais il l'avertit de ne pas recommencer sa sottise et de tenir sa langue et son bec.

Mais à peine le tourtereau était-il revenu à son nid que le roi l'entendit de nouveau :

- Ma parfaite, sais-tu pourquoi le roi m'avait appelé? Penche ton oreille et je te le soufflerai : Il m'a présenté sa supplique, d'avoir pitié de son palais et de ne pas l'anéantir; car c'est un palais royal et ses bâtisseurs y ont beaucoup peiné. Et moi, en entendant la voix suppliante du roi, mon cœur s'est attendri et je lui ai donné satisfaction. Voici ce que m'a demandé le roi et voilà ce que je lui ai répondu. Qu'en penses-tu, ma belle?

Lorsque le roi entendit les paroles du tourtereau il ne se fâcha ni ne rit, mais dit avec amertume :

- Il est plus facile de vaincre sept grands péchés que de dominer un seul petit défaut.

BEAU TILLEUL

Chant populaire

Un beau tilleul touffu
Se tient penché sur la rivière.
Il regarde l'eau toute la journée
Et pense : Que m'adviendra-t-il à la fin?

Il a grandi et fleuri, son parfum s'est répandu,
Un printemps est venu, l'autre est parti,
Déjà arrivent les jours frais -
Que sont devenus les oiseaux?

Dans sa chambre, en face du miroir,
Se tient toute la journée la jeune fille.
Toute la journée elle contemple son image
Et pense : Que m'adviendra-t-il à la fin?

Elle a grandi, s'est épanouie, son parfum s'est répandu,
Un printemps est venu, l'autre est parti;
Des soupirs la nuit et des veillées -
Où sont donc les garçons?

XVIII

SAÜL TSHERNIHOVSQUI

1875 - 1943

Il naquit dans un village de la presqu'île de Crimée et grandit parmi des juifs sains, qui travaillaient la terre et n'avaient point connu les persécutions. Sa jeunesse fut bénie et heureuse. Il ne fréquenta ni le "héder" ni la yechiva : de la bouche de son père qui était un homme instruit, il apprit l'hébreu et de la bouche de sa tante il apprit le russe. Un professeur, fervent sioniste, lui enseigna les Saintes Ecritures, l'histoire et la littérature, et sema dans son coeur l'amour de la langue hébraïque.

A l'âge de 13 ans ce garçon bien doué fut envoyé à Odessa dans une école commerciale. Là, il acquit des connaissances générales ainsi que celle de langues étrangères et se perfectionna aussi dans les langues classiques, le latin et le grec. Dans cette ville, qui était alors le centre du mouvement de la renaissance, il s'approcha de la poésie hébraïque et publia son premier poème, "Je crois".

En 1899 Tshernihovsqui se rendit en Allemagne pour étudier la médecine à Heidelberg. Dans cette ville il écrivit plusieurs de ses admirables poèmes, parmi lesquels "En face de la Statue d'Apollon". Tshernihovsqui, imbu de l'esprit hellénique, se révolta contre l'existence humiliante des juifs de l'Exil et leur cria de se réveiller pour la renaissance.

Pendant la première guerre mondiale, il servit comme médecin dans l'armée russe. Après beaucoup de pérégrinations il monta au Pays en 1931, s'établit à Tel-Aviv et servit comme médecin dans les écoles.

Au Pays, sa poésie refleurit et se remplit des paysages de la patrie. Tshernihovsqui est également un grand traducteur; il reçut le prix Bialiq pour sa traduction en hébreu de l'Iliade et de l'Odyssée. La veille du premier jour de la Fête des Cabanes il mourut à Jérusalem et fut enterré à Tel-Aviv, à côté de Ahad Haam et de Bialiq.

Tshernihovsqui introduisit dans la poésie hébraïque une vitalité débordante et une joie de vivre qui nous rappellent l'époque du Cantique des Cantiques. Il est le poète des sentiments, l'annonciateur du juif nouveau, le soleil de notre littérature.

JE CROIS

Ris, ris de mes rêves
Dont, moi le rêveur, je t'entretiens.
Ris, parce que je crois en l'homme,
Parce que je crois encore en toi.

Parce que mon âme aspire à la liberté,
Je ne l'ai pas vendue au veau d'or,
Parce que je crois encore en l'homme
Et aussi en son esprit, esprit puissant.

Son esprit jettera bas les chaînes de fer,
Nous élèvera vers de hauts lieux;
Le travailleur ne mourra plus de faim,
Liberté à l'âme, du pain au nécessiteux.

Ris, parce que je crois aussi en l'amitié,
Je crois que je trouverai un cœur,
Un cœur dont les espérances soient aussi les miennes,
Qui s'émeuve au bonheur et comprenne la douleur.

Je crois aussi en l'avenir,
Quoique ce jour soit très lointain,
Mais il viendra sûrement et apportera la paix
Et la bénédiction d'une nation à l'autre.

Alors aussi mon peuple refleurira,
Dans le pays une génération se lèvera,
Ses chaînes de fer lui seront ôtées
Et il verra la lumière face à face.

Elle vivra, aimera, travaillera et agira;
Certes, la génération vit sur la terre,
Non dans l'avenir ou au ciel,
Où une vie d'esprit sans bornes est à elle.

Alors le poète entonnera un chant nouveau,
A la beauté et au sublime son cœur est ouvert;
Et pour la jeunesse, sur ma tombe,
On cueillera des fleurs pour une couronne.

EN FACE DE LA STATUE D'APOLLON

Extrait

... Je suis venu à toi, - me reconnais-tu?
Je suis le juif : Nous avons un différend de toute
éternité.
Les eaux de l'océan entre les continents,
Avec leur bruit et leur tumulte, ne peuvent
Remplir jusqu'au bord l'abîme qui se trouve entre nous.
Les nuées et les nuages immenses ont renoncé
A combler la faille qui sépare
La Thora de mes ancêtres et la religion de tes adorateurs.
Ton oeil me voit, car j'ai devancé
Tous ceux qui étaient devant moi
Et derrière moi, dans le sentier où erre le mortel. -
Je suis le premier de ceux qui reviennent à toi,
A l'instant où j'ai eu le dégoût, au milieu de l'agonie
des générations,
Au moment où j'ai brisé les chaînes de l'âme,
De mon âme vivante, attachée à la terre.
Le peuple est vieux - son Dieu a vieilli avec lui.
Des sentiments, anéantis par des faibles,
Ont ressuscité d'une prison de centaine de générations.
O ma lumière divine! En moi crie chaque fibre :
Vie, ô vie! Chaque membre, chaque veine.
Lumière divine et vie!
Et je suis venu à toi.
Je suis venu à toi, devant ta statue je me prosterne.
Ta statue - symbole - astre de la vie;
Je me prosterne, je plie le genou devant le bon et le
haut,
Devant le plus sublime de l'univers entier,
Devant le plus magnifique de toute la création,
Devant le plus élevé dans le mystère des mystère du
monde.
Je plie le genou devant la vie, l'héroîsme, la beauté,
Je plie le genou devant toutes les belles statues
qu'ont ravagées
Les hommes-cadavres et la pourriture du genre humain,
Les ennemis de la vie reçue de mon Dieu puissant,
Dieu des déserts mystérieux,
Dieu des conquérants impétueux de Canaan, -
Ils l'ont enchaîné avec les lanières des phylactères.

Ô, MON PAYS, MA PATRIE!

Ô, mon pays, ma patrie.
Une montagne rocailleuse et nue.
Un troupeau fatigué d'agneaux et de chevreaux.
Des agrumes dorés et gais.
Des monastères, un tas de cailloux, une pierre tombale,
Une coupole de terre sur une maison.
Une colonie sans habitants.
Un olivier à côté d'un olivier.

Pays, pays d'héritage!
Un palmier avec beaucoup de branches.
Une haie alignée de cactus méchants.
Un ruisseau qui languit après l'eau.
Le parfum des orangeries au printemps.
Le tintement des clochettes d'une caravane.
Des dunes de sable autour de la mer.
L'ombre d'un sycomore tombé.

Pays hérité du désert de Sinaï!
L'enchantement des planètes.
Le souffle irritant du sirocco.
Une cabane dans les feuilles mortes.
Un vignoble avec des grappes à moitié endormies.
Une colline dévastée qui a été labourée.
Azur des nuits et nuit de chacals.
Une pompe qui grince.

Ô, ô, pays, délice du coeur!
Epines et ronces.
Un puits blanchi solitaire dans la citerne.
Dans le ciel un vautour.
Des bandes de terre désertes et sablonneuses.
Un sentier planté d'herbes aromatiques.
Tout est plongé dans une mer de lumière,
Et sur tout, l'Azur.

XIX

JUDA BOURLA

1886

Il est né à Jérusalem. Il étudia au héder et à la yechiva, termina ses études à l'école normale d'instituteurs de cette ville et travailla pendant de nombreuses années dans l'enseignement. Il était également versé dans la langue arabe et publia des articles sur cette littérature.

Bourla est le conteur de la vie des communautés de l'Orient. Dans ses histoires, il déroule devant nos yeux le monde oriental, plein de charme et de mystère, le monde des "Mille et une Nuits". Ses héros sont imbus de traditions et d'amour pour le pays d'Israël et la rédemption d'Israël.

Bourla nous décrit la vieille ville de Jérusalem d'avant la guerre de libération et la création de l'Etat d'Israël. Alors, des Juifs y habitaient et il y avait de nombreuses synagogues et écoles. Dans la vieille ville se trouvent toujours les Lieux Saints des trois religions : le Mur des Lamentations des Juifs, le Tombeau de Jésus des Chrétiens et la Mosquée d'Omar des Musulmans.

Bourla emploie, comme Pérets, des expressions en araméen qui donnent à ses récits un charme particulier. Il se sert également de locutions pleines d'allusions à la liturgie dont la langue est difficile.

° °

°

MON FILS CHERI

Extrait

Maintenant il me faut vous dire quelques mots au sujet de notre toit, car ce toit était unique dans tout Jérusalem. Il était vaste comme la place d'une cité. Tous ceux qui montaient et voyaient devant eux cette grande étendue disaient : "Amenez des chevaux pour y galoper". Sa longueur s'étendait sur une centaine de coudées et sa largeur (qui n'était pas partout égale), était d'environ 15 coudées. Tout autour de lui, la vue de Jérusalem : depuis les innombrables toits et cours jusqu'aux montagnes lointaines, de tous les côtés de l'horizon. Que de fois mon fils Saül avait-il senti son coeur tressaillir devant l'étendue qui l'environnait et, cheminant lentement, chantait au vent du jour. Et nous marchions à ses côtés comme dans un rêve enchanté, car ses chants étaient tristes à mourir.

Parfois il sortait de son silence et laissait tomber de sa bouche des paroles belles et agréables, des pensées et des idées. Sa parole allait s'affermissant et s'épanouissant en paraboles et en péroraisons. De telles paroles ne peuvent pas être fixées intégralement par l'écriture; elles sont restées à l'état fragmentaire dans ma mémoire. Nous nous promenions une fois sur le toit et contemplions la vue de Jérusalem. Il s'arrêta et dit : "Regarde, père, ce spectacle. Toits sur toits, une cour à côté d'un toit et un toit à côté d'une cour, comme si l'une poussait l'autre et l'un engendrait l'autre. Et face aux coupoles tristes des synagogues les coupoles splendides des mosquées et des églises... De tous ces édifices monte une sombre tristesse qui serre le cœur. Ceci, parce que Jérusalem pleure en secret sur ses fils, dispersés en Exil et ses lamentations montent vers l'oreille attentive (de Dieu). C'est parce que des étrangers la dominent et qu'elle est plongée dans l'humiliation".

Un autre soir, des groupes de voisins s'étaient rencontrés sur le toit. Ce jour, semble-t-il, était jour de fête chez les chrétiens et chez les musulmans.

Le son des cloches flottait et remplissait l'air de tous côtés et la voix des chantres musulmans s'élevait des minarets. En particulier celle de la mosquée, située dans la rue des juifs qui était voisine de notre maison d'environ 30 coudées, si bien que la voix du muezzin était entendue clairement et ses mots étaient distincts, comme s'il se trouvait parmi nous sur le toit. Alors Saül nous dit :

- J'envie les nations de la terre qui célèbrent leur service divin publiquement. Qu'elle est agréable et merveilleuse la voix du muezzin pendant la dernière veillée. Au moment où la brume nocturne couvre la création, ils se lèvent déjà, montent sur les minarets et proclament l'unicité du Nom du créateur avec louange et prière pendant que les chrétiens appellent à l'église au son des cloches. Je suis étonné. Pourquoi nos rabbis n'ont-ils pas établi une prière publique sur des tours hautes et élevées. Notre service divin n'en vaut-il pas la peine? (1) Si cela était ainsi - la voix d'Israël monterait et convaincrait le cœur des gentils.

Je lui dis : "Mon fils, les sages d'Israël auraient certainement agi ainsi, mais les nations de la terre n'auraient pas permis à Israël d'élever la voix, car il ne leur convient pas qu'Israël lève la tête et secoue son joug."

Il me dit : "Si Israël avait mis tout son cœur à cette affaire, depuis longtemps il y aurait obligé les nations et les y aurait habituées. Ils auraient hâté la fin et rapproché la rédemption d'Israël; car Israël a besoin de la rédemption ici bas pour la rédemption en-haut. Lorsque je grandirai - dit-il - j'emploierai tout mon savoir à édifier à Jérusalem un temple, haut et splendide, d'où la prière d'Israël jaillira et montera vers les hauteurs, si bien que les gentils s'arrêteront et diront, étonnés : Ce sont eux les premiers croyants, nous les copions et les imitons".

(1) Littéralement : La femme du prêtre ne vaut-elle pas une aubergiste?

XX

D A V I D   S H I M ' O N I

1886 - 1956

Il est né en Russie. En 1909 il monta au Pays et travaillé comme gardien et comme ouvrier à Rehovot et à Rishon-Letsion. Il se rendit à l'étranger et étudia en Allemagne la philosophie et les langues sémitiques. En 1930 il retourna au Pays et s'établit à Tel-Aviv.

Shim'oni est le maître de la description. Dans ses poèmes il chante le paysage de la patrie et la foule de ses bâtisseurs. Il est le poète populaire de l'existence nouvelle.

ASHKENAZI - SEPHARADI

ASHKENAZ, nom d'un peuple mentionné dans la Bible (Gen. 10, 3) et qui, dans la littérature du Moyen-Age, fut donné à l'Allemagne. A cette époque y habitaient beaucoup de juifs qui, plus tard, se dispersèrent aussi en Europe orientale. Ces juifs sont appelés ASHKENAZI; ils parlaient le yddish.

SEPHARAD, nom biblique (Abdias, 20) qui fut donné à l'Espagne. Tous les juifs d'Espagne furent chassés en 1492 et se dispersèrent dans les pays méditerranéens. On les appelle SEPHARADI.

LES YEMENITES

Tous les Juifs du Yémen sont montés au Pays à la proclamation de l'Etat d'Israël. Ils ont appelé l'avion dans lequel ils ont été emmenés en Israël "Tapis volant".

LA PREMIERE PLUIE

Extrait

Quand est tombée la première pluie, l'année dernière,
et quand est-elle tombée
Il y a deux ans et plus? Controverse entre Yefet,
fils de Zakharia
Et Isaac, fils de Pinhas, pendant qu'ils tiennent des
cruches ventrues entre leurs mains,
Près de la haie d'acacias et attendent que vienne
leur tour
De s'approcher de la conduite d'eau et d'y puiser
dans les récipients.
S'étaient joints à eux beaucoup d'autres qui assiègent
le robinet de la conduite,
La seule conduite d'eau dans le village yéménite
Barkhiel.
Tous, armés de récipients, barriques, bidons et cruches
Crient, s'agitent ensemble, se bousculent pour appro-
cher du robinet,
Et entre temps ils prêtent l'oreille à la discussion
et y prennent part.
Tumulte, tintement des récipients, rire et injures
violentes,
Des injures adressées au petit Meshoulam,
Garçon de dix ans avec des papillottes tressées, qui
arrive avec son âne
Chargé de cruches et de bidons et longe le sentier
étroit
Entre les maisons de terre et la haie piquante d'acacias.
Le petit âne brait fortement comme s'il avait l'inten-
tion
De protéger son petit propriétaire de sa voix qui
déchire les oreilles.
Mais Meshoulam ne fait que rire en entendant les
injures et crie :
"Ho! Laissez passer le cavalier! Faites place,
seigneurs,

Sinon je vous foulerai comme la poussière des cours
avec les sabots de ma puissante jument!
Ne voyez-vous donc pas que des nuages de pluie assombrissent le ciel,
Bientôt un déluge se déversera et abîmera mes habits de fête en soie!"
Vieux et jeunes éclatent de rire et tous se poussent de côté
Jusqu'à ce qu'il s'éloigne et pénètre dans la forêt d'oliviers,
Celle qui sépare le quartier Barkhiel du beau village de fermes
Et de vignobles qui s'éparpillent sur les collines et dans les vallées
Et regardent les montagnes de la Judée qui vont en disparaissant,
Vont en se cachant, dans l'amas de lourds nuages.

Quand est tombée la première pluie l'année dernière et quand est-elle tombée
Il y a deux ans? Les opinions à ce sujet étaient partagées
Depuis plus d'une semaine déjà, et la discussion était vive
Entre Isaac et Yefet quand ils arrivaient tous les matins
A la fontaine avec des cruches ventrues en argile pour y puiser de l'eau.
La fontaine servait depuis toujours de lieu de réunion aux femmes de tout le quartier,
Là elles médisaient, se querellaient; là également elles se réconciliaient et mettaient à nu
Leur cœur l'une devant l'autre; là les mères se consultaient pour savoir
Quelles étaient les amulettes les meilleures à suspendre au cou des enfants,
Les remèdes excellents contre le mauvais oeil et contre toute méchante maladie,
Là les vieilles se fâchaient, tonnaient contre les filles de la nouvelle génération

Qui avaient abandonné les coutumes d'autrefois, leur
héritage du Yémen;
Toutes ne daignaient plus mettre des pantalons longs
Qui descendent jusqu'à la plante des pieds comme les
mettent toutes les femmes pudiques,
Elles commençaient même à s'amollir et gâtaient aussi
les enfants,
Déjà ne leur convenaient plus les maisons de terre où
elles habitaient,
Elles désiraient une maison spatieuse et surtout avec
un plancher en pierres,
Quoiqu'il soit évident qu'un plancher de terre et
d'argile
Convienne mieux à la santé qu'un plancher froid de
pierre,
Mais elles enviaient les femmes "ashkenazi", ces
sottes-là.
Là les jeunes filles papotaient sur les robes et
toutes sortes de bijoux,
Elles les avaient vus récemment dans les fermes, au
moment où les filles fières de la colonie
Etaient sorties le soir pour bavarder. Là riaient
les enfants,
Figures bronzées et yeux noirs, brillants et vifs,
Sous le vieux figuier qui ombrage la fontaine...

o o

o

XXI

SAMUEL JOSEPH AGNON

1888

Il est né le 9 Av 5648 (1888) dans la ville de Boutshats, en Galicie. Son père, fort instruit et admirateur de Maïmonide, donna à son fils une instruction traditionnelle; à l'âge de 3 ans il fréquentait déjà le héder. A 16 ans, il publia son premier poème et écrivit des contes.

En 1909, il monta au Pays et s'établit à Jaffa. Il servit de secrétaire au comité sioniste et publia des contes. Après, il se rendit à l'étranger, séjourna à Berlin et commença à recueillir des histoires hassidiques. Mais tous ses matériaux furent la proie des flammes dans un incendie qui éclata dans sa maison.

En 1924, il retourna au pays d'Israël et s'établit à Talpiyot, faubourg sud de Jérusalem, où il habite encore.

Agnon est le grand conteur de la nouvelle littérature hébraïque. Il est imbu de la légende et des histoires des "hassid" et des justes. Dans ses contes, il ne distingue pas entre la réalité et le rêve; les deux se présentent intiment liés et comme un fil de pourpre, les traverse l'amour du pays d'Israël.

Son oeuvre est une création originale de tous les trésors du peuple d'Israël : la Bible, la liturgie, la légende ainsi que les contes populaires des juifs de Pologne. Sa langue est simple et riche, continuation directe de la langue de la légende et du Talmud.

L'HISTOIRE DE LA CHEVRE

Histoire d'un vieillard qui souffrait de la poitrine au royaume de Pologne. Il vint consulter des médecins qui lui dirent de boire du lait de chèvre. Il s'en alla, acheta une chèvre et la mit à la bergerie. Au bout de quelques jours cette chèvre disparut. Ils partirent à sa recherche et ne la trouvèrent ni dans la cour, ni dans le jardin, ni sur le toit de l'école, ni à côté de la source, ni dans la montagne, ni dans le champ. La chèvre resta absente plusieurs jours, puis elle revint d'elle-même et à son retour, ses mamelles étaient pleines d'un lait dont le goût était semblable à celui du paradis. Et non seulement cette fois-ci, mais d'autres fois encore, elle disparut de la maison. Ils sortaient pour la chercher et ne la trouvaient pas. Puis elle revenait d'elle-même et ses mamelles étaient toujours pleines d'un lait plus doux que le miel et dont le goût était semblable à celui du paradis.

Une fois le vieillard dit à son fils : "Mon fils, je voudrais bien savoir où elle va et d'où elle apporte ce lait qui est doux à mon palais et qui guérit tous mes os". Son fils lui dit : "Père, il y a à cela une solution." Il lui dit : "Laquelle?" Le fils se leva, apporta une corde et l'attacha à la queue de la chèvre. Son père lui dit : "Que fais-tu là, mon fils"? Il lui dit : "J'attache une corde à la queue de la chèvre, et lorsque je sentirai qu'elle a l'intention de s'en aller, je saisirai la corde par son extrêmité et me mettrai en route avec elle". Le vieillard secoua la tête et cria à son fils : "Mon fils, si ton cœur est intelligent, mon cœur à moi se réjouit".

Le jeune homme attacha une bonne corde à la queue de la chèvre et se mit à l'observer. Dès qu'elle s'apprêta à s'en aller, il prit la corde dans sa main,

ne la lâcha pas lorsqu'elle se fut mise en route et marcha derrière elle. Il fut entraîné et alla ainsi jusqu'à ce qu'il arriva à une grotte. La chèvre pénétra dans cette grotte et le jeune homme, tenant la corde, la suivit.

Et ainsi ils marchèrent une heure ou deux, et peut-être un jour ou deux, car vu l'étrangeté de la chose il ne se rendit pas compte du temps écoulé. La chèvre agita la queue et bêla; la grotte s'arrêtait là.

Dès qu'ils furent sortis de la grotte, il vit de hautes montagnes et des collines avec de beaux fruits, une fontaine d'eau vive qui coulait de la montagne pendant que le vent soufflait toutes sortes de parfums. La chèvre monta sur un arbre, saisit ses branches et des caroubes pleines de suc tombèrent de l'arbre. Le jeune homme se leva et cria aux passants : "Je vous en conjure, braves gens, dites-moi où je suis et comment s'appelle cet endroit." Ils lui dirent : "Tu es au pays d'Israël, près de la ville de Safed." Le jeune homme leva les yeux vers le haut et dit : "Béni soit Dieu qui m'a fait venir au pays d'Israël". Il embrassa la poussière et s'assit sous un arbre. Il dit : "Jusqu'à ce que le jour soit passé et que les ombres se soient enfuies, je resterai sur la montagne assis sous l'arbre, ensuite je retournerai chez moi et j'emmènerai mon père et ma mère au pays d'Israël."

Pendant qu'il était assis et nourrissait ses yeux de la sainteté du pays d'Israël il entendit une proclamation : "Venez et sortons à la rencontre de la Reine du Sabbat". Et il vit des hommes semblables à des anges enveloppés de châles blancs, des branches de myrte à la main. Toutes les maisons brillaient à la lueur de nombreuses bougies. Il comprit alors (de lui-même) que la veille du Sabbat était arrivée avec l'obscurité et que pour le moment il ne pouvait s'en retourner. Il arracha une tige, l'enfonça dans des noix de galle dont on fait l'encre pour écrire le rou-

leau de la Thora, prit un morceau de parchemin et écrivit une lettre à son père : "De l'extrêmité du pays je fais entendre des chants, je suis arrivé en paix au pays d'Israël et me voici assis à proximité de Safed, la ville sainte, et je suis embaumé par sa sainteté. Ne me demande pas comment je suis arrivé ici, mais saisis cette corde qui est attachée à la queue de la chèvre et suis ses traces, tu iras alors ton chemin sûrement et tu viendras au pays d'Israël".

Le jeune homme roula le parchemin et le mit dans l'oreille de la chèvre. Il se dit dans son coeur : "Lorsqu'elle arrivera chez mon père, il lui caressera la tête, elle remuera les oreilles et immédiatement le parchemin en tombera. Mon père prendra le parchemin, lira ce qui y est écrit, saisira la corde et ira avec elle au pays d'Israël."

La chèvre retourna chez le vieillard, mais elle ne remua pas les oreilles et le parchemin ne tomba pas. Dès que le vieillard vit que la chèvre était revenue et que son fils n'était pas avec elle, il commença à se frapper la tête, à crier, à pleurer et à se lamenter : "Mon fils, mon fils, où es-tu? Mon fils, pourquoi ne suis-je pas mort à ta place, mon fils, mon fils". Et il pleura et s'affligea sur son fils car il dit : "Une bête féroce l'a mangé, mon fils a été dévoré". Il refusa de se consoler et dit : "Je descendrai désolé chez mon fils au séjour des morts". Et chaque fois qu'il voyait la chèvre il disait : "Malheur au père qui a exilé son fils et malheur à celle qui l'a banni de ce monde". Et la conscience de ce vieillard ne trouva de repos que jusqu'à ce qu'il eut appelé le boucher et qu'il l'eut égorgée. Et le boucher vint et égorgea la chèvre. On la dépouilla de sa peau et le parchemin tomba de l'oreille. Le vieillard prit le parchemin et dit : "L'écriture de mon fils" et il lut ce que son fils lui avait écrit. Il commença à se frapper la tête et à pleurer : "Hélas, hélas, malheur à celui qui a rendu le mal à celui qui lui a fait

le bien. Il s'affligea sur la chèvre pendant de nombreux jours et refusa de se consoler. Il dit : "Malheur à moi qui aurais pu monter au pays d'Israël d'un bond et qui maintenant traînerai mes jours dans cet exil".

Depuis lors l'entrée de la grotte est cachée à l'oeil et il n'y a plus de chemin direct. Et ce jeune homme, s'il n'est pas mort, il fleurit dans sa vieillesse plein de sève et verdoyant, au pays de la vie, tranquille et paisible.

SAFED

Au seizième siècle, après l'expulsion des juifs d'Espagne, la ville de Safed, dans les montagnes de la Galilée, était le centre spirituel d'Israël. Dans cette ville fut composée la prière du vendredi soir par laquelle on accueille le Sabbat, à la synagogue, dans toutes les dispersions d'Israël, jusqu'à nos jours.

Va, mon bien-aimé, à la rencontre de la fiancée,
Nous allons accueillir le Sabbat.

Le bien-aimé est le peuple d'Israël et la fiancée est le Sabbat.

XXII

R A C H E L
Blaustein

1890 - 1931

Elle est née en Russie où elle fréquente une école de peinture. A l'âge de 15 ans elle écrivit des poèmes en russe.

En 1909 elle monta au Pays avec sa sœur, musicienne. Très vite elle se rendit compte qu'au pays d'Israël "il faut jouer avec la bèche et dessiner sur le sol". Elle commença à travailler, d'abord à Rehovot et ensuite à Kinéret. Là elle connut A.D. Gordon qui eut sur elle une grande influence.

En 1913 elle se rendit à Toulouse pour acquérir des connaissances en agriculture et de l'expérience. Pendant la première guerre mondiale elle servit d'institutrice en Russie. En 1919 elle retourna au pays d'Israël. Après des années de dur travail elle tomba malade et resta à l'hôpital jusqu'à son dernier jour.

Elle est morte à Tel-Aviv et a été enterrée au quibboutz Kinéret. Ses camarades lui ont éelvé un souvenir vivant : un jardin de palmiers au nom de "Jardin Rachel".

La poésie de Rachel est personnelle et se lit comme un journal intime. Elle aimait la terre d'Israël et particulièrement le lac de Tibériade (Kinéret), au bord duquel elle avait passé ses brefs jours de bonheur. Et comme elle était attachée au sol, elle l'était également à sa langue, la langue de la Bible. Parmi les figures bibliques, la plus chère lui fut Rachel.

Sa langue est limpide et simple, et chaque poésie est une prière pure. La plupart de ses poèmes sont devenus des chants populaires dans la bouche des jeunes d'Israël et de l'Exil.

RACHEL

Son sang ne coule-t-il pas dans mon sang,
Et sa voix ne jubile-t-elle pas en moi -
Rachel la bergère de Laban,
Rachel - la mère des mères.

C'est pour cela que je suis à l'étroit dans la maison
Et la ville m'est étrangère,
Car son fichu flottait
Aux vents du désert.

C'est pour cela que je suis mon chemin
Avec tant d'assurance,
Car sous mes pieds se trouvent des souvenirs
Depuis lors, depuis lors.

SAFIAH"

(Blé qui pousse des graines tombées pendant la moisson)

Voici, je n'ai pas labouré ni semé,
Je n'ai pas prié pour la pluie.
Et subitement, regarde : Mes champs ont fait pousser
Du blé béni par le soleil, à la place des ronces.

Est-ce le "safiah" des récoltes d'antan,
Le blé joyeux moissonné depuis longtemps?
Qui est venu à moi aux jours de ma détresse,
A percé et a poussé par voie de mystère.

Poussez, croissez, champs de merveille,
Poussez, croissez et portez vite des graines!
Je me souviens des paroles de consolation :
Vous mangerez du "safiah" et même ce qui pousse de lui.

A MON PAYS

Mon pays, je ne t'ai pas chanté,
Je n'ai pas glorifié ton nom
Par des exploits d'héroïsme
Et par le butin des batailles;
Mes mains ont seulement planté un arbre
Au bord silencieux du Jourdain,
Mes pieds ont seulement frayé un chemin
Dans les champs.

Certainement, très insignifiant -
Je le sais, ma mère,
Certainement, très insignifiant
Est le don de ta fille;
Seulement un cri d'allégresse
Les jours où brille la lumière,
Seulement des pleurs en cachette
Sur ta pauvreté.

A L'HÔPITAL

Se réveiller à l'hôpital, le matin de bonne heure,
A la rencontre d'une journée insipide, et sentir
S'enfoncer dans la chair du cœur, s'enfoncer et
ronger
Les dents du désespoir;
Dans le trou des instants le fil pourri de la vie
Enfiler d'une main faible
Encore et encore -
Que sait l'homme bien portant de cette heure si dure?

A l'hôpital, à peine le jour s'est-il assombri
Que déjà règne la nuit;
Après, descendront et viendront lentement
Le grand adoucissement et la paix;
On entend le bruit des pas du médecin dans le
vestibule,
Doucement il touche ta main
D'une main consolante.
Que sait l'homme bien portant de cette heure si douce?

PEUT-ÊTRE

Peut-être ces choses n'ont-elles jamais existé,
Peut-être
Jamais je ne me suis levée avec l'aurore au jardin
Pour y travailler à la sueur de mon visage?

Jamais, aux jours longs et brûlants
De la moisson,
En haut d'une voiture chargée de gerbes
Je n'ai élevé la voix pour chanter?

Jamais je ne me suis purifiée dans l'azur paisible
Et dans la pureté
De mon Kinéret... Ô, mon Kinéret,
As-tu existé ou n'ai-je fait qu'un rêve?

J U D A   Y A A R I

1900

Il est né en Galicie. Il monta au Pays après la première guerre mondiale à l'âge de 20 ans et travailla comme ouvrier dans un quibouts.

Il est l'écrivain de la grande vague d'immigration de Pologne et du rachat du "Emeq", la plaine d'Esdrélon.

Sa langue est facile, agréable et élégante. L'extrait de cette leçon est tiré de son livre de contes "Entre les Veillées".

LA PLAINE D'ESDRELON est une large vallée entre Haïfa et le Jourdain. Depuis la destruction du deuxième Temple le "Emeq" était abandonné. Des marécages redoutables le couvraient et provoquaient de la fièvre, des maladies et la mort. En 1921, le Fonds National Juif acquit le sol du "Emeq" et le donna aux pionniers pour le racheter : dessécher les marécages et construire des colonies.

De nos jours, le "Emeq" ressemble à un paradis ; il est tout couvert de champs, d'orangeries, de vignobles et de forêts. Le "Emeq" est redevenu ce qu'il a été auparavant, et avec raison on l'appelle de son ancien nom : Plaine d'Esdrélon, c'est à dire : plaine que Dieu a ensemencée.

LE MARIAGE DE MENAHEM

Extrait

... En ce temps-là, c'était l'homme le plus célèbre du "Emeq". Il suffisait de prononcer le nom, Menahem, et tous savaient de qui il s'agissait. Sa renommée ne s'étendait pas seulement dans le "Emeq" mais jusqu'aux quibouts de la vallée du Jourdain et aux colonies de la Galilée inférieure. Lui, Menahem, le blond, le "fellah" que les plaisantins du quibouts avaient surnommé : "Menahem, créateur des soirées". Car il n'y avait pas de soirée ou de rejouissance dans le quibouts dont Menahem ne fût l'initiateur et l'organisateur, pas de fête ou d'événement qui ne lui servît de cause ou de prétexte pour l'organisation d'une réjouissance ou d'une soirée; que l'événement fût heureux ou malheureux, Dieu nous en préserve, Menahem organisait une soirée. Il ne faisait pas de discrimination. Une jeune fille se marie avec un jeune homme - Menahem arrange une réjouissance, un enfant naît dans le quibouts - Menahem organise une soirée, une barraque se construit dans le camp - Menahem pend la crémaillère, début de la moisson - une soirée, fin de la moisson - une réjouissance, début de l'époque de la mise bas (des animaux) - une soirée, tonte des moutons - une réjouissance, et ainsi à chaque occasion qui se présentait. Il n'est pas besoin de dire qu'aucune fête ou demi-fête, traditionnelle ou locale, ne se passait sans festivités et réjouissances : Pâque, fête des Semaines, fête des Cabanes, Hanouka, Pourim, jour de la fondation du quibouts, jour de la montée sur le sol, tous ces anniversaires et d'autres semblables lui étaient, à Menahem, des jours de joie et de festivités, comme s'ils n'avaient été créés primitivement que pour que Menahem puisse s'en réjouir et réjouir les autres.

J'avais dit que parfois même un événement mal-

J'avais dit que parfois même un événement malheureux lui servait de prétexte à une réjouissance, et à ce propos, il convient de raconter ceci :

Le vacher arriva une fois dans la salle à manger (1), à l'heure de la distribution du travail, et annonça avec tristesse :

- La rouquine est morte.

Immédiatement Menahem bondit de sa place et s'écria avec joie :

- Quoi, la rouquine est morte? Très bien camarades, nous allons organiser une soirée!

Et lorsque les camarades l'eurent réprimandé :

- Es-tu devenu fou? Qu'est-ce qui t'est monté à la tête, Menahem?

Menahem s'excusa :

- Qu'est-ce qu'il y a? C'était une charogne, une bête stérile. Tant mieux que nous en soyions débrassés. Et sur sa figure claire que le soleil avait tachetée de toutes sortes de taches brunes s'étala un large sourire enfantin.

Il est bien entendu que toutes les soirées et festivités de Menahem ne réussissaient pas. Il arrivait qu'il annonçait une réjouissance et que dans la salle à manger n'apparaissait âme qui vive. Il n'y avait là rien d'étonnant : les festivités et les soirées s'étaient multipliées à tel point que les gens avaient commencé à s'en lasser. Mais la chose ne touchait guère Menahem :

---

(1) La salle à manger du quibouts ne sert pas seulement de réfectoire mais également de salle de fête et de réunion.

- Ils ne veulent pas venir, cela ne fait rien! Ce n'est pas nécessaire. Si le sommeil leur est plus cher que la réjouissance, soit, que le sommeil leur soit agréable.....

Une pianiste célèbre passa une fois dans le "Emeq" et vint au quibouts pour un jour. Il est bien entendu que Menahem ne laissera pas s'échapper une occasion si merveilleuse pour l'organisation d'un concert. Il peina tant et tant d'heures avant le dîner et après, pour préparer la salle à manger, dressa une estrade avec les tables, hissa le piano dessus, décora l'estrade avec de jolis pots de fleurs de la pépinière, alluma la deuxième ampoule, celle qu'on n'avait coutume d'allumer qu'un vendredi soir sur l'autre, arrangea les bancs en rangées et le concert commença.

Tout autour régnait un silence complet. Les gens étaient assis les yeux pleins de langueur comme s'ils buvaient la mélodie de tout leur être. La pianiste jouait un air après l'autre avec de brèves interruptions qui étaient remplies par l'aboiement des chiens et le hurlement des chacals qui pénétraient dans la salle à manger par les fenêtres grand'ouvertes; et lorsqu'on entendit à la dernière interruption le tintement des clochettes d'une caravane de chameaux qui passait dans un sentier sur le versant de la montagne, la pianiste attaqua "La Danse Arabe" de Tchaïkovski arrangée pour piano; il semblait que le tintement des clochettes lui eût rappelé cet air.....

° °
°

MOSHE SHAMIR

1921

Il naquit au pays d'Israël. Il fit ses études au lycée Hertslia à Tel-Aviv, fut membre du mouvement de jeunesse "Le Jeune Gardien" et du quibouts Mishmar Haëmeq. Il prit une part active dans la "Hagana" et dans le "Palmah".

Shamir est l'écrivain de sa génération, la jeune génération d'Israël. Dans son livre "Il alla dans les champs", il révèle à nos yeux une tranche de vie d'une famille établie, depuis longtemps, au Pays. Ce livre, adapté à la scène, a été présenté à Paris en 1957 par le "Théâtre Quaméri", le théâtre populaire de Tel-Aviv.

Shamir a écrit des pièces de théâtre et des récits sur la guerre de libération ainsi que des contes pour enfants. Sa langue est celle de la nouvelle génération, l'hébreu vivant d'Israël.

HAGANA : Organisation militaire des habitants du pays d'Israël avant et pendant la guerre de libération. Elle est la base de l'armée d'Israël.

PALMAH : Initiales en hébreu de "Brigade de choc".

KILOMETRE 56

Pièce en trois actes

Une maison sur la route de Jérusalem, à côté de la borne kilométrique 56. Une nuit de décembre 1947, pendant la guerre d'Indépendance. La position est coupée et assiégée de tous les côtés.

UN TABLEAU DU TROISIEME ACTE

PERSONNAGES

AMI	Commandant de la position. Membre du "Palmah".
SHOMRONI	Vétéran de la "Hagana". A ses yeux tous les autres sont des enfants.
SHOULA	Une camarade.
DANDA) QOUTI (	Camarades.

Shomroni, Shoula, Danda, Qouti et Tsimouq ont essayé de percer avec un camion et n'ont pas réussi. Shoula est blessée et Tsimouq n'est pas revenu.

AMI : Où est Tsimouq?

DANDA : Là-bas.

AMI : Où là-bas?

SHOMRONI: Camarade Ami, il est resté sur le lieu de l'attaque. J'étais au volant, j'ai réussi à faire demi-tour et à rentrer. Nous ne serions pas passés.

SHOULA : Oh, ce fut terrible!

SHOMRONI: Pas loin d'ici. J'ai fait marche arrière et j'ai réussi à tourner. C'est seulement ici que je me suis aperçu qu'il n'était pas là.

AMI : Il est resté sur le lieu, Danda?

DANDA (hoche la tête, sans un mot).

AMI : Tué?

DANDA (même jeu).

SHOULA : Ce n'est pas vrai. Tu n'en es pas sûr. Il est resté sur la route. J'étais avec eux à l'arrière. Ils ont tiré sur nous des rafales. Il a reçu une balle et il est tombé par dessus le bord du camion. Sur la route.

AMI : Danda, Tsimouq est-il tué ou blessé?

DANDA : Il est tombé.

AMI : Réponds à ce que je t'ai demandé.

DANDA : Je ne sais pas.

AMI : C'est à dire qu'il se peut qu'il soit étendu là-bas blessé.

DANDA : Il est tombé.

AMI : Mais il se peut qu'il soit vivant.

SHOULA (en criant) : Oui, oui, il se peut qu'il soit vivant.

AMI (à Shomroni) : Comment est le camion?

SHOMRONI : En ordre.

AMI (à Danda) : Retourne pour le ramener.

DANDA : Maintenant?

AMI : Tout de suite et sur-le-champ.

DANDA : Tu n'étais pas là-bas, Ami, il a reçu une rafale.

SHOULA : Et est tombé.

DANDA : C'est un enfer.

AMI : Retourne pour ramener Tsimouq.

DANDA : C'est impossible, Ami.

AMI : Et moi je te dis que tu retourneras là-bas pour le ramener.

DANDA : Je ne retourne pas là-bas.

AMI : Ecoute, artiste - on n'abandonne pas un blessé.

DANDA : C'est impossible, c'est une mort certaine.

AMI : Mais on n'abandonne pas un blessé.

DANDA : Ils ont là-bas des armes lourdes.

AMI : On n'abandonne pas un blessé - pars pour le ramener.

DANDA : Je ne partirai pas seul. Vous restez ici tout le temps, je voyage assez. Je ne partirai pas.

QOUTI : Je partirai avec toi.

SHOMRONI : Moi aussi. Ici, tous sont des enfants.

AMI (à Danda) : Je veux que tu partes, toi.

DANDA : Ils vont tous les trois à leur perte.

AMI : On ne laisse pas un blessé. Il est couché en ce moment, là-bas, vivant, sur la route.

DANDA : Ne te venge pas sur moi. Je ne suis pas coupable.

QOUTI : Cesse de hurler, Danda. Qu'est-ce qui t'arrive? Il faut partir.

DANDA : Il ne faut pas partir, il ne faut pas. Trois valent plus qu'un.

AMI : Quoi? Trois valent plus qu'un? Alors, tu as déjà une justification, ton camarade est couché là-bas, blessé sur la route et toi, tu te sauves? Une justification, ha? Tu ne l'entends pas? Tu n'es pas capable de l'entendre, chien? Tu vaux plus que lui? Viens ici. (D'une main il saisit une mitraillette et de l'autre il le prend à la gorge). Tu vois ce chargeur? Je te le vide sur-le-champ dans les jambes. Je te donne une minute et après - sur la gâchette. Tu sauras ce que c'est que d'être blessé. Nous te jetterons sur la route. Tu comprendras ce que cela veut dire : "Trois valent plus qu'un". On ne laisse pas un camarade blessé, - tu entends? Debout!...

XXV

CHARTE DE L'INDEPENDANCE

Extraits

Le peuple juif a pris naissance au pays d'Israël. Là, a été façonnée sa personnalité spirituelle, religieuse et politique, là, il a vécu sa vie de souveraineté nationale, là, il a créé des valeurs culturelles, individuelles et générales, et a légué au monde entier l'éternel Livre des livres.

Après avoir été exilé par la force brutale de son pays, le peuple lui a gardé sa fidélité dans tous les pays de la dispersion et n'a cessé de prier et d'espérer pour retourner dans son pays et y restaurer sa liberté nationale.

Grâce à ce lien, historique et traditionnel, les juifs de toutes les générations ont aspiré à retourner dans leur ancienne patrie et à s'y établir. Au cours des dernières générations, ils sont retournés en masse dans leur pays : des pionniers, les forceurs du blocus, les défenseurs. Ils ont sacrifié leur vie, fait revivre la langue hébraïque, construit des villages et des villes, formé une population qui va grandissant, qui est maîtresse de son économie et de sa culture, aspire à la paix, veille à sa sécurité, apporte les bienfaits du progrès à tous les habitants et désire de toute son âme l'indépendance nationale...

C'est le droit naturel du peuple juif d'être une nation comme toutes les nations, maîtresse de son destin dans un Etat souverain.

C'est pour cela que nous nous sommes réunis, nous, membres de l'Assemblée du peuple, représentants de la population juive et du mouvement sioniste, le jour de l'expiration du mandat britannique sur le pays d'Israël et en vertu du droit naturel et historique et sur la base de la résolution de l'Assemblée plénière des Nations Unies, nous proclamons par la présente **charte** la création de l'Etat juif, l'Etat d'Israël.

... L'Etat d'Israël sera ouvert à l'immigration juive et au rassemblement des dispersions; il s'appliquera au développement du pays, au bénéfice de tous ses habitants; il sera établi sur la base de la liberté, la justice, et la paix, conformément à la vision des prophètes d'Israël; il établira une égalité absolue des droits sociaux et civiques de tous ses citoyens, sans distinction de religion, race ni sexe; il assurera la liberté du culte, de conscience, de langue, d'éducation et de culture; il veillera sur les lieux saints de toutes les religions; il sera fidèle aux principes de la charte des Nations Unies.

... Nous faisons appel aux Nations Unies pour aider le peuple dans l'édification de son Etat et recevoir l'Etat d'Israël au sein de la famille des peuples.

Nous lançons un appel - même au milieu de l'attaque sanglante qui se poursuit contre nous depuis des mois - aux fils du peuple arabe, habitants de l'Etat d'Israël, pour qu'ils observent la paix et participent à l'édification de l'Etat, sur la base d'une citoyenneté entière et égale et sur la base d'une représentation adéquate à toutes ses institutions, provisoires et définitives.

Nous tendons la main à tous les Etats voisins et à leurs habitants, pour la paix et le bon voisinage et les appelons à la collaboration et à l'aide mutuelle avec le peuple juif, indépendant dans son pays. L'Etat d'Israël est prêt à apporter sa contribution à l'effort commun pour le progrès de tout le Moyen-Orient.

Nous faisons appel au peuple juif, dans toutes les dispersions, pour qu'il se groupe autour de la population d'Israël, pour l'immigration et pour l'édification (de l'Etat); qu'il se tienne à ses côtés dans le grand combat en vue de la réalisation du rêve de toutes les générations : la rédemption d'Israël.

Du plus profond de notre confiance dans le Protecteur d'Israël, nous apposons notre signature comme témoignage à la présente Charte, au siège de l'Assemblée Provisoire de l'Etat, sur le sol de la patrie, dans la ville de Tel-Aviv, ce jour, veille du Sabbat, 5 Iyar 5708, 14 Mai 1948.

L'ESPERANCE

Hymne d'Israël

Tant que dans le plus profond du coeur
Une âme juive palpite,
Et vers les contrées de l'Orient
Un oeil vers Sion regarde,

Nous n'avons pas perdu l'espoir
L'espoir de deux mille ans,
D'être un peuple libre dans notre pays,
Terre de Sion et de Jérusalem.

14 מי היה מכריז על נשפים ועל חגיגות בקיבוץ?
15 למלה "קיבוץ" שני מובנים; אילו הם?
16 באילו מלים מביע ישעיהו הנביא את חזון השלום והצדק?
17 איך תנקד את המלים: "תקיים ותקים". ומה מובנן?
18 אילו מקומות קדושים בישראל יודע אתה?
19 אילו הן ארצות המזרח התיכון?
20 מי זה צור ישראל?
21 אילו מלים יודע אתה לציין את ה'?
22 באיזה פיוט קראת על "חותם יד"?
23 מה יודע אתה על ציון?

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב נקד נקוד שלם את קטעי המגילה ותרגם אותם ואת ההמנון לצרפתית.

ג ענה על השאלות:

1 למה מתחילה מגילת העצמאות: בא"י קם העם היהודי? (ראה פרקי אבות א')

2 מה פרוש השם "ישראל" ומי נקרא בשם זה בבראשית ל"ב, כ"ח?

3 מה מקור השם "יהודי"?

4 מי היו מלכי יהודה הגדולים?

5 מהו ספר הספרים ומדוע הוא נצחי?

6 מי הגלה את עם ישראל מארצו?

7 הזוכר אתה את המקומות בקטעים בהם "לא חדל מתפלה ומתקוה לשוב לארצו"?

8 מי היו החלוצים הראשונים שעלו ארצה?

9 אילו היו הכפרים הראשונים שנבנו על ידיהם?

10 מה שם העיר החדשה ומה פרושו?

11 איך תתרגם את הניב היפה: נושא נפשו לעצמאות?

12 מהו השרש של "ריבוני" ואילו מלים גזורים ממנו?

13 מה היה השם היפה של התנועה הציונית בראשיתה?

מתוך בטחון בצור ישראל הננו חותמים בחתימת ידינו לעדות על הכרזה זו, במושב מועצת המדינה הזמנית על אדמת המולדת, בעיר תל אביב, היום הזה, ערב שבת, ה׳ אייר תש״ח, 14 במאי 1948.

הַתִּקְוָה

המנון ישראל

כָּל עוֹד בַּלֵּבָב פְּנִימָה
נֶפֶשׁ־יְהוּדִי הוֹמִיָּה,
וּלְפַאֲתֵי־מִזְרָח קָדִימָה
עַיִן לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה.

עוֹד לֹא אָבְדָה תִקְוָתֵנוּ,
הַתִּקְוָה מִשְּׁנוֹת־אַלְפַּיִם,
לִהְיוֹת עַם חָפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ,
אֶרֶץ־צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה[15] של מגילת האומות המאוחדות.

...אנו קוראים לאומות המאוחדות לתת יד לעם היהודי בבנין מדינתו ולקבל את מדינת ישראל לתוך משפחת העמים.

אנו קוראים - גם בתוך התקפת[16] הדמים הנערכת עלינו זה חֳדָשִׁים - לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול[17] חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות[17] מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

אנו מושיטים יד שלום וּשְׁכֵנוּת טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עִם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ משותף לקידמת המזרח התיכון כולו.

אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה וּבבנין ולעמוד לִימִינוֹ במערכה[18] הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

---

15 עִקָּרוֹן principe 16 הַתְקָפָה attaque 17 נטל 18 מַעֲרָכָה combat

...זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית[8].

לפיכך נתכנסנו, אנו חברי מוֹעֶצֶת[9] העם, נציגי[10] הישוב העברי והתנועה הציונית, ביום סיום הַמַּנְדָּט הבריטי על ארץ ישראל, ובתוקף זכותנו הטבעית וההסטורית ועל יסוד החלטת עצרת[11] האומות המאוחדות אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל היא מדינת ישראל.

...מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת[12] על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שִׁוְיוֹן זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע[13] ומין; תבטיח חופש דת, מצפון[14], לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות

---

8 רִבּוֹנִי souverain 9 מוֹעָצָה assemblé 10 נָצִיג représentant 11 עֲצֶרֶת réunion plénière
12 הֻשְׁתַּת (שתת) être basé 13 גֶּזַע race 14 מַצְפּוּן conscience

כה
מגילת העצמאות

קטעים

בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה[1] דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות[2] ממלכתית, בה יצר נכסי־תרבות לאומיים וכלל־אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפלה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית.

מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו[3] היהודים בכל דור לשוב ולהאחז במולדתם העתיקה; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים[4] ומגינים הפריחו נשמות,[5] החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גָּדֵל והולך ושַׁלִּיט על משקו ותרבותו, שוחר[6] שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקידמה[7] לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית...

---

1 עֻצַּב être façonné 2 קוֹמְמִיּוּת קיום עצמאי 3 חתר שאף aspirer 4 מַעְפִּיל פורץ דרכו על אף המכשולים forceur de blocus 5 הפרח נשמה הקיב חיים 6 שחר דרש 7 קִדְמָה progrès

11 באיזה ספור קראת על גיהנום ועל גן עדן?

12 מה מובן המלה "ארטיסט" במחזה, לפי דעתך?

13 תת-מקלע הוא נשק קל או נשק כבד?

14 באיזה נשק השתמשו השודדים בספורו של פרץ?

15 באיזה נשק השתמש השודד נגד השליח? (דרגה ב')

16 מדוע אמר שומרוני: פה כולם ילדים?

17 מהו השרש של המלה אִבּוּד ומה מובנו?

18 למה כתוב: לייל (פַּעֲמַיִם יוֹד); מי היה מייל במעשה העז?

19 לפי שמואל א', י"ז, מ' מה המקור של מִקְלָע mitrailleuse?

20 בספורו של בורלא תמצא את המלה הארמית "תתא", בעברית: תַּת sous. מה יותר גדול: מקלע או תת-מקלע?

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב ערֹך רשימה של כל ראשי התבות.

ג הנה רשימה של ארבע מלים. ערך בהן משפטים פעם במובנן המיוחד שבקטע ופעם במובנן שתמצא במלון או באחד הקטעים הקודמים.

נפש	צבא (ונתנה תקף)
עמוד	צרור

ד נקד נקוד שלם את המחזה ואת מבואו ותרגם אותם לצרפתית.

ה ענה על השאלות:

1 מה שם הים שאחת המלים של "בית ספר תיכוני" נמצאת בו?

2 באיזה חלק הארץ שוכן הקיבוץ "משמר העמק"?

3 מה יודע אתה על ההגנה ועל הפלמ"ח?

4 היודע אתה מהי פרשה של תורה?

5 מה היה מעובד לפסנתר בספורו של יערי?

6 למה ניסו החברים להבקיע?

7 איך תתרגם: הסתובב, לקוח אֲחוֹרָה?

8 טנדר היא מלה אנגלית; איזו מלה לעזית יודע אתה לציין מכונית לחרוש?

9 מדוע לא חזר צימוק?

10 צימוק לא קיבל כדור אלא צרור. מה ההבדל?

על הכביש ואתה בורח? הצדקה, הא? ואינך שומע אותו? אינך מסוגל[16] לשמוע אותו, כלב? אתה יותר יקר ממנו? הנה[17] (תופס בידו האחת תת-מקלע[18] ובשנית אוחז בגרגרתו[19]): אתה רואה את המחסנית[20] הזאת? אני מריק[21] אותה על המקום לתוך שתי רגליך. רגע אחד אני נותן לך ואחר כך - על ההדק[22]. תדע מה זאת אומרת להיות פצוע. לכביש נשליך אותך. תבין מה זאת אומרת: "שלשה יותר חשובים מאחד". חבר פצוע לא משאירים - שומע? - קום!...

---

16 מְסֻגָּל capable 17 הֵנָּה vers ici 18 תַּת-מִקְלָע mitraillette 19 גַּרְגֶּרֶת gorge
20 מַחְסָנִית chargeur 21 הֵרִיק (ריק) vider 22 הֶדֶק gâchette

עמי אבל פצוע לא עוזבים.

דנדה יש להם שם נשק כבד.

עמי פצוע לא משאירים - סע להביא אותו.

דנדה לבדי לא אֶסַּע. אתם יושבים פה כל הימים,
אני די נוסע. אני לא אסע.

קוטי אני אסע אִתך.

שומרוני גם אני. פה כולם ילדים.

עמי (אל דנדה) אני רוצה שאתה תסע.

דנדה כל השלושה ילכו לאיבוד[13].

עמי פצוע לא משאירים. הוא שוכב שם עכשיו. חי.
על הכביש.

דנדה אל תנקום בי. אני לא אשם.

קוטי תפסיק לייבב, דנדה! מה קרה לך? - צריך לצאת.

דנדה לא צריך לצאת, לא צריך. שלושה יותר חשובים
מֵאחד.

עמי מה? שלושה יותר חשובים מאחד? ובכן יש לך
כבר הצדקה[14] לכך שחברך מוטל[15] שם פצוע

---

13 הלך לְאִבּוּד périr 14 הצדקה justification 15 מוּטָל (נטל, הָפעל) étendu

עמי אבל יכול להיות שהוא חי?

שולה (בצעקה) כן, כן, יכול להיות שהוא חי.

עמי (אל שומרוני) איך הטנדר?

שומרוני בסדר.

עמי (אל דנדה) חזור להביא אותו.

דנדה עכשיו?

עמי מִיָּד ועל המקום.

דנדה אתה לא היית שם, עַמִּי, הוא קיבל צרור.

שולה ונפל.

דנדה זה גיהנום.

עמי חזור להביא את צימוק.

דנדה איאפשר, עמי.

עמי ואני אומר לך שאתה חוזר לשם ומביא אותו.

דנדה אינני חוזר לשם.

עמי שמע, ארטיסט[1] - פצוע לא עוזבים.

דנדה איאפשר, זה מָוֶת בטוח.

---

artiste 12

שולה אח[12], זה היה נורא.

שומרוני לא רחוק מכאן. לקחתי אחורה והצלחתי להסתובב. רק כאן ראיתי שהוא איננו.

עמי נשאר במקום, דנדה?

דנדה (מניע בראשו, ללא מלה)

עמי הרוג?

דנדה (כנ"ל[9])

שולה לא נכון. אינך בטוח. הוא נשאר על הכביש. הייתי אתם מֵאחור. בצרורות[10] דפקו עלינו. הוא קיבל כדור ונפל מֵעֵבֶר למעקה[11] על הכביש.

עמי דנדה, צימוק הרוג או פצוע?

דנדה הוא נפל.

עמי עֲנֵה לי על מה ששאלתי אותך.

דנדה אינני יודע.

עמי זאת אומרת - יכול להיות שהוא שוכב שם פצוע.

דנדה הוא נפל.

---

9 כַּנַּ"ל כְּמוֹ נִזְכָּר לְעֵיל comme ci-dessus 10 צרור rafale 11 מַעֲקָה bord 12 אָח אוי!

קִילוֹמֶטֶר 56[1]

מחזה בשלש מערכות[2]

בַּיִת בדרך ירושלים על יד עמוד[3] קילומטר 56[1].
לילה של כסלו תש"ז בימי מלחמת השחרור.
העמדה נתוקה[4] ונצורה מכל הצדדים.

תמונה מתוך המערכה[2] השלישית

נְפָשׁוֹת־התמונה:

עַמִּי מפקד[5] העמדה. חבר הפלמ"ח.

שׁוֹמְרוֹנִי חבר ותיק[6] של ההגנה. בעיניו כולם ילדים.

שׁוּלָה חברה.

דַּנְדֶּה
קוּטִי } חברים.

שומרוני, שולה, דנדה, קוטי ועוד **צִימוּק** נסו להבקיע עם טנדר[7] ולא הצליחו. שולה פצועה וצימוק איננו.

עמי **היכן צימוק?**

דנדה **שם!**

עמי **היכן שם?**

שומרוני **חבר עמי, הוא נשאר במקום ההתקפה[8]. אני הייתי הנהג, הצלחתי להסתובב ולחזור. לא היינו עוברים.**

---

[1] קרא: חמישים וָשש [2] מַעֲרָכָה acte [3] עַמּוּד borne [4] נתוק couper [5] מְפַקֵּד commandant [6] וָתִיק veteran
[7] טֶנְדֶּר camion [8] הַתְקָפָה attaque

משֶׁה שָׁמִיר

תרפ"א 1921

נולד בארץ ישראל. למד בבית הספר התיכוני[1] "הֶרְצְלִיָּה" בתל אביב, חניך של תנועת הנוער "השומר הצעיר", חבר בקיבוץ "מִשְׁמַר־הָעֵמֶק" ופעיל בהגנה ובפלמ"ח.

שמיר הוא הסופר של דורו, הדור הצעיר של ישראל. בספרו "הוא הלך בשדות" הוא מגלה לעינינו פָּרָשַׁת־חיים של משפחה וְתִיקָה[6] בארץ. ספר זה, מְעֻבָּד לבימה, הֻצַּג בפריז בשנת תשט"ז ע"י "התאטרון הקָאמֶרִי", התאטרון העממי מתל אביב.

שמיר חבר מחזות, וספּורים על מלחמת השחרור וכותב ספורים לילדים. שפתו היא שפת הדור החדש, השפה העברית החיה של ישראל.

הֲגַנָּה ארגון[2] צבאי של תושבי ארץ ישראל לפני ובימי מלחמת השחרור. היא היסוד של צה"ל (צבא ההגנה לישראל).

פַּלְמַ"ח ראשי תבות של: פלוגות מחץ[3]. יחידה[5] צבאית שתפקידה הוא למחוץ[4] את כחו העקרי של האויב.

---

1 בית ספר תיכוני גִּימְנַסְיָה lycée 2 אִרְגּוּן organisation 3 פְּלֻגַּת־מַחַץ brigade de choc
4 מחץ briser 5 יְחִידָה unité 6 וָתִיק distingué, vétéran

10 איך קוראים לשלשת החגים: פסח, שבועות וסכות?

11 מה היו מעלין לבית המקדש בחג השבועות?

12 איך תתרגם: חֲנֻכָּה וחנוכת הבית?

13 התפטרנו. מה עשה שלמה המלך כשנתן לתור ללכת? (ביאליק)

14 הכריז. מה שמה הבחור של מעשה העז בצפת?

15 איפה אמר יהודה הלוי: "מדבש יערב" ולמי אמר ביאליק כי קולָה ערב?

16 לשרש "ערב" עוד מובן אחר. איך תתרגם: מְעֹרֶבֶת? הזוכר אתה את המלה "ערבוביה" (עגנון) ואת מובנה?

17 מה שרש הפֹּעַל "התמץ" ומה מובנו? אילו מלים יודע אתה לגזור משרש זה?

18 התקן עצמך בפרוזדור. איפה קראת את המשפט הזה?

19 הגדר בעברית את המלים: עציץ ומשתלה.

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב מצא בספור את המלה בארמית ואת שתי המלים בלעזית.

ג מן יש נגזרים: ישות. אילו מלים גוזרים מן כמה ואיך? (אחד העם)

ד שורות שורות. המנגנת ניגנה ניגון אחר ניגון. מצא בקטעים הקודמים דוגמות אחרות של חזרת המלה או את השורש.

ה בספורו של יערי, ובספרות החדשה בכלל, תמצא מלים רבות כתובות בכתב מלא: אֲדָמָה - אדומה. מצא דוגמות אחרות

ו נקד נקוד שלם את הקטע ואת מבואו ותרגם אותם.

ז ענה על השאלות:

1 מה יודע אתה על עמק יזרעאל?

2 באיזו שנה ובאיזה יום נחרב בית המקדש השני?

3 הזוכר אתה על איזו גאולה חולם שמואל, גבורו של בורלא?

4 המצאת בספורו של בורלא גם את הגדרת המלה "אשמורה"?

5 כַּוָּנָה. מה מובנה בספור ומה מובנה בפי הבעש"ט?

6 נשפות - נשמות. מי בורא נפשות ומי בורא נשמות?

7 נשפות - נשמות. איך קוראים למשחק מלים זה? (ישעיהו)

8 בין - בין. הזוכר אתה משפטים עם שתי מלים אלה? (בראשית רמב"ם)

9 מה ההבדל בין לֵדה והמלטה?

...יום אחד עברה בעמק פְּסַנְתְּרָנִית מפורסמת וסרה גם לקיבוץ ליום אחד. מובן, שמנחם לא יחמיץ[17] הזדמנות נפלאה כזאת לסידור קוֹנְצֶרְט[18]. טרח כמה וכמה שעות, לפני ארוחת הערב ואחריה, להתקין[19] את חדר האוכל, בנה בימה מן השולחנות והעלה עליה את הפסנתר, קישט את הבימה בעציצים[20] נאים מן המשתלה[21], הדליק גם את ה"לוקס[22]" השני, שלא היו מדליקים אותו אלא מערב שבת לערב שבת, ערך את הספסלים שורות שורות והקונצרט החל[23].

היתה דממה רבה מסביב. האנשים ישבו בעינים מלאות עריגה[24] והיו כְּשוּתִים את הנגינה בכל ישותם[25]. המנגנת ניגנה ניגון אחר ניגון בהפסקות קצרות, שנמלאו בנביחות כלבים מְעֹרֶבֶת בְּיִלֲל-תַּנִּים שחדרו לתוך חדר האוכל בעד החלונות הפרוצים[26], ומשנשמע בהפסקה האחרונה קול צלצול מצילות של שיירַת[27] גמלים, שעברה אותה שעה בְּמִשְׁעוֹל[28] שבמורד[29] ההר, פתחה המנגנת ב"ריקוד עַרְבִי" לצ'יקובסקי[30] מְעֻבָּד לפסנתר; כפי הנראה העלה קול צלצול המצילות את הניגון הזה על זכרונָהּ...

---

17 החמיץ laisser se corrompre
18 concert
19 התקן préparer
20 עָצִיץ כלי חרס לגדול צמחים
21 מִשְׁתָּלָה מקום שמגדלים בו עצים
22 לוּקְס נורית (ampoule) חשמל גדולה
23 הֵחֵל התחיל
24 עֲרִיגָה langueur
25 יֵשׁוּת l'être
26 פָּרוּץ פָּתוּחַ
27 שְׁיָרָה caravane
28 מִשְׁעוֹל sentier
29 מוֹרָד versant
30 Tchaïchovski

אמרתי שלפעמים גם מאורע רע היה משמש לו סיבה לחגיגה וכאן ראוי לספר:

פעם אחת בא הרפתן[10] אל חדר האוכל בשעת סידור העבודה והודיע בצער:

"אֲדֻמָּה מתה!" מיד קפץ מנחם ממקומו בשמחה וקרא:

"מה, אדומה מתה? טוב, חרריא,[11] נעשה נשף!"

וכשגערו בו החברים:

"השתגעת? מה זה עלה על דעתך, מנחם?"

התנצל מנחם:

"מה יש? נבלה היתה, עקרה.[12] טוב שהתפטרנו ממנה" ועל פניו הבהירים שנִקְוְדְתָם השמש במיני סבין[13] שחומים[14] השתטח צחוק ילדותי רחב.

מובן שלא כל נשפי החגיגותיו של מנחם הצליחו. יש שהכריז מנחם על חגיגה ואף נפש חיה לא הופיעה בחדר האוכל. ואין פלא כלל: רָבוּ החגיגות והנשפים עד שהתחילה נפש האנשים קצה[15] בהם. אבל במנחם לא נגע הדבר כל עיקר:

"אינם רוצים לבוא, אין דבר! לא צריך. אם השֵׁנה חביבה עליהם מן השמחה, מילא,[16] תֶּעֱרַב להם שנתם"...

---

10 רַפְתָּן אדם העובד ברפת 11 חַבְרַיָּא החברים 12 עָקָר stérile 13 ס"ב סְבִין graines
14 שָׁחוּם brun 15 קוּץ avoir du dégoût 16 מֵילָא qu'il soit ainsi

חתונתו של מנחם

קטעים

...בימים ההם, היה הוא האדם המפורסם ביותר בעמק[1]. די היה להזכיר את השם מנחם וידעו הכל למי הכוונה ולא רק בעמק, עד הקבוצות שבעמק־הירדן ועד מושבות הגליל התחתון יצא שמו. הֲלא הוא מנחם הצהוב מן "הפלחים"[2] שֶׁכִּנּוּהוּ[3] ליצני[4] הקיבוץ בשם "מנחם בורא נשפות" שאין לך כל נשף וכל חגיגה בקיבוץ שלא היה מנחם עורכם ומסדרם, ואין לך כל מועד וכל מאורע[9] שלא היו משמשים לו סיבה וטעם לסידור חגיגה וָנשף; בין אם היה אותו מאורע מאורע טוב ובין אם היה רע חלילה, מנחם ערך נשף. לא הבחין. בחורה נישׂאת לבחור - עורך מנחם חגיגה, ילד נולד בקיבוץ - מסדר מנחם נשף, נבנה צריף במחנה - עושה מנחם "חֲנֻכַּת־הבית", ראשית הקציר - נשף, סוף הקציר - חגיגה, תחילת־תקופת־ההמלטה[5] - נשף, גֵז־הצאן - חגיגה, וכן בכל עת מצא[6]. ואין צורך לומר ששום מועד וחצי מועד מָסָרְתִּי או מקומי לא עבר עליו בלא חגיגה ושמחה: פסח, שבועות, סֻכות, חנכה פורים, יום הִוָּסֵד[7] הקיבוץ, יום העליה על הקרקע, כל אלה ומועדים אחרים כיוצא באלה[8], היו לו למנחם ימים של שמחה ושל חגיגה, כאִילו לא נוצרו לְכַתְּחִלָּה אלא כדי שיוכל מנחם לשמוח ולשמח בהם.

---

1 עמק יזרעאל 2 פַלָּח fellah 3 כִּנָּה קרא בשם 4 לֵיצן לץ, מלגלג 5 הַמְלָטָה לֵדָה של בעלי־חיים 6 עֵת מְצֹא הזדמנות 7 הִוָּסֵד שרש: יסד, בנין נפעל 8 כַּיּוֹצֵא בָּאֵלֶּה כּדומים לָהֶם 9 מְאוֹרָע (ארע) événement

כ״ג
יְהוּדָה יַעֲרִי
תר״ס 1900

נולד בגליציה. עלה ארצה אחרי מלחמת העולם הראשונה בהיותו בן עשרים ועבד כפועל בקבוץ.

הוא הסופר של חלוצי העליה הגדולה מפולין ושל גאולת ה׳עמק׳ הוא עמק יזרעאל.

שפתו היא קלה, נאה ועדינה.

הקטע שבשעור לקוח מספר הספורים ״בין אשמורות״

עֵמֶק־יִזְרְעֶאל

עמק יזרעאל הוא בקעה רחבה בין חיפה ובין הירדן. מזמן חֻרבן בית המקדש השני היה העמק עזוב. בִּצות נוראות כִּסּוּ אותו וגרמו לקדחת, למחלות ולמָוֶת. בשנת תרפ״א קנתה הקרן הקימת לישראל את אדמת העמק ומסרה אותה לחלוצים לגאולה: לְיַבֵּשׁ את הבִּצות ולבנות שם מושבות.

כיום העמק דומה לגן עדן: כֻּלּוֹ מְכֻסֶּה שדות, פרדסים, כרמים ויערות. העמק שב להיות את אשר היה לְפָנִים ובצדק קוראים לו בשמו העתיק: עמק יזרעאל ז״א: עמק אשר זרע אותו אֵל.

12 מאין לקוח החרוז האחרון: תאכלו ספיח ואף סחיש?
13 מי עושה עלילות גבורה ושלל קרב?
14 מי נוטע עץ וכובש שביל?
15 מי היא האם ומי היא הבת?
16 מי נִנְעָץ בבשר החולה?
17 מה משחילים בנקב המחט?
18 במה משחילה רחל את חוט החיים?
19 איפה קראת על חוט השָני?
20 מה בא בלילה אל החולה?
21 מי נוגע ביד החולה רַכּוֹת (avec douceur)?
22 מאין לקוח הבטוי "זעת אַפַּיִם"?
23 מדוע הם אֲרֻכים ויוקדים ימי הקציר?
24 איפה חלמה רחל על כנרת?
25 איזו מזכרת הקימו לה חברי קבוצת כנרת?

תרגילים

א ערוך רשימה של כל המלים החדשות.

ב תרגם לצרפתית את השירים ואת מבואם.

ג קרא בבראשית כ"ט, א׳-י"ט; ל"ה, ט"ז-כ׳ וחַבֵּר חבור על רחל. השתמש במלים שבתורה והשתדל לערוך משפטים פשוטים בשפת הדבור.

ד ענה על השאלות:

1 מה אמרה רחל הַצַּעֶרֶת בבוֹאָהּ ארצה?

2 על ידי מי נוסדה רחובות ומאין לקוח שְׁמָהּ?

3 מה יודע אתה על א.ד.גורדון ובַמֶּה השפיע על רחל השפעה גדולה?

4 איך נקרא ים־כנרת בצרפתית?

5 מי היה עטוף בסודרים בספורו של עגנון?

6 גם הבטוי "מני אז" נמצא בספור זה. התזכור אותו?

7 מי היה לבן?

8 הֲנִצָּבָה עוד היום מצבת קְבֻרַת רחל על יד בית לחם?

9 מי כתב קטע בשם "ספיח" ומה תָּכְנוֹ?

10 הגדר בעברית את המלים: ספיח וסחיש.

11 באיזו מלה משתמשים בשפת הדבור במקום מטר?

וְאוּלַי...

א וְאוּלַי לֹא הָיוּ הַדְּבָרִים מֵעוֹלָם,
אוּלַי
מֵעוֹלָם לֹא הִשְׁכַּמְתִּי עִם שַׁחַר לַגָּן,
לְעָבְדוֹ בְּזֵעַת־אַפָּי?[1]

ב מֵעוֹלָם, בְּיָמִים אֲרֻכִּים וְיוֹקְדִים
שֶׁל קָצִיר,
בִּמְרוֹמֵי־עֲגָלָה עֲמוּסַת־אֲלֻמּוֹת
לֹא נָתַתִּי קוֹלִי בְּשִׁיר?

ג מֵעוֹלָם לֹא טָהַרְתִּי בִּתְכֵלֶת שׁוֹקְטָה
וּבְתֹם
שֶׁל כִּנֶּרֶת שֶׁלִּי... הוֹי, כִּנֶּרֶת שֶׁלִּי,
הֶהָיִית, אוֹ חָלַמְתִּי חֲלוֹם?

---

1 בראשית ג', י"ט

בְּבֵית־הַחוֹלִים

א לְהָקִיץ בְּבֵית־הַחוֹלִים בַּבֹּקֶר הַשָּׁקֵט,
לִקְרַאת־יוֹם טָפֵל[1], וְלָחוּשׁ:
נִנְעָצוֹת[2] בִּבְשַׂר־לְבָבֵךְ, הִנָּעֵץ[2] וְכַרְסֵם[3],
שִׁנֵּי־יֵאוּשׁ;
בְּנִקְבֵי[4]־רְגָעִים חוּט־חַיִּים הָרָקוּב[5]
לְהַשְׁחִיל[6] בְּיָד חַלָּשָׁה
שׁוּב וָשׁוּב -
מַה יֵּדַע הַבָּרִיא מִשָּׁעָה הַזֹּאת הַקָּשָׁה?

ב בְּבֵית־הַחוֹלִים אַךְ מַחְשִׁיךְ הַיּוֹם
וּכְבָר הַלַּיְלָה מֻשְׁלָט;
אַחֲרָיו יִצְנְחוּ[7] יָבוֹאוּ בַּלָּאט
הַפִּיּוּס[8] הַגָּדוֹל, הַשָּׁלוֹם;
קוֹל־צַעֲדֵי־הָרוֹפֵא בַּפְּרוֹזְדוֹר יִשָּׁמַע,
וְנָגְעָה בְּיָדֵךְ רַכּוֹת
יַד־נֶחָמָה.
מַה יֵּדַע הַבָּרִיא מִשָּׁעָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת?

---

1 טָפֵל fade 2 הִנָּעֵץ s'enfoncer 3 כַּרְסֵם ronger 4 נֶקֶב trou 5 רקב pourrir
6 השחל enfiler 7 צנח descendre 8 פִּיּוּס adoucissement

אֶל אַרְצִי

לֹא שַׁרְתִּי לָךְ, אַרְצִי,
וְלֹא פֵּאַרְתִּי שְׁמֵךְ
בַּעֲלִילוֹת־גְּבוּרָה,
בִּשְׁלַל־קְרָבוֹת;
רַק עֵץ - יָדַי נָטְעוּ
חוֹפֵי־יַרְדֵּן שׁוֹקְטִים,
רַק שְׁבִיל - כָּבְשׁוּ רַגְלַי
עַל פְּנֵי־שָׂדוֹת.

אָכֵן דַּלָּה מְאֹד -
יָדַעְתִּי זֹאת, הָאֵם,
אָכֵן דַּלָּה מְאֹד
מִנְחַת־בִּתֵּךְ;
רַק קוֹל־תְּרוּעַת־הַגִּיל
בְּיוֹם יִגַּהּ הָאוֹר,
רַק בְּכִי בַּמִּסְתָּרִים
עֱלֵי־עָנְיֵךְ.

---

1 עֱלֵי־ עַל (דקדוק דף ק״י) 2 עֳנִי עָנְיֵךְ (קמץ קטן)

סָפִיחַ[1]

א הֵן לֹא חָרַשְׁתִּי, גַּם לֹא זָרַעְתִּי,
לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי עַל מָטָר.
וּפֶתַע, רְאֵה נָא! שְׂדוֹתַי הִצְמִיחוּ
דָּגָן בְּרוּךְ־שֶׁמֶשׁ בִּמְקוֹם־הַדַּרְדַּר[2].

ב הַאִם הוּא סְפִיחַ־תְּנוּבוֹת מִקֶּדֶם,
חַיֵּי־חֶדְוָה הֵם, קְצוּרִים מְאֹד?
אֲשֶׁר פְּקָדוּנִי בִּימֵי־הָעֹנִי,
בָּקְעוּ עָלוּ בִּי בְּאֹרַח־רָז.

ג שַׂגְשֵׂגְנָה[3], שְׂגֶינָה[4], שַׁדְמוֹת[5]־הַפֶּלֶא,
שַׂגְשֵׂגְנָה, שְׂגֶינָה וּגְמֹלְנָה[6] חִישׁ!
אֲנִי זוֹכֶרֶת דִּבְרֵי־הַנֹּחַם:
תֹּאכְלוּ סָפִיחַ וְאַף סָחִישׁ[7].

---

1 ספיח ראה דף צ"ט 2 דרדר ronce 3 שגשג faire pousser 4 שָׂגָה croitre
5 שְׁדֵמָה שָׂדֶה 6 גמל prodiguer 7 סחיש ספיח של ספיח (מלכים ב׳, י"ט, כ"ט)

רָחֵל

א הֵן דָּמָהּ בְּדָמִי זוֹרֵם,
הֵן קוֹלָהּ בִּי רָן[1] -
רָחֵל הָרוֹעָה צֹאן-לָבָן[2],
רָחֵל - אֵם-הָאֵם.

ב וְעַל כֵּן הַבַּיִת לִי צַר
וְהָעִיר - זָרָה,
כִּי הָיָה מִתְנוֹפֵף[3] סוּדָרָהּ[4]
לְרוּחוֹת-הַמִּדְבָּר.

ג וְעַל כֵּן אֶת דְּרָכַי אֹחֵז
בְּבִטְחָה כָּזֹאת,
כִּי שְׁמוּרִים בְּרַגְלַי זִכְרוֹנוֹת
מִנִּי[5] אָז, מִנִּי אָז!

---

1 רנן 2 Laban 3 נוֹפֵף Flotter 4 סוּדָר Fichu 5 מִנִּי מן

כב
רָחֵל
בְּלוּבְשְׁטֵין

תר"ן - תרצ"א 1890 - 1931

נולדה ברוסיה ולמדה בבית ספר לציור. בת חמש עשרה כתבה שירים ברוסית.

בשנת תרס"ט עלתה ארצה יחד עם אחותה המנגנת. עד מהרה נוחכה לדעת כי בארץ ישראל יש" לנגן במעדר ולצַיֵּר על האדמה". התחילה לעבוד תחילה ברחובות ואחר כך בְּכִנֶּרֶת. שם הכירה את א.ד. גורדון שהשפיע עליה השפעה גדולה.

בשנת תרע"ג יצאה לטולוז כדי לרכוש לה ידיעות ונסיון בחקלאות. בשנות מלחמת העולם הראשונה שמשה מורה ברוסיה ובשנת תרע"ט שבה לארץ ישראל. אחרי שנות עבודה קשה חלתה ושכבה בבית החולים עד יומָהּ האחרון.

מתה בתל אביב ונקברה בקבוצת כנרת. שם הקימו לה חבריה מַזְכֶּרֶת חיה: גן תמרים בשם "גן רחל".

שירתה של רחל היא אישית ונקראת כמו יומן. היא אהבה אדמת ישראל ובִיחוד הכנרת שעל חופיה עברו עליה ימי אָשְׁרָהּ הקצרים. וכשם שדבקה בארץ כן נצמדה ללשונה, לשון התנ"ך. בין דמויות התנ"ך חביבה עליה ביותר רחל.

שפתה היא טהורה ופשוטה וכל שיר כעין תפלה זכה. רֹב שיריה נעשו לשירי עם בפי הנֹעַר בארץ ובגולה.

15 מה יודע אתה על עיר צפת?

16 מדוע מתחילה השבת ביום ששי בערב (בראשית א', ה')?

17 מדוע לא יכול הבחור לחזור הביתה?

18 באיזה ספר התנ"ך הדוד הוא ה'?

19 מאין לקוח המשפט בו פותח הבחור את הפתק?

20 על מה כותבים ספר תורה?

21 מי בכה בתנ"ך על בנו כמו הזקן בספור?

22 "מי יתן" בטוי זה כבר מצאת במקומות רבים. הזוכר אתה אותם?

23 איך חי הבחור בארץ ישראל, אם עדיין לא מת?

ד העתק את המשפטים האפיניים ביותר בעיניך משפת המשנה לשפה הרגילה.

תרגילים

א ערוך רשימה של כל המלים החדשות.

ב נקד נקוד שלם את הספור ותרגם אותו ואת מבואו לצרפתית.

ג ענה על השאלות:

1 איך תעתיק באותיות צרפתיות את שם העיר בוּצַ'ץ?

2 מִיהו הרמב"ם שמצריצו היה אביו של עגנון?

3 מה יודע אתה על תנועת חובבי ציון?

4 מי הם החסידים שספוריהם כִּנֵּס עגנון?

5 איפה מְדבר על מגדל דוד בנוי לתלפיות?

6 גם ביאליק מדבר ב"ספיח" על מציאות וחלום. הזוכר אתה את המקום?

7 מי משוֶה שפתי הרעיה לחוּט השָׁנִי?

8 איפה קראת על עז בשיר השירים?

9 איפה בקשו את העז ומדוע לא מצאוה?

10 מה משמש בית המדרש?

11 מה יודע אתה על גן עדן?

12 למה רצה הבחור לקשר משיחה לזנבה של העז?

13 מדוע לא ידע הבחור כמה זמן הלך במערה?

14 באיזה חלק של ארץ ישראל נמצאים הרים רמים?

לה לזו שטְרָדַתְהוּ מן העולם. ולא נחה דעתו של אותו זקן עד שקרא לשוחט לְשָׁחֲטָהּ. ואתא השוחט ושחט לעז.[13] הפשיטו את עוֹרָהּ ונפל פתק מן האוזן. נטל הזקן את הפתק ואמר: כְּתָב בני. וקרא כל מה שכתב לו בנו. התחיל מטפח בראשו ובוכה: וַי, וַי, אוי לו לאיש שקִפֵּחַ את מזלו בידים ואוי לו לאיש שגמל רעה לעושה טובה. נתאבל על העז ימים רבים ומאן להתנחם ואמר: אוי לי שהייתי יכול לעלות לארץ ישראל בקפיצה אחת ועכשיו אֲקַפֵּחַ את יָמַי בגלות הזאת.

מִנִּי[14] אז סמוי פי המערה מן העין, ודרך קצרה עוד אֵין. ואותו בחור אם לא מת עוד ינוב בשיבה דשן ורענן,[15] בארצות החיים, שקט ושאנן.

---

13 ראה שיר חַד גַּדְיָא בהגדה של פסח 14 מִנִּי = מן 15 תהלים צ"ב, ט"ו.

צְפַת

במאה השש עשרה, אחרי גֵרוש יהודי ספרד, היתה עיר צפת שבהרי הגליל, המרכז הרוחני של ישראל. בעיר זו חֻבְּרָה תפלת ערב שבת בָּהּ מקַבלים את השבת בבתי הכנסת בכל תפוצות ישראל עד היום הזה:

לְכָה[1] דוֹדִי לִקְרַאת־כַּלָּה,
פְּנֵי־שַׁבָּת נְקַבְּלָה.

הדּוֹד, הוא עם ישראל והַכַּלָּה, היא השבת.

---

1 לְכָה צורה מארכת של לֵךְ

כמלאכים מעוטפים בסודרין[8] לבנים וענפים של הדסים בידיהם, וכל הבתים מאירים בנרות הרבה. הבין מדעתו שהגיע ערב שבת עם חשיכה ואין בכדי שיחזור. עקר קנה וטְבָלו בעפצים שעושין מהם דיו לכתוב ספר תורה ונטל פִּסַּת־נְיָר וכתב מכתב לאביו: מכנף הארץ זמירות אשמיע[9] שהגעתי בשלום לארץ ישראל והנני יושב סמוך לצפת עיר הקדושה ומתבשם מקדושתה. ואל תשאלני איך הגעתי לכאן, אלא אחוז במשיחה זו שקשורה בזנבה של העז וצא לך בעקבי העז אז תלך לָבֶטַח דרכך ותבוא לארץ ישראל. גלל הבחור את הפתק וּנְתָנוֹ בתוך אָזְנָהּ של העז. אמר אל לבו: כשהיא מגיעה אצל אבא, אבא מַחְלִיקָהּ על ראשה והיא מנענעת באזניה, מִיָּד נופל הפתק מתוך אזנה, מיד נוטל אבא את הפתק וקורא מה שכתוב בו והוא תופס את המשיחה והולך עמה לארץ ישראל.

חזרה העז אצל הזקן, אבל באזניה לא נענעה והפתק לא נפל. כיון שראה הזקן את העז שהיא חזרה ובנו איננו, התחיל מטפח בראשו וצועק ובוכה וּמְיַלֵּל: בני, בני אַיֶּכָּה[10]? בני, מי יתן מותי אני תחתיך, בני, בני. והיה בוכה והולך ומתאבל על בנו כי אמר: חיה רעה אכלתהו, טרֹף טֹרף בני. וימאן להנחם ויאמר: ארד אל בני אָבֵל שאולה[11]. וכל אימת[12] שהיה רואה את העז היה אומר: אוי לו לאב שהגלה את בנו ואוי

8 סוּדָר châle 9 ישעיהו כ״ד, ט״ז 10 אַיֶּכָּה אַיֶּךָ 11 בראשית ל״ז, ל״ג - ל״ה 12 כָּל אֵימַת כָּל זְמַן

קשר הבחור משיחה נאה בזנבה של העז ונתן דעתו עליה. כיון שעמדה לילך׳ תפס את המשיחה בידו ולא הניח הימנה[4] עד שהלכה והוא הולך אחריה. נגרר והלך עד שהגיע למערה אחת. נכנסה העז למערה וזה הבחור אוחז במשיחה והולך אחריה. וכך היו הולכים שעה או שתים, ואפשר יום או יומַיִם, כי מחמת החִדוש שבדבר לא הרגיש כמה זמן עבר. כשכשה העז בזנבה ונָעֲתָה בפיה, והמערה לסופה הגיעה.

כיון שיצאו מן המערה, ראה הרים רמים וגבעות עם פרי מגדים ובאר מים חיים נוזלים מן ההרים ורוח מפיחה כל מיני בשמים, והעז עולה באילן ואוחזת בסַנְסִנָּיו, וחָרובים מלאים דבש נושרים מן האילן, והיא אוכלת מן החרובים ושותה ממעין גנים. עמד הבחור וקרא לעוברי דרכים: השבעתי אתכם, אנשים טובים, הגידו לי היכן אני ומה שם המקום הזה. אמרו לו: בארץ ישראל אתה וסמוך לצְפַת[5] אתה. תלה הבחור עיניו למרום ואמר: ברוך המקום וברוך הוא שהביאני לארץ ישראל. ונשק עֲפָרָהּ וישב לו תחת העץ. אמר: עד שיפוח היום ונסו[6] הצללים אשב לי על ההר תחת העץ, אחרי כן אלך לביתי ואביא את אבי ואת אמי לארץ ישראל.

עד שֶהוא יושב כך וזן עיניו מקדושתה של ארץ ישראל שמע כרוז: בואו ונצא לקראת שבת[7] המלכה. וראה בני אדם

---

4 הֵימֶנָּה ממנה 5 Safed 6 שרש נוס 7 שַׁבָּת נקבה

מעשה העז

מעשה בזקן אחד בפולין[1] המדינה שהיה גונח בלבו. בא ושאל לרופאים, אמרו שישתה חלב עזים. יצא וקנה לו עז והכניסָהּ לדיר. לא היו ימים מְרֻבִּים עד שאותה העז נתעלמה. יצאו לבקשָהּ ולא מצאוהָ לא בחצר ולא בגן, לא על גג[2] בית המדרש ולא אצל המעין, לא בהר ולא בשדה. שָׁהֲתָה כמה ימים עד שחזרה מאליה, וּבַחֲזִירָתָהּ היו דדיה מלאים חלב הרבה וטעמו כטעם גן עדן. ולא פעם זו בלבד, אלא פעמים הרבה היתה מתעלמת מן הבית. יצאו לבקשה ולא מצאוה עד שחזרה מאליה, והיו דדיה מלאים חלב מתוק מדבש וטעמו טעם גן עדן.

פעם אחת אמר הזקן לבנו: בני, מִתְאַוֶּה אני לדעת להיכן היא הולכת ומהיכן היא מביאה חלב זה שהוא מתוק לחִכִּי ולכל עצמותַי מרפא. אמר לו בנו: אבא, יש לך עצה לזה. אמר לו: מה? עמד הבן והביא משיחה וּקְשָׁרָהּ לזנבה של העז. אמר לו אביו: מה אתה עושה בני? אמר לו: משיחה אני קושר לזנבה של העז, וכשארגיש בה שהיא נותנת דַּעְתָּהּ לֵילֵךְ[3] אתפוס את המשיחה בראשה ואצא עמה לדרך. נענע לו הזקן בראשו וקרא אליו: בני, אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

---

1 Pologne 2 גג בית המדרש נמוך היה ומעלה עשב 3 לֵילֵךְ ללכת

כא

שְׁמוּאֵל יוֹסֵף עַגְנוֹן

תרמ"ח 1888

נולד בתשע באב תרמ"ח בעיר בּוּצַ'ץ אשר בְּגָלִיצְיָה[1]. אביו, למדן גדול ומעריצו[2] של הרמב"ם, נתן לבנו חינוך מְסָרְתִּי; בגיל שלש למד כבר בחדר. בן שש עשרה פרסם את שירו הראשון וכתב ספורים.

בשנת תרס"ט עלה ארצה והשתקע ביפו. שמש מזכיר לְוַעַד "חובבי-ציון" ופרסם ספורים. יצא לחוץ לארץ, שהה בְּבֶרְלִין[3] והתחיל לכנס ספורי החסידים. אך כל החֹמר הזה עלה באש בדליקה שפרצה בביתו.

בשנת תרפ"ד חזר לארץ ישראל והשתקע בְּתַלְפִּיּוֹת, פרבר[4] בדרום ירושלים, בו יושב עוד כיום.

שַׁ"י עגנון הוא המספר הגדול בספרות העברית החדשה. הוא ספוג אגדה ומעשי חסידים וצדיקים. בספוריו אינו מבדיל בין המציאות ובין החלום; שניהם מְשַׁמְּשִׁים בערבוביה וכחוט-הַשָּׁנִי עוברת בהם החִבָּה לארץ ישראל.

יצירתו היא יצירה עברית מקורית הַנִּזּוֹנָה מכל נִכְסֵי[6] עם ישראל: התנ"ך, התפלה, האגדה וגם ספורי העם של יהודי פולין. שפתו היא קלה ועשירה, המשך ישר של שפת האגדה והמשנה.

---

1 Galicie 2 הערץ vénérer 3 Berlin 4 פַּרְבָּר faubourg 5 זון 6 נכס richesse 7 Pologne

8 מָה עשו שם נשי השכונה?

9 האם גם בשפת הדבור אומרים: אמהות?

10 מה הן הקמיעות?

11 למה נרגזו הזקנות על הצעירות?

12 מה לובשות הצעירות במקום המכנסים?

13 איזו רצפה הן רוצות?

14 מה אומרים התימנים במקום: אשכנזי?

15 מי הם האשכנזים?

16 מי הם הספרדים?

17 איך הם הילדים הבאים אל הצנור?

ז סַפֵּר בשפה קלה ופשוטה את תוכן השיר. (השתמש אך ורק במלים אשר בקטע)

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב רשם את כל המלים בארמית.

ג הנה רשימה של שמנה מלים. כלן בקטע, אבל כבר פגשת אותן בקטעים הקודמים. כתב כל מלה פעם במשפט לקוח מן השיר ופעם במשפט לקוח מאחד הקטעים הקודמים.

חרס	ונתנה תקף	קדר	יהודה בורלא
טיט	יהודה ליב גורדין / שאול טשרניחובסקי	רעם	אחד העם
טען	יהודה ליב גורדין	שאון	שאול טשרניחובסקי
פאה	יהודה הלוי	תימן	יהודה הלוי

ד לפעמים משמיטים את למד־התכלית של שם הפעל. גֶּשֶׁת, במקום: לָגֶשֶׁת. מצא דגמות אחרות.

ה תרגם לצרפתית יפה את השיר ומבואו.

ו ענה על השאלות:

1 מה מתאר שמעוני בשיריו?

2 אילו הם הגשמים בישראל (דברים י"א, י"ד) ומתי הם יורדים? (מלקוש יורד באדר)

3 איך קראו התימנים למטוס שהביאם ארצה?

4 היודע אתה את מִצְוַת־הפאות?

5 מה היא סוסתו האבירה ומה הן מחלצות המשי של משלם?

6 מה יודע אתה על המבול?

7 מה שִׁמש הצנור מחוץ לשאוב בו מים?

שָׁם הָלְכוּ רָכִיל,[33] הִתְקוֹטְטוּ,[34] שָׁם גַּם הִשְׁלִימוּ וְגִלּוּ
אִשָּׁה לִרְעוּתָהּ אֶת לִבָּהּ; שָׁם הָאִמָּהוֹת נוֹעָצוּ[35]
אֵילוּ קְמֵיעוֹת[36] טוֹב יוֹתֵר לִתְלוֹת עַל צַוְּאר־הַיְלָדִים,
סְגֻלּוֹת מֻבְהָקוֹת[37] מֵעֵין־הָרָע וּמִכָּל מַרְעִין בִּישִׁין[38];
שָׁמָּה הַזְּקֵנוֹת נִרְגְּזוּ, הִתְרַעֲמוּ עַל בְּנוֹת־דּוֹר הֶחָדָשׁ
מִנְּהָגֵי־קְדוּמִים כִּי עָזְבוּ, מִתֵּימָן הֵם לָהֶן מוֹרָשָׁה[39];
כְּבָר לֹא כֻלָּהֶן[40] נְאוֹתוֹת[41] לִלְבֹּשׁ מִכְנָסַיִם אֲרֻכִּים
יוֹרְדוֹת עַד כַּף־הָרַגְלַיִם כִּלְבֹשׁ כָּל הַנָּשִׁים הַצְּנוּעוֹת,
אַף גַּם הִתְחִילוּ הִתְפַּנֵּק[42] וְגַם אֶת הַיְלָדִים יְפַנְּקוּ,
כְּבָר לֹא לְרָצוֹן לִפְנֵיהֶן בָּתֵּי־הַחֹמֶר בָּם יֵשְׁבוּ,
חוֹשְׁקוֹת בְּבַיִת מְרֻוָּח וְדַוְקָא עִם רִצְפַּת־אֲבָנִים,
אַף כִּי אַלִּבָּא דֶּאֱמֶת[43] הֵן רִצְפַּת־אֲדָמָה וָחֹמֶר
יָפָה לַבְּרִיאוּת רַב יֶתֶר מֵרִצְפַּת־הָאֶבֶן הַקָּרָה,
אֶלָּא בִּנְשֵׁי־הַשִּׁכְּנַז[44] הֵן מִתְקַנְּאוֹת, הַטִּפְּשׁוֹת הַלָּלוּ.
שָׁמָּה הִתְלַחֲשׁוּ הַנְּעָרוֹת עַל שְׂמָלוֹת וּמִינֵי־תַכְשִׁיטִים,
רָאוּם[45] לֹא כְבָר בַּחֲצֵרוֹת, עֵת בְּנוֹת־הַמּוֹשָׁבָה הַגֵּאוֹת
יָצְאוּ בָּעֶרֶב לָשׂוּחַ[46]. וְשָׁמָּה הַיְלָדִים צָחָקוּ,
שְׁזוּפֵי[47]־פַרְצוּפִים וּשְׁחוֹרֵי־עֵינַיִם מַבְרִיקוֹת וְחַיּוֹת,
תַּחַת הַתְּאֵנָה הַזְּקֵנָה הַמַּצִּלָּה עַל בֶּרֶז־הַצִּנּוֹר...

---

33 הָלַךְ רָכִיל médire 34 התקוטט (קוט) se quereller 35 הִוָּעֵץ (יעץ) 36 קָמֵיעַ amulette, camée
37 מֻבְהָק excellent 38 מַרְעִין maladie, בִּישִׁין mauvaises 39 מוֹרָשָׁה ירוּשָׁה 40 כֻּלָּהֶן כֻּלָּן
41 הֵאוֹת (אות) consentir 42 פִּנֵּק choyer 43 אַלִּבָּא דֶּאֱמֶת (אַלִּבָּא = עַל לֵב) לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר
44 הַשִּׁכְּנַז בפי התימנים: אַשְׁכְּנַז 45 רָאוּם ראו אותם 46 לְשׂוּחַ שׂיח 47 שָׁזַף hâler

נָעַר[22] בְּקוֹל הֶחָמוֹר הַגּוּץ[23] כְּאִלּוּ נִתְכַּוֵּן
הָגֵן עַל בְּעָלָיו[24] הַקָּטָן בְּקוֹלוֹ הַצּוֹרֵם[25] אָזְנַיִם,
אוּלָם מְשֻׁלָּם רַק צָחַק לְשֵׁמַע־חֶרְפָּתוֹ[26] וְצָעַק:
"הוֹי, תְּנוּ הַדֶּרֶךְ לַפָּרָשׁ[26]! פַּנּוּ הַדֶּרֶךְ, אֲדוֹנִים,
פֶּן כְּטִיט־חוּצוֹת אֶרְמָסְכֶם בְּפַרְסוֹת[27]־סוּסָתִי אַבִּירָה[28]!
כְּלוּם אֵינְכֶם רוֹאִים, כִּי עַנְנֵי־גֶשֶׁם הִקְדִּירוּ שָׁמַיִם,
עוֹד מְעַט מַבּוּל[29] יִנָּתֵךְ[30] וְקִלְקֵל אֶת מַחְלְצוֹת[31]־מְשִׁיִי!!"
צָחֲקוּ זְקֵנִים וּצְעִירִים וְנִדְחֲקוּ כֻּלָּם לַצְּדָדִים
עַד אֲשֶׁר יָצָא לַמֶּרְחָב וְנִכְנַס לְחוֹרְשַׁת־הַזֵּיתִים,
זוֹ הַמַּבְדִּילָה בֵּין שְׁכוּנַת־בָּרְכִיאֵל וּבֵין כְּפַר־חֲצֵרוֹת,
כְּפַר־הַכְּרָמִים הַיָּפֶה הַפָּזוּר עַל גְּבָעוֹת וּבְקָעוֹת,
נִשְׁקָף אֶל הָרֵי־יְהוּדָה הַהוֹלְכִים לְאַט וּמִתְעַלְּמִים,
הוֹלְכִים לְאַט וְנֶחְבָּאִים בְּחַשְׁרַת[32]־הֶעָבִים הַכְּבֵדִים.

אֵימָתַי יָרַד הַיּוֹרֶה אֶשְׁתָּקַד וְאֵימָתַי יָרַד
לִפְנֵי שְׁנָתַיִם? וְהָיוּ הַדֵּעוֹת בָּזֶה מְחֻלָּקוֹת
זֶה כְּבָר שָׁבוּעַ וְיוֹתֵר, וְהָיְתָה הַפְּלֻגְתָּא[33] נְעוֹרָה
תָּמִיד בֵּין יִצְחָק וָיֶפֶת, בְּבוֹאָם בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
עִם כַּדֵּי־חֶרֶס כְּרֵסָנִים[34] לַצִּנּוֹר לִשְׁאֹב שָׁמָּה מַיִם.
שִׁמֵּשׁ הַצִּנּוֹר מִכְּבָר מְקוֹם־וַעַד לִנְשֵׁי־כָּל הַשְּׁכוּנָה,

---

22 נָעַר braire 23 גּוּץ de petite taille 24 בְּעָלָיו = בַּעֲלוֹ 25 צֹרֵם déchirer 26 פָּרָשׁ cavalier
27 פַּרְסָה sabot 28 אַבִּיר puissant 29 מַבּוּל בראשית ז, י״ז. 30 הִנָּתֵךְ (נפעל) couler
31 מַחֲלָצוֹת habits de fête 32 חַשְׁרָה amas .

הַיּוֹרֶה

קטע

אֵימָתַי יָרַד הַיּוֹרֶה[1] אֶשְׁתַּקַּד[2] וְאֵימָתַי יָרַד
לִפְנֵי שְׁנָתַיִם וְאֵילָךְ[3]? פְּלִיגֵי[4] בֵּיהּ יֶפֶת בֶּן־זְכַרְיָה
וְיִצְחָק בֶּן־פִּינְחָס, בְּעָמְדָם עִם כַּדִּים כַּרְסָנִים[5] בִּידֵיהֶם,
סְמוּכִים לְמִשְׁכַּת־הַשִּׁטִּים[6] וּמְחַכִּים לְתוֹרָם כִּי יָבוֹא
גֶּשֶׁת לְצִנּוֹר־הַמַּיִם וְשָׁאֹב מִתּוֹכוֹ לַכֵּלִים.
נִטְפְּלוּ[7] לָמוֹ[8] עוֹד רַבִּים שֶׁצָּרוּ[9] עַל בֶּרֶז[10] הַצִּנּוֹר,
צִנּוֹר־הַמַּיִם הַיְחִידִי בִּכְפַר־הַתֵּימָנִים[11] בָּרְכִיאֵל.
כֻּלָּם חֲמוּשִׁים[12] בְּכֵלִים, חָבִיּוֹת, פַּחִים וְכַדִּים,
צוֹעֲקִים, רוֹעֲשִׁים יַחַד, נֶחְפָּזִים לָגֶשֶׁת לַבֶּרֶז,
אוּלָם בֵּינְתַיִם[13] מַקְשִׁיבִים לַפְּלֻגְתָּא[14] וְלוֹקְחִים בָּהּ חֵלֶק.
שָׁאוֹן, וְקִשְׁקוּשׁ[15] הַכֵּלִים, וּצְחוֹק וַחֲרָפוֹת[16] נִמְרָצוֹת[17]
וַחֲרָפוֹת מוּסַבּוֹת[18] כְּלַפֵּי מְשֻׁלָּם הַקָּטָן
נַעַר בֶּן־עֶשֶׂר עִם פֵּאוֹת[19] תַּלְתַּלִּים, שֶׁבָּא עִם חֲמוֹרוֹ
טָעוּן בְּכַדִּים וּפַחִים וְגָדַר הַסִּמְטָה[20] הַצָּרָה
בֵּינוֹת[21] לְבָתֵּי־הַחֹמֶר וּמִשְׁכַּת־הַשִּׁטִּים הַדּוֹקְרָה.

---

1 יורה הגשם הראשון בארץ ישראל היורד בחדש חֶשְוָן 2 אשתקד בשנה שעברה 3 אילך après
4 פליגי ביה (ארמית) controverses entre 5 כרסני ventru 6 שִׁטָּה, שטים accacia 7 הִטַּפֵּל (נפעל) se joindre 8 למו להם 9 צור assiéger 10 ברז robinet 11 תֵּימָנִי Yéménite 12 חָמוּשׁ armé, équipé
13 בינתים entretemps 14 פלגתא discussion 15 קשקוש tintement 16 חֶרְפָּה חֲרָפוֹת injure, outrage
17 נמרץ violent 18 הוּסַב (סבב, הָפְעַל) être tourné 19 פאה papillotte, ויקרא י"ט, כ"ז
20 סמטה ruelle 21 בינות בין.

דָּוִד שִׁמְעוֹנִי

שִׁמְעוֹנוֹבִיץ

תרמ"ו - תשי"ו 1886 - 1956

נולד ברוסיה. בשנת תרס"ט עלה ארצה ועבד כשומר וכפועל ברחובות ובפתח-תקוה. יצא לחוץ לארץ ולמד בגרמניה פילוסופיה ושפות שֵׁמִיּוֹת. בשנת תר"ץ חזר ארצה והשתקע בתל אביב.

שמעוני הוא אָמַן-התֵּאוּר. בשיריו הוא שַׁר את נוף המולדת וַהֲמוֹנֵי-בוניו. הוא המשורר העממי של הֲוָיָה החדשה.

אַשְׁכְּנַזִּי - סְפָרַדִּי

אַשְׁכְּנַז, שם-עם שנזכר בתורה (בראשית י', ג') ושנִּתַּן בספרות ימי הבינים לארץ גרמניה. בה ישבו בתקופה זו יהודים רבים שנָפְוֹצוּ אחרי כן גם במזרח אירופה. יהודים אלה נקואים אַשְׁכְּנַזִּים. שפתם היתה אידית.

סְפָרַד, שם מן התנ"ך (עוֹבַדְיָה כ') שֶׁנִּתַּן לארץ הִסְפַּנְיָה. כל יהודי ספרד גֹּרְשׁוּ בשנת הרנ"ב (1492) וְנָפוֹצוּ בְּאַרְצוֹת ים-התיכון. יהודים אלה נקראים סְפָרַדִּים.

הַתֵּימָנִים

כל יהודי תימן עלו ארצה בְּקוּם-המדינה. קראו לַמָּטוֹס (אֲוִירוֹן) בו הובאו לישראל "מַרְבַד-הַקְּסָמִים"

12 מה אומר שאול בראותו את הגגות ואת החצרות?

13 באיזה שיר ראה גם טשרניחובסקי כפת־טיט?

14 מדוע דומעת ירושלים?

15 איך נקראים הנוצרים לכְּנֵסִיָה?

16 איך נקראים הישמעאלים למסגד?

17 אילו מלים יודע אתה לקרא בשם ה'?

18 (יַחֵד הכרז כי ה' הוא יחיד) איך תתרגם: מְיַחֲדִים שמו?

19 באיזה שיר קורא יהודה הלוי לנוצרים: אֱדוֹם?

20 איזה רבי עסק בתורה בפרהסיא (בְּרַבִּים) בימי בר־כוכבא?

21 מי כתב מאמר על "הכהנים"?

22 היכולה גם כֹּהֶנֶת, אשת־הכהן או בת־הכהן, לעשות עבודת הקֹדש?

23 "כהנת כפונדקית", על אחת כמה וכמה כהן כפונדק. איך תתרגם איפוא הבטוי הזה?

24 מה יעשה שמואל כשיגדל?

25 מה מזכיר לך "שם טוב"?

26 מדוע קוראים לישראל: המאמינים הראשונים?

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב ערך רשימה של כל המלים בארמית הידועות לך.

ג נקד נקוד שלם את הקטע ומבואו ותרגם אותם לצרפתית.

ד ענה על השאלות:

1 האפשר לומר כי בורלא הוא "צבר"?

2 מה יודע אתה על "אלף לילה ולילה"?

3 למה קוראים לחלק הנשאר מחומת בית המקדש "הכותל המערבי" ולמה קוראים לו בצרפתית "כותל הדמעות"?

4 מי עומד אחר כָּתְלֵנוּ בשיר השירים?

5 למה קוראים בעברית לֵישׁוּ "נוצרי" ז"א תושב עיר נָצְרֶת?

6 מהו מקור השם "ישמעאלי"?

7 על איזה מקום עומד מסגד עומר?

8 "רחב-ידים". באיזה מאמר משתמש אחד העם בבטוי זה ומאין הוא לקוח?

9 היות ואַמָּה היא המרחק מן המַרְפֵּק עד ראשי האצבעות ז"א כַּחֲצִי-מֶטֶר, מהו שטח הגג בְּמֶטְרִים מְרֻבָּעִים(מ"ר)?

10 (הגביר הלך וְחָזַק, המשיל דִּבֵּר במשלים, החביר הִרְבָּה במלים) איך תכתב בשפה קלה: דְּבָרוֹ הולך ומגביר להמשיל ולהחביר?

11 מאין לקוח הבטוי "ככתבם וכלשונם" ואיך צריך לְפָרֵשׁ אותו בספורנו?

ולא תְהֵא[27] כוהנת כפונדקית! ואילו היה כך-קול ישראל היה עולה ומנצח קמעא[36] קמעא בלְבוֹתם של הגויים.

אמרתי לו: בני, וואי שהיו חכמי ישראל עושים כך אלא שאומות העולם לא היו נותנים לישראל להָרִים קולם שלא ניחא[28] להם שישראל ירימו ראש ויסירו עוֹלָם[29].

אמר לי: לו נתנו ישראל כל לִבָּם לענין זה מקדמת דנא[30] היו מכריחים את האומות ומרגילים אותם על כך והיו דוחים את הקץ ומְקָרְבים הגאולה שישראל צריכים להתערותא[31] דלתתא[32] למען התערותא דלעילא[33]. לכשאגדל-אמר-אם יְזַכֵּנִי ה' בְּיַד[34] וָשם טוב, אָשִים כל דעתי לבנות בירושלים מקדש רם ונישא שֶבּוֹ תהא תפילת ישראל בוקעת ועולה למרומים, עד שיעמדו הגויים ויאמרו משתוממים: הם המאמינים הראשונים, ואנחנו מהם מעתיקים ואותם אנו מחקים[35]...

27 תְהֵא תְּהִי 28 נִיחָא נוֹחַ convenable 29 ע'ל 30 מִקַּדְמַת דְּנָא (מִן, קַדְמַת = קֹדֶם דְּנָא = זֶה) depuis longtemps 31 הִתְעָרוּתָא גאולה 32 תַּתָּא מַטָּה 33 עֵילָא מַעְלָה 34 יַד ע'ז 35 חַקֵּה imiter 36 קִמְעָא = מְעַט

אֲרָמִית (המשך מדף ע"ו)

מלת היַחַס אֲשֶר היא בארמית דִּי. כמו בעברית שֶ־ בא בארמית דְּ־.

עברית: הַגְּאוּלָּה שֶלְּמַטָּה ארמית: הִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא.

הרבה מלים ארמיות השתרשו בשפה העברית אחרי תקופת התנ"ך.

אַבָּא, אִמָּא, סָבָא (בפי הילדים) סַבָּא, גְּמָרָא, תַּנָּא (תַּנָּאִים) אֶלָּא, אַדְרַבָּא, דַּוְקָא

דוחק את זה וזה לזה מִיַּצַּר.ומול כפות[11] בתי כנסת קדורות, כפות מסגדים[12] וכנסיות[13] הדורות[14]... ומכל אלו הבנינים עולה עֶצֶב קודר עד שִׂימוֹ לבך חולה. ואין זאת כי אם ירושלים דומעת במסתרים,על בניה בגלות נפזרים,ואַנְחוֹתֶיהָ תפלינה לאֹזן שומעת על שבעלוּהָ זרים והיא בחרפה טובעת...

ובעת ערבים אחרת נזדמנו חבורת[15] שכנים לגג.אותו יום,דומה,יום חגם של ערלים[16] וישמעאלים[17] היה,וקולות פעמונים כבדים שָׁטוּ ומִלְאוּ את חֲלַל-האויר מכל העברים וקולות החזנים של הישמעאלים עולים מן המגדלים. בפרט מן המגדל של המסגד מֵרחוב היהודים,שהיה סמוך לביתנו כְּעֶרְכְּךָ שלשים אמה עד שקול המואזין[18] נשמע ברור ומלותיו[19] צחות כמו נמצא בינינו על גגנו. אז אמר אלינו שאול:

– מקנא אני באומות העולם שעושים פרסום לעבודת קונם[20]. מה נאה ומופלא קול המואזין באשמורת[21] אחרונה. עת עַרְפְלֵי-לילה עוטים[22] כל הבריאה הם כבר קמים ועולים במגדלים ומְיַחֲדִים שמו של הבורא בתהלה ובתפלה. וכן גם בני אדום[23] יקראו לתפלה בצלצלי מצילה. אֶתְמַהָה[24],מדוע לא תִקנו רבותינו צְלוֹתָא[25] בְּפַרְהֶסְיָא[26] על מגדלים רמים ונִשָּׂאִים,

---

11 כִּפָּה coupole 12 מִסְגָּד mosquée 13 כְּנֵסִיָּה église 14 הָדוּר נֶהְדָּר 15 חֲבוּרָה groupe
16 עָרֵל נוֹצְרִי 17 יִשְׁמְעֵאלִי מֻסְלְמִי (בראשית ט"ז, ט"ו) 18 מוּאֶזִּין muezzin 19 מִלָּה, מִלִּים, מִלּוֹת
20 קוֹנֶה אֲדֹנָי 21 אַשְׁמֹרֶת veillée. חלק מן הלילה של אנשי המשמר 22 עטה couvrir
23 אֱדוֹם הנוצרים 24 עתיד מארך 25 צְלוֹתָא (ארמית) תפלה 26 פַּרְהֶסְיָא (ארמית) פִּרְסוּם, בפרהסיא בְּרַבִּים en public

הַבֵּן יַקִּיר לִי

קטע

...וכאן כמה דברים. עִמִּי להקדים לך על זה הגג שלנו, שאותו גג מיוחד היה במינו בכל ירושלים: רחב ידים[1] היה אותו גג כִּרחבה[2] שבתוך קריה. וכל מי שעלה וראה לפניו השטח הגדול היה אומר: הָבוּ סוסים לדהור[3]! אָרְכּוֹ משתרע[4] כמאה אַמָּה ורָחְבּוֹ (לא בכל מקום שָׁוֶה) כחמש עשרה אמה. וסביב סביב לו מראות ירושלים: למן הגגות והחצרות הרבים ועד ההרים הרחוקים מכל האפקים[5]. ושאול בני, כמה פעמים היה לבו מתעורר למול המרחב שסביבו והיה מְרַנֵּן שירו לרוח היום, בצעדו שפי לְאִטּוֹ. ואנו היינו מהלכים על ידו כהוזים[6] קסומים, כי היו שיריו עגומים[7] עד כְּלוֹת הנפש.

ופעמים היה פורש משתיקתו וּמַטִּיף[8] מפיו דברים נאים ואים[9], רעיונות ואמונות, והיה דברו הולך ומגביר להמשיל ולהחביר. דברים מעין אלו לא ניתנו להֵרשם כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם[10]. ואני זוכרם בקצורם: פעם כשהיינו מהלכים בגג ומשקיפים על מראות ירושלים עמד ואמר: הַבֵּט, אבא, לזה המראה: גגות בתוך גגות, וחצר ליד גג וגג ליד חצר, כמו זה

---

1 רְחַב־יָדַיִם רָחָב מְאֹד 2 רְחָבָה, מִגְרָשׁ 3 דהר galoper 4 שָׂרַע allonger, étendre
5 אֹפֶק אֳפָקִים horizon 6 הזה rêver 7 עָגוּם עָצוּב 8 שרש: נטף 9 יָאֶה = נָאֶה
10 אסתר ח׳, ט׳.

יְהוּדָה בּוּרְלָא

תרמ"ו 1886

נולד בירושלים. למד בחדר ובישיבה וגמר למודיו בבית המדרש למורים שבעיר זו. עסק במשך שנים רבות בהוראה. היה בקי בשפה הערבית ופרסם מאמרים על ספרותָהּ.

בורלא הוא המספר של חיי עדות המזרח. בספוריו הוא מְגַלֶּה לעינינו עולם המזרח המלא פלאים ומסתורין, עולם של "אלף לילה וָלילה". גבוריו ספוגים מסֹרת ואהבה לארץ ישראל ולגאולת ישראל.

בורלא מתאר לנו את העיר העתיקה של ירושלים מלפני מלחמת השחרור והקמת מדינת ישראל. אז ישבו בה יהודים ונמצאו בה בתי כנסת ובתי ספר רבים. בעיר העתיקה נמצאים המקומות הקדושים לשלש הדתות: הכֹּתל המערבי ליהודים, קברו של יֵשוּ לנוצרים ומסגד עוּמָר לישמעאלים.

כמו פרץ כן גם בורלא משתמש בבטויים בארמית הנותנים לספוריו קסם וחן מיוחדים. הוא משתמש גם בבטויים לקוחים מן התפלות ששפתן קשה ומלאת רמזים.

14 מה לא יוכל לְמַלֵּא את התהום ואת הפרץ?

15 איך תתרגם "בן־תמותה"? גם בפיוט "ונתנה תקף" מְדֻבָּר על בן תמותה, אבל במלה אחת. הזוכר אתה את המשפט?

16 מה שבר המשורר כדי לבוא לפני אפולו?

17 "נפשי דבקה". הזוכר אתה באיזו צורה השתמש הבעש"ט בשרש "דבק"?

18 מה מְסַמֵּל פסל אפולו בעיני המשורר?

19 לפני אילו תכונות[1] יִקֹּד?

20 מה הם התפילין?

21 כתוב פסוק התורה של מִצְוַת תפילין.

ד בשירו "הוי, ארצי! מולדתי!" מסתובב המשורר בארץ ורושם תמונות של הצֶּמַח, החי והנוף. ערֹך רשימה של כל התמונות וסַדֵּר אותן לפי סוגיהן[2].

כל בית[3] פותח בקריאה על סגולות הארץ. רשום אותן.

ה חַבֵּר חִבּוּר על הנושא: ביאליק וטשרניחובסקי, חייהם ויצירתם.

ביאליק:	טשרניחובסקי:
ילדות עֹני ודֹחק.	ילדות ברוכה ורעננה.
למד בחדר ובישיבה.	למד מפי אביו ומפי מורה פרטי.
עסק בהוראה.	שִׁמֵּש רופא
"אל הצפור" על הרעות והתלאות.	"אני מאמין" בכל תכונות האיש.
"המתמיד" הוגה בתורה יומם ולילה.	"לנוכח פסל אפולו" כֻּלּוֹ קורא חיים.
"תרזה יפה", עֶצֶב ויגון.	"הוי, ארצי! מולדתי!", אור ותכלת.
גְּאוֹן־הספרות.	שֶׁמֶשׁ־הספרות.

1 תְּכוּנָה qualité 2 סוּג espèce 3 בַּיִת strophe.

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב תרגם לצרפתית יפה את שלשת השירים.

ג ענה על השאלות:

1 על שפת איזה ים נמצא חצי האי קרים?

2 אביו של טש'[1] היה משכיל ומורהו היה חובב ציון. מזה "משכיל" ומזה "חובב ציון"

3 אילו מנהיגי תנופת התחיה פגש טש' באודיסה?

4 מי פרסם את שירו הראשון בעיר זו ומה שם השיר?

5 בשביל איזה תרגום קבל טש' את פרס-ביאליק?

6 באיזה כִּנּוּי כִּנּוּ את טש' בספרות העִברית?

7 גם ב"שלשה עשר העקרים" פותח כל עקר במלים "אני מאמין". מיהו מחברם?

8 בָּמֶה מאמין טש'? עשה רשימה של כל הנושאים.

9 מה יודע אתה על עגל פז?

10 בָּמֳתֵי- במקום: במות. באילו שירים מצאת פַּאֲתֵי- במקום: פאות?

11 בשביל מי ילקטו פרחים מעל קברו של המשורר?

12 מיהו אפולו?

13 מה רובץ בין תורת ישראל ובין דת היְוָנִים?

---

1 טש' קצור של טשרניחובסקי.

הוֹי, אַרְצִי! מוֹלַדְתִּי!

א הוֹי, אַרְצִי! מוֹלַדְתִּי!
הַר־טְרָשִׁים[1] קֵרֵחַ.
עֵדֶר עֲלֻפֶּה[2]: שֶׂה וּגְדִי.
זְהַב־הָדָר[24] שָׂמֵחַ.
מִנְזָרִים, גַּל, מַצֵּבָה,
כִּפּוֹת[3]־טִיט עַל בַּיִת.
מוֹשָׁבָה לֹא נוֹשָׁבָה[4]
זַיִת אֵצֶל זַיִת.

ב אֶרֶץ, אֶרֶץ־מוֹרָשָׁה[5]!
הֶקֶל[6] רַב־כַּפַּיִם.
גֶּדֶר־קוֹ־צַבָּר[7] רָשָׁע.
נַחַל כְּמַהּ[8]־הַמַּיִם.
רֵיחַ־פַּרְדֵּסֵי־אָבִיב.
שִׁיר־צִלְצַל־גַּמֶּלֶת[9].
חֵל[10]־חוֹלוֹת לַיָּם סָבִיב.
צֵל־שִׁקְמָה[11] נוֹפֶלֶת.

ג אֶרֶץ נַחֲלַת־מִדְבַּר־סִין!
קֶסֶם־כּוֹכְבֵי־לֶכֶת[12].
הֶבֶל־זַעַם־הַחַמְסִין[13],
מְלוּנָה בַּשַּׁלֶּכֶת[14].
כֶּרֶם־גֶּפֶן נִים[15] לֹא נִים.
תֵּל־חָרְבָּה נֶחֱרֶשֶׁת.
תְּכוֹל־לֵילוֹת וִילֵל־תַּנִּים.
מַשְׁאֵבָה[16] נוֹקֶשֶׁת.

ד הוֹי, הוֹי, אֶרֶץ חֶמְדַּת־לֵב!
הַשָּׁמִיר, הַשַּׁיִת[17].
בַּיִר[18] סוּד[19] יָתוֹם בַּגֵּב[20].
בַּשָּׁמַיִם עַיִט[21].
מַטְלִיּוֹת[22]־מִדְבָּר וָחוֹל.
שְׁבִיל זָרוּעַ שְׁחֵלֶת[23].
בְּיָם שֶׁל אוֹר טוֹבֵעַ כֹּל,
וְעַל פְּנֵי כֹּל הַתְּכֵלֶת.

---

1 טֶרֶשׁ סֶלַע 2 עֲלֻפֶּה חָלָשׁ 3 כִּפָּה coupole 4 נוֹשָׁב habité 5 מוֹרָשָׁה נַחֲלָה
6 הֶקֶל palmier 7 צַבָּר cactus, כִּנּוּי הֲלָצָה לילד שנולד בארץ ישראל 8 כָּמֹהַּ languir
9 גַּמֶּלֶת caravane 10 חֵל dune 11 שקמה sycomore 12 כּוֹכַב־לֶכֶת planète étoile filante 13 חמסין siroco
(עַרְבִית: חמשים) רוח חמה הנושבת בארץ בערך חמשים יום בשנה 14 שלכת feuilles tombées
15 נים יָשֵׁן 16 משאבה pompe 17 שמיר ושית קוצים (ישעיהו ה׳, ו׳) 18 בַּיִר באר 19 סוּד blanchi
20 גֵּב citerne 21 עַיִט vautour 22 מַטְלִית bande de terre 23 שחלת aromates 24 הָדָר agrumes

אוֹר־יָהּ לִי, אוֹר־יָהּ! בִּי קוֹרֵא כָּל גֶּרֶם,[16]
חַיִּים, הוֹי, חַיִּים! כָּל עֶצֶם, כָּל עוֹרֵק.[17]
אוֹר־יָהּ וְחַיִּים!

וָאָבֹא אֵלֶיךָ.
בָּאתִי עָדֶיךָ, מוּל פִּסְלְךָ אֶקֹּדָה.
פִּסְלְךָ - סֵמֶל־הַמָּאוֹר בַּחַיִּים;
אֶקֹּד,[18] אֶכְרָעָה לַטּוֹב וְלַנַּעֲלֶה,
לַאֲשֶׁר הוּא נִשָּׂא בִּמְלֹא כָּל הָעוֹלָם,
לַאֲשֶׁר הוּא נֶהְדָּר בִּמְלֹא כָּל הַבְּרִיאָה,
לַאֲשֶׁר יֵשׁ מְרוֹמָם בְּסוֹד־סוֹדוֹת הַיְצִירָה.
אֶכְרַע לַחַיִּים, לַגְּבוּרָה וְלַיֹּפִי,
אֶכְרַע לְכָל שְׂכִיּוֹת[19]־הַחֶמְדָּה שֶׁשָּׁדְדוּ
פִּגְרֵי־אֲנָשִׁים וּרְקַב[24]־זֶרַע־אָדָם,
מוֹרְדֵי־הַחַיִּים מִיַּד־צוּרִי[20] שַׁדַּי,
אֵל אֱלֹהֵי־מִדְבָּרוֹת־הַפֶּלִי,[21]
אֵל אֱלֹהֵי־כּוֹבְשֵׁי־כְּנַעַן בִּסוּפָה,[22] –
וַיַּאַסְרוּהוּ בִּרְצוּעוֹת שֶׁל תְּפִלִּין.[23]

---

16 גֶּרֶם עֶצֶם 17 עורק veine 18 קדד s'incliner 19 שְׂכִיָּה דְמוּת (ישעיהו ב' ט"ז) 20 צוּר אלהים 21 פֶּלִי mystère 22 סופה סער 23 תפילין שתי טוטפות שקושרים ע"י רצועות בשעת תפלת שחרית, אחת על הראש בין העינים ואחת על זרוע שמאל. בתוכן כתובים על קלף פסוקי התורה המזכירים מצוה זו (דברים ו, ח) 24 רָקָב pourriture

לְנֹכַח פֶּסֶל אַפּוֹלוֹ[1]

קטע

... בָּאתִי עָדֶיךָ, – הַאִם הִכַּרְתָּנִי?
הִנְנִי הַיְּהוּדִי: רִיב לָנוּ לְעוֹלָמִים!
מִמֵּי־אוֹקְיָנוֹס[2] בֵּין חֶלְקֵי־יַבֶּשֶׁת
תְּהוֹם הָרוֹבֶצֶת בֵּינֵינוּ יִבָּצֵר[3]
לְמַלֵּא עַד פִּיהָ בִּשְׁאוֹנָם וַהֲמוֹנָם.
שְׁחָקִים[4] וְרַחַב־עֲרָבוֹת[4] הֵן קָצְרוּ[5]
מֵהִשְׂתָּרֵעַ[6] בַּפֶּרֶץ הַמַּפְרִיד
תּוֹרַת־אֲבוֹתַי מִדַּת־מַעֲרִיצֶיךָ[7].
עֵינְךָ הָרוֹאָה בִי! יַעַן הִרְחַקְתִּי
לֶכֶת מִכֹּל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי
וְאַחֲרַי בִּנְתִיב יִתַּע[8] אָדָם בֶּן־תְּמוּתָה[9], –
הִנְנִי הָרִאשׁוֹן לַשָּׁבִים אֵלֶיךָ,
רֶגַע בּוֹ קַצְתִּי[10] בִּגְסִיסָה[11] לַדּוֹרוֹת,
בְּמוֹעֵד בּוֹ אֶשְׁבּוֹר אַזִּקֵּי[12]־הַנֶּפֶשׁ,
נַפְשִׁי הַחַיָּה, הַדְּבֵקָה בָּאָרֶץ.
זָקֵן הָעָם – אֱלֹהָיו זָקְנוּ עִמּוֹ!
רְגָשׁוֹת נִצְמָתִים[13] בִּידֵי חִדְלֵי־אוֹנִים[14],
קָמוּ לִתְחִיָּה מִמַּסְגֵּר[15] מְאַת־דּוֹרוֹת.

---

1 Apollon 2 Océan 3 הִבָּצֵר אי־אפשר 4 שחקים · ערבות עננים 5 קצר לא יכל
6 השתרע s'élendre 7 הערץ adorer 8 יתע יִתְעֶה 9 תמותה מָוֶת 10 קוץ avoir du dégoût
11 גסיסה agonie 12 אזיקים כבלים 13 הִצָּמֵת être anéanti 14 און כֹּחַ 15 מסגר בית כלא

ה אַאֲמִינָה גַּם בֶּעָתִיד,
אַף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אַךְ בּוֹא יָבוֹא – יִשְׂאוּ שָׁלוֹם
אָז וּבְרָכָה לְאֹם מִלְאֹם.

ו יָשׁוּב יִפְרַח אָז גַּם עַמִּי,
וּבָאָרֶץ יָקוּם דּוֹר,
בַּרְזֶל־כְּבָלָיו יוּסַר מֶנּוּ,
עַיִן בְּעַיִן יִרְאֶה אוֹר.

ז יִחְיֶה, יֶאֱהַב, יִפְעַל, יַעַשׂ,
דּוֹר בָּאָרֶץ אָמְנָם חָי
לֹא בֶּעָתִיד – בַּשָּׁמַיִם,
חַיֵּי־רוּחַ לוֹ אֵין דָּי.

ח אָז שִׁיר חָדָשׁ יָשִׁיר מְשׁוֹרֵר,
לְיֹפִי וְנִשְׂגָּב לִבּוֹ עֵר;
לוֹ, לַצָּעִיר, מֵעַל קִבְרִי
פְּרָחִים יִלְקְטוּ לַזֵּר.

---

4 (סור) הוּסַר. הָפְעַל 5 מֶנּוּ · מִמֶּנּוּ 6 וְלֹא בשמים

אֲנִי מַאֲמִין

א שַׂחֲקִי, שַׂחֲקִי עַל הַחֲלוֹמוֹת
זוּ אֲנִי הַחוֹלֵם שָׂח[1].
שַׂחֲקִי כִּי בָאָדָם אַאֲמִין,
כִּי עוֹדֶנִּי מַאֲמִין בָּךְ.

ב כִּי עוֹד נַפְשִׁי דְרוֹר שׁוֹאֶפֶת
לֹא מְכַרְתִּיהָ לְעֵגֶל־פָּז[2],
כִּי עוֹד אַאֲמִין גַּם בָּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עָז.

ג רוּחוֹ יַשְׁלִיךְ כַּבְלֵי־הֶבֶל,
יְרוֹמְמֶנּוּ בָּמֳתֵי[3]־עָל;
לֹא בָרָעָב יָמוּת עוֹבֵד,
דְּרוֹר – לַנֶּפֶשׁ, פַּת – לַדָּל.

ד שַׂחֲקִי כִּי גַם בְּרֵעוּת אַאֲמִין,
אַאֲמִין, כִּי עוֹד אֶמְצָא לֵב,
לֵב־תִּקְווֹתַי גַּם תִּקְווֹתָיו,
יָחוּשׁ אֹשֶׁר, יָבִין כְּאֵב.

---

1 שִׂיחַ s'entretenir 2 שמות ל״ב, ג׳-ד׳ (מַסֵּכָה fonte, fusion) 3 בָּמָה, בָּמֳתֵי־

יח
שָׁאוּל טְשֶׁרְנִיחוֹבְסְקִי

תרל"ה - תש"ד 1875 - 1943

נולד בכפר בַּחֲצִי־הָאִי קרים[1] וגדל בין יהודים בריאים ועובדי אדמה שלא ידעו רדיפות. ילדותו היתה ברוכה ורעננה; בחדר ובישיבה לא למד: מפי אביו המשכיל למד עברית ומפי דודָתָהּ למד רוסית. מורה חובב ציון לִמֵּד אותו את כתבי הקדש ודברי אגדה וספרות ונטע בלבו חִבַּת־השפה העברית.

בן שלש עשרה נשלח הנער בעל הכשרונות לאודיסה לבית ספר למסחר. כאן רכש לו ידיעות בלמודים הכלליים כמו כן בשפות זרות והשתלם גם בשפות העתיקות יונית ורומית. עיר זו, שהיתה אז מרכז לתנועת התחיה, קֵרְבָה אותו לשירה העברית ובה הוא פרסם את שירו "אני מאמין".

בשנת תרנ"ט יצא טשרניחובסקי לגרמניה[2] ללמוד רפואה בהידלברג[3]. שם כתב הרבה משיריו הנפלאים וביניהם "לנוכח פסל אפולו". טשרניחובסקי, הספוג רוח הַיְוָנוּת[4], מתקומם נגד קיומם הָמְשֻׁפָּל של יהודי הגולה וקורא להם להתעורר לתחיה.

בשנות מלחמת העולם הראשונה שִׁמֵּש רופא בצבא הרוסי. אחר נְדוּדִים רבים עלה ארצה בשנת תרצ"א (1931), השתקע בתל־אביב וְשִׁמֵּש רופא ילדים בבתי הספר.

בארץ נתחדשה שירתו ונתמלאה נוף המולדת. טשרניחובסקי גם אָמָּן[5]־התרגום וקבל פרס ביאליק בעד תרגומו לעברית של אִילְיַס וְאוֹדִיסֵיאָה[6]. אור ליום[7] ראשון של סֻכּוֹת תש"ד מת בירושלים והובא לקבורה לתל־אביב ליד אחד העם וביאליק.

טשרניחובסקי הכניס לשירה העברית בריאות מתרוננת ושמחת־הקיום המזכירות לנו תקופת שיר השירים. הוא משורר החושים, מבשר העברי החדש, השֶׁמֶשׁ של ספרותנו.

---

1 Crimée 2 Allemagne 3 Heidelberg 4 Hellénisme 5 אָמָּן artisk 6 Iliade et Odyssée
7 אור לְיוֹם הערב שלפני היום.

16 איזה בעל עגלה קרא לסוסיו: תמתי?

17 מי ראה שבלים בחלומו?

18 מי אמר בתנ"ך (שופטים י"ב, ו) סִבֹּלֶת במקום שִׁבֹּלֶת?

19 "וישלח המלך את ראשו". איפה קראת: "וישלח אברהם את ידו"?

20 "קצר־אברה ורחב־פה" איך תתרגם את הבטוי היפה הזה?

21 בחלום פרעה כבר פגשת סמיכות שבו הַנִּסְמָךְ: (המלה הראשונה) הוא שם־תאר. הזוכר אתה?

ד כמו פרץ משתמש גם ביאליק בעתיד המהופך לתת ל'שלמה והתור המתהלל' צורה פיוטית. כתב את המשפטים האפיניים ביותר בעיניך, פעם בצורתן הפיוטית ופעם בצורתן הרגילה.

ה סַפֵּר בשפה קלה ופשוטה את תוכן השיר "תרזה יפה". השתמש, כְּכָל האפשר, רק במלים שבשיר.

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב תרגם לצרפתית יפה את שלושת הקטעים.

ג ענה על השאלות:

1 איפה שאב ביאליק את נושא "המתמיד"?

2 האפשר לְהַגְדִּיר את המתמיד במלה "תמיד"?

3 מה מְסַמֵּל הנר הֶעָשֵׁן?

4 "כֶּחָצִיר" במליצת התנ"ך החציר הוא סמל לחיי האדם הקצרים. איזה סמל תמצא עוד בתהלים ק"ג, ט"ו וב"ונתנה תקף"?

5 כיצד מתאר ביאליק, באֹפן פיוטי, הלילה?

6 מה רואים מִ"בַּעַד" לצמה בשיר השירים?

7 מצֵל וָמָוֶת גזר ביאליק מלה אחת ב"אל הצפור". איזו היא?

8 למה מתנועע התלמיד בשעת הלמוד?

9 למה מַשְׁוֶה ביאליק את הישיבה לבית כלאים?

10 באיזה מאמר מדבר א.ד. גורדון על עם כלוא?

11 הֶבְלַע המתמיד את הַקֹּדֶשׁ בְּהַגִּיעוֹ אל הישיבה בבֹּקר?

12 מי הם שלשת רעיו?

13 מאיזה חבור של ביאליק לקוח "שלמה והתור המתהלל"?

14 כיצד חבר ביאליק את החבור הזה?

15 התור הָגָה לחברתו, מי הוגה בתהלים?

תִּרְזָה[1] יָפָה

שִׁיר־עַם

א תִּרְזָה[1] יָפָה וַעֲבֻתָּה[2]
עַל הַיְאֹר עוֹמֶדֶת מֻטָּה[3];
כָּל הַיּוֹם בַּמַּיִם צוֹפָה,
חוֹשְׁבָה: מַה יְהֵא[4] בְסוֹפָהּ?

ב גָּדְלָה, פָּרְחָה, רֵיחָהּ זָלָף[5],
אָבִיב בָּא וְאָבִיב חָלָף;
כְּבָר מַגִּיעִים יָמִים קָרִים –
וְאָנָה בָּאוּ הַצְּפָרִים?

ג וּבְתוֹךְ־חַדְרָהּ מוּל הַמַּרְאָה[6]
עוֹמְדָה כָּל הַיּוֹם הַנַּעֲרָה,
כָּל הַיּוֹם בִּדְמוּתָהּ צוֹפָה,
חוֹשְׁבָה: מַה יְהֵא בְסוֹפָהּ?

ד גָּדְלָה, פָּרְחָה, רֵיחָהּ זָלָף,
אָבִיב בָּא וְאָבִיב חָלָף;
אַנְחוֹת־לֵיל וִימֵי־שִׁמּוּרִים[7]
וְהֵיכָן הֵמָּה[8] הַבַּחוּרִים?

---

1 תרזה tilleul 2 עֲבֻת touffu 3 נטה, הֻטָּה (הָפְעַל) être penché 4 יְהֵא יִהְיֶה
5 זלף se répandre 6 מַרְאָה miroir 7 שִׁמּוּרִים veillée 8 הֵמָּה הֵם

בַּעַל בְּהִתְפָּאֲרוֹ מְעַט לִפְנֵי אִשְׁתּוֹ?

וַיִּשְׂחַק הַמֶּלֶךְ לְמַעֲנֵה־הַתּוֹר וַיִּפְטְרֵהוּ בְּשָׁלוֹם, וְאוּלָם הֵעֵד הֵעִיד בּוֹ לְבִלְתִּי יִשְׁנֶה עוֹד בְּאִוַּלְתּוֹ וְאֶת פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ יִשְׁמֹר.

וַיְהִי אַךְ שָׁב הַתּוֹר אֶל שׁוֹבְכוֹ וּשְׁלֹמֹה שׁוֹמֵעַ שֵׁנִית:

– תַּמָּתִי, הֲיָדַעַתְּ לָמָּה קָרָא לִי הַמֶּלֶךְ? הַטִּי[2] אָזְנֵךְ וַאֲלַחֵשׁ לָךְ: הַפֵּל[3] הִפִּיל לְפָנַי אֶת תְּחִנָּתוֹ, כִּי אָחוּס עַל אַרְמוֹנוֹ וְלֹא אַשְׁחִיתֶנּוּ, כִּי עַל כֵּן אַרְמוֹן־מֶלֶךְ הוּא וְרַבַּת עָמְלוּ בּוֹנָיו בּוֹ. וַאֲנִי, גַּם אֲנִי, כְּשָׁמְעִי קוֹל־תַּחֲנוּנָיו, רַךְ לְבָבִי וָאֶשָּׂא פָנָיו.[4] הִנֵּה כָּזֹאת וְכָזֹאת שָׁאַל מֵעִמִּי הַמֶּלֶךְ וְכָזֹה עֲנִיתִיו. מַה הַדָּבָר בְּעֵינַיִךְ, יָפָתִי?

כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹר לֹא רָגַז עוֹד וְלֹא שָׂחַק, כִּי אָמַר בְּנִגּוּן:

– נָקֵל לְהַכְרִיעַ שִׁבְעָה יְצָרִים גְּדוֹלִים מֵהַכְרִיעַ יֵצֶר אֶחָד קָטָן.

---

[2] שרש: נטה [3] שרש: נפל [4] נָשֹׂא פָּנִים avoir égard

שְׁלֹמֹה וְהַתּוֹר הַמִּתְהַלֵּל

וַיְהִי הַיּוֹם וּשְׁלֹמֹה יוֹשֵׁב בְּאַרְמוֹנוֹ עַל יַד הַחַלּוֹן וּפָנָיו אֶל הַגָּן. וּמִמַּעַל לְמַשְׁקוֹף הַחַלּוֹן, בְּפִנַּת־גָּג, אֲרֻבַּת־יוֹנִים קְטַנָּה, קֵן־מִבְטַחִים לְתוֹר וּבַת־זוּגוֹ. וַיָּבֹא בְּאָזְנֵי־הַמֶּלֶךְ קוֹל־הַתּוֹר בַּהֲגוֹתוֹ לַחֲבֶרְתּוֹ לֵאמֹר:

– יוֹנָתִי, הֲשַׂמְתְּ לִבֵּךְ אֶל הָאַרְמוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ? הֲלֹא שַׂגִּיא וְנִשְׂגָּב הוּא בְּעֵינַיִךְ, בִּנְיַן־עֲדֵי־עַד – הַאֵין זֹאת? וְאוּלָם בְּעֵינַי – כָּמוֹהוּ כְּרֹאשׁ־שִׁבֹּלֶת. לוּא הוֹאַלְתִּי וְאֶפְגַּע בּוֹ בִּקְצֵה־מַקּוֹרִי – וְנֶהְפַּךְ כְּרֶגַע לְעִי־מַפָּלָה. כְּיַד אֶחָד – וְהָיָה כְּלֹא הָיָה.

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וּבִרְאוֹתוֹ אֶת פּוֹשֵׂק־הַשְּׂפָתַיִם קְרָאוֹ אֵלָיו וַיֹּאמֶר בְּזַעַף:

– אִי, קְצַר־אֶבְרָה וּרְחַב־פֶּה! הַאַתָּה תִּתֹּץ אֶת אַרְמוֹנִי? אֵיכָכָה לֹא בֹשְׁתָּ לְהִתְהַלֵּל בַּשָּׁוְא?

מִגַּעֲרַת־הַמֶּלֶךְ נִחַת[1] הַתּוֹר, כִּמְעַט הִתְעַלֵּף, וְאוּלָם עַד מְהֵרָה מָצָא אֶת לִבּוֹ וַיֹּאמַר:

– חָכְמָתְךָ תִּסְעָדֵנִי, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ! לְךָ הַבִּינָה וְעִמְּךָ הַחֲנִינָה. כִּי לִפְנֵי מִי הִתְהַלַּלְתִּי? הֲלֹא לִפְנֵי אִשְׁתִּי. הֲיֶחֱטָא

---

1 שרש: חתת, נִפְעַל: הֵחַתּ, être effrayé, עָבָר: נִחַת

מִתְרוֹצֵץ, מִתְנוֹדֵד, וַהֲמִית־הֶגְיוֹן־נְכָאִים
תִּנָּשֵׂא עַל נִבְכֵי־הַשֶּׁקֶט עָדֶיךָ –
אָז מַתְמִיד בְּאֶחָד מִבָּתֵּי־הַכְּלָאִים
מְאַחֵר בַּנֶּשֶׁף – תִּרְאֶינָה עֵינֶיךָ...

...בַּיְשִׁיבָה הָרֵיקָה דּוּמִיָּה קְדוֹשָׁה,
וּבִלַּע[1] הַנַּעַר הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹנָה,
כִּי שָׁם בַּמִּקְצֹעַ יְחַכּוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
חֲבֵרָיו שֶׁרֵעוּ[2] לוֹ יוֹם בּוֹאוֹ הֵנָּה –
נֵר דֹּלֵק, עַמּוּדוֹ[3] וְסֵפֶר־תַּלְמוּדוֹ;
וּכְהָס עַל הָרְגָעִים הַקַּלִּים לָנוּעַ
יְמַהֵר אֶל רֵעָיו וְהֵחֵל[4] לִמּוּדוֹ,
וּבְעָמְדוֹ – וְעָמַד כְּמַסְמֵר תָּקוּעַ[5],
יוֹם תָּמִים, חֲצִי לַיְלָה מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ[6],
שָׁם יֹאכַל לִרְעָבוֹ אֶת פִּתּוֹ הַשְּׁחוֹרָה –
וּמִי אַתָּה שָׁמִיר, מִי אַתָּה חַלָּמִישׁ[7],
לִפְנֵי נַעַר עִבְרִי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה?

---

1 בִּלַּע troubler 2 רֵעָה devenir ami 3 עַמּוּד pupitre 4 (חלל) הֵחֵל = הִתְחִיל
5 תָּקַע enfoncer 6 מוּשׁ, הֵמִישׁ s'éloigner 7 חַלָּמִישׁ roc

הַמַּתְמִיד

קטעים

עוֹד יֵשׁ עָרִים נִכְחָדוֹת בִּתְפוּצוֹת־הַגּוֹלָה
בָּהֶן יֶעְשַׁן בַּמִּסְתָּר נֵרֵנוּ הַיָּשָׁן;
עוֹד הוֹתִיר אֱלֹהֵינוּ לִפְלֵיטָה גְדוֹלָה
גַּחֶלֶת לוֹחֶשֶׁת בַּעֲרֵמַת־הַדָּשֶׁן.
וּכְאוּדִים מֻצָּלִים זְעֵיר שָׁם תְּעַשֵּׁנָּה
נְפָשׁוֹת אֻמְלָלוֹת וּנְשָׁמוֹת עֲלוּבוֹת,
הַחַיּוֹת בְּלִי יוֹמָן וּבְלִי עֵת תִּזְקַנָּה
כְּחָצִיר הָעוֹלֶה בְּאֶרֶץ־תַּלְאוּבוֹת.
וּבְצֵאתְךָ יְחִידִי לְעִתּוֹת בַּלַּיְלָה
בְּאַחַת מֵאֵלֶּה הֶעָרִים הַבְּרוּכוֹת,
בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹצְצִים כּוֹכָבִים מִלְמָעְלָה,
הַדְּשָׁאִים מִתְלַחֲשִׁים וּמְסַפְּרוֹת הָרוּחוֹת,
וְשָׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מֵרָחוֹק קוֹל הוֹמֶה,
וְרָאוּ עֵינֶיךָ מֵרָחוֹק אוֹר נוֹצֵץ
בַּחַלּוֹן,וּבַעֲדוֹ דְּמוּת־אָדָם הַדּוֹמֶה
לְצִלּוֹ שֶׁל מֵת מִתְנוֹעֵעַ, מִתְרוֹצֵץ,

15 באיזה שיר של יהודה הלוי כבר קראת "חִצָּים - חִצָּים"?

16 באילו מלים מתאר ביאליק את בדידותו?

17 על מה עושים הציציות ומה הן מזכירות לנו?

18 באילו צורות נִרְאוּ לביאליק אותיות האלף בית?

19 את האות לָמד מתאר ביאליק בשתי תמונות. אילו הן?

20 מהשרש "משח" גוזרים מִשְׁחָה וגם "מָשִׁיחַ". מה יודע אתה על אודותיו?

21 הֲנשתנו צורות האותיות בעיני ביאליק?

22 המלה "כַּוָּנָה" תופסת מקום חשוב בתורת הבעש"ט. מה יודע אתה על תפלת החסידים?

23 "שוֹנוֹת וּמְשֻׁנּוֹת". חזרת השרש, בקל ובפִעל, להדגיש את הפעולה. אותה הצורה של השרש "סגר" כבר מצאת בספורו של פרץ ובספר יהושע. הזוכר אתה אותה?

24 למה חִבֵּב ביאליק את האות יוד יותר מכלן?

---

25 מתי ואיפה פרסם ביאליק את שירו הראשון?

26 את השרש "שטן" כבר פגשת במאמרו של אחד העם מה מובנו?

ד הנה שלשה בטויים של השיר "אל הצפור". מצא בשירו של יהודה הלוי "ציון, הלא תשאלי..." את הבטוים המתאימים להם.

הרחוקים הקרובים
התשאי לי שלום
הטל על הרמון...כדמעות

בשירי ציון יהודה הלוי שר רק על המקומות; ביאליק שואל גם על שלום אֶחָיו בארץ. באר את הדבר.

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב נקד נקוד שלם את "ספיח" ומבואו ותרגם את כל הקטעים לצרפתית.

ג ענת על השאלות:

1 איזה מין ספרים מצא ביאליק בארון הספרים של סבא?

2 מה לומדים בישיבה ומה לומדים בחדר?

3 מי יסד ישיבה בצרפת בימי הבינים?

4 במה הצטין ביאליק בישיבת וולוז'ין?

5 מה יודע אתה על המלים "מוריה" ו"דביר" (עקדת יצחק יהודה הלוי)

6 מאין לקוח השם: תל-אביב?

7 איזה משורר של ההשכלה חִקָּה שיר של הספרות הלעזית?

8 הגדר בעברית את המלה "ספיח".

9 האפשר לתרגם ספיח ע"י "herbes folles"?

10 "נִגְלֵיתִי לְנַפְשִׁי". איך תתרגם את הבטוי היפה הזה?

11 מה שם העיר שאל פרברה יצאה לגור משפחת ביאליק?

12 מה הם "סדרי בראשית"?

13 איזו תקופה בלבד זוכר ביאליק מכפר מולדתו?

14 מה יודע אתה על המלה "מַסֵּכֶת"?

---

1 הַגְדֵּר définir 2 גזר faire dériver

ה הֲתִשְׂאִי לִי שָׁלוֹם מִזִּמְרַת־הָאָרֶץ,
מֵעֵמֶק, מִגַּיְא, מֵרֹאשׁ־הָרִים?
הֲרִחַם, הֲנִחַם אֱלוֹהַּ אֶת צִיּוֹן,
אִם עוֹדָהּ עֲזוּבָה לְקְבָרִים?

ו וְעֵמֶק־הַשָּׁרוֹן[3] וְגִבְעַת־הַלְּבוֹנָה[4] –
הֲיִתְּנוּ אֶת מֹרָם[5], אֶת נִרְדָּם[6]?
הֲהֵקִיץ מִשְּׁנָתוֹ הַשָּׂב בַּיְּעָרִים,
הַלְּבָנוֹן הַיָּשֵׁן, הַנִּרְדָּם?

ז הֲיֵרֵד כִּפְנִינִים הַטַּל עַל הַר־הֶרְמוֹן
אִם יֵרֵד וְיִפֹּל כִּדְמָעוֹת?
וּמַה שְּׁלוֹם־הַיַּרְדֵּן וּמֵימָיו הַבְּהִירִים[7]?
וּשְׁלוֹם־כָּל הֶהָרִים, הַגְּבָעוֹת?

ח הֲסָר מֵעֲלֵיהֶם הֶעָנָן הַכָּבֵד,
הִפְרִישׂ עֲלָטָה[8], צַלְמָוֶת? –
זַמְּרִי, צִפּוֹרִי, עַל אֶרֶץ בָּהּ מָצְאוּ
אֲבוֹתַי הַחַיִּים, הַמָּוֶת!...

---

1 תְּלָאָה peine 2 נָוֶה être beau 3 שָׁרוֹן pleine du Sharon 4 לְבוֹנָה encens
5 מֹר myrrhe 6 נֵרְדְּ nard 7 בָּהִיר clair 8 עֲלָטָה חֹשֶׁךְ

אֶל הַצִּפּוֹר

קטע

א שָׁלוֹם רָב שׁוּבֵךְ, צִפֹּרָה נֶחְמֶדֶת
מֵאַרְצוֹת־הַחֹם אֶל חַלּוֹנִי –
אֶל קוֹלֵךְ כִּי עָרֵב מַה נַּפְשִׁי כָלָתָה
בַּחֹרֶף בְּעָזְבֵךְ מְעוֹנִי.

ב זַמְּרִי, סַפֵּרִי, צִפּוֹרִי הַיְקָרָה,
מֵאֶרֶץ־מֶרְחַקִּים נִפְלָאוֹת,
הֲגַם שָׁם בָּאָרֶץ הַחַמָּה, הַיָּפָה,
תִּרְבֶּינָה הָרָעוֹת, הַתְּלָאוֹת?

ג הֲתִשְׂאִי לִי שָׁלוֹם מֵאַחַי בְּצִיּוֹן,
מֵאַחַי הָרְחוֹקִים הַקְּרוֹבִים?
הוֹי מְאֻשָּׁרִים! הֲיֵדְעוּ יָדֹעַ
כִּי אֶסְבֹּל, הוֹי אֶסְבֹּל מַכְאוֹבִים?

ד הֲיֵדְעוּ יָדֹעַ מָה רַבּוּ פֹה שֹׂטְנַי,
מָה רַבִּים, הוֹי רַבִּים לִי קָמִים?
זַמְּרִי צִפּוֹרִי, נִפְלָאוֹת מֵאֶרֶץ,
הָאָבִיב בָּהּ יִנְוֶה עוֹלָמִים.

נִרְאֲתָה לי אות אחת היום בדמות צורה זו ומחר בדמות צורה פלונית. דבר זה נַעֲשָׂה מֵאֵלָיו, בלא כַּוָּנָה ובלא יגיעה מִצִּדִּי. צורה שנִתְיַשְּׁנָה עלי- נסתלקה ובמקומה באה חדשה.

כשהגעתי לצירוף[25] האותיות - והנה ערב[26] רב של בריות[27] שונות ומְשֻׁנּוֹת. כִּתֵּי-כִּתּוֹת הן הולכות ובאות זו בצד זו וזו מאחורי זו, עֹרֶף כְּנֶגֶד פנים ופנים כנגד עֹרף, הנון הפשוטה והפֵּא החרומף[28] קופצות תמיד על רגל אחת בראש. הלָמֶד הוֹלכת קוממיות[29] בגרון נטוי ובראש זקוף, כאומרת: רְאֵינָה, משִׁכמי וָמעלה גבוהה אני מִכֻּלכן.[30] בינתים[31] מזדקר[32] ובא היוד, בריה[27] קטנה זו, שאין לה כל דמות בעיני ואין לה על מה שתסמך, ואף על פי כן אני מְחַבְּבָהּ יותר מִכֻּלן. תמיד היא נִרְאית כְּצָפָה באויר או כאִלו היא נמשכת אגב גרדא[33] - ולבי לבי לה. יָרֵא וְחָרֵד אני שלא תאבד בְּקַטְנוּתָהּ בין חברותיה ושלא תֵּרָמֵס ושלא תתמעך[34], חס ושלום, בין כלן...

---

25 צֵרוּף assemblage 26 עֵרֶב foule 27 בְּרִיָּה créature 28 חֲרוּמַף, אף nez חָרוּם camus 29 קוֹמְמִיּוּת la tête haute 30 שמואל א. ט. ב 31 בֵּינָתַיִם entre temps: 32 הזדקר (זקר) se précipiter 33 גְּרֵדָא seulement 34 מעך écraser

חֶצְיָם חידות וחצים חלומות - ובכל זאת אין בהירים וברורים כמוהם ואין מציאות כמציאותם... רך וקטן ועזוב לנפשי הייתי; לא ידעתי לשאול עוד וקרוא[13] דבר בשמו, ואיש אין על ידי לפתות פי ולהעיר רוחי. אין מחזיק בימיני ואין פוקד פִּנָּתִי. כאפרוח[14] יתום תעיתי בדד מסביב לקני, אבי ואמי עזבוני ועין לא חסה עלי. ואלהים אספני ברחמיו אל תחת סתר[15] כנפיו ויתנני לשבת דומם אצל הדום[16] רגליו ולשחק בלאט בציציות[17] כסותו[18] ובשולי[19] אדרתו....

אלף בית ומה שבין השיטין[20]

...צורות האותיות נראו לי בכמה פנים: בדמות בהמות וחיות ועופות ודגים וכלים, או כבריות משנות סתם, שלפי שעה לא מצאתי להן עדין דוגמה בעולם הזה. השין - הרי זה מין שפיפון[21] בעל שלשה ראשים; הלמד - הרי זו חסידה פושטת צואר ועומדת על רגל אחת, מעין זו שדרה בראש האילן אחורי ביתנו; הגמל - הרי הוא מגף[22] כזה שמציר על גבי הקפסאות של משחת[23] נעלים ושד[24] קטן בעל זנב מצחצח אותו בזריזות מרבה; הדלת - בחינת[25] קרדם; וכן כלן. ופעמים

---

13 קרוא לקרוא 14 אפרוח poussin 15 סתר cachette 16 הדום tabouret 17 במדבר ט"ו, ל"ח-ל"ט
18 כסות vêtement 19 שולים pans 20 שיטה שורה 21 שפיפון vipère, dragon 22 מגף botte
23 משחה cirage 24 שד diable 25 בחינה צורה

סָפִיחַ[1]

קטעים

כפר מולדתי וחלומי

כמה תקופות קַיִץ וחֹרף עברו עלינו משעה שנגליתי לנפשי בכפר מולדתי עד אותה שעה שיצאנו משם, אני ובית אבי, לגור בפרבר[2] של העיר הקרובה - איני זוכר. תינוק מוטל[3] באשפה[4] הייתי עוד לא מְלאו לי, כִּמְדוּמֶה, חמש שנים תמימות. ומה סדר זמנים יש לתינוק? וַדאי גם בכפר מולדתי לא נִשְׁתַּנּוּ עלי סדרי בראשית: תקופה באה ותקופה יצאה בשעתָה והעולם כמנהגו נהג. אבל אותו העולם הראשון, הקדמוני, שהוצאתיו עִמי מן הכפר וַעֲדַיִן הוא כמוס[5] עִמָּדִי במדור[6] מיוחד לו בגִנְזֵי[7] לבי - אותו העולם המשנה[8], הפִּלְאִי, היחידי - הוא, כִּמדוּמֶה, שלא ידע חֹרף וסתיו מימיו. כל הכפר של אותם הימים, לכל מְלֹא עֵינַי, כֻּלּוֹ עשוי מסכת אחת שְׁלֵמָה - קיץ טהור כלו...

על יריעה[9] זו שכֻּלָּהּ תכלת רקיע וְיֶרֶק דשא, רקומים עתה לפני כל מראות[10] עולמי של הימים הראשונים ההם, מראות שאננים[11] וקלים כַּעֲרָפִלֵּי[12] טֹהַר,

---

1 סָפִיחַ תבואת השדה שצוֹמַחַת מֵעַצְמָהּ מתוך הַגַּרְגְּרִים (graines) שנפלו בשעת הקציר של השנה שעברה (ויקרא כ״ה ה) 2 פַּרְבָּר faubourg 3 מוּטָל שָׁכוּב 4 אַשְׁפָּה saleté 5 כָּמוּס טָמוּן 6 מָדוֹר section 7 גְּנָזִים trésor 8 מְשֻׁנֶּה étrange 9 יְרִיעָה tapis 10 מַרְאֶה מַרְאוֹת 11 שַׁאֲנָן paisible 12 עֲרָפֶל brume

בשנת תרנ"ב פרסם ביאליק את שירו הראשון "אל הצפור".

במשך שנים רבות שקד ביאליק על מקורות העָבָר וכִנֵּס את נִכְסֵי[12] הרוח של היהדות. החשוב שבספרי הכִּנּוּס הוא "ספר האַגָּדָה". ביאליק שאב במקורות האלה, עִבֵּד אותם, אצל[13] עליהם מרוחו וחִבֵּר את "אגדות המלך דוד והמלך שלמה". ביאליק שאב גם בשירה העֲמָמִית וכתב שירי-עם המצטינים בחרוזיהם קַלֵּי-הצליל[14].

בשנת תרפ"ד עלה ביאליק ארצה, נשתקע בתל-אביב ועד מהרה נעשה ביתו למרכז-חיי-התרבות. בתקופה זו כתב שירים לילדים שמצטינים במשקלם מְלֵא-החן; ביניהם "שיר העבודה והמלאכה". לְעִתִּים יצא בשליחות לגולה לעורר את הלבבות בעד מפעל תחית העם והארץ.

בכ"א תמוז שנת תרצ"ד נפטר[15] ביאליק בוינה[16] לאחר נתוח הכליות[17] וְהוּבָא לקבורה בבית הקברות הישן בתל אביב. בית ביאליק בעיר זו נערך לְמוזיאון[18] המשורר.

ביאליק הוא גְאון-השירה העברית החדשה, המשורר הלְאֻמִּי ונושא חזון-הדור. הוא שאב במקורות הראשונים של האֻמָּה: בכתבי הקֹדש, בתלמוד ובתפלה; אבל יצירתו איננה חקוי[19] אלא יצירה עצמית והתחדשות. הפלא הגדול ביותר בִּיצִירתו של ביאליק היא השפה שמצטינת בְּכֹחָהּ ובחֵנָהּ גם בשיריו וגם בספוריו.

---

12 נְכָסִים trésor 13 אצל donner de ce qu'il est à lui 14 צְלִיל harmonie 15 הִפָּטֵר; נִפְטַר mourir
16 Vienne 17 כִּלְיָה כְּלָיוֹת rein 18 מוּזֵיאוֹן musée 19 תִּקּוּי (חקה) imitation, postiche

הֶעָרָה: היות ובעברית אין אותיות להביע J Tch כותבים:
ז'יטומיר Jitomir צ'רצ'יל Churchill

טז
חַיִּים נַחְמָן בְּיַאלִיק

תרל"ג - תרצ"ד 1873 - 1934

חיים נחמן ביאליק נולד עשרה בטבת תרל"ג בכפר רָאדִי באוקראינה.[1] ימי יַלדותו עברו עליו בכפר מולדתו שעל אודותיו סִפֵּר ב"ספיח".[2] בהיותו בן חמש בערך עברו הוריו לגור בְּפַרְבָּרָהּ[3] של עיר ז'טומיר[4] יִסּוּרֵי־הָעֹנִי והדחק,[5] שסבלה משפחתו במקום מגוריהם החדש, השאירו רֹשֶם עמוק בלבו והוא הביע אותו בשיריו.

בהיותו בן שמנה נִתְיַתֵּם מאביו ובא לבית סָבוֹ. הזקן אהב את נכדו, התלהב מכשרונותיו ונטע בלבו חִבָּה לתורה ולמסורת. בַּאֲרוֹן הספרים של סבא מצא הנער כל מיני ספרי מוסר, קבלה וחסידות, ובלע אותם דף אחר דף. בבית־המדרש למד תורה ותלמוד; אך בשעות הפנאי עִיֵּן[6] גם בספרי השכלה ואף נִסָּה לכתב "דברי מליצה".[7]

בן שמנה עשרה בא ביאליק לישיבה המְפֻרסמת בוולוז'ין[8] שבליטא.[9] עד מְהרה נתחבב על ראש הישיבה ועל בחוריה מחמת שַׁקְדָנוּתוֹ[10] וַחֲרִיפוּת־שִׂכְלוֹ. בשירו הגדול "המתמיד" תֵּאֵר ביאליק את סדר היום של בְּחוּר־ישיבה השוקד[10] יומם ולילה על התורה.

אחרי שנתַיִם עזב ביאליק את הישיבה והלך לאודיסה,[11] על שפת הים השחור, שהיתה עיר ההשכלה ומרכז עברי גדול. שם התקשר עם אחד העם וסופרים אחרים. במשך שנים רבות עסק בהוראה ויִסֵּד את הוצאות הספרים "מוריה" ו"דביר".

---

1 Ukraine 2 סְפִיחַ "herbes folles" 3 פַּרְבָּר faubourg 4 Jitomir 5 דֹּחַק gêne, misère
6 עִיֵּן regarder 7 מְלִיצָה דִּבְרֵי־פִיּוּט 8 Volijin 9 Lithuanie 10 שקד s'appliquer 11 Odessa

12 מי היה משה שעל שמו נקראה האגדה החשאית?

13 דרך־אגב[3]: הזוכר אתה מה שכתוב על קברו של הרמב"ם?

14 מאין לקוחים השמות: ראשון לציון ורחובות? מי עבד שם?

15 למה נקרא ספרו של אחד העם "על פרשת־דרכים"?

16 במה מצטינת שפתו של אחד העם ולמה קוראים לו "אבי הלשון החדישה"?

---

17 מה היא מַטְּרַת־המרכז הרוחני?

18 לְמַה ישמש מרכז זה?

19 מה יראה, או מה צריך היה לראות בן יהודי, בבואו לארץ ישראל?

---

20 מי היה הכהן הראשון? (שמות כ"ח, א')

21 מֶה היה תפקיד הכהנים בבית המקדש?

22 מה יהיה תפקיד "הכהנים" בין חובבי ציון?

23 איך מתרגם אתה את הבטוי: חָפֵץ חַיִּים?

24 "הֶאָחֵז". גם בעקדת יצחק פגשת את הפעל הזה. הזוכר אתה את הפסוק?

25 בְּמֶה יהיו "הכהנים" למופת?

26 מאין לקוח הבטוי: רחב ידים?

27 מה ההבדל בין: עשה נפש לרעיון ועשה חבר לחֶבְרָה?

28 בתנ"ך הוראת השרש "שטן" הוא "שנא" (תהלים ק"ט, כ"ט). איך תתרגם איפוא "הדברים העומדים לְשָׂטָן לנו"?

---

3 דֶּרֶךְ־אַגַּב à propos

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב מובן השרש 'נתן' הוא רַבְגוֹנִי[1]. ערך בו משפטים:

נתן ספר	נתן ריח שיר השירים
מצבו נתן לו	מי יתן {יהודה הלוי. רמב"ם, דברים ה', כ"ו}

ג נקד נקוד שלם את הקטעים ואת מבואיהם ותרגם אותם לצרפתית.

ד ענה על השאלות:

1 היודע אתה את פרוש רָאשֵׁי-התבות: ביל"ו?

2 מזה חלוץ; בתנ"ך (יהושע ו', י"ג) ובימינו?

3 מה זאת משפחה חסידית?

4 מה יודע אתה על ספרות ימי הבינים?

5 מי היה נושא-דִגְלָהּ של ספרות ההשכלה?

6 על שפת איזה ים נִמְצֵאת עיר אוֹדֵיסָה?

7 באילו תכונות הצטין אחד העם?

8 מֵאֵימָתַי נקרא אֲשֶׁר גינצברג בשם אחד העם?

9 בָּמֶה גִנָּה אחד העם את פעולות חובבי ציון?

10 איזו דרך מַצִּיעַ אחד העם?

11 "לא הכמות היא העקר אלא האיכות". בְּנֹסַח[2] זה כתוב גם אֲמָרוֹ של רבי שמעון בפרקי אבות. הזוכר אתה אותו?

---

1 גָּוֶן nuance רַבְגוֹנִי riche en nuances 2 נֹסַח texte, version

ואלה אשר מצבם לא יִתְּנֵם[10] לעלות לארץ ישראל עוד שׂדה עבודה רחב ידים[11] לפניהם גם בחוץ לארץ: לעשות נפשות לרעיון (לא רק חברים לחֶבְרָה), לטַהֵר את הלבבות ואת המעשים מכל אותם הדברים העומדים לשָׂטָן לנו מימי עולם, ועל הכל - לגַדֵּל ולחנך את הדור הבא ברוח נכון, שיהיה מֻכְשָׁר[12] יותר ממנו לגשת אל המלאכה הגדולה. וכל זה לא ברעם ורעש, לא בקול עֲנוֹת[13], כי אם בנחת ובענוה, כדרך העובדים עבודה לִשְׁמָהּ[14]...

---

10 יִתְּנֵם יִתֵּן לָהֶם (נתן permettre) 11 רְחַב־יָדַיִם רָחָב מְאֹד (תהלים ק"ד, כ"ה)
12 הֻכְשַׁר (כָּשֵׁר, הָפְעַל) 13 עֲנוֹת cris 14 לְשֵׁם בִּשְׁבִיל

הַכֹּהֲנִים וְהָעָם

...כל רעיון חדש, בין דתי בין מוסרי או חברתי, לא יקום ולא יהיה בלעדי חֶבֶר־"כהנים" אשר יקדישו לו חייהם ויעבדוהו בכל נפשם ובכל מאדם, אשר יעמדו על המשמר תמיד לשמור עליו מכל פֶּגַע רע ובכל מקום סכנה יהיו הם הראשונים למסור נפשם עליו. הרעיון החדש הוא דרך לא עבר בה איש, וכל דרך כזו בחֶזְקַת־סכנה עומדת. לא מאת המון העם, הֶחָפֵץ חיים, נוכל לדרוש אֵיפוֹא, ולא עליו נוכל לסמוך כי יכבוש דרך לפני הרעיון בחֵרֶף־נפש. זאת יעשו הכהנים, אשר להם הכח והעֹז המוסרי הדרוש לזה, והעם יבוא אחרי כן, בהיות כבר הדרך כבושה וסלולה לפניו.

חֶבֶר "כהנים" כזה – קראו להם "חובבי ציון" או בכל שם אחר אשר תבחרו – נחוץ גם לחבת ציון בארץ ישראל ובחוץ לארץ. אלה מהם, שהיכלת[8] בידם לעלות לארץ, יעלו וְיֵאָחֲזוּ[9] בה והיו לְיֶתֶר העולים למורי דרך, למלאכי שלום, ונתנו מרוחם עליהם בהיותם למופת בקִרְבָּם לעבודה, לסבלנות, לאהבה, לאחדות.

---

8 יְכוֹלֶת possibilité 9 הֵאָחֵז השתקע

עַל פָּרָשַׁת־דְּרָכִים

מרכז רוחני

...מה שחסר לנו הוא מקום קבוע למרכז לְאֻמִּי רוחני, אשר יהיה מקלט[1] בטוח בעקר ליהדות, לְרוח־לְאֻמֵּנוּ, אשר בו ובשכלולו[2] ישתתפו כל בני עמנו מכל ארצות פזוריהם. וההשתתפות הזאת תְּקָרֵב קרבת[3] הרוח את הרחוקים זה מזה במקום ובדעת, ועל יָדָהּ, ואחריכן גם על ידי השפעת המרכז על כל נקדורת ההקף, יתקדש הרוח הלאמי בכל הלבבות ויתחזק גם רגש האחדות הלאמית בהם...

...ארץ ישראל צריכה לשמש מרכז של תורה וחכמה, של לשון וָספר, של עבודת הגוף וְטָהֳרַת־הנפש, בבואה[4] אמיתית של עם ישראל כמו שהוא צריך להיות, עד שאיש עברי בגולה חושב לו לְאֹשֶׁר לראות בעיניו פעם אחת את מרכז היהדות. ובשובו לביתו הוא אומר לחברו: רצונך לראות טפס[5] של איש ישראל בצביונו[6] האמיתי, בין רב או חכם או סופר, בין אכר או אמן[7] או סוחר? לך לארץ ישראל ותראה...

---

1 מִקְלָט abri 2 שִׁכְלוּל perfectionnement 3 קִרְבָה קֶשֶׁר 4 בָּבוּאָה reflet
5 טֹפֶס exemplaire 6 צִבְיוֹן aspect 7 אָמָּן artiste (קמץ קטן).

מהרה הכירו כלם בתכונותיו[11] של אשר גינצברג, שהצטין בהגיון חריף, אהב את האמת ולא ידע פשרות[12].

העמיק אשר גינצברג לחשוב על מצבה של תנועת חבת ציון ופרסם מאמרו הראשון בשם: "לא זה הדרך". על המאמר הזה חתם "אחד העם" שנפשה לשמו הספרותי. במאמר זה, וכן במאמרים אחרים, הוא גִנָּה[13] את חובבי ציון על אשר רִכְּזוּ את כל פעולתם באֹסֶף תרומות, תלו עיניהם בחסדי נדיבים והזניחו[22] את חנוכה הלְאֻמִּי של האֻמָּה.

הדרך בה צריכה ללכת חבת ציון היא תְּחִיַּת־הלבבות, הכשרת עם ישראל לקראת הגאולה. צריך להקים בארץ ישראל מרכז רוחני אשר יְשַׁמֵּשׁ לב לאֻמָּה ויהיה למופת; לא הכמות[14] היא העקר אלא האיכות[15].

לשם הגשמת הרעיון הזה נוסדה אֲגֻדָּה חשאית בשם "בני משה". נתקבלו כחברים רק יחידי סגולה[16], אנשים בעלי רמה[17] מוסרית גְּבוהה. הם היו "הכהנים", נושאי הרעיון, והשפיעו על פעולותיהם של חובבי־ציון. בני משה יסדו בתי ספר עבריים, הוציאו לאור ספרים ועתונים ויסדו בארץ ישראל מושבה חדשה שקראו שְׁמָהּ: רחובות[18].

ארבע שנים לפני מותו עלה אחד העם ארצה והשתקע בעיר תל־אביב[19], בָּהּ מת ונקבר.

כל מאמריו נקבצו לספר אחד בשם "על פרשת דרכים"[20]. כתביו מצטינים בשפתם הפשוטה והטהורה. אף על פי שהיה בָּקִי בכל הספרות המסָרתית לא השתמש בבטויים ובמליצות שאינם מובנים לקורא הרָגִיל. הוא נֶחְשָׁב לאחד האבות של הלשון החדישה[21].

---

11 תְּכוּנָה qualite 12 פְּשָׁרָה compromis 13 גִּנָּה blâmer 14 כַּמּוּת quantité 15 אֵיכוּת qualité
16 יְחִידֵי־סְגֻלָּה נִבְחָרִים שֶׁאֵין רַבִּים כְּמוֹהֶם 17 רָמָה hauteur 18 בראשית כ"ו, כ"ב
19 יְחֶזְקֵאל ג', ט"ו 20 פָּרָשַׁת־דְּרָכִים carrefour 21 חָדִישׁ moderne 22 הַזְנֵחָה négliger

חִבַּת־צִיּוֹן

בסוף המאה התשע עשרה רָבוּ הפרעות[1] בארצות אירופה[2] המזרחית ואנשי ההשכלה נוכחו[3] לדעת כי לא על ידי התקרבות אל עם ארץ מְגוריהם, אל לשונו ואל תרבותו, יִמָּצֵא פתרון[4] שאלת היהודים. התרופה הנכונה והיחידה היא תחית האֻמָּה היהודית על אדמתָהּ בארצה, כאֻמָּה בין האֻמּות, על ידי שחרור עצמי[5]: זהו רעיון "חבת ציון". ברֻבֵּי תפוצות הגולה נוסדו, בֶּערים ובעֲיָרות, אֲגֻדות של חובבי ציון במטרה להגשים[6] את הרעיון הזה.

בשנת תרמ"ב (1882) עלו ארצה הצעירים הראשונים, הם חברי בִּיל"וּ. אחריהם באו חלוצים אחרים ויסדו את המושבה ראשון לציון[7].

אַחַד־הָעָם

אָשֵׁר גִּינְצְבֶּרְג

תרט"ז - תרפ"ו 1856 - 1926

אשר גינצברג נולד בי"ז אב שנת תרט"ז בעירה קטנה ברוסיה, בן יחיד למשפחה חסידית אֲמִידָה[8]. קבל חנוך מסרתי[9] בתורה ובתלמוד, הגה בספרות חכמי ימי הבינים, קרא בספרי ההשכלה ושקד על למוד לשונות זרות. עוד בצעירותו נתפרסם כעלוי וכלמדן.

בגיל עשרים ושמנה בא לאודֶסָּה[10], עיר ההשכלה והתרבות העברית, התקרב אל חובבי ציון ונבחר לוַעַד המרכז: עד

---

1 פְּרָעוֹת pogromes 2 Europe 3 נוֹכָח (יכח) être convaincu 4 פִּתְרוֹן solution
5 שִׁחְרוּר עַצְמִי Autoémancipation 6 הַגְשֵׁם matérialiser 7 ישעיהו מ"א, כ"ז 8 אָמִיד aisé
9 מְסָרְתִּי (קמץ קטן) 10 Odessa.

5 מה ההבדל בין 'כַּפַּיִם' ובין 'כַּפּוֹת'? באיזה ספור פגשת את המלה 'כפות'?

6 הזכר אתה באיזה שיר של ביאליק נמצאת המלה 'דָּגָן'?

7 מה עושים בשדה, בכרם, בפרדס ובגן?

8 מי חִבֵּר "שירת-הכרם" בתנ"ך?

9 מה ההבדל בין מורה ובין מדריך?

10 א.ד. גורדון היה אוהב להגות בתנ"ך. איפה קראת על צדיק שהוגה בתורה יומם ולילה?

11 מה שם הרובע היהודי שבתוך חומותיו היה כלוא עם ישראל?

12 השתמש בשרש "רפא" ואמר: מה עושה הרופא ומה עושה החולה?

13 לפי א.ד. גורדון מה מַקִּיפָה התרבות החיה?

14 אילו הן העבודות המחוכמות, הנקיות והקלות?

15 אילו הן העבודות הגסות, הנמאסות והקשות?

16 מה ימצא היהודי בארץ ישראל?

17 לאיזה פסוק מן התנ"ך רומז תמונת הסולם?

18 מי חלם את חלום הסולם?

19 את מי מכנים[1] בימינו בכנויים "עולים" ו"יורדים"?

20 הגדר[2] בעברית את שתי המלים הלעזיות: אורגני, אידיאל.

---

1 כַּנֵּה כִּנּוּי קרא בשם 2 הַגְדֵּר définir, קבע את המובן המְדֻיָּן של מלה.

תרגילים

א ערך רשימה של המלים החדשות.

ב למלים "עבודה" ו"קנה" מובנים שונים בשפת־הדבור ובספרות הדתית והחלונית[1]. ערך בהן משפטים:

קנה את האדמה — העבודה בבית־המקדש
קנה ספר — עבודת־כַּפַּיִם

ג ערך משפטים במלים:

חָסֵר — מֻכְרָח — צָרִיךְ
חֹסֶר — הֶכְרֵחַ — צֹרֶךְ

הַרְגֵּל — רָגִיל
הֻרְגַּל — הֶרְגֵּל
הִתְרַגֵּל — תַּרְגִּיל

ד נקד נקוד שלם את המאמרים ואת מבואם ותרגם אותם לצרפתית.

ה ענה על השאלות:

1 לפי שנת לֵדתו וגילו בשעת עליתו מצא באיזו שנה עלה א.ד. גורדון לארץ־ישראל.

2 "עֲשֵׂה קֶבַע". הזוכר אתה מי אמר שכל איש מישראל חַיָּב לקבע לו זמן לתלמוד תורה?

3 פתח־תקוה, ראשון לציון, רחובות, דגניה. רשום את כל המקומות האלה על מפה.

4 היודע אתה לתרגם לצרפתית את שמות המקומות האלה?

---

1 חִלּוֹנִי של חול

ארץ ישראל

...הארץ מחכה לנו - כל יהודי המבקש את עצמו, המבקש את החיים ואת העם - מֻכְרָח ללכת לארץ ישראל. שם מתגשם "הָאִחוּד בין האדם, הטבע והעבודה. הדרך מהגולה לארץ ישראל זֶהוּ הַסֻּלָּם" הֻמָּצָּב" ארצה וראשו מַגִּיעַ השמימה...

11 הִתְגַּשֵּׁם se matérialiser 12 בראשית כ״ח, י״ב 13 שרש: יצב, הָפְעַל.

עבודה ותרבות

...העבודה חסרה לנו לא רק בתור[8] כֹּחַ מקשר את האדם אל האדמה וקונה את האדמה, כי אם גם בתור[8] כח עקרי בבריאת כל תרבות לְאֻמִּית.

התרבות החיה הֲלֹא היא מַקִּיפָה[9] את כל החיים. כל מה שהחיים בוראים לשם החיים, הרי זו תרבות. עבודת אדמה, בנין בתים, סלילת דרכים - כל עבודה, כל מלאכה, כל מעשה, הרי הם תרבות. ומה שמרגישים, חושבים, חיים העושים בשעת עֲשִׂיָּתָם ולא בשעת עשיתם, והיחסים הנולדים מתוך כל אלה, מאלה נִזּוֹנָה[10] התרבות העליונה: המדע, הָאָמָנוּת, האמונה והדעות, השירה, המוסר והדת.

על כן צריך לאמר פשוט: כל מְבֻקָּשֵׁנוּ בארץ ישראל הוא לעשות בידינו ממש כל אותם הדברים שהם עושים את החיים, לעשות בידינו ממש את כל העבודות, המלאכות והמעשים, מן הַמְּחֻכָּמִים, הַנְּקִיִּים והקלים ביותר, עד הגסים, הַנִּמְאָסִים והקשים ביותר, להרגיש כל מה שמרגיש העובד את כל העבודות האלה, לחשוב כל מה שהוא חושב, לחיות כל מה שהוא חי על פי דרכנו; אז תהיה לנו תרבות, אז יהיו לנו חיים.

---

8 בְּתוֹר en tant que 9 שרש: נָקַף 10 שרש: זון.

מִתּוֹךְ מַאֲמָרָיו

העבודה

עַם אשר נקרע כֻּלּוֹ מֵעַל הטבע, אשר במשך אַלְפַּיִם שנה היה כָּלוּא בתוך החומות; עם אשר הֻרְגַּל לכל מיני חיים, רק לא לחיי טבע, רק לא לחיי עבודה-מדעת עצמו ובשביל עצמו - עַם כזה לא יוכל מבלי התאמצות כל כֹּחַ-רצונו לשוב להיות עם חי, טבעי, עובד. העקר חסר לנו: חֲסֵרָה לנו ה ע ב ו ד ה. לא העבודה מֵהֶכְרֵחַ, כי אם עבודה שהאדם קשור אליה קשר אורגני[1], טבעי, ושהעם קשור על יָדָהּ אל אדמתו ואל תרבותו הצומחת מאדמתו ומעבודתו.

אנחנו לקינו[2] בעבודה (אינני אומר: "חטאנו", כי לא באשמתנו[3] באנו לידי כך) ובעבודה נֵרָפֵא. את העבודה צריכים אנו להעמיד במרכז כל שאיפותינו, לְיַסֵּד עליה את כל בִּנְיָנֵנוּ. רק אם נעשה את העבודה כשהיא לעצמָהּ לאידיאל[4], יותר נכון, רק אם נביא לידי גלוי[5] את האידיאל של העבודה, נוכל לְהֵרָפֵא מן הנגע[6] אשר דבק בנו, נוכל לְאַחוֹת[7] את הקֶרַע שנקרענו מעל הטבע.

---

1 אוֹרְגָּנִי organique, קֶשֶׁר קָשֶׁר אַמִּיץ כְּמוֹ הָאֵבָרִים לַגּוּף 2 לָקָה faillir 3 אַשְׁמָה culpabilité
4 אִידֵאָל שְׁאִיפָה לְפִסְגַּת-הַשְּׁלֵמוּת idéal 5 גִּלּוּי révélation 6 נֶגַע lèpre 7 אַחֵה réparer

יד
אַהֲרֹן דָּוִד גּוֹרְדוֹן

תרט"ז - תרפ"ב 1856 - 1922

אהרן דוד גורדון נולד ברוסיה ועלה ארצה בִּשְׁנוֹת־הַחֲמִישִּׁים לחייו. אף על פי שהיה חלוש בגופו קבל עליו עבודת־כַּפַּיִם קשה. לא עשה את מקום עבודתו קֶבַע; מפתח־תקוה עבר לראשון־לציון, משם לִרְחוֹבוֹת וכן לִשְׁאָר־חֶלְקֵי־הארץ. בכל מקום בחר בעבודה קשה בשדה, בכרם, בפרדס או בגן. רק בִּשְׁנוֹת־חייו האחרונות קבע מקומו בִּדְגַנְיָה.

בכל מקומות עבודתו היה אהרן דוד גורדון מורה ומדריך לעובדים. אחרי יום עבודה התאספו חברי הסביבה בחדרו הקטן והדל ולאור מנורת־נֵפְט הִתְוַכְּחוּ וְהֶאֱזִינוּ לדבריו.

במאמריו הרבים, שפרסם בעתון "הפועל הצעיר", יצר אהרן דוד גורדון את הרעיון של דַּת־הָעֲבוֹדָה בארץ ישראל. הוא אהב אהבה עַזָּה את ארץ ישראל ולפי דעתו על כל יהודי לעלות אליה. מאמריו כתובים בשפה עברית קלה ופשוטה; לפעמים הוא משתמש במלה לועזית שאין שְׁוַת־עֶרְכָּהּ[1] בעברית.

בדגניה מַראים עוד כַּיּוֹם את חדרו עם שלחן העץ הפשוט, ילקוטו וספר התנ"ך בו אהב להגות.

---

[1] שְׁוֵה־עֵרֶךְ: équivalent

7 הזוכר אתה כיצד מְתֹאָר הבית דין של מעלה בפיוט "ונתנה תקף"?

8 מהו השרש של המלים: מִצְוָה וַעֲבֵרָה?

9 סניגור וקטיגור הן מלים יְוָנִיּוֹת. היודע אתה עוד מלה יְוָנִית מפרקי אבות?

10 למה כותב פרץ: בר־מינָן ויום־פְּקֻדָּה, במקום: נפטר ויום־מיתה?

11 אילו מלים צרפתיות באות מהמלה: גֵּיהִנּוֹם?

12 איך מתרגם אתה לעברית את הבטוי הָאֲרָמִי: מֵאִידָךְ גִּיסָא?

13 איזו עיר בתנ"ך היתה סגורה ומסגרת?

14 מי היה נע ונד ומדוע?

15 מי משתמש בשרש "דבר" בקל?

16 מי נותן דבש ולמי יש עֹקֶץ?

17 לפעל "השתדל" שני מובנים שונים. אילו הם? תן דֻגמות.

18 מי נקרא צדיק?

19 גם למלה "לַהַב" שני מובנים. אילו הם? אילו שמות־עצם לקוחים מהשרש: "להב"? תן דֻגמות.

20 בעברית יש פְּעָלִים מְיֻחָדִים לאמר: פתח את הפה ואת העינים. אילו הם?

21 מי אמר בתנ"ך: ה' נתן וה' לקח?

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב הנה רשימה של שתים עשרה מלים. כֻּלָּן בספור, אבל כבר פגשת אותן בקטעים הקודמים. כתוב כל מלה פעם במשפט לקוח מן הספור ופעם במשפט לקוח מאחד הקטעים הקודמים.

הָמֹה	יהודה הלוי	יֵצֶר	פרקי אבות / ונתנה תקף	רְסִיס	העגלה הטובעת בבץ.
הִכָּמֵר	יהודה הלוי / משפט שלמה	מִצְוָה	פרקי אבות	רָוֶה	יהודה הלוי / ט״ו בשבט, דרגה ב׳
הִתְבּוֹנֵן	משפט שלמה	נָדַף	תהלים	רַחֵף	בראשית
חוּט	שיר השירים	עֲבֵרָה	פרקי אבות	שׁוֹדֵד	דרגה ב׳

ג נקד ניקוד שלם את הספור ואת מבואו ותרגם אותם לצרפתית.

ד תכופות[1] משתמש פרץ בעתיד המהופך כדי לתת לספור צורה פיוטית. כתוב את המשפטים האפיניים[2] ביותר בעיניך פעם בצורתם הפיוטית ופעם בצורתם הרגילה.

ה ענה על השאלות:

1 בדרגה ב׳ קראת ספור יפה על נער שהתפלל בְּאֹפֶן מְיֻחָד. החושב אתה שהוא התפלל ברוח־הבעש״ט?

2 מַזֶּה "חדר" ומה לומדים בו?

3 מִיהוּ המחבר של "מורה נבוכים" ומה תָּכְנוֹ?

4 באיזה אֹפֶן השפיעה ההשכלה על הספרות העברית?

5 מה יודע אתה על שפת־המשנה?

6 באיזו שפה כתובה התפלה "קדיש" ומי אומר אותה?

---

1 תְּכוּפוֹת souvent 2 אָפְיָנִי (קמץ קטן) caractéristique

קול דברים פרץ מֶחֱזֵהוּ סילון[36] אדום - דם רותח - הסכין עשה את שלו; נפל הגביר.

והשודדים טעה טעו; לחנם נִשְׁפַּךְ הדם.

לא כלי כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות היו בצרור, כי אם קומץ[37] עפר מאדמת־הקודש, לִמְרַאֲשׁוֹתָיו[38] בהגיע יום פקודתו[39].

את צרור העפר ביקש להציל.

וַתָּעַט[40] הנשמה ותחטוף רסס[41] מֵהֶעפר הָרָוֶה מדם הגביר וַתַּעַל, וַתָּעָף למרום, דפקה על השער והמתנה הראשונה נתקבלה...

---

36 סִילוֹן jet 37 קֹמֶץ poignée 38 מְרַאֲשׁוֹת chevet 39 יוֹם ־ פְּקֻדָּה = יום־מִיתָה (הֶאֵר בֵּאוּר 4) 40 עוּט se précipiter 41 רֶסֶס grain

המתנה הראשונה

ותתעודד[26] הנשמה, ותפרש כנף, וַתָּעָף למטה וַתָּסֹב את האדמה, ותרחף על פני ערים וכל מיני מושב...

...והנה, באישון[27] לילה, בְּחֶשְׁכַת־הָאֲפֵלָה, פורץ להב[28] מתוך חלון גבוה:

שודדים התנפלו על מעונו של גביר.

בידי האחד אבוקה[29] דולקת - הוא מאיר. משנהו שולח סכין אל חָזֵהוּ[30] הגביר: "אם תניע יד ואם תפצה פה - מֵעֶבְרְךָ השני יֵצֵא הלהב!" והנותרים בוזזים.

והיהודי עומד כנגד הסכין שוקט. לא ינוד עפעף, גם שערה אחת מִזְּקָנוֹ הלבן, היורד עד אבנטו[31] לא תזוע[32], הוא חושב:

- ה׳ נתן וה׳ לקח, יהי שם ה׳ מבורך[33]!

והשודדים פותחים תבות וארגזים, מוציאים מהם כסף וזהב וכל מיני תכשיטים - וּמְקוֹם־סֵתֶר[34] מצאו בתחתית הארגז ונמלאו שמחה: פה הוא היקר מכל! וצרור קטן הוציאו מן המסתור[34] וביקשו להתירו[35].

ופתאום הגביר הושיט יד, פצה פה - אך תחת

---

26 הִתְעוֹדֵד (עוד) הִתְאַמֵּץ 27 אִישׁוֹן אֶמְצַע 28 לַהַב lame de couteau, flamme 29 אֲבוּקָה torche
30 חָזֶה poitrine 31 אַבְנֵט ceinture 32 זוּעַ · נוּעַ 33 איוב א׳, כ״א 34 מְקוֹם־סֵתֶר · מִסְתּוֹר cachette 35 הָתֵר (תור) explorer.

בין השמים ממעל ובין השאול מתחת.

ומוליך השַמש את הנשמה לחוּץ, והיא מתיפחת.[18]

– מה לך, נשמה, כי תֶהֱמִי[19], דובר אל לבה המלאך, אם אין לך מִשִׂמחת הגן עדן, הֲלֹא נצלת גם מֵאִשׁוֹ[20] של גיהנום. לא מן הדבש ולא מן העקץ[21].

אבל הנשמה אינה מקבלת תנחומים: טובים כל היסורים מן האפס. "הֲלֹא־כלום - אומרת היא - נורא מכל!"

ונכמרו עליה נחומי[22] המלאך ויאמר אליה ברחמים רבים:

– שמעי בקולי, נשמה עגומה, משתדלים[23] לפעמים ומזכירים נשמות אומללות לפני הכסא רק הצדיקים היושבים בגן עדן, והצדיקים - האמת נִתְּנָה לְהֵאָמֵר - אוהבים מתנות. עופי למטה, סֹבִּי[24] את האדמה, התבונני בעינים פקוחות לכל הנעשה שם בין החיים. ואם תראי דבר טוב, דבר יפה, יוצא מן הכלל, חטפי והביאי אותו תיכף ומיד מתנה לצדיקים בגן עדן. דפקי אל השוער[25] בשמי ויקבל. ואם שלש מתנות תביאי, בטחי בי, שיִפָּתחו לך שערי הגן עדן.

וברחמים גדולים הוציא השמש את הנשמה אל מחוץ לשמים ויסגור את השער אחריה.

---

18 הִתְיַפֵּחַ בָּכֹה בְּכִי מַר 19 הָמֹה 20 אֵשׁ 21 עֹקֶץ dard 22 נִחוּמִים רַחֲמִים 23 הִשְׁתַּדֵּל intercéder 24 סָבֹב (גִזְרָה ע"ע, דקדוק, דף פ"ז 25 שׁוֹעֵר portier.

השערה למעלה, כִּמְלֹא הנימה[7] למטה. יהודי פשוט היה והמעשים פעוטים, גם הטובים וגם הרעים: גַּרְגְּרִים[8], רסיסים, עפר - הָעַיִן אינה תופסת.

אבל גם לשאיבה מן הבאר יש קץ: הוּרְקוּ[9] התרמילים ונגש אל המאזנים הַשַּׁמָּש, גם הוא מלאך בתוך שאר מלאכים, וַיַּרְא דבר אשר לא היה מיום ברוא אלהים שמים וָארץ, ויעמד משתאה[10].

- למה הוא בושש[11] שם? שואל האב בית דין בקצר רוח[12].

השמש בעינים צמודות אל לְשון הפלס[13] עונה בקול משונה:

- באמצע! לשון הפלס[13] עומדת באמצע, בלי נוֹעַ.

וּמֵאֵת הבית־דין של מעלה, אחרי משא ומתן ארוך, יצא פסק דין:

היות שלא עלה משקל המעשים הרעים על משקל המעשים הטובים - לא מן הדין הוא שֶׁיֵּרֵד הַנִּדּוֹן לגיהנום[14]!

ומאידך גיסא[15]:

היות שהמצוות והמעשים הטובים לא הכריעו את העבירות והמעשים הרעים - סגורים ומסוגרים[16] לפניו שערי הגן עדן!

על כן: נָע וָנָד[17] יהיה! - תרחף לה הנשמה באוד העולם,

---

7 נִימָה חוט 8 גַּרְגֵּר grain 9 הוּרַק (ריק, הָפְעַל) se vider 10 הִשְׁתָּאֵה s'étonner
11 בּוֹשֵׁשׁ (בוש) s'attarder 12 קֹצֶר־רוּחַ impatience 13 פֶּלֶס fléau de balance 14 גֵּיהִנּוֹם géhenne
15 מֵאִידָךְ גִּיסָא (אֲרָמִית. אִידָךְ = אַחֵר, גִּיסָא = צַד) מִצַּד אַחֵר 16 יְהוֹשֻׁעַ ו', א' 17 בְּרֵאשִׁית ד', י"ב

שלש מתנות

קטע מקֻצָּר

לפני שנים ודורות נפטר[1] יהודי.

מילא[2], יהודי נפטר - לעולם לא יחיה גבר! - מביאים אותו לקֶבֶר ישראל, היתום אומר "קדיש" והנשמה עפה למרומים, לעמוד למשפט לפני הבית־דין[3] של מעלה.

ותתיצב לפני הבית־דין של מעלה, והמאזנים לשקול בהם את העבירות והמצוות[7] תלויים ועומדים.

ובא הסניגור של הבר־מינן[4], זה שהיה למטה יִצְרוֹ הטוב, ובידו תרמיל בהיר ולבן כשלג. ויתייצב על יד המאזנים - לצד יָמִין.

ובא הקטיגור[5] של הבר־מינן, זה שהיה שָׁם יצרו הרע, ובִידו תרמיל שחור, ויתיצב על יד המאזנים - לצד שמאל.

התחיל הסניגור לשפוך מן התרמיל הלבן אל כף המאזנים הימנית - מצוות, והן נוצצות כאַבְנֵי־החן, וריחן נודף כריח הבשמִים הטובים.

ושופך הקטיגור מן התרמיל השחור לתוך הכף משמאל - עבירות, והן שחורות כפחם וריחן כריח הזפת[6] הבוערת.

והכפות מתנועעות אט, אט. עולות הן זו אחר זו; כחוט

---

1 הִפָּטֵר (נפטר) מות 2 מֵילָא eh bien 3 הַבֵּית־דִּין בִּמְקוֹם: בֵּית־הַדִּין 4 בַּר־מִינָן (loin de nous) מֵת (לְפִי מָסֹרֶת עֲמָמִית הַבָּעַת הַמִּלָּה ״מֵת״ גּוֹרֶרֶת אָסוֹן) 5 קָטֵיגוֹר accusateur 6 זֶפֶת goudron 7 מִצְווֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים (accomplissement des ordonnances).

פרץ חלם על הוצאת כל כְּתָבָיו בעברית וַחֲלוֹמוֹ נִתְגַשֵּׁם בישראל שתים עשרה שנה אחרי מותו.

פרץ הוא אֲבִי־הספור הקצר. ספוריו ספוגים רוח החסידות: בהם הוא מְגַלֶּה לעינינו עולם של צדיקים ושל חסידים, יהודים פשוטים העושים מעשים טובים ומעשים רעים ובוטחים ברחמיו הרבים של בוראָם. הוא מַעֲלֶה אותנו השמימה וְשׂוֹחֵחַ שיחת־רֵעִים עם המלאכים.

שפתו היא חַמָּה, מְלֵאַת־חן התנ״ך וניבי המשנה. הוא יודע לְהַפְלִיא להשתמש גם בֶּעָתִיד המהופך וגם בבטויים בַּאֲרָמִית.

אֲרָמִית

ארמית היא לָשׁוֹן שמית שֶׁשִּׁמְּשָׁה במשך דורות רבים, בפרט במלכות פרס, כִּלְשׁוֹן־התרבות והמשא ומתן בין כל עַמֵּי המזרח. הארמית היתה השפה המְדֻבֶּרֶת של היהודים בְּבָבֶל ואחרי כן גם בארץ ישראל. חֲלָקִים מספרי דניאל וְעֶזְרָא, הגמרא וכן כמה תפילות(״קַדִּישׁ״) כְּתוּבִים בַּאֲרמית.

הצורה הבולטת ביותר בדקדוק הארמי היא הֵא־הַיְּדִיעָה שהיא האות אלף בסוף המלה.

עברית:	ארמית:
הַיּוֹם	יוֹמָא (יום־כִּפּוּר)
הַכּוֹכָב	כּוֹכְבָא (בַּר־כּוֹכְבָא)

---

1 אֲרָמִית araméen 2 שֵׁמִי sémitique 3 פָּרַס Perse 4 הִתְגַשֵּׁם se matérialiser(ous)

הַחֲסִידוּת

בשנת ת"ס(1700) בערך נולד בַּעֲיָרָה קטנה בפולין יהודי פשוט ושמו ישראל. נִתְיַתֵּם מֵאביו ומֵאִמּוֹ והיה למלמד תינוקות. הוא אהב לתפות בשדה וביער, להתבונן ולשקע בְּמַחְשְׁבוֹתָיו. בשיחות עם דַּלֵּי־העם, בספורים ובפתגמים, הִבִּיעַ את רעיונותיו העמוקים: האדם צריך לַעֲבֹד את הבורא מתוך שמחה ולהתפלל אליו בהתלהבות וּמֵעֹמֶק לבו; לא הידיעות בתורה הן העקר אלא הַכַּוָּנָה והדבקות[1] בֵּאלֹהִים.

המונים של יהודים נהרו אליו ונקראו "חֲסִידִים". הם כִּנּוּ[2] את מְיַסֵּד־תנועת החסידות בשם "בעל שם טוב" (בֶּעשְׁ"ט). אחרי מות הבעש"ט המשיכו תלמידיו את פעולתו ומנהיגיה נקראו בשם "צדיק".

יִצְחָק לֵיבּוּשׁ[3] פֶּרֶץ

תרי"א - תרפ"ה 1851 - 1915

פרץ נולד בפולין. למד ב"חדר", שאב מזון לשכלו בספרי יְמֵי הַבֵּינַיִם, בעקר ב"מורה נבוכים", ומצא התרגשות הנפש בין החסידים. השתקע בְּוַרְשָׁא[4], המרכז היהודי הגדול, וּמֵת שם.

פִּפצופיו הראשונים בספרות היו בעברית ובחרוזים תחת השפעת ההשכלה. אך בתקופה זו גָּבְרוּ דֵּעוֹת המהפכה הרוסית וְקֵרְבוּ אותו אל ההמונים היהודים ואל שפת־דִּבּוּרָם: אידית[5]. מֵאָז כתב פרץ גם בעברית וגם באידית.

---

1 דְּבֵקוּת רִכּוּז כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת לֵאלֹהִים 2 כִּנָּה קָרָא בְּשֵׁם 3 לֵיבּוּשׁ שֵׁם יְהוּדִי (כְּמוֹ לֵיב) בְּעִבְרִית: אַרְיֵה 4 Varsovie 5 אִידִית yddish, שָׂפָה יְהוּדִית־גֶּרְמָנִית שֶׁל יְהוּדֵי־אֵירוֹפָּה הַמִּזְרָחִית.

הַנִּקּוּד

הַכְּתָב הָעִבְרִי הַקָּדוּם הוּא בְּלִי נְקוּדוֹת. מְעִידִים עַל זֶה הַכְּתוֹבוֹת[1] הָעַתִּיקוֹת עַל גַּבֵּי־אֲבָנִים וּמְגִלּוֹת יָם הַמֶּלַח[2]. כְּשֶׁקָּבְעוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בִּטְבֶרְיָה, בַּמֵּאָה הַשִּׁשִּׁית בְּעֵרֶךְ, אֶת נֹסַח כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ דָּאֲגוּ גַּם לִקְרִיאָתָם הַנְּכוֹנָה וּלְשֵׁם זֶה יָצְרוּ אֶת הַנְּקוּדוֹת.

אַךְ כְּבָר נוֹכַחְנוּ[3] לָדַעַת כִּי יְדִיעַת הַשָּׂפָה וְדִקְדּוּקָהּ מְאַפְשֶׁרֶת לִקְרֹא גַּם בְּלִי נְקוּדוֹת. וּבֶאֱמֶת, כַּיּוֹם בְּיִשְׂרָאֵל כּוֹתְבִים וְקוֹרְאִים בְּלִי נְקוּדוֹת. רַק הַשִּׁירָה הִיא מְנֻקֶּדֶת, כְּמוֹ כֵן הַתַּנַ"ךְ שֶׁכֻּלּוֹ שִׁירָה.

כְּתָב מָלֵא - כְּתָב חָסֵר (ר' ספר דקדוק, דף י"ג)

כְּדֵי לְהָקֵל[4] אֶת הַקְּרִיאָה בְּלִי נְקוּדוֹת מִשְׁתַּמְּשִׁים בִּכְתָב הַמָּלֵא הַנָּהוּג[5] כְּבָר בַּמִּשְׁנָה וּבְבֵאוּרֵי שֶׁל רַשִׁ"י.

נִקּוּד חֶלְקִי. כְּדֵי לְהַרְגִּיל אֶת הַתַּלְמִיד בְּאֹפֶן הַדְרָגִי[6] לִקְרִיאָה בְּלִי נְקוּדוֹת נְנַקֵּד לְהַבָּא רַק אֶת הַמִּלִּים הַקָּשׁוֹת.

הֶעָרָה. בַּנִּקּוּד אָנוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים, מִחוּץ לַנְּקוּדוֹת, עוֹד בִּשְׁנֵי סִמָּנִים:

מֶתֶג, קַו קָטָן מְאֻנָּךְ[7] לְצַיֵּן אֶת הַהַטְעָמָה מִלְעֵיל[8].

מַקֵּף, קַו קָטָן מְאֻזָּן[9] הַבָּא בֵּין שְׁתֵּי מִלִּים בִּסְמִיכוּת[10].

---

1 כְּתֹבֶת inscription 2 יָם־הַמֶּלַח Mer Morte 3 נוֹכַח (יכח) être persuadé 4 הָקֵל (קלל) faciliter 5 נָהוּג d'usage 6 הַדְרָגִי progressif 7 מְאֻנָּךְ vertical 8 ר' דקדוק, דף כ"ד 9 מְאֻזָּן horizontal 10 ר' דקדוק, דף כ"ח.

אִמְרוֹ של הִלֵּל המביע אותו הרעיון?

5 "עקבות אדם לא נודעו". את הַנִּיב היפה הזה כבר קראת במבוא ליהודה הלוי. היודע אתה מֵאַיִן הוא לקוח?

6 "לְמשות פגלתו". גם יהודה הלוי בשירי הים משתמש בשרש "משה". הֲמַתְאִים השרש הזה לשני הַמִּקְרִים?

7 עוֹבְרֵי־אֹרַח, אֹרַח־חַיִּים (מבוא למשנה). איך תתרגם את המלה "אֹרַח" בשני הבטויים האלה?

8 היודע אתה את הפסוק בו נמצא הבטוי "רוכב בערבות"?

9 קרא בבראשית י"ז, י"ג עַל הַמלה "ברית". מה פֵּרוּשָׁהּ בְּמָסֹרֶת־ישראל?

10 מי הם שלשת־הָאָבוֹת?

11 מה ידע אתה על אודות ירמיהו ואליהו?

12 באיזה בנין משתמשים בשרש "דבר" בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר?

13 בירמיהו ל"ח, כ' מי משתמש בשרש "דבר" בקל?

14 "חַפֵּשׂ חֻפֶּשׂ". חֲזָרַת־השרש לחזק את הפעולה. במשפט שלמה כבר מצאת את הצורה הזאת. הזוכר אתה?

15 בְּשׁוֹפְטִים י"ג, י"ט תמצא את הבטוי "הַפְלֵא לַעֲשׂוֹת". איך אתה מתרגם אותו?

ה ספֵּר אֶת תֹּכֶן־המשל בשפה קַלָּה וּפְשׁוּטָה. תשתמש בכל המלים אשר בּוֹ (תכתב אותן בצורתן הרגילה).

לֹא יְדֵי עֶגְלָתְךָ הוֹצִיאוּ;
סוּסֶיךָ וְיָדֶיךָ לַעֲשׂוֹת הִפְלִיאוּ"
לָאִישׁ אֲשֶׁר יָדוֹ לוֹ לֹא תוֹשִׁיעַ
לֹא יִשְׁלַח גַּם אֵל עֶזְרָה מֵרָקִיעַ.

תרגילים

א ערך רשימה של כל המלים החדשות.

ב עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים אֲשֶׁר בְּסִגְנוֹן־הַתַּנַ"ךְ וּכְתֹב אֶת צוּרָתָן הָרְגִילָה:
הַפְּעָלִים בֶּעָתִיד הַמְּהֻפָּךְ
הַפְּעָלִים בְּכִנּוּיִים
הַפְּעָלִים בְּצוּרָה מָאֳרָכָה אוֹ מְקֻצֶּרֶת
הַמִּלִּים בְּצוּרַת־סוֹף־פָּסוּק.

ג תרגם את המשל ומבואו לצרפתית.

ד ענה על השאלות:

1 מַהוּ (מַה הוּא) השרש של המלים: הַשְׂכָּלָה וּמַשְׂכִּיל ומה פֵּרוּשָׁן? (בְּגֶרְמָנִית: Aufklärung)

2 היודע אתה מִיהוּ (מִי הוּא) המשורר הַלָּעֲזִי שֶׁאוֹתוֹ חִקָּה יהודה ליב גורדון?

3 בַּמֶּה רואה אתה את הַשְׁפָּעַת־התנ"ך על סגנון־המשל?

4 "תושיע לך ידך ואלהים יושיעך". הזוכר אתה את

אֵיפֹה הַמִּכְשׁוֹל? מַה יָּרַט דַּרְכֶּךָ?
הָרֵם הַחֲמֹר, הָסִירָה הָרֶפֶשׁ
הָאוֹחֲזִים כְּמַשְׁמְרוֹת[9] אֶת גַּלְגַּלֶּיךָ.
קַח הַפַּטִּישׁ, הַךְ[10] הָאֲבָנִים וּפוֹצְצֵמוֹ[11]
וּמַלֵּא זֹאת הַמַּהֲמוֹרָה בִּרְסִיסֵמוֹ[11].
הֲמִלֵּאתָ?"
"מִלֵּאתִי אַחֲרֵי דְבָרֶיךָ!"
"עַתָּה עוֹרֵר[12] הַשּׁוֹט וּדְפֹק סוּסֶיךָ!"
"הוֹ-הוֹ, סוּסִי, סוּסָתִי,
יָפָתִי, תַּמָּתִי,
נוּסוּ, מַלְּטוּ
הוֹשִׁיעוּ, פַּלְּטוּ!
הֶאָח[13], הֶאָח, הוֹצֵיאוּ עֶגְלָתִי!
בָּרוּךְ אַתָּה לִי אֵלִיָּהוּ
כִּי עֲזַרְתָּנִי!"
"בֶּן־אָדָם, לֹא אָנִי,
(קוֹל עוֹנֶה אָזְנָיו שָׁמָעוּ)

---

9 מַשְׁמֵר או מַסְמֵר clou 10 הַךְ (נכה) צִוּוּי מְקֻצָּר שֶׁל הַכֵּה 11 מוּ • אוֹתָן
12 עוֹרֵר (הַשּׁוֹט) agit 13 הֶאָח מִלַּת־קְרִיאָה

"אֲדוֹנֵי־הָאֲדֹנִים
רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת[4]
זְכָר־לִי[5] בְּרִית־רִאשׁוֹנִים
זְכָר־לִי זְכוּת־אָבוֹת!
כְּמוֹ שֶׁעָנִיתָ לְיִרְמְיָהוּ[6]
עֲנֵנִי,
שְׁלַח־לִי אֶת אֵלִיָּהוּ[7]
וִיעַלֵנִי
מִטִּיט־הַיָּוֵן, מִבְּאֵר־הַחֹמֶר!"
וְהִנֵּה קוֹל אֵלָיו דּוֹבֵר וַיֹּאמֶר:
"אֲנִי אֵלִיָּהוּ,
שְׁלַחְתִּי לְעָזְרֶךָ,
פָּנַי לֹא יֵרָאוּ
אַךְ עֲשֵׂה אֵת אֲצַוֶּךָ:
הַבֵּט מִסְּבִיבֶךָ, חַפֵּשׂ חֵפֶשׂ[8]

---

4 עֲרָבוֹת עֲנָנִים (תְּהִלִּים ס"ח, ה') 5 זְכָר־לִי קָמָץ קָטָן (צוּרָה מְקֻצֶּרֶת שֶׁל זְכֹר) 6 יִרְמְיָהוּ אַחַד־הַנְּבִיאִים הַגְּדוֹלִים בִּיהוּדָה בִּימֵי־חֻרְבַּן־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן 7 אֵלִיָּהוּ נָבִיא בְּשׁוֹמְרוֹן (Samarie) עָלָה הַשָּׁמַיִם בְּרֶכֶב־אֵשׁ (מְלָכִים ב', ב', י"א). לְפִי הַמָּסֹרֶת יָבוֹא לְבַשֵּׂר אֶת הַמָּשִׁיחַ. 8 חַפֵּשׂ חֵפֶשׂ חַפֵּשׂ יָפֶה.

הָעֲגָלָה הַטּוֹבַעַת בַּבֹּץ[1]

מָשָׁל

תּוֹשִׁיעַ לְּךָ יָדֶךָ
וֵאלֹהִים יוֹשִׁיעֶךָ.

עֲגָלָה טְעוּנָה טָבְעָה בָּרֶפֶשׁ[1]
עַד יְדוֹת[2]-אוֹפַנֶּיהָ. וַתִּקְצַר[3] נֶפֶשׁ-
בַּעַל-הָעֲגָלָה; כִּי הָאָסוֹן קָרָהוּ
בִּמְקוֹם-עִקְּבוֹת-אָדָם לֹא נוֹדָעוּ,
בִּמְקוֹם-אֵין אִישׁ לָבוֹא לְעֶזְרָתוֹ
לְמְשׁוֹת עֶגְלָתוֹ.
לֹא עֲלֵיכֶם מַכְאוֹב זֶה כָּל עוֹבְרֵי-אֹרַח!
וּבְכֵן רָפוּ יָדָיו, נָשְׁתָה גְבוּרָתוֹ
וּבְלִי אֹמֶץ-כֹּחַ וּבְלִי כָּל טֹרַח
עָמַד כִּכְסִיל חוֹבֵק-יָדָיִם.
בַּתְּחִלָּה קָצַף וַיְקַלֵּל,
אַחַר נָשָׂא עֵינָיו שָׁמַיִם
וַיַּעֲמֹד וַיִּתְפַּלֵּל:

1 בֹּץ רֶפֶשׁ 2 יָד, יָדוֹת essieu 3 קָצְרָה נַפְשׁוֹ לֹא יָכֹל עוֹד לִסְבֹּל

אֲבָל כָּל הַיְּהוּדִים לֹא הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַמַּשְׂכִּילִים. רַבִּים זָנְחוּ[8] אֶת הַיַּהֲדוּת וְהִתְבּוֹלְלוּ[9] בֵּין הָעַמִּים שֶׁיָּשְׁבוּ בְּתוֹכָם. אָז חָשַׁשׁ הַמְּשׁוֹרֵר שֶׁהַדּוֹר הַבָּא לֹא יֵדַע עוֹד אֶת הַשָּׂפָה הָעִבְרִית, שְׂפַת־שִׁירָתוֹ, וְשָׁאַל מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ:

לְמִי אֲנִי עָמֵל?

אִם לֹא הָאַחֲרוֹן בִּמְשׁוֹרְרֵי־צִיּוֹן הִנֵּנִי?

אוּלָם חֲשָׁשׁוֹתָיו הִתְנַדְּפוּ[10] וְעוֹד בְּאַחֲרִית־יָמָיו זָכָה יְהוּדָה לֵיבּ גּוֹרְדוֹן לִרְאוֹת אֶת נִצָּנֶיהָ[11] שֶׁל תְּחִיַּת־הַשָּׂפָה הָעִבְרִית.

נוֹשְׂאֵיהֶם שֶׁל שִׁירָיו הָרִאשׁוֹנִים שְׁאוּבִים מִן הַתַּנַ"ךְ אַךְ גּוֹרְדוֹן גַּם חִקָּה[12] שִׁירִים שֶׁל הַסִּפְרוּת הַכְּלָלִית וְנָתַן לָהֶם צוּרָה עִבְרִית. אַף עַל פִּי[13] שֶׁשְּׂפָתוֹ שֶׁל גּוֹרְדוֹן הִיא שְׂפַת־הַתַּנַ"ךְ הִיא כְּבָר מְבַשֶּׂרֶת אֶת הַשָּׂפָה הַחַיָּה הַמְּחֻדֶּשֶׁת.

---

8 זָנַח עָזַב 9 הִתְבּוֹלֵל הִתְעָרֵב בִּסְבִיבָה תַּרְבּוּתִית זָרָה, חִקָּה אֶת מִנְהָגֶיהָ וְאֶת לְשׁוֹנָהּ וְזָנַח אֶת הָרוּחַ הַמְּקוֹרִית שֶׁל עַמּוֹ, s'assimiler
10 הִתְנַדֵּף se volatiliser 11 נִצָּן רְאֵה: שִׁיר־הַשִּׁירִים, שִׁירַת־הָאָבִיב
12 חִקָּה imiter 13 אַף עַל פִּי שֶׁ quoique

יב
הַהַשְׂכָּלָה

בַּמֵּאָה הַשְּׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נִתְעוֹרְרָה בְּאֵירוֹפָּה תְּנוּעַת־הַהַשְׂכָּלָה. תְּנוּעָה זוֹ שָׁאֲפָה לְפָרֵק מֵעַל הָאָדָם אֶת מַשָּׂא־הַיְרוּשָּׁה שֶׁל יְמֵי־הַבֵּינַיִם, לְשַׁחְרֵר אוֹתוֹ מִשִּׁעְבּוּד־כֹּהֲנֵי־הַדָּת וּלְלַמֵּד אוֹתוֹ לִסְמֹךְ רַק עַל שִׂכְלוֹ וְלִמְצֹא סִבַּת־כָּל־דָּבָר בְּחֹק־הַטֶּבַע.

תְּנוּעַת־הַהַשְׂכָּלָה חָדְרָה גַּם לְתוֹךְ־חוֹמוֹת־הַגֶּטוֹ[1] וְגָרְמָה לְהִתְעוֹרְרוּת שֶׁל הַסִּפְרוּת הָעִבְרִית: הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית חָדְלָה מִלִּהְיוֹת רַק לְשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ כִּי אִם שִׁמְּשָׁה גַּם לְהַבִּיעַ אֶת רַעְיוֹנוֹת־הַתַּרְבּוּת הַכְּלָלִית.

יְהוּדָה לֵיבּ[2] גּוֹרְדוֹן

תקצ"א - תרס"ג 1830 - 1892

נוֹלַד בִּשְׁנַת־תַּקְצָ"א (1830) בְּוִילְנָא[3] שֶׁהָיְתָה אָז עִיר רוּסִית[4]. הוּא גְּדוֹל־הַמְשׁוֹרְרִים בִּתְקוּפָה זוֹ וְנוֹשֵׂא־דִּגְלָהּ שֶׁל הַהַשְׂכָּלָה הַיְהוּדִית בְּרוּסְיָה.

יְהוּדָה לֵיבּ גּוֹרְדוֹן רָאָה בַּהַשְׂכָּלָה אֶת הִתְחַדְּשׁוּת־חַיֵּיהֶם שֶׁל יְהוּדֵי־רוּסְיָה וְהֶאֱמִין כִּי עַל יָדֶיהָ יִתְקָרְבוּ הַיְּהוּדִים אֶל עַם־אֶרֶץ־מְגוּרֵיהֶם[5] וְיַגִּיעוּ לִידֵי שִׁוְיוֹן אֶזְרָחִי. סִסְמָתוֹ[6] הָיְתָה: "הֱיֵה אָדָם בְּצֵאתֶךָ וִיהוּדִי בְּאָהָלֶךָ", כְּלוֹמַר[7], לִהְיוֹת אֶזְרָח נֶאֱמָן לַמְּדִינָה וְרַק בְּבֵיתוֹ וּבְחַיָּיו הַפְּרָטִיִּים יִשְׁמֹר הַיְּהוּדִי עַל הַמָּסֹרֶת וְיֶהְגֶּה בִּלְשׁוֹנוֹ.

---

1 גֶּטוֹ רֹבַע (quartier) הַיְּהוּדִים שֶׁל עִיר 2 לֵיבּ שֵׁם יְהוּדִי. בְּעִבְרִית: אַרְיֵה 3 וִילְנָא Vilna 4 רוּסִי russe 5 מְגוּרִים (גּוּר) lieu d'habitation
6 סִסְמָה devise 7 כְּלוֹמַר זֹאת אוֹמֶרֶת (ז"א).

18 בְּאֵילוּ כִּנּוּיִים[1] מְכַנֶּה הַמְּשׁוֹרֵר אֶת יְרוּשָׁלַיִם?

19 בְּהִמְנוֹן[2] "יִשְׂרָאֵל" "הַתִּקְוָה", גַּם בּוֹ תִּמְצָא אֶת הַמִּלָּה "פַּאֲתֵי". הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אֶת הֶחָרוּז?

20 בְּמִשְׁפַּט-שְׁלֹמֹה קָרָאתָ: נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ. מַדּוּעַ כָּתַב יְהוּדָה הַלֵּוִי: נִכְמָר (בְּיָחִיד וְלֹא בְּרַבִּים)?

21 "מִי יִתֵּן" מַבִּיעַ קְרִיאָה: הַלְוַאי! כְּבָר מָצָאתָ אֶת הַבִּטּוּי הַזֶּה בְּהִלְכוֹת-תְּשׁוּבָה שֶׁל רַמְבַּ"ם (דְּבָרִים ה', כ"ו). אוּלַי נִקְשֵׁיתָ[3] לְתַרְגֵּם אוֹתוֹ; אֵיךְ תְּתַרְגֵּם אוֹתוֹ עַכְשָׁיו?

22 מַה יִּמְצָא הַמְּשׁוֹרֵר בִּירוּשָׁלַיִם?

23 אֵיךְ יִהְיֶה טַעַם-הָרְגָבִים לְפִיו בְּנָשְׁקָם?

---

24 שִׁירֵי-הַיָּם מְצֻיָּנִים בְּקִצְבָּם[4] וּבַחֲרוּזֵיהֶם. קְרָא אוֹתָם בְּקוֹל.

25 הַשֹּׁרֶשׁ "הָמֹה" נִמְצָא בְּהִמְנוֹן-יִשְׂרָאֵל וְהַמִּלָּה "תְּהוֹם" נִמְצֵאת בִּבְרֵאשִׁית. הֲזוֹכֵר אַתָּה אֶת הַמְּקוֹמוֹת?

26 בַּמִּלִּים: דָּכְיָם וְקָשְׁיָם הַקָּמָץ הָרִאשׁוֹן הוּא קָמָץ קָטָן. הֲיוֹדֵעַ אַתָּה מַדּוּעַ?

27 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל אוֹדוֹת מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמִרְיָם?

28 לָמָּה מְקַוֶּה הַמְּשׁוֹרֵר שֶׁיְּמַשְׁשׁוּ אוֹתוֹ כְּמוֹ מֹשֶׁה?

---

1 כִּנּוּי épithète 2 הִמְנוֹן hymne 3 הִקְשָׁה (נִפְעַל) éprouver des difficultés 4 קֶצֶב rythme

6 מַה פֵּרוּשׁ־הַמִּלִּים: לִבִּי בְּמִזְרָח וְאָנֹכִי בְּסוֹף־מַעֲרָב?
הִסְתַּכֵּל בְּיָם־הַתִּיכוֹן: אֵיזוֹ אֶרֶץ נִמְצֵאת בְּמִזְרָחוֹ
וְאֵיזוֹ אֶרֶץ נִמְצֵאת בְּמַעֲרָבוֹ?

7 בְּחַיֵּי־יוֹם יוֹם מְשַׁלְּמִים אֶת מְחִירָהּ שֶׁל סְחוֹרָה; הַמְשׁוֹרֵר
רוֹצֶה לְשַׁלֵּם אֶת נְדָרָיו. אֵיךְ אַתָּה מְתַרְגֵּם אֶת
הַפֹּעַל "שַׁלֵּם" בִּשְׁנֵי הַבִּטּוּיִים הָאֵלֶּה?

8 מִי מָשַׁל בִּימֵי־הַבֵּינַיִם עַל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּמִי מָשַׁל
עַל סְפָרַד?

9 מַה מַּעֲדִיף הַמְשׁוֹרֵר: חַיֵּי־עֹשֶׁר בִּסְפָרַד אוֹ חַיֵּי־
עֹנִי בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל?

---

10 מַה מַּזְכִּיר לָנוּ יוֹם־תִּשְׁעָה בְּאָב? רְאֵה: מְלָכִים ב, כ"ה, ט; דַּרְגָּה ב, שִׁעוּר כ"א

11 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל צִיּוֹן?

12 תִּמְצָא בְּקֶטַע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֶת הַמִּלָּה "שָׁלוֹם":
שָׁאַל לְשָׁלוֹם, דָּרַשׁ שָׁלוֹם, נָשָׂא שָׁלוֹם. תַּרְגֵּם
כָּל הַבִּטּוּיִים הָאֵלֶּה.

13 לָמָּה קוֹרֵא הַמְשׁוֹרֵר לְמַעֲרָב יָם וְלִדְרוֹם הוּא
קוֹרֵא תֵּימָן?

14 מַה מּוּבַן־הַמִּלָּה "אָסִיר"? כֵּיצַד אַתָּה מְתַרְגֵּם אֵיפוֹא
אֶת הַבִּטּוּי הַיָּפֶה: "אֲסִיר־תַּאֲוָה" וְאֶת הַבִּטּוּי שֶׁל
סִגְנוֹן־הַמִּכְתָּבִים: "אֲסִיר־תּוֹדָה"?

15 מַדּוּעַ יִבְכֶּה הַמְשׁוֹרֵר כְּמוֹ תַּנִּים וּמָתַי יִהְיֶה כְּמוֹ
כִּנּוֹר?

---

16 אֵיזֶה שֵׁם נוֹתְנִים לְרָאשֵׁי־הַטּוּרִים שֶׁל "לִירוּשָׁלַיִם"?

17 אֵיךְ קוֹרְאִים בְּצָרְפָתִית לְשִׁיר מִמִּין זֶה?

תַּרְגִּילִים

א עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת.

ב בְּשִׁירָיו מִשְׁתַּמֵּשׁ יְהוּדָה הַלֵּוִי בְּמִלִּים וּבְנִיבִים רַבִּים לְקוּחִים מִן הַתַּנַ"ךְ. תִּמְצָא בַּבֵּאוּר אֶת מַרְאֵה־הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלָּהֶם: (סֵפֶר, פֶּרֶק וּפָסוּק). חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַפְּסוּקִים, אוֹ חֶלְקֵי־הַפָּסוּק, בַּתַּנַ"ךְ, עֲרֹךְ בָּהֶם רְשִׁימָה וְתַרְגֵּם אוֹתָם לְצָרְפָתִית.

ג מוּבְנֵי־הַשֹּׁרֶשׁ שָׁלֵם הֵם רַבִּים וְשׁוֹנִים. הִנֵּה אַרְבָּעָה

ד פְּעָלִים וְאַרְבָּעָה שְׁמוֹת־עֶצֶם. עֲרֹךְ בָּהֶם מִשְׁפָּטִים.

קַל	שָׁלֵם	שָׁלוֹם
פִּעֵל	מְשַׁלֵּם	תַּשְׁלוּם.
הִפְעִיל	מַשְׁלִים	הַשְׁלָמָה
הִתְפַּעֵל	מִשְׁתַּלֵּם	הִשְׁתַּלְּמוּת

ה תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת הַשִּׁירִים וְאֶת מְבוֹאָם.

ו עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 לָמָּה קוֹרְאִים לַתְּקוּפָה בָּהּ חַיּוּ יְהוּדָה הַלֵּוִי וְהָרַמְבַּ"ם תּוֹר־הַזָּהָב שֶׁל יְהוּדֵי־סְפָרַד?

2 אֵשׁ־הָאַהֲבָה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הָיְתָה תָּמִיד בּוֹעֶרֶת בְּלֵב־עַמֵּנוּ. הֲזוֹכֵר אַתָּה מָה אָמְרוּ גוֹלֵי־בָבֶל?

3 מָה נִמְצָא בִּימֵי־יְהוּדָה הַלֵּוִי עַל הַר־הַמּוֹרִיָּה בִּירוּשָׁלַיִם וּבִידֵי־מִי הָיְתָה אֶרֶץ־הַקֹּדֶשׁ?

4 מַה מְּקוֹר־הַשֵּׁם: יִשְׁמְעֵאלִי? (רְאֵה: בְּרֵאשִׁית ט"ז, ט"ו)

5 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל מֶלֶךְ־הַכּוּזָרִים וְעַל עַמּוֹ?

שִׁירֵי־הַיָּם

א הָמוּ גַּלִּים
כְּרוּץ גַּלְגַּלִּים
וְעָבִים וְקַלִּים
עַל פְּנֵי־הַיָּם.

ב קָדְרוּ שָׁמָיו,
וְיֶחֶמְרוּ[31] מֵימָיו,
וְעָלוּ תְהוֹמָיו
וְנָשְׂאוּ דָכְיָם[32].

ג כְּסִיר יַרְתִּיחַ[33]
בְּקוֹל יַצְרִיחַ
וְאֵין מַשְׁבִּיחַ[34]
לַהֲמוֹן־קָשְׁיָם.

ד וְרָפוּ חֲזָקִים,
וְנֶחְלְקוּ אֲפִיקִים[35],
חֱצָיִם עֲמֻקִּים
וְהָרִים חֶצְיָם.

ה וְהָאֳנִי[36] חוֹלָה,
יוֹרְדָה וְעוֹלָה,
וְעַיִן תּוֹלָה
לְחוֹבְלִים[37]-אַיָּם?

ו וְלִבִּי מַחְשֶׁה,
אֲקַוֶּה לְמַמְשֶׁה
כְּעַל יַד מֹשֶׁה[38]
אַהֲרֹן וּמִרְיָם.

---

31 חָמוֹר הָמֹה (רְאֵה: תְּהִלִּים מ"ו, ד) 32 דָּכִי שְׁאוֹן־גַּלִּים
33 הַרְתֵּחַ הַסְעֵר (ר': אִיּוֹב מ"א, כ"ג) 34 הַשְׁבֵּחַ הֵטֵב
35 אָפִיק torrent 36 אֳנִי אֳנִיָּה 37 חוֹבֵל מַלָּח 38 מֹשֶׁה
ר': שְׁמוֹת ב', י'.

לִירוּשָׁלַיִם

רָאשֵׁי־הַטּוּרִים[19] הֵם חֲתִימַת־הַשֵּׁם: יְהוּדָה.

יְפֵה־נוֹף[20], מְשׂוֹשׂ[21]־תֵּבֵל, קִרְיָה לְמֶלֶךְ רָב,[22]
לָךְ נִכְסְפָה[14] נַפְשִׁי מִפַּאֲתֵי[23]־מַעֲרָב!
הֲמוֹן־רַחֲמַי נִכְמָר[24] כִּי אֶזְכְּרָה קֶדֶם,
כְּבוֹדֵךְ[25] אֲשֶׁר גָּלָה וְנָוֵךְ אֲשֶׁר חָרָב.
וּמִי יִתְּנֵנִי עַל כַּנְפֵי־נְשָׁרִים, עַד
אֲרַוֶּה[26] בְדִמְעָתִי עֲפָרֵךְ וְיִתְעָרָב!
דְּרַשְׁתִּיךְ, וְאִם מַלְכֵּךְ אֵין בָּךְ וְאִם בִּמְקוֹם
צֳרִי[27]־גִלְעָדֵךְ[28] - נָחָשׁ שָׂרָף[29] וְגַם עַקְרָב.
הֲלֹא אֶת אֲבָנַיִךְ אֲחוֹנֵן[30] וְאֶשָּׁקֵם
וְטַעַם־רְגָבַיִךְ לְפִי מִדְּבַשׁ יֶעֱרָב!

---

19 טוּר שׁוּרָה 20 נוֹף colline (בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר panorama) 21 מָשׂוֹשׂ שָׂשׂוֹן
22 רְאֵה תְּהִלִּים מ״ח, ג 23 פֵּאָה (פֵּאוֹת, פַּאֲתֵי־) קָצֶה 24 רְאֵה "מִשְׁפַּט־
שְׁלֹמֹה", דַּף ו׳, פ 25 כָּבוֹד שְׁכִינָה 26 רַוֵּה הַשְׁקֵה 27 צֳרִי בְּשָׂמִים
28 גִּלְעָד רְאֵה "שִׁיר־הַשִּׁירִים", דַּף י״ט, 18 29 רְאֵה בַּמִּדְבָּר כ״א, ו׳.
30 חוֹנֵן חַנֵּן.

צִיּוֹן, הֲלֹא תִשְׁאֲלִי (קֶטַע)

שִׁיר זֶה הוּא הַמְּפֻרְסָם שֶׁבֵּין הַשִּׁירִים הָעִבְרִיִּים מִתְּקוּפַת־יְמֵי־הַבֵּינַיִם. זָכָה לְיוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים תַּרְגּוּמִים לִלְשׁוֹנוֹת שׁוֹנוֹת וְנִתְקַבֵּל אֶל הַקִּינוֹת לְתִשְׁעָה בְּאָב.

צִיּוֹן, הֲלֹא תִשְׁאֲלִי לִשְׁלוֹם־אֲסִירַיִךְ,
דּוֹרְשֵׁי־שְׁלוֹמֵךְ וְהֵם יֶתֶר[10]־עֲדָרָיִךְ?
מִיָּם[11] וּמִזְרָח וּמִצָּפוֹן וְתֵימָן[12] שְׁלוֹם־
רָחוֹק וְקָרוֹב שְׂאִי מִכֹּל עֲבָרָיִךְ,
וּשְׁלוֹם־אֲסִיר־תַּאֲוָה, נוֹתֵן דְּמָעָיו כְּטַל־
הֶרְמוֹן[13] וְנִכְסָף[14] לְרִדְתָּם עַל הֲרָרָיִךְ[15]!
לִבְכּוֹת עֱנוּתֵךְ[16] אֲנִי תַנִּים, וְעֵת אֶחֱלֹם
שִׁיבַת־שְׁבוּתֵךְ[17] – אֲנִי כִנּוֹר[18] לְשִׁירָיִךְ...

---

10 יֶתֶר מַה שֶּׁנִּשְׁאַר 11 יָם מַעֲרָב 12 תֵּימָן דָּרוֹם (בְּיָמֵינוּ מְדִינָה עֲרָבִית, Yémen) 13 הֶרְמוֹן הָהָר הַגָּבֹהַּ בְּהָרֵי־לְבָנוֹן, Liban (עַל טַל־הֶרְמוֹן הַיּוֹרֵד עַל צִיּוֹן רְאֵה בִּתְהִלִּים קל"ג, ג) 14 כָּסַף, הִכְסִיף הִתְגַּעְגֵּעַ, שָׁאַף בְּכָל הַלֵּב 15 הַר הָרִים, הֲרָרִים 16 עֱנוּת יִסּוּרִים 17 שְׁבוּת (שֹׁרֶשׁ: שָׁבָה faire prisonnier) בְּנֵי־הַגּוֹלָה 18 כִּנּוֹר כְּלִי־זֶמֶר הַמְלַוֶּה שִׁירֵי־שִׂמְחָה (רְאֵה בְּרֵאשִׁית ל"א, כ"ז)

שִׁירֵי־צִיּוֹן

לִבִּי בְמִזְרָח

לִבִּי בְמִזְרָח וְאָנֹכִי בְּסוֹף[1]־מַעֲרָב –
אֵיךְ אֶטְעֲמָה אֵת אֲשֶׁר אֹכַל וְאֵיךְ יֶעֱרָב?
אֵיכָה אֲשַׁלֵּם[2] נְדָרַי וֶאֱסָרַי[3], בְּעוֹד
צִיּוֹן בְּחֶבֶל־אֱדוֹם[4] וַאֲנִי בְּכֶבֶל־עֲרָב?
יֵקַל[5] בְּעֵינַי עֲזֹב[7] כָּל טוּב־סְפָרַד, כְּמוֹ
יֵקַר[6] בְּעֵינַי רְאוֹת עַפְרוֹת־דְּבִיר[8] נֶחֱרָב!

---

1 סוֹף קָצֶה 2 שַׁלֵּם accomplir 3 נֶדֶר וֶאֱסָר voeux. (רְאֵה בְּמִדְבַּר ל,ה) הַמְשׁוֹרֵר נָדַר נֶדֶר לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל 4 אֱדוֹם הַנּוֹצְרִים. בִּתְקוּפַת־הַתַּנַ"ךְ עַם בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן עַל שְׂפַת־יַם־הַמֶּלַח (בְּמִדְבַּר כ, יד) 5 (קָלַל) יֵקַל יִהְיֶה קַל 6 (יָקַר) יֵקַר יִהְיֶה יָקָר 7 עֲזֹב, רְאוֹת בִּמְקוֹם: לַעֲזֹב, לִרְאוֹת 8 דְּבִיר קֹדֶשׁ־הַקֳּדָשִׁים בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ 9 שְׁוָא (בִּמְקוֹם חֲטַף־פַּתָּח) לְצֹרֶךְ־הַמִּשְׁקָל.

תְּשׁוּקַת צִיּוֹן הָלְכָה וְגָדְלָה בְּלֵב־הַמְּשׁוֹרֵר עַד שֶׁהֶחֱלִיט לַעֲזֹב אֶת כֹּל הַיָּקָר לוֹ, אֶת בִּתּוֹ הַיְחִידָה וְאֶת נֶכְדּוֹ, וְלַעֲלוֹת לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל; וְהוּא אָז לְמַעְלָה מִבֶּן־שִׁשִּׁים. בִּשְׁעַת־הַנְּסִיעָה חִבֵּר אֶת שִׁירֵי־הַיָּם בָּהֶם הוּא מְתָאֵר אֶת זַעַם־הַסְּעָרָה. יְהוּדָה הַלֵּוִי הִגִּיעַ לְמִצְרַיִם, מִשָּׁם פָּנָה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל... וְלֹא נוֹדְעוּ עִקְבוֹתָיו[4].

הָאַגָּדָה מְסַפֶּרֶת: כְּשֶׁהִתְקָרֵב יְהוּדָה הַלֵּוִי לִירוּשָׁלַיִם, הִשְׁתַּטַּח עַל אַדְמָתָהּ וְקָרָא אֶת שִׁירוֹ: "צִיּוֹן, הֲלֹא תִשְׁאֲלִי". עָבַר יִשְׁמְעֵאלִי, דָּרַךְ עָלָיו בְּסוּסוֹ וְהֱמִיתוֹ.

יְהוּדָה הַלֵּוִי חִבֵּר גַּם סֵפֶר פִילוֹסוֹפִי "הַכּוּזָרִי" בְּצוּרַת־וִכּוּחַ בֵּין מֶלֶךְ־הַכּוּזָרִים[5] וּבֵין חָכָם יְהוּדִי. בְּסֵפֶר זֶה הוּא מַסְבִּיר אֶת עִקְּרֵי־דַת־יִשְׂרָאֵל וְכִי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מְבֹרֶכֶת בִּסְגוּלוֹת מְיֻחָדוֹת שֶׁאֵין כְּמוֹהֶן לְאֶרֶץ אַחֶרֶת. הַסֵּפֶר נִכְתַּב בַּעֲרָבִית וְתֻרְגַּם לְעִבְרִית.

---

4 **עָקֵב** trace. **לֹא נוֹדְעוּ עִקְבוֹתָיו** נֶעְלַם וְאֵינֶנּוּ (תְּהִלִּים ע"ז, כ)
5 **הַכּוּזָרִים** שְׁבָטִים מוֹנְגוֹלִיִּים שֶׁשָּׁכְנוּ עַל שְׂפַת־הַיָּם הַשָּׁחוֹר וְהִתְיַהֲדוּ (הָיוּ לִיהוּדִים) בַּמֵּאָה הַשְּׁמִינִית.

יא

יְהוּדָה הַלֵּוִי

ד'תתל"ה - ד'תתק"ה 1075? - 1145?

יְהוּדָה בֶּן־שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי נוֹלַד בְּעֶרֶךְ בִּשְׁנַת־ד'תתל"ה (1075?) בְּעִיר־טוֹלֵידוֹ אֲשֶׁר בִּסְפָרַד. בֵּן לְהוֹרִים עֲשִׁירִים יָכֹל יְהוּדָה הַלֵּוִי לְהִתְמַסֵּר כֻּלּוֹ לַלִּמּוּדִים. כְּרֹב־חַכְמֵי־סְפָרַד בִּזְמַנּוֹ לֹא הִסְתַּפֵּק בְּלִמּוּד־הַתּוֹרָה וְהַתַּלְמוּד בִּלְבַד אֶלָּא שָׁקַד גַּם עַל הַפִּילוֹסוֹפְיָה וְעַל מַדָּעֵי־הַטֶּבַע. עוֹד בְּשַׁחֲרִית־נְעוּרָיו הִתְעוֹרְרָה בְּקִרְבּוֹ רוּחַ־הַשִּׁירָה וְהוּא הָיָה לַמְשׁוֹרֵר הַגָּדוֹל בְּתוֹר־הַזָּהָב[1] שֶׁל יְהוּדֵי־סְפָרַד.

בַּיָּמִים הָהֵם עָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל צָרוֹת הַרְבֵּה. בְּאַרְצוֹת־הַנַּצְרוּת הֶחֱרִיבוּ נוֹסְעֵי־הַצְּלָב קְהִלּוֹת רַבּוֹת, בִּסְפָרַד סָבְלוּ הַיְּהוּדִים גַּם מִפְּדֵּם שֶׁל הַנּוֹצְרִים וְגַם מִפְּדֵּם שֶׁל הָעֲרָבִים בְּמִלְחֲמוֹתָם בְּעַד שִׁלְטוֹן־הָאָרֶץ וְאֶרֶץ־הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה חֲרֵבָה בִּידֵי־הַנּוֹצְרִים.

עַד מְהֵרָה[2] בָּא יְהוּדָה הַלֵּוִי לִידֵי הַהַכָּרָה כִּי אֵין לְיִשְׂרָאֵל קִיּוּם בֵּין הָאֻמּוֹת עַל אַדְמַת־נֵכָר וּבְלִבּוֹ הִתְלַקְּחָה אֵשׁ־הָאַהֲבָה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. בְּשִׁירֵי־צִיּוֹן מַבִּיעַ הַמְשׁוֹרֵר אֶת גַּעְגּוּעָיו לְאֶרֶץ־הָאָבוֹת אִם כִּי הִיא חֲרֵבָה וּשְׁמֵמָה. שִׁירָיו מִצְטַיְּנִים לֹא רַק בְּעֹמֶק הָרֶגֶשׁ כִּי אִם גַּם בְּעֹשֶׁר־לְשׁוֹנָם וּבְמִשְׁקָלָם הַקָּצוּב.[3]

---

1 תּוֹר־הַזָּהָב l'âge d'or 2 עַד מְהֵרָה מַהֵר מְאֹד 3 קָצוּב rythmé

"קֶבַע וְעַרְאִי" כּוֹתֵב רַשִׁ"י "עִקָּר וְטָפֵל". הֲזוֹכֵר אַתָּה אֶת הַפָּסוּק?

16 הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אֵיזֶה תַּנָּא אָמַר: "לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה, שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה"?

17 מַה דַּעְתְּךָ עַל עֲצַת-הָרַמְבַּ"ם לֹא לְלַמֵּד אֶלָּא לְתַלְמִיד הָגוּן?

18 הָרַמְבַּ"ם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִטּוּי "בֵּית-מִדְרָשׁ". הֲיוֹדֵעַ אַתָּה עוֹד בִּטּוּיִים אֲחֵרִים הַמְצַיְּנִים בֵּית-סֵפֶר לְלִמּוּד-הַתּוֹרָה וְהַתַּלְמוּד?

---

19 בְּהִלְכוֹת-תְּשׁוּבָה דָּן הָרַמְבַּ"ם בְּבַעְיַת[1]-הַבְּחִירָה[2]. אֵיזֶה מִשְׁפָּט בְּדַף נ"ג מַבִּיעַ אוֹתָהּ, לְפִי דַּעְתְּךָ, בָּאֹפֶן הַבּוֹלֵט בְּיוֹתֵר?

20 דֶּרֶךְ מִן הַדְּרָכִים, מַדָּע מִן הַמַּדָּעוֹת וְכוּ'[3]. אֵיךְ אַתָּה מְתַרְגֵּם אֶת הַבִּטּוּיִים הָאֵלֶּה? דֶּרֶךְ אֵיזוֹ שֶׁהִיא, מַדָּע אֵיזֶה שֶׁהוּא, וְכוּ'?

21 מִי הֵם הַטִּפְּשִׁים וְהוֹבְרֵי-הַשָּׁמַיִם?

22 הֲזוֹכֵר אַתָּה אֶת הַפְּסוּקִים בִּישַׁעְיָהוּ וּבִתְהִלִּים שֶׁעֲלֵיהֶם סוֹמֵךְ הָרַמְבַּ"ם אֶת דְּבָרָיו?

23 גַּם בִּתְפִלַּת-"וּנְתַנֶּה תֹּקֶף" מִבָּע רַעְיוֹן-הַבְּחִירָה[2] בְּאֹפֶן פִּיּוּטִי. מַה דַּעְתְּךָ?

---

1 בַּעְיָה problème 2 בְּחִירָה libre arbitre 3 וְכוּ' קִצּוּר שֶׁל וְכֻלֵּהּ et caetera 4 אֵיזֶה שֶׁהוּא, אֵיזוֹ שֶׁהִיא quelconque

4 מִי חִבֵּר פִּיּוּטִים עַל הַקְּדוֹשִׁים שֶׁנָּפְלוּ בִּידֵי נוֹסְעֵי־הַצְּלָב בְּאַשְׁכְּנַז וּבְצָרְפַת?

5 לְרַב הָאֲרָצוֹת קָרְאוּ אֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי־הַבֵּינַיִם בְּשֵׁמוֹת עִבְרִיִּים. הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אוֹתָם?

6 לָמָּה קָרָא הָרַמְבַּ"ם לְ"מִשְׁנֵה־תוֹרָה" גַּם "הַיָּד הַחֲזָקָה"?

7 הַאֶפְשָׁר הָיָה לָרַמְבַּ"ם לְהַדְפִּיס אֶת סִפְרוֹ?

8 לָמָּה הִתְנַגְּדוּ, וּמִתְנַגְּדִים עוֹד בְּיָמֵינוּ, רַבָּנִים לְ"מִשְׁנֵה־תוֹרָה"?

9 לָמָּה כָּתַב הָרַמְבַּ"ם אֶת סִפְרוֹ "מוֹרֵה־נְבוּכִים" בַּעֲרָבִית וְלֹא בְּעִבְרִית?

10 עִיר־טְבֶרְיָה, בָּהּ נִמְצָא קֶבֶר־הָרַמְבַּ"ם הָיְתָה מֶרְכַּז־תוֹרָה גָּדוֹל בִּימֵי־קֶדֶם. מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל אוֹדוֹתֶיהָ? (רְאֵה גַּם דַּרְגָּה ב', שִׁעוּר כ"ד)

11 מִיהוּ מֹשֶׁה הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו מַשְׁוָה הַכְּתֹבֶת שֶׁעַל קִבְרוֹ בִּטְבֶרְיָה אֶת רַבֵּנוּ מֹשֶׁה בֶּן־מַיְמוֹן ז"ל?

---

12 מִי חַיָּב בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה וְעַד מָתַי?

13 לָמָּה תַּלְמוּד־תּוֹרָה הוּא הַמִּצְוָה הַשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְווֹת?

14 הַשְׁוֵה אֶת שְׁנֵי הָאֲמָרִים: "הַתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה" (רַמְבַּ"ם) "לֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה" (ר' שִׁמְעוֹן). הֲיֵשׁ בֵּינֵיהֶם סְתִירָה? מַה הַהֶבְדֵּל בֵּין תַּלְמוּד וּמִדְרָשׁ?

15 רַעְיוֹנוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם, שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה קֶבַע, הִבִּיעַ גַּם רַשִׁ"י. בִּמְקוֹם הַמִּלִּים

תַּרְגִּילִים

א עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת.

ב הִנֵּה רְשִׁימָה שֶׁל אַרְבַּע מִלִּים בְּנוֹת־שְׁנֵי־מוּבָנִים שׁוֹנִים. הִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא אוֹתָן בַּקְּטָעִים שֶׁקָּרָאתָ וַעֲרֹךְ בָּהֶן מִשְׁפָּטִים.

אוּלָם	חֶדֶר גָּדוֹל	
	אֲבָל, אֶלָּא	
טַעַם	goût	
	raison(d'être)	
גָּזֹר	גָּזֹר גְּזֵרָה	
	חָתֹךְ (מִשְׁפַּט־שְׁלֹמֹה)	
תַּלְמוּד	תַּלְמוּד־תּוֹרָה	
	מִשְׁנָה וּגְמָרָא	
	(רְאֵה דַּף מ״א, 5)	

ג הִנֵּה רְשִׁימַת־מִלִּים מְסֻדָּרוֹת לְפִי שָׁרְשָׁן. רַבָּן בַּקְּטָעִים שֶׁקָּרָאתָ. עֲרֹךְ בְּכָל אַחַת מֵהֶן מִשְׁפָּט.

הָגֹה	סְבָךְ (עֲקֵדַת־יִצְחָק)	שָׁנֹה מִשְׁנֶה
הוֹגֵה־דֵעוֹת philosophe penseur	מְסֻבָּךְ entortillé compliqué	שַׁנֵּה מִשְׁנָה
הִגָּיוֹן, הֶגְיוֹנִי		שְׁנַיִם מִשְׁנָיוֹת

ד הַטֵּה אֶת הַשֹּׁרֶשׁ **טוב** בְּהִפְעִיל וּבְהָפְעַל.
(רְאֵה דִקְדּוּק, דַּף צ׳. יוֹצְאִים מִן הַכְּלָל: לְהֵטִיב, הֵיטֵב! הֵטִיבוּ!)

ה תַּרְגֵּם אֶת הַקְּטָעִים וּמְבוֹאָם לְצָרְפָתִית.

ו עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 מָה יוֹדֵעַ אַתָּה עַל אוֹדוֹת רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁעָדָיו מַגִּיעַ יַחֲסָהּ שֶׁל מִשְׁפַּחַת־מַיְמוֹן?

2 הֲקַיָּם בֵּין הָרַמְבַּ״ם וּבֵין רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא יַחַס מִשְׁפַּחְתִּי בִּלְבַד[1] אוֹ גַּם יַחַס רוּחָנִי?

3 חוּץ מֵהָרְפוּאָה אֵילוּ חָכְמוֹת־חוֹל עוֹד לָמְדוּ בִּימֵי־הַבֵּינַיִם?

---

1 בִּלְבַד seulement

אִלּוּ הָאֵל הָיָה גוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע אוֹ אִלּוּ הָיָה שָׁם דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם בְּעִקַּר־תּוֹלַדְתּוֹ[14] לְדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים אוֹ לְמַדָּע מִן הַמַּדָּעוֹת אוֹ לְדֵעָה מִן הַדֵּעוֹת אוֹ לְמַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים כְּמוֹ שֶׁבּוֹדִים[15] מִלִּבָּם הַטִּפְּשִׁים הוֹבְרֵי־שָׁמַיִם[16] הֵיאַךְ[17] הָיָה מְצֻוֶּה לָנוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים: עֲשֵׂה כָךְ וְאַל תַּעֲשֶׂה כָךְ, הֵטִיבוּ[18] דַרְכֵיכֶם וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי רִשְׁעֲכֶם[19]. וְהוּא מִתְּחִלַּת־בְּרִיָּתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו אוֹ תוֹלַדְתּוֹ[14] תִּמְשֹׁךְ אוֹתוֹ לְדֶרֶךְ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָזוּז מִמֶּנּוּ. וּמַה מָּקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְאֵיזֶה דִּין וְאֵיזֶה מִשְׁפָּט נִפְרָע[20] מִן הָרָשָׁע אוֹ מְשַׁלֵּם שָׂכָר לַצַּדִּיק. הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט![21]

---

14 תּוֹלָדָה nature humaine 15 בָּדָה imaginer 16 הָבַר analyser הוֹבֵר־שָׁמַיִם astrologue 17 הֵיאַךְ אֵיךְ 18 (טוֹב) הֵיטֵב (הִפְעִיל) 19 רֶשַׁע méchanceté 20 הִפָּרַע מִן עָנַשׁ 21 בְּרֵאשִׁית י״ח כ״ה.

הִלְכוֹת־תְּשׁוּבָה

רְשׁוּת לְכָל אָדָם נְתוּנָה אִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צַדִּיק, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: ״הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע״[8]...

וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל הוּא וְהוּא עַמּוּד־הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״רְאֵה, נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים״[9] וּכְתִיב[10]: ״רְאֵה, אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם״[11] כְּלוֹמַר[12] שֶׁהָרְשׁוּת בְּיֶדְכֶם וְכָל שֶׁיַּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה־בְנֵי־הָאָדָם עוֹשֶׂה, בֵּין טוֹבִים בֵּין רָעִים וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן נֶאֱמַר: ״מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם״[13], כְּלוֹמַר[12] שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא כּוֹפֶה בְּנֵי־הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה אֶלָּא הַכֹּל מָסוּר לָהֶם.

---

8 בְּרֵאשִׁית ג, כ״ב 9 דְּבָרִים ל, ט״ו 10 כְּתִיב (אֲרָמִית) (araméen) כָּתוּב
11 דְּבָרִים י״א, כ״ו 12 כְּלוֹמַר זאת אוֹמֶרֶת, הַכַּוָּנָה הִיא 13 דְּבָרִים ה, כ״ו

מֵבִיא לִידֵי־מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ הַתַּלְמוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם.

שֶׁמָּא תֹּאמַר: עַד שֶׁאֲקַבֵּץ מָמוֹן אֶחֱזוֹר וְאֶקְרָא, עַד שֶׁאֶקְנֶה מַה שֶּׁאֲנִי צָרִיךְ וְאֶפָּנֶה מֵעֲסָקַי וְאֶחֱזוֹר וְאֶקְרָא. אִם תַּעֲלֶה מַחֲשָׁבָה זוֹ עַל לִבְּךָ אֵין אַתָּה זוֹכֶה לְכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם; אֶלָּא עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קֶבַע וּמְלַאכְתְּךָ עֲרַאי,[6] וְלֹא תֹּאמַר: לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה,[7] שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה.

אֵין מְלַמְּדִין תּוֹרָה אֶלָּא לְתַלְמִיד הָגוּן, נָאֶה בְּמַעֲשָׂיו אוֹ לְתָם; אֲבָל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמוּטָב וּמַנְהִיגִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ...

הָרַב שֶׁלִּמֵּד וְלֹא הֵבִינוּ הַתַּלְמִידִים לֹא יִכְעַס עֲלֵיהֶם וְיִרְגַּז, אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה[7] הַדָּבָר אֲפִילוּ כַּמָּה פְּעָמִים עַד שֶׁיָּבִינוּ עֹמֶק־הַהֲלָכָה.

---

6 עַרְאַי לֹא קֶבַע 7 שָׁנֹה לָמֹד תּוֹרָה; עָשֹׂה דָּבָר־מָה שֵׁנִית.

הִלְכוֹת־תַּלְמוּד־תּוֹרָה

כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב[1] בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה; בֵּין עָנִי, בֵּין עָשִׁיר, בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, בֵּין בַּעַל־יִסּוּרִין, בֵּין בָּחוּר, בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גָּדוֹל שֶׁתָּשַׁשׁ[2] כֹּחוֹ, אֲפִילוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה וּמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים[3], וַאֲפִילוּ בַּעַל־אִשָּׁה וּבָנִים, חַיָּב לִקְבֹּעַ לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד־תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה."[4]

עַד אֵימָתַי חַיָּב לִלְמוֹד תּוֹרָה? עַד יוֹם־מוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי־חַיֶּיךָ"[5] וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בַּלִּמּוּד הוּא שׁוֹכֵחַ.

אֵין לְךָ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְווֹת כֻּלָּן שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד תַּלְמוּד־תּוֹרָה, אֶלָּא תַּלְמוּד־תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְווֹת כֻּלָּן, שֶׁהַתַּלְמוּד

בֵּאוּר: 1 חַיָּב obligé 2 תָּשַׁשׁ s'affaiblir 3 מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים מִתְהַלֵּךְ מִבַּיִת לְבַיִת לְבַקֵּשׁ נְדָבָה 4 יְהוֹשֻׁעַ א,ח 5 דְּבָרִים ד,ט.

שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר הָעִקָּרִים שֶׁל דַּת־יִשְׂרָאֵל שֶׁהֻכְנְסוּ לְסִדּוּר־הַתְּפִלּוֹת בְּסוֹף־תְּפִלַּת־שַׁחֲרִית. כָּל עִקָּר פּוֹתֵחַ בַּמִּלִּים: "אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה."

מִשְׁנֵה־תּוֹרָה. נוֹכַח[10] הָרַמְבַּ"ם לָדַעַת כִּי רַק לִמְעַטִּים אֶפְשָׁר לִמְצֹא אֶת הַדֶּרֶךְ בַּתַּלְמוּד: הָעִנְיָנִים אֵינָם מְסֻדָּרִים בּוֹ, הֲלָכוֹת רַבּוֹת שְׁנוּיוֹת בְּמַחְלֹקֶת[11] וְהַוִּכּוּחִים מְרֻבִּים וּמְסֻבָּכִים. לָכֵן עָרַךְ אֶת כָּל דִּינֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּתּוֹרָה וּבַתַּלְמוּד לְפִי סֵדֶר עִנְיָנִי[12] וְהֶגְיוֹנִי[13] בְּחִבּוּר גָּדוֹל שֶׁל אַרְבָּעָה־עָשָׂר סֵפֶר הַנִּקְרָא "מִשְׁנֵה־תּוֹרָה" אוֹ "הַיָּד[14] הַחֲזָקָה" (לְפִי דְּבָרִים ל"ד, י"ב) וְנִכְתַּב בְּעִבְרִית אַחַת וּבְהִירָה הַמּוֹשֶׁכֶת אֶת הַלֵּב.

אַךְ[15] יָצָא "מִשְׁנֵה־תּוֹרָה" לָאוֹר וּמֵאוֹת סוֹפְרִים עָשׂוּ מִמֶּנּוּ הַעְתָּקוֹת וְשָׁלְחוּ אוֹתָן לְכָל תְּפוּצוֹת־יִשְׂרָאֵל וְהוּא נִתְקַבֵּל בִּקְהִלּוֹת רַבּוֹת כְּסֵפֶר־חֻקִּים שֶׁלָּהֶן. אוּלָם[16] קָמוּ גַּם מִתְנַגְּדִים לְ"מִשְׁנֵה־תּוֹרָה", רַבָּנִים[17] שֶׁחָשְׁשׁוּ כִּי סֵפֶר זֶה יָבִיא לִידֵי בִּטּוּל־לִמּוּד־הַתַּלְמוּד.

מוֹרֵה־נְבוּכִים.[18] סֵפֶר פִילוֹסוֹפִי בּוֹ מַרְאֶה הָרַמְבַּ"ם כִּי אֵין כָּל סְתִירָה[19] בֵּין הָאֱמוּנָה וּבֵין הַמַּדָּע וּמְבָאֵר אֶת טַעֲמֵי[20] כָּל הַמִּצְווֹת שֶׁבַּתּוֹרָה עַל פִּי הַשֵּׂכֶל הַיָּשָׁר. סֵפֶר זֶה נִכְתַּב בַּעֲרָבִית וְתֻרְגַּם לְעִבְרִית.

בְּיוֹם כ' לְחֹדֶשׁ־טֵבֵת שְׁנַת־ד'תתקס"ה (1204) יָצְאָה נִשְׁמַת־הָרַמְבַּ"ם. נִקְבַּר בְּעִיר טְבֶרְיָה וְעַל קִבְרוֹ קוֹרְאִים עוֹד כַּיּוֹם: "מִמֹּשֶׁה וְעַד מֹשֶׁה לֹא קָם כְּמֹשֶׁה."

---

10 נוֹכַח (יִכַּח) être persuadé 11 מַחֲלֹקֶת controverse 12 עִנְיָנִי substantiel 13 הֶגְיוֹנִי logique 14 י"ד 15 אַךְ à peine 16 אוּלָם pourtant 17 רַב, רַבָּנִים 18 (בּוּךְ) נָבוֹךְ: égaré ("Le guide des égarés") 19 סְתִירָה contradiction 20 טַעַם raison d'être

ר

רַמְבַּ"ם

רַבֵּנוּ מֹשֶׁה בֶּן־מַיְמוֹן

1135 - 1204 ד'תתצ"ה - ד'תתקס"ה

הָרַמְבַּ"ם נוֹלַד בִּשְׁנַת־ד'תתצ"ה (1135) בְּעִיר־קוֹרְדוֹבָה[2] אֲשֶׁר בִּסְפָרַד[3], בֵּן לְמִשְׁפָּחָה מְכֻבֶּדֶת שֶׁשַּׁלְשֶׁלֶת־יַחֲסָהּ[4] מַגִּיעָה, לְפִי הַמָּסֹרֶת, עַד רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. עוֹד בְּשַׁחַר־יַלְדוּתוֹ נִרְאוּ בוֹ כִּשְׁרוֹנוֹת יוֹצְאִים מִן הַכְּלָל וְעַד מְהֵרָה רָכַשׁ לוֹ יְדִיעוֹת עֲמֻקּוֹת גַּם בְּכִתְבֵי־הַקֹּדֶשׁ וְגַם בְּחָכְמוֹת־הַחוֹל, בְּיִחוּד בִּרְפוּאָה.

בִּמְלֹאת לַנַּעַר אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָזְבָה מִשְׁפַּחְתּוֹ אֶת אֶרֶץ־סְפָרַד, שֶׁהָיְתָה זְמַן־מָה בְּעִיר־פַס[5] שֶׁבְּמָרוֹקוֹ[6] וְהִגִּיעָה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. בַּיָּמִים הָהֵם הָיְתָה הָאָרֶץ בִּידֵי־נוֹסְעֵי־הַצְּלָב[7] וּמִשְׁפַּחַת־מַיְמוֹן הֶחְלִיטָה לָרֶדֶת מִצְרַיְמָה[8]. הָרַמְבַּ"ם, שֶׁהָיָה אָז בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְאַחַת, הִשְׁתַּקַּע בְּעִיר־קָהִיר[9] וּכְדֵי לְפַרְנֵס אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ עָסַק בִּרְפוּאָה. עַד מְהֵרָה נִתְפַּרְסֵם כְּרוֹפֵא גָּדוֹל וְנִתְמַנָּה לְרוֹפֵא־הַמֶּלֶךְ. יְהוּדֵי־מִצְרַיִם מִנּוּ אֶת הָרַמְבַּ"ם לְרַב שֶׁל עִיר־קָהִיר וּלְנָגִיד עַל כָּל קְהִלּוֹתֵיהֶם.

עוֹד בִּימֵי־נְעוּרָיו הִתְחִיל הָרַמְבַּ"ם לִכְתֹּב פֵּרוּשׁ לַמִּשְׁנָה וְסִיֵּם אוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם. בְּפֵרוּשׁ זֶה נִמְצָאִים

---

1 מַיְמוֹן Maïmonide 2 קוֹרְדוֹבָה Cordoue 3 סְפָרַד Espagne
4 יַחַס généalogie 5 פַס Fez 6 מָרוֹקוֹ Maroc 7 נוֹסְעֵ־צְלָב croisé
8 מִצְרַיִם Egypte 9 קָהִיר Le Caire

6 'עִבְרִית - לַעֲזִית'. בַּדַּרְגָּה ב' קָרָאתָ סִפּוּר יָפֶה בּוֹ נִזְכָּרוֹת שְׁתֵּי מִלִּים אֵלֶּה. הֲזוֹכֵר אַתָּה אוֹתוֹ?

7 לָמָּה קוֹרְאִים לִכְתָב־רַשִׁ"י 'כְּתָב עָגֹל' וְלַכְּתָב הָרָגִיל "כְּתָב מְרֻבָּע"? תֵּן דֻּגְמוֹת.

8 מַה הַהֶבְדֵּל בֵּין "נְקֻדּוֹת" וּבֵין 'סִמָּנֵי־פְּסוּק'? לָמָּה מְשַׁמְּשִׁים אֵלּוּ וְאֵלּוּ?

---

9 לָמָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ הַמִּקְרָא בְּמִסְפָּר יְסוֹדִי[1] בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל שֵׁשֶׁת־יְמֵי־בְרֵאשִׁית וְלֹא בְּמִסְפָּר סִדּוּרִי כְּמוֹ בִּשְׁאָר־הַיָּמִים?

10 מִי הֵם שְׁנֵי־הַבָּנִים הַיְחִידִים וְהָאֲהוּבִים לְאַבְרָהָם?

11 עַל הָרַעְיוֹן כִּי מֵהַר־הַמּוֹרִיָּה תֵּצֵא הוֹרָאָה כְּבָר קָרָאתָ בַּנְּבִיאִים. הֲזוֹכֵר אַתָּה אֶת הַפָּסוּק?

12 לָמָּה הָלַךְ אַבְרָהָם בְּמֶשֶׁךְ־שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶל מְקוֹם־הָעוֹלָה?

13 לָמָּה קוֹרְאִים לְסַכִּין גָּדוֹל 'מַאֲכֶלֶת'?

14 הַבִּטּוּי "בְּנֶפֶשׁ" מַבִּיעַ סַכָּנָה. בַּשִּׁעוּר הַקּוֹדֵם, בְּסוֹף־הַתְּפִלָּה, קָרָאתָ אוֹתוֹ. מַה צּוּרָתוֹ הַשְּׁלֵמָה?

15 גַּם הַמִּלָּה "מָמוֹן" נִמְצֵאת בַּשִּׁעוּר הַקּוֹדֵם. הַאֶפְשָׁר לְהַשְׁווֹת פֵּרוּשׁ־רַשִׁ"י לְרַעְיוֹנוֹ שֶׁל מְחַבֵּר־הַתְּפִלָּה עַל עֵרֶךְ־הַמָּמוֹן?

16 לָמָּה צִוְּתָה הַתּוֹרָה לְשַׁנֵּן אֶת דְּבָרֶיהָ?

---

1 מִסְפָּר יְסוֹדִי ־מִסְפָּר סִדּוּרִי. רְאֵה בְּסֵפֶר־הַדִּקְדּוּק, דַּף מ"ה.

תַּרְגִּילִים

א קְרָא בַּתּוֹרָה, בִּתְשׂוּמַת-לֵב[1] רַבָּה, אֶת שְׁלֹשֶׁת-הַקְּטָעִים:

בְּרֵאשִׁית א, א-ח

בְּרֵאשִׁית כב, א-יג

דְּבָרִים ו, ד-ט

ב עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת וּבִפְרָט רְשֹׁם בְּפֵרוּשׁ-רַשִׁ"י:

הַמִּלִּים בְּלַעַ"ז

הַמִּלִּים בִּכְתָב מָלֵא

הַפְּעָלִים בְּמִין זָכָר בִּמְקוֹם בְּמִין נְקֵבָה.

ג תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת פֵּרוּשׁ-רַשִׁ"י וּמְבוֹאוֹ.

ד עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 בַּשִּׁעוּר הַקּוֹדֵם הֻזְכְּרָה עִיר-מָגֶנְצָא. הֲזוֹכֵר אַתָּה מִי חָיָה בָּהּ?

2 רַשִׁ"י יָסַד בְּעִירוֹ יְשִׁיבָה. הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אֵיפֹה נִמְצֵאת עוֹד בְּיָמֵינוּ, אוֹ אֵיפֹה נִמְצְאָה בֶּעָבָר, יְשִׁיבָה מְפֻרְסֶמֶת וּמַה לּוֹמְדִים בָּהּ?

3 יְהוּדֵי-פּוֹלִין[2] הִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּמִּלָּה "חֶדֶר" לְצַיֵּן בֵּית-סֵפֶר לִילָדִים. הֲשָׁמַעְתָּ עַל אוֹדוֹתָיו?

4 מַה פֵּרוּשׁ הַמִּלָּה "קִדּוּשׁ-הַשֵּׁם"?

5 לַמֵּתִים עַל קִדּוּשׁ-הַשֵּׁם קוֹרְאִים "קְדוֹשִׁים". הֲשָׁמַעְתָּ עַל יַעַר-הַקְּדוֹשִׁים הַנִּטָּע[3] בִּפְרוֹזְדוֹר-יְרוּשָׁלַיִם?

---

1 תְּשׂוּמַת-לֵב attention 2 פּוֹלִין Pologne 3 נִטָּע (נִפְעַל פ"ן)

חביב עליו מגופו ושננתם לשון חדוד הוא,
חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ וְשִׁנַּנְתָּם לָשׁוֹן חִדּוּד הוּא,

שיהיו מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם
שֶׁיִּהְיוּ מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ אָדָם

דבר לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור
דָּבָר לֹא תְּהֵא" צָרִיךְ לְגַמְגֵּם בּוֹ אֶלָּא אֱמֹר

לו מיד לבניך אלו התלמידים. מצינו בכל
לוֹ מִיָּד לְבָנֶיךָ אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים. מָצִינוּ" בְּכָל

מקום שהתלמידים קרויים בנים... וכשם
מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים" בָּנִים וּכְשֵׁם

שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי
שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים כָּךְ הָרַב קָרוּי

אב. ודברת בם שלא יהא עיקר דבורך
אָב. וְדִבַּרְתָּ בָּם שֶׁלֹּא יְהֵא" עִקָּר דִּבּוּרְךָ

אלא בם עשה עיקר ואל תעשה טפל
אֶלָּא בָּם, עֲשֵׂה עִקָּר וְאַל תַּעֲשֵׂה טָפֵל"

בֵּאוּר: 17 תְּהֵא, יְהֵא תְּהִי, יְהִי (עָתִיד מְקֻצָּר שֶׁל תִּהְיֶה, יִהְיֶה) 18 מָצִינוּ, קְרוּיִים מָצָאנוּ, קְרוּאִים (מָצָה, קָרָה, ל״ה בִּמְקוֹם ל״א) 19 טָפֵל לֹא עִקָּרִי, צְדָדִי accessoire.

שלא יאמרו המהו וערבבו פתאום וטרף
שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הֲמָמוֹ[13] וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאֹם וְטָרַף

דעתו ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא
דַּעְתּוֹ[14] וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת[15] לְהִמָּלֵךְ[16] אֶל לִבּוֹ לֹא

היה עושה **וְנָשׁוּבָה** נתנבא שישובו שניהם
הָיָה עוֹשֶׂה. נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם

הַמַּאֲכֶלֶת סכין על שם שאוכלת את
סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת

הבשר.
הַבָּשָׂר.

דְּבָרִים ו, ד-ט

וְאָהַבְתָּ עשה דבריו מאהבה. אינו דומה
עֲשֵׂה דְּבָרָיו מֵאַהֲבָה. אֵינוֹ דּוֹמֶה

עושה מאהבה לעושה מיראה... **בְּכָל**
עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה

נַפְשְׁךָ אפילו הוא נוטל את נפשך **וּבְכָל**
אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ

מְאֹדֶךָ בכל ממונך. יש לך אדם שממונו
בְּכָל מָמוֹנְךָ. יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ

בֵּאוּר: **13 הֲמָמוֹ** הִבְהִיל **14 טָרַף**(טָרְפָה) **דַּעְתּוֹ** נִתְבַּלְבֵּל **15 שָׁהוּת** פְּנַאי **16 הִמָּלֵךְ** חָשַׁב וְשָׁקַל

בְּרֵאשִׁית כב,א-יג

אֶת בִּנְךָ אמר לו שני בנים יש לי אמר
אָמַר לוֹ: שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי. אָמַר

לו את יחידך אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד
לוֹ: אֶת יְחִידְךָ. אָמַר לוֹ: זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ וְזֶה יָחִיד

לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם
לְאִמּוֹ? אָמַר לוֹ: אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. אָמַר לוֹ: שְׁנֵיהֶם

אני אוהב אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה
אֲנִי אוֹהֵב. אָמַר לוֹ: אֶת יִצְחָק. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה

לו מתחלה שלא לערבבו פתאום... אֶרֶץ־
לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעַרְבְּבוֹ פִּתְאֹם

הַמֹּרִיָּה ירושלים... ורבותינו ז"ל פירשו על
יְרוּשָׁלַיִם וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל פֵּרְשׁוּ עַל

שם שמשם הוראה יוצאה לישראל וַיַּשְׁכֵּם
שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל

נזדרז למצוה וַיְבַקַּע פינדר"א בלע"ז בַּיּוֹם
נִזְדָּרֵז לְמִצְוָה פִּינְדְּרָ"א בְּלַעַ"ז

הַשְּׁלִישִׁי למה איחר מלהראותו מיד כדי
לָמָּה אֵחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד? כְּדֵי

בֵּאוּר: 6 שָׂרָה וְיִצְחָק 7 הָגָר וְיִשְׁמָעֵאל 8 עַרְבֵּב בַּלְבֵּל 9 זַ"ל זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה 10 יוֹצְאָה יוֹצֵאת 11 (זָרִיז) הִזְדָּרֵז מַהֵר 12 פִּינְדְּרָ"א fendre

מִבְחַר־פֵּרוּשׁ־רַשִׁ״י

בְּרֵאשִׁית א, א־ח.

תֹּהוּ אשטורדי״שון בלע״ז, וְרוּחַ־אֱלֹהִים
אֶשְׁטוּרְדִי״שׁוֹן בְּלַעַ״ז

מְרַחֶפֶת כסא הכבוד עומד באויר ומרחף
כִּסֵּא־הַכָּבוֹד עוֹמֵד בָּאֲוִיר, וּמְרַחֵף

על פני המים ברוח פיו של הקב״ה ובמאמרו
עַל פְּנֵי־הַמַּיִם בְּרוּחַ־פִּיו שֶׁל הקב״ה וּבְמַאֲמָרוֹ

כיונה המרחפת על הקן אקוב״טיר בלע״ז.
כְּיוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן אַקוּבְ״טִיר בְּלַעַ״ז.

יוֹם אֶחָד לפי סדר לשון הפרשה היה לו
לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה הָיָה לוֹ

לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים
לִכְתֹּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּשְׁאָר־הַיָּמִים:

שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה
שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לָמָּה כָּתַב אֶחָד? לְפִי שֶׁהָיָה

הקב״ה יחיד בעולמו...
הַקב״ה יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ.

בֵּאוּר: 1 מִבְחָר קְטָעִים נִבְחָרִים 2 אֶשְׁטוּרְדִי״שׁוֹן Etourdissement 3 בְּלַעַ״ז בִּלְשׁוֹן־עַם זָר 4 הקב״ה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 5 אָקוּבְ״טִיר couver

חַיָּה וּבוֹלֶטֶת. הוּא מִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד לִמְצֹא אֶת הַבִּטּוּי הַמַּתְאִים וּכְשֶׁאֵינוֹ מוֹצְאוֹ הֲרֵי הוּא יוֹצְרוֹ אוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלָּה צָרְפָתִית וְקוֹרֵא לָהּ בְּלַעַ"ז, ז"א[9]: בִּלְשׁוֹן־עַם זָר. אֶת הַמִּלִּים הַצָּרְפָתִיּוֹת כּוֹתֵב רַשִׁ"י בְּהֶעְתֵּק פוֹנֶטִי[10] הַנּוֹתֵן לָנוּ אֶת מִבְטָאָן בִּימֵי־הַבֵּינַיִם[11].

פֵּרוּשׁ־רַשִׁ"י כָּתוּב בְּלָשׁוֹן עִבְרִית עֲשִׁירָה וְחַמָּה וּבְסִגְנוֹן קַל וּבָהִיר. רַשִׁ"י אֵינוֹ שׁוֹמֵר בְּקַפְּדָנוּת עַל כְּלָלֵי־הַדִּקְדּוּק: לִפְעָמִים בָּא הַפֹּעַל בְּמִין זָכָר בִּמְקוֹם בְּמִין נְקֵבָה. כֵּן הוּא כּוֹתֵב בַּכְּתָב הַמָּלֵא[12] הַנָּהוּג[13] בַּמִּשְׁנָה.

עַד הַיּוֹם מְשַׁמֵּשׁ פֵּרוּשׁ־רַשִׁ"י יְסוֹד לְלִמּוּד־הַתַּנַ"ךְ וְנִדְפָּס בְּכָל הַהוֹצָאוֹת בַּכְּתָב הֶעָגֹל אֲשֶׁר רַשִׁ"י הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְהַנִּקְרָא כְּתָב־רַשִׁ"י.

אבגדהוזחטיכלמנסעפצקרשת ךםןףץ

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת ך ם ן ף ץ

הֶעָרָה: כְּדֵי לְהָקֵל[14] אֶת קְרִיאַת־פֵּרוּשׁ־רַשִׁ"י הַכָּתוּב בְּלִי נְקֻדּוֹת[15] וּבְלִי סִמְנֵי־פִּסּוּק[16] הֶעְתַּקְנוּ אוֹתוֹ בַּכְּתָב הַמְּרֻבָּע הָרָגִיל וְנִקַּדְנוּהוּ.

---

9 ז"א זאת אוֹמֶרֶת 10 הֶעְתֵּק פוֹנֶטִי transcription phonétique
11 יְמֵי־בֵּינַיִם moyen-âge 12 כְּתָב מָלֵא - כְּתָב חָסֵר
רְאֵה בְּסֵפֶר־הַדִּקְדּוּק, דַּף י"ג 13 נָהוּג d'usage 14 הָקֵל (קַלַּל) faciliter
15 נְקֻדָּה signe-voyelle 16 סִמַּן־פִּסּוּק signe de ponctuation

ט

רַשִׁ"י

רַבִּי שְׁלֹמֹה יִצְחָקִי

1040 - 1105 ד'ת"ת - ד'תתס"ה

רַשִׁ"י נוֹלַד בִּשְׁנַת־ד'ת"ת (1040) בְּעִיר־טְרוֹיֶשׁ[1] אֲשֶׁר בְּצָרְפַת. בַּיָּמִים הָהֵם הָיְתָה עִיר זוֹ מֶרְכַּז־מִסְחָר גָּדוֹל וִיהוּדֵי־הָעִיר מָצְאוּ אֶת פַּרְנָסָתָם בְּשֶׁפַע. הֵם עָסְקוּ גַּם בִּמְלָאכוֹת שׁוֹנוֹת, בְּחַקְלָאוּת וּבִנְטִיעַת־כְּרָמִים.

בִּימֵי־נְעוּרָיו לָמַד רַשִׁ"י בְּמָגֶנְצָא[2] שֶׁבְּאַשְׁכְּנָז. אַחֲרֵי־כֵן גָּלָה[3] לִמְקוֹמוֹת רַבִּים לִלְמֹד תּוֹרָה מִפִּי־מוֹרִים וַחֲכָמִים, גְּדוֹלֵי־הַדּוֹר. כְּבֶן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁב לְעִיר־מוֹלַדְתּוֹ, יָסַד בָּהּ יְשִׁיבָה[4] וְהִקְדִּישׁ אֶת כָּל חַיָּיו לְפָרֵשׁ אֶת הַתַּנַ"ךְ וְאֶת הַתַּלְמוּד[5]. בְּסוֹף־יָמָיו רָאָה רַשִׁ"י נוֹסְעֵי־הַצְּלָב[6] מַחֲרִיבִים קְהִלּוֹת־יִשְׂרָאֵל וְחִבֵּר פִּיּוּטִים עַל אֶחָיו שֶׁמֵּתוּ עַל קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם[7].

פֵּרוּשׁ־רַשִׁ"י לְכִתְבֵי־הַקֹּדֶשׁ מִצְטַיֵּן בְּמַעֲלוֹת הַרְבֵּה. בְּמִלִּים מְעַטּוֹת וּבְצוּרָה פְּשׁוּטָה, יוֹדֵעַ רַשִׁ"י לְהַעֲבִיר לְעֵינֵינוּ אַגָּדָה מְלֵאַת־קֶסֶם כִּיּוּטִי[8] אוֹ תְּמוּנָה

---

1 טְרוֹיֶשׁ Troyes 2 מָגֶנְצָא Mayence (Mainz) 3 גָּלָה נָדַד
4 יְשִׁיבָה בֵּית־סֵפֶר גָּבֹהַּ לְלִמּוּד־הַתַּלְמוּד 5 תַּלְמוּד הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא (בַּגְּמָרָא בֵּאֲרוּ וְהִרְחִיבוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת הַמִּשְׁנָה)
6 נוֹסְעֵי־צְלָב croisé 7 קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם מְסִירוּת־נֶפֶשׁ עַל קְדוּשַּׁת־אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָתוֹ (martyre) 8 פִּיּוּטִי poétique

3 לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּלְיוֹם־הַכִּפּוּרִים קוֹרְאִים גַּם יָמִים נוֹרָאִים. לָמָּה?

4 הַמַּחֲזוֹר כּוֹלֵל אֶת הַתְּפִלּוֹת וְהַפִּיּוּטִים שֶׁל יָמִים נוֹרָאִים וְשֶׁל שָׁלֹשׁ רְגָלִים. קְרָא לְכָל הַחַגִּים הָאֵלֶּה בִּשְׁמוֹתֵיהֶם.

5 מַה, לְפִי דַעְתְּךָ, סֵפֶר־הַזִּכְרוֹנוֹת?

6 תֹּאַר מְקֻבָּל בַּתַּנַ"ךְ וּבַתְּפִלּוֹת לֶאֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל הוּא: אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת, צְבָא־הַשָּׁמַיִם וּצְבָא־הָאָרֶץ. מָה אֵיפוֹא הוֹרָאַת־הַמִּלָּה "צָבָא" בַּבִּטּוּי "צְבָא־מָרוֹם", חַיָּלִים אוֹ בְּרִיּוֹת?

7 גַּם דָּוִד־הַמֶּלֶךְ מַשְׁוֶה אֱלֹהִים לְרוֹעֶה וְעַם־יִשְׂרָאֵל לְעֶדְרוֹ. הֲזוֹכֵר אַתָּה בְּאֵיזֶה מִזְמוֹר?

8 "לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ"[1]. בְּרָכָה מְקֻבֶּלֶת שֶׁאוֹמְרִים אִישׁ לְרֵעֵהוּ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה. הֲיוֹדֵעַ אַתָּה מַה פֵּרוּשָׁהּ?

9 "מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת". בַּדַּרְגָּה ב' קָרָאתָ סִפּוּר יָפֶה בּוֹ נִזְכֶּרֶת תְּפִלָּה זוֹ. הֲזוֹכֵר אַתָּה אוֹתוֹ?

10 עַל מִי אוֹמְרִים: "מֵת בְּקִצּוֹ" וְעַל מִי אוֹמְרִים: "מֵת לֹא בְקִצּוֹ"?

11 לָמָּה רוֹמְזוֹת הַמִּלִּים בְּאוֹתִיּוֹת קְטַנּוֹת שֶׁמֵּעַל לַמִּלִּים: "וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה"?

12 "יוֹצְרָם - יִצְּרָם" הֲזוֹכֵר אַתָּה אֵיךְ קוֹרְאִים לְמִשְׂחַק־מִלִּים זֶה? (רְאֵה בִּישַׁעְיָהוּ)

---

1 צוּרַת־סוֹף־פָּסוּק, בִּמְקוֹם: תִּכָּתְבוּ וְתֵחָתְמוּ.

בָּשָׂר וָדָם. אָדָם, יְסוֹדוֹ מֵעָפָר וְסוֹפוֹ לֶעָפָר, בְּנַפְשׁוֹ[1] יָבִיא לַחְמוֹ. מָשׁוּל: כַּחֶרֶס הַנִּשְׁבָּר, כְּחָצִיר יָבֵשׁ וּכְצִיץ נוֹבֵל, כְּצֵל עוֹבֵר וּכְעָנָן כָּלֶה וּכְרוּחַ נוֹשָׁבֶת, וּכְאָבָק פּוֹרֵחַ וְכַחֲלוֹם יָעוּף.

וְאַתָּה הוּא מֶלֶךְ, אֵל חַי וְקַיָּם.

בֵּאוּר: 19 בְּנַפְשׁוֹ בְּסִכּוּן־חַיָּיו (סִכּוּן risque)

תַּרְגִּילִים

א עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל: כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת.
כָּל הַפְּעָלִים בְּבִנְיַן נִפְעַל.
כָּל הַפְּעָלִים בְּעָתִיד מָאֳרָךְ (דִּק' נ"ט)

ב הוֹרָאַת[1]־הֶעָתִיד גַּם פְּעוּלָּה מַתְמֶדֶת[2] (דִּק' נ"ז). תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת הַמִּשְׁפָּט: וּבוֹ תִּנָּשֵׂא מַלְכוּתֶךָ וְיִכּוֹן בְּחֶסֶד כִּסְאֶךָ וְתֵשֵׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת.

ג תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת הַפִּיּוּט וּמְבוֹאוֹ.

ד עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 הֲיוֹדֵעַ אַתָּה בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ שֶׁל הַשָּׁנָה הָעִבְרִית וְשֶׁל הַשָּׁנָה הָרְגִילָה חוֹגְגִים אֶת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְאֶת יוֹם־הַכִּפּוּרִים?

2 לָמָּה קוֹרְאִים לְיוֹם־הַכִּפּוּרִים גַּם יוֹם־הַדִּין?

1 הוֹרָאָה signification 2 מַתְמִיד, מַתְמֶדֶת continu

בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה יִכָּתֵבוּן וּבְיוֹם־צוֹם־כִּפּוּר יֵחָתֵמוּן. כַּמָּה יַעַבְרוּן וְכַמָּה יִבָּרֵאוּן, מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת, מִי בְקִצּוֹ וּמִי לֹא בְקִצּוֹ, מִי בַמַּיִם וּמִי בָאֵשׁ, מִי בַחֶרֶב וּמִי בַחַיָּה, מִי בָרָעָב וּמִי בַצָּמָא, מִי בָרַעַשׁ[12] וּמִי בַמַּגֵּפָה, מִי בַחֲנִיקָה[13] וּמִי בַסְּקִילָה, מִי יָנוּחַ וּמִי יָנוּעַ, מִי יִשָּׁקֵט וּמִי יִטָּרֵף[14], מִי יִשָּׁלֵו וּמִי יִתְיַסָּר, מִי יֵעָנִי[15] וּמִי יֵעָשִׁיר, מִי יִשָּׁפֵל וּמִי יָרוּם.

צוֹם קוֹל מָמוֹן

וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה

מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ־הַגְּזֵרָה.

כִּי כְשִׁמְךָ כֵּן תְּהִלָּתֶךָ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ[16] לִרְצוֹת. כִּי לֹא תַחְפּוֹץ בְּמוֹת־הַמֵּת, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה[17]. וְעַד יוֹם־מוֹתוֹ תְּחַכֶּה לּוֹ, אִם יָשׁוּב מִיַּד תְּקַבְּלוֹ. אֱמֶת, כִּי אַתָּה הוּא[18] יוֹצְרָם וְיוֹדֵעַ יִצְרָם, כִּי הֵם

בֵּאוּר: 12 רַעַשׁ רְעִידַת־אֲדָמָה 13 חֲנִיקָה strangulation
14 הִטָּרֵף הִתְבַּלְבֵּל 15 יֵעָנִי יִהְיֶה לְעָנִי 16 נוֹחַ קַל 17 וְחָיָה יִחְיֶה
18 דִּקְדּוּק, דַּף מ"א.

וּנְתַנֶּה[1] תֹּקֶף

וּנְתַנֶּה[1] תֹּקֶף־קְדֻשַּׁת־הַיּוֹם, כִּי הוּא נוֹרָא וְאָיֹם[2]. וּבוֹ תִנַּשֵּׂא[11] מַלְכוּתֶךָ, וְיִכּוֹן[3] בְּחֶסֶד כִּסְאֶךָ, וְתֵשֵׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת. אֱמֶת, כִּי אַתָּה הוּא דַּיָּן וּמוֹכִיחַ וְיוֹדֵעַ וָעֵד. וְכוֹתֵב וְחוֹתֵם, וְסוֹפֵר וּמוֹנֶה, וְתִזְכּוֹר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת. וְתִפְתַּח אֶת סֵפֶר־הַזִּכְרוֹנוֹת וּמֵאֵלָיו יִקָּרֵא, וְחוֹתַם־יַד[4] כָּל אָדָם בּוֹ. וּבְשׁוֹפָר גָּדוֹל יִתָּקַע, וְקוֹל־דְּמָמָה דַקָּה יִשָּׁמַע. וּמַלְאָכִים יֵחָפֵזוּן[5], וְחִיל[6] וּרְעָדָה יֹאחֵזוּן, וְיֹאמְרוּ: הִנֵּה יוֹם־הַדִּין, לִפְקוֹד עַל צְבָא־מָרוֹם בַּדִּין, כִּי לֹא יִזְכּוּ בְעֵינֶיךָ בַּדִּין. וְכָל בָּאֵי־עוֹלָם יַעַבְרוּן[5] לְפָנֶיךָ כִּבְנֵי־מָרוֹן[7]. כְּבַקָּרַת[8]־רוֹעֶה עֶדְרוֹ מַעֲבִיר צֹאנוֹ תַּחַת שִׁבְטוֹ, כֵּן תַּעֲבִיר, וְתִסְפּוֹר, וְתִמְנֶה, וְתִפְקוֹד נֶפֶשׁ־כָּל־חָי. וְתַחְתּוֹךְ קִצְבָה[9] לְכָל בְּרִיָּה וְתִכְתּוֹב אֶת גְּזַר־דִּינָם[10].

בֵּאוּר: 1 תַּנֶּה סַפֵּר 2 אָיֹם מַפִּיל אֵימָה וּפַחַד 3 (כּוּן) נִפְעַל
4 חוֹתַם־יָד כְּתַב־יָד écriture 5 עָתִיד מְאֻרָךְ (דִּקְדּוּק נ"ט) 6 חִיל פַּחַד
7 מָרוֹן צֹאן 8 בַּקָּרָה בִּקֹּרֶת, בְּדִיקָה 9 קִצְבָה מִדָּה קְבוּעָה terme
10 גְּזַר־דִּין פְּסַק־דִּין. 11 תִנַּשֵּׂא = תִּתְנַשֵּׂא

ח

תְּפִלָּה

תְּפִלַּת ״וּנְתַנֶּה תֹּקֶף״ נֶאֱמֶרֶת בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם־הַכִּפּוּרִים. כְּעֵין מַחֲזֶה, וּבְכֹחַ דְּרָמָטִי מְזַעְזֵעַ, מְתָאֵר לָנוּ הַפִּיּוּט הַזֶּה אֶת בֵּית־הַדִּין שֶׁבַּשָּׁמַיִם. הָרְשִׁימָה הָאֲרֻכָּה שֶׁל פִּסְקֵי־הַדִּין הַשּׁוֹנִים[1] מְעוֹרֶרֶת בְּלֵב־הַקָּהָל אֵימָה וּפַחַד הַהוֹלְכִים וּגְדֵלִים. בְּשִׂיא־הַבֶּהָלָה מַשְׁמִיעַ הַחַזָּן קוֹל־תִּקְוָה: אֶפְשָׁר לְהַעֲבִיר אֶת רֹעַ־הַגְּזֵרָה. הַבֶּהָלָה נֶעֱלֶמֶת וּבְרֶגֶשׁ רַב וּבִבְכִי נֶאֱמָרוֹת הַמִּלִּים שֶׁל רַחֲמִים וְשֶׁל חֶמְלָה.

מִי הוּא הַמְשׁוֹרֵר הָעֲמָמִי[3] וּמָתַי חִבֵּר אֶת הַפִּיּוּט הַזֶּה? קָשֶׁה לַעֲנוֹת בְּרוּרוֹת עַל שְׁאֵלוֹת אֵלֶּה. בְּרֵאשִׁית־הַמֵּאָה הַשְּׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מוֹצְאִים כְּבָר אֶת הַפִּיּוּט הַזֶּה בְּמַחֲזוֹרִים[4] עַתִּיקִים מְאֹד שֶׁבְּכִתְבֵי־יָד. לְפִי הַמָּסֹרֶת מְחַבְּרוֹ הוּא רַבִּי אַמְנוֹן מֵעִיר־מַגֶּנְצָא[5] שֶׁבְּאַשְׁכְּנָז[6].

הַפִּיּוּט נִתְקַבֵּל וְנִתְקַדֵּשׁ בְּכָל תְּפוּצוֹת־יִשְׂרָאֵל.

---

1 שׁוֹנֶה divers 2 שִׂיא apogée 3 עֲמָמִי populaire 4 מַחֲזוֹר סֵפֶר־הַתְּפִלּוֹת וְהַפִּיּוּטִים לַחַגִּים 5 מַגֶּנְצָא Mayence (Mainz) 6 אַשְׁכְּנָז Allemagne

8 כְּתֹב אֶת הַבִּטּוּי "מַרְבֶּה דְּבָרִים" בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת.

ב,ד 9 סִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה מִצְטַיֵּן בְּקִצּוּרוֹ. כְּתֹב בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת אֶת הַנִּיב "סוֹפוֹ לְהִשָּׁמֵעַ".

10 בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּצוּרוֹת אֲחֵרוֹת בִּמְקוֹם "תִּפָּנֶה". הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אוֹתָן?

ב,טו 11 אָמְרוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּרוּחַ דָּתִית וּבְרוּחַ מַעֲשִׂית. מַה דַּעְתְּךָ?

ד,א 12 "שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ". כְּתֹב אֶת הַנִּיב הָעִבְרִי הַיָּפֶה הַזֶּה בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת.

ה,ז 13 מְצָא שֵׁמוֹת נִרְדָּפִים (synonymes) לַמִּלָּה "גֹּלֶם".

ה,י 14 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל עִיר־סְדוֹם? (רְאֵה: בְּרֵאשִׁית יג,יג)

15 הַאֶפְשָׁר לְהַשְׁווֹת "שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ" לְאָמְרוֹ שֶׁל הִלֵּל: "וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי"?

ו הִנֵּה רְשִׁימַת־מִלִּים אָפְיָנִיּוֹת שֶׁל סִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה. עֲרֹךְ בָּהֶן מִשְׁפָּטִים, לְקוּחִים מִן הַמִּשְׁנָה אוֹ מֵחַיֵּי־יוֹם יוֹם.

יֵצֶר הַטּוֹב	יֵצֶר הָרָע	פְּרוֹזְדוֹר	טְרַקְלִין
מִצְוָה	עֲבֵרָה, חֵטְא	פְּרָס	שָׂכָר, מַשְׂכֹּרֶת
הָעוֹלָם הַזֶּה	הָעוֹלָם הַבָּא	רֶוַח	הֶפְסֵד

ז לַמִּלָּה עֶצֶם הוֹרָאוֹת רַבּוֹת וְשׁוֹנוֹת. עֲרֹךְ בָּהֶן מִשְׁפָּטִים:

עֶצֶם־הַדָּבָר	שֵׁם־עֶצֶם	עַצְמִי
עַצְמוּת־הַגּוּף	עַצְמָאוּת indépendance	לְעַצְמִי

בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה יִכָּתֵבוּן וּבְיוֹם־צוֹם־כִּפּוּר יֵחָתֵמוּן. כַּמָּה יַעַבְרוּן וְכַמָּה יִבָּרֵאוּן, מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת, מִי בְקִצּוֹ וּמִי לֹא בְקִצּוֹ, מִי בַמַּיִם וּמִי בָאֵשׁ, מִי בַחֶרֶב וּמִי בַחַיָּה, מִי בָרָעָב וּמִי בַצָּמָא, מִי בָרַעַשׁ[12] וּמִי בַמַּגֵּפָה, מִי בַחֲנִיקָה[13] וּמִי בַסְּקִילָה, מִי יָנוּחַ וּמִי יָנוּעַ, מִי יִשָּׁקֵט וּמִי יִטָּרֵף[14], מִי יִשָּׁלֵו וּמִי יִתְיַסָּר, מִי יֵעָנִי[15] וּמִי יֵעָשִׁיר, מִי יִשָּׁפֵל וּמִי יָרוּם.

צוֹם קוֹל מָמוֹן

וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה

מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ־הַגְּזֵרָה.

כִּי כְּשִׁמְךָ כֵּן תְּהִלָּתֶךָ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ[16] לִרְצוֹת. כִּי לֹא תַחְפּוֹץ בְּמוֹת־הַמֵּת, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה[17]. וְעַד יוֹם־מוֹתוֹ תְּחַכֶּה לוֹ, אִם יָשׁוּב מִיָּד תְּקַבְּלוֹ. אֱמֶת, כִּי אַתָּה הוּא[18] יוֹצְרָם וְיוֹדֵעַ יִצְרָם, כִּי הֵם

בֵּאוּר: 12 רַעַשׁ רְעִידַת־אֲדָמָה 13 חֲנִיקָה strangulation
14 הִטָּרֵף הִתְבַּלְבֵּל 15 יֵעָנִי יִהְיֶה לְעָנִי 16 נוֹחַ קַל 17 וְחָיָה יִחְיֶה
18 דִּקְדּוּק, דַּף מ"א.

וּנְתַנֶּה[1] תֹּקֶף

וּנְתַנֶּה[1] תֹּקֶף קְדֻשַּׁת־הַיּוֹם, כִּי הוּא
נוֹרָא וְאָיֹם[2]. וּבוֹ תִּנַּשֵּׂא[11] מַלְכוּתֶךָ, וְיִכּוֹן[3] בְּחֶסֶד
כִּסְאֶךָ, וְתֵשֵׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת. אֱמֶת, כִּי אַתָּה
הוּא דַיָּן וּמוֹכִיחַ וְיוֹדֵעַ וָעֵד. וְכוֹתֵב וְחוֹתֵם,
וְסוֹפֵר וּמוֹנֶה, וְתִזְכּוֹר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת. וְתִפְתַּח
אֶת סֵפֶר־הַזִּכְרוֹנוֹת וּמֵאֵלָיו יִקָּרֵא, וְחוֹתַם־
יַד[4] כָּל אָדָם בּוֹ. וּבְשׁוֹפָר גָּדוֹל יִתָּקַע, וְקוֹל־
דְּמָמָה דַקָּה יִשָּׁמַע. וּמַלְאָכִים יֵחָפֵזוּן[5], וְחִיל[6]
וּרְעָדָה יֹאחֵזוּן[5], וְיֹאמְרוּ: הִנֵּה יוֹם־הַדִּין, לִפְקוֹד
עַל צְבָא־מָרוֹם בַּדִּין, כִּי לֹא יִזְכּוּ בְּעֵינֶיךָ
בַּדִּין. וְכָל בָּאֵי־עוֹלָם יַעַבְרוּן[5] לְפָנֶיךָ כִּבְנֵי־
מָרוֹן[7]. כְּבַקָּרַת[8] רוֹעֶה עֶדְרוֹ מַעֲבִיר צֹאנוֹ
תַּחַת שִׁבְטוֹ, כֵּן תַּעֲבִיר, וְתִסְפּוֹר, וְתִמְנֶה,
וְתִפְקוֹד נֶפֶשׁ־כָּל־חָי. וְתַחְתּוֹךְ קִצְבָה[9] לְכָל
בְּרִיָּה וְתִכְתּוֹב אֶת גְּזַר־דִּינָם[10].

בֵּאוּר: 1 תַּנֶּה סַפֵּר 2 אָיֹם מַפִּיל אֵימָה וּפַחַד 3 (כון) נִפְעַל
4 חוֹתַם־יָד כְּתַב־יָד écriture 5 עָתִיד מָאֳרָךְ (דִּקְדּוּק נט) 6 חִיל פַּחַד
7 מָרוֹן צֹאן 8 בַּקָּרָה בִּקֹּרֶת, בְּדִיקָה 9 קִצְבָה מִדָּה קְבוּעָה terme
10 גְּזַר־דִּין פְּסַק־דִּין. 11 תִּנַּשֵּׂא = תִּתְנַשֵּׂא

ח

תְּפִלָּה

תְּפִלַּת "וּנְתַנֶּה תֹּקֶף" נֶאֱמֶרֶת בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וּבְיוֹם-הַכִּפּוּרִים. כְּעֵין מַחֲזֶה, וּבְכֹחַ דְּרָמָתִי מְזַעְזֵעַ, מְתָאֵר לָנוּ הַפִּיּוּט הַזֶּה אֶת בֵּית-הַדִּין שֶׁבַּשָּׁמַיִם. הָרְשִׁימָה הָאֲרֻכָּה שֶׁל פִּסְקֵי-הַדִּין הַשּׁוֹנִים¹ מְעוֹרֶרֶת בְּלֵב-הַקָּהָל אֵימָה וּפַחַד הַהוֹלְכִים וּגְדֵלִים. בְּשִׂיא²-הַבֶּהָלָה מַשְׁמִיעַ הַחַזָּן קוֹל-תִּקְוָה: אֶפְשָׁר לְהַעֲבִיר אֶת רֹעַ-הַגְּזֵרָה. הַבֶּהָלָה נֶעֱלֶמֶת וּבְרֶגֶשׁ רַב וּבִבְכִי נֶאֱמָרוֹת הַמִּלִּים שֶׁל רַחֲמִים וְשֶׁל חֶמְלָה.

מִי הוּא הַמְשׁוֹרֵר הָעֲמָמִי³ וּמָתַי חִבֵּר אֶת הַפִּיּוּט הַזֶּה? קָשֶׁה לַעֲנוֹת בְּרוּרוֹת עַל שְׁאֵלוֹת אֵלֶּה. בְּרֵאשִׁית-הַמֵּאָה הַשְּׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה מוֹצְאִים כְּבָר אֶת הַפִּיּוּט הַזֶּה בְּמַחֲזוֹרִים⁴ עַתִּיקִים מְאֹד שֶׁבְּכִתְבֵי-יָד. לְפִי הַמָּסֹרֶת מְחַבְּרוֹ הוּא רַבִּי אַמְנוֹן מֵעִיר-מַגֶּנְצָא⁵ שֶׁבְּאַשְׁכְּנָז⁶.

הַפִּיּוּט נִתְקַבֵּל וְנִתְקַדֵּשׁ בְּכָל תְּפוּצוֹת-יִשְׂרָאֵל.

---

1 שׁוֹנֶה divers 2 שִׂיא apogée 3 עֲמָמִי populaire 4 מַחֲזוֹר סֵפֶר-הַתְּפִלּוֹת וְהַפִּיּוּטִים לַחַגִּים 5 מַגֶּנְצָא Mayence (Mainz) 6 אַשְׁכְּנָז Allemagne

8 כְּתֹב אֶת הַבִּטּוּי "מַרְבֶּה דְּבָרִים" בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת.

ב,ד 9 סִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה מִצְטַיֵּן בְּקִצּוּרוֹ. כְּתֹב בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת אֶת הַנִּיב "סוֹפוֹ לְהִשָּׁמֵעַ".

10 בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּצוּרוֹת אֲחֵרוֹת בִּמְקוֹם "תִּפָּנֶה". הֲיוֹדֵעַ אַתָּה אוֹתָן?

ב,ט 11 אֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּרוּחַ דָּתִית וּבְרוּחַ מַעֲשִׂית. מַה דַּעְתְּךָ?

ד,א 12 "שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ". כְּתֹב אֶת הַנִּיב הָעִבְרִי הַיָּפֶה הַזֶּה בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת.

ה,ז 13 מְצָא שֵׁמוֹת נִרְדָּפִים (synonymes) לַמִּלָּה "גֹּלֶם".

ה,י 14 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל עִיר־סְדוֹם? (רְאֵה: בְּרֵאשִׁית יג,יג)

15 הַאֶפְשָׁר לְהַשְׁווֹת "שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ" לַאֲמָרוֹ שֶׁל הִלֵּל: "וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי"?

ו הִנֵּה רְשִׁימַת־מִלִּים אָפְיָנִיּוֹת שֶׁל סִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה. עֲרֹךְ בָּהֶן מִשְׁפָּטִים, לְקוּחִים מִן הַמִּשְׁנָה אוֹ מֵחַיֵּי־יוֹם יוֹם.

יֵצֶר הַטּוֹב	יֵצֶר הָרָע	פְּרוֹזְדוֹר	טְרַקְלִין
מִצְוָה	עֲבֵרָה, חֵטְא	פְּרָס	שָׂכָר, מַשְׂכֹּרֶת
הָעוֹלָם הַזֶּה	הָעוֹלָם הַבָּא	רֶוַח	הֶפְסֵד

ז לַמִּלָּה עֶצֶם הוֹרָאוֹת רַבּוֹת וְשׁוֹנוֹת. עֲרֹךְ בָּהֶן מִשְׁפָּטִים:

עֶצֶם־הַדָּבָר	שֵׁם־עֶצֶם	עַצְמִי
עַצְמוּת־הַגּוּף	עַצְמָאוּת indépendance	לְעַצְמִי

תַּרְגִּילִים

א עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת.

ב כְּתֹב אֶת כָּל הַמִּלִּים הַיְּדוּעוֹת לְךָ (שְׁמוֹת־עֶצֶם, שְׁמוֹת־תֹּאַר, פְּעָלִים), וּמוּבָנָן הַצָּרְפָתִי, שֶׁל שֵׁשֶׁת הַשָּׁרָשִׁים:

גָּדֹל כָּנֹס פָּנֹה צַוֵּה רָבֹה שָׂכֹר

ג נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים: מְסָרָהּ, הַעֲמִידוּ, מְשַׁמְּשִׁין, וִיהִי, מַרְבֶּה, מֵבִיא, תַּאֲמֵן, אֶפָּנֶה, הַתְקֵן, נִבְהָל.

ד תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת פִּרְקֵי־אָבוֹת וּמְבוֹאָם.

ה עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

א,א 1 לָמָּה מַתְחִילָה מַסֶּכֶת־אָבוֹת בְּהַר־סִינַי?

2 הֲיוֹדֵעַ אַתָּה לִפְנֵי כַּמָּה שָׁנִים בְּעֵרֶךְ חָיוּ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, יְהוֹשֻׁעַ, הַנְּבִיאִים וְאַנְשֵׁי־כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה?

3 לָמָּה אָמְרוּ אַנְשֵׁי־כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה?

א,ב 4 מַה מְּקַבְּלִים הָעוֹבְדִים בְּעַד עֲבוֹדָתָם וּמִי מְקַבֵּל פְּרָס?

א,יד 5 "אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי?" ז"א (זֹאת אוֹמֶרֶת) אִם אֵין אֲנִי עוֹשֶׂה אֶת מְלַאכְתִּי, מִי יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ? מְצָא פִּתְגָּם צָרְפָתִי הַמַּבִּיעַ אוֹתוֹ הָרַעְיוֹן.

6 "אֲנִי לְעַצְמִי". הַחוֹשֵׁב אַתָּה כִּי זֹאת אָנֹכִיּוּת? (égoïsme)

א,יז 7 מַה הַהֶבְדֵּל בֵּין "שְׁתִיקָה" וּבֵין "שֶׁקֶט"?

נִבְהָל לְהָשִׁיב; שׁוֹאֵל כָּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה; וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן; וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר: לֹא שָׁמַעְתִּי; וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶן[19] בַּגֹּלֶם.

י אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר: שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ[25] - זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ מִדַּת־סְדוֹם[20]. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי - עַם־הָאָרֶץ. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ - חָסִיד. שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי - רָשָׁע.

יב אַרְבַּע מִדּוֹת בַּתַּלְמִידִים: מַהֵר לִשְׁמוֹעַ[21] וּמַהֵר לְאַבֵּד[22] - יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ[24]; קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד - יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ; מַהֵר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד - חָכָם; קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמַהֵר לְאַבֵּד - זֶה חֵלֶק רָע.

בֵּאוּר: **19** חִלּוּף הֵפֶךְ **20** סְדוֹם בִּתְקוּפַת־הַתַּנַ"ךְ עִיר עַל שְׂפַת־יָם־הַמֶּלַח **21** לִשְׁמוֹעַ לִלְמֹד וּלְהָבִין **22** לְאַבֵּד לִשְׁכֹּחַ **23** שָׂכָר רֶוַח **24** הֶפְסֵד perte. יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ הַהֶפְסֵד גָּדוֹל מִן הָרֶוַח **25** שֶׁלָּךְ צוּרַת־סוֹף־פָּסוּק שֶׁל שֶׁלְּךָ.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א בֶּן־זוֹמָא אוֹמֵר: אֵיזֶהוּ[15] חָכָם? הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם... אֵיזֶהוּ גִבּוֹר? הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ... אֵיזֶהוּ עָשִׁיר? הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ... אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד? הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת[16]...

ב בֶּן־עַזַּאי אוֹמֵר: הֱוֵה רָץ לְמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה; שֶׁמִּצְוָה גוֹרֶרֶת[18] מִצְוָה וַעֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, שֶׁשְּׂכַר[14]־מִצְוָה מִצְוָה וּשְׂכַר־עֲבֵרָה עֲבֵרָה.

טז רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמֶה לַפְּרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא; הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

ז שִׁבְעָה דְבָרִים בַּגֹּלֶם וְשִׁבְעָה בֶּחָכָם. הֶחָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ־דִּבְרֵי־חֲבֵרוֹ; וְאֵינוֹ

בֵּאוּר: 15 אֵיזֶהוּ = אֵיזֶה הוּא 16 בְּרִיּוֹת אֲנָשִׁים 17 חָמוּר קָשֶׁה 18 גָּרַר גָּרַם, הֵבִיא לִידֵי...

יד הִלֵּל הָיָה אוֹמֵר: אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי? וְאִם לֹא עַכְשָׁיו, אֵימָתַי[10]?

יז שִׁמְעוֹן, בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן[11] גַּמְלִיאֵל, אוֹמֵר: כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב אֶלָּא שְׁתִיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא.

פֶּרֶק שֵׁנִי

ד הִלֵּל אוֹמֵר: אַל תִּפְרֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, וְאַל תַּאֲמִן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם־מוֹתְךָ, וְאַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ. וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמוֹעַ[12], שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמֵעַ. וְאַל תֹּאמַר: לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה[13], שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה.

טו רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַיּוֹם קָצֵר, וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר[14] הַרְבֵּה, וּבַעַל־הַבַּיִת דּוֹחֵק.

בֵּאוּר: 10 אֵימָתַי מָתַי 11 רַבָּן תֹּאַר־כָּבוֹד לִגְדוֹלֵי־הַתּוֹרָה 12 לִשְׁמֹעַ לְהָבִין 13 אֶשְׁנֶה אֶלְמַד תּוֹרָה 14 שָׂכָר תַּשְׁלוּם שֶׁפּוֹעֵל מְקַבֵּל בְּעַד עֲבוֹדָתוֹ שֶׁעָבַד, מַשְׂכֹּרֶת.

פִּרְקֵי־אָבוֹת

סֵדֶר: נְזִיקִין מַסֶּכֶת: אָבוֹת

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א מֹשֶׁה[1] קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ[2], וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים[3], וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי־כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הֱווּ[4] מְתוּנִים[5] בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג[6] לַתּוֹרָה.

ג אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ־סוֹכוֹ[7] הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים[8], הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב[9] עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס; אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים, הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס; וִיהִי מוֹרָא־שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

בֵּאוּר: **1** מַתְחִילָה הַמִּשְׁנָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה לְהוֹכִיחַ כִּי חָכְמַת־הַתַּנָּאִים בָּאָה מִסִּינַי וְכִי שַׁלְשֶׁלֶת־הַמָּסֹרֶת לֹא פָסְקָה. **2** **יְהוֹשֻׁעַ** Josué **3** **זְקֵנִים** רָאשֵׁי־הָעָם **4** **הֱווּ** הֱיוּ (צִוּוּי, נוֹכְחִים) **5** **מָתוּן** שׁוֹקֵל אֶת מַעֲשָׂיו וְלֹא מִתְנַהֵג בְּחִפָּזוֹן **6** **סְיָג** גָּדֵר לִשְׁמֹר עַל מִצְוֹת־הַתּוֹרָה **7** **סוֹכוֹ** עִיר בִּיהוּדָה **8** **עָבֶד** (רְאֵה וְהַלְאָה ק׳) **9** **רַב** אָדוֹן

ז

פִּרְקֵי־אָבוֹת

פִּרְקֵי־אָבוֹת אוֹ אָבוֹת, אַחַת־הַמַּסָּכוֹת שֶׁל סֵדֶר־נְזִיקִין. מַסֶּכֶת זוֹ כּוֹלֶלֶת אִמְרֵי[1]־חָכְמָה וְדֶרֶךְ־אֶרֶץ מִפִּי חַכְמֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְרוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה. הַחֲכָמִים אֵלֶּה נִקְרָאִים **תַּנָּאִים**. הַתַּנָּא הָאַחֲרוֹן הוּא רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, מְחַבֵּר־הַמִּשְׁנָה.

הַתַּנָּאִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר הֵם: **הִלֵּל וְשַׁמַּאי** שֶׁחָיוּ כְּשִׁשִּׁים שָׁנָה לִפְנֵי חֻרְבַּן־הַבַּיִת הַשֵּׁנִי וְרַבִּי **עֲקִיבָא** שֶׁהִשְׁתַּתֵּף בְּמֶרֶד־בַּר־כּוֹכְבָא.

כָּל הַתַּנָּאִים הָיוּ חַבְרֵי־**כְּנֶסֶת־הַגְּדוֹלָה**, הַמּוֹסָד הָעֶלְיוֹן לְעִנְיְנֵי־הַדָּת וְהַמְּדִינָה בְּחַיֵּי־עַם־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי־הַבַּיִת[2] הַשֵּׁנִי.

עוֹד בְּיָמֵינוּ מִנְהָג בְּיִשְׂרָאֵל לִקְרֹא וּלְפָרֵשׁ[3] אֶת פִּרְקֵי־אָבוֹת בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם־שַׁבָּת אַחֲרֵי־הַצָּהֳרַיִם. לְשֵׁם זֶה הִכְנִיסוּ מַסֶּכֶת־אָבוֹת לְסִדּוּר־הַתְּפִלּוֹת.

בֵּאוּר: 1 אֹמֶר (אֲמָרִים, אִמְרֵי־) dicton 2 הַבַּיִת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ 3 פָּרֵשׁ בָּאֵר.

ז הַשְׁוֵה אֶת סִגְנוֹן־הַתּוֹרָה לְסִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה. הַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּינֵיהֶם בּוֹלֵט בִּפְרָט בְּצוּרַת־הַפְּעָלִים. רְשֹׁם אֶת הַפְּעָלִים הָאָפְיָנִיִּים[1] בְּיוֹתֵר בְּעֵינֶיךָ.

ח קְרָא עַל סִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה בַּדַּרְגָּה ב׳, שִׁעוּר כ״א, וּמְצָא עוֹד צוּרוֹת אָפְיָנִיּוֹת[1].

ט. עֲרֹךְ: מִשְׁפָּטִים בַּפְּעָלִים הַבָּאִים. (לַאֲחָדִים מֵהֶם מוּבָן מְיֻחָד בַּמִּשְׁנָה הַשּׁוֹנֶה מִמּוּבָנָם הָרָגִיל בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר):

בּוֹא   הַגֵּעַ (נגע)

אָמֹר   הַגֵּד (נגד)   דַּבֵּר

הַכֵּה (נכה)

י הַעְתֵּק[2] אֶת שְׁנֵי־הַקְּטָעִים, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִשְׂפַת־הַדִּבּוּר.

---

1 אָפְיָנִי caractéristique 2 הַעְתֵּק transcrire.

תַּרְגִּילִים

א עֲרֹךְ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת.

ב נַתַּח אֶת הַפְּעָלִים (אַל תִּשְׁכַּח אֶת צוּרָתָם הָרְגִילָה):
וִירִשְׁתָּהּ, מַעֲלִין, לָנִין, מִתְכַּנְּסוֹת, נִכְנָסִין, מַכֶּה, מַגִּיעִין, אֲרוֹמִמְךָ, דִּלִּיתָנִי.

ג קְרָא עַל הַזְּמַנִּים בְּסֵפֶר־הַדִּקְדּוּק (דַּף נ"ה) וְתַרְגֵּם לְצָרְפָתִית: הָיוּ נִכְנָסִין, הָיָה אוֹמֵר, הָיוּ יוֹצְאִים.

ד מַה הַנּוֹשֵׂא שֶׁל הַפְּעָלִים: מַעֲלִין (רְאֵה דִּקְדּוּק דַּף מ"ד), מִתְכַּנְּסוֹת, לָנִין, שָׁלְחוּ, הִגִּיעַ.

ה תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת כָּל קִטְעֵי־הַשִּׁעוּר ו'.

ו עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 כֵּיצַד הִתְאִימָה הַמִּשְׁנָה אֶת מִצְוַת־הַבִּכּוּרִים לְתְנָאֵי־הַחַיִּים שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ?

2 בְּאֵילוּ מִלִּים מְתָאֶרֶת הַתּוֹרָה אֶת הַבִּכּוּרִים?

3 מַדּוּעַ כָּתוּב עַל הַבִּכּוּרִים בַּתּוֹרָה בֶּעָתִיד וּבַמִּשְׁנָה בַּהֹוֶה וּבֶעָבָר?

4 מַדּוּעַ הֵבִיאוּ הַקְּרוֹבִים פֵּרוֹת טְרִיִּים וְהָרְחוֹקִים פֵּרוֹת מְיֻבָּשִׁים?

5 בְּאֵילוּ מַעֲשִׂים רוֹאֶה אַתָּה אֶת הָרוּחַ הַדֵּמוֹקְרָטִית הַשּׂוֹרְרָה בְּחַג זֶה?

6 לָמָּה לֹא לָנוּ עוֹלֵי־הָרֶגֶל בַּבָּתִּים?

7 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל חַג־הַבִּכּוּרִים בְּיָמֵינוּ?

הֶחָלִיל מַכֶּה[13] לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר־הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר־הַבַּיִת, אֲפִלּוּ אַגְרִפַּס[14] הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ[15] וְנִכְנָס עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה[16]. הִגִּיעַ לָעֲזָרָה וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר: "אֲרוֹמִמְךָ יְהוָֹה כִּי דִלִּיתָנִי[17] וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי[18]."

עֲלִיָּה לְרֶגֶל[19]

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה עָלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם לָחֹג בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ אֶת חַג־הַפֶּסַח, אֶת חַג־הַשָּׁבוּעוֹת וְאֶת חַג־הַסֻּכּוֹת. אֶת הַבִּכּוּרִים הֵבִיאוּ בְּחַג־הַשָּׁבוּעוֹת. לִשְׁלֹשֶׁת־הַחַגִּים הָאֵלֶּה קוֹרְאִים שָׁלֹשׁ רְגָלִים.

עוֹד בְּיָמֵינוּ קוֹרְאִים עוֹלֵי־רֶגֶל לִיהוּדִים אֲשֶׁר עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם בִּימֵי־הַחַגִּים.

בֵּאוּר: 14 **אַגְרִפַּס** מִמִּשְׁפַּחַת־הַחַשְׁמוֹנָאִים, הַמֶּלֶךְ הָאַחֲרוֹן בְּיִשְׂרָאֵל. מֵת בִּשְׁנַת־ג'תת"ד (44 לְפִי סְפִירַת־הַנּוֹצְרִים) **15** **כָּתֵף** épaule **16** **עֲזָרָה** חֲצַר־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ **17** **דַּלֵּה** הַצֵּל מִצָּרָה **18** תְּהִלִּים ל', ב' **19** **עֲלִיָּה לְרֶגֶל** pèlerinage

הַמְּמֻנֶּה[4] אוֹמֵר: "קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל בֵּית־יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ".

הַקְּרוֹבִים מְבִיאִים הַתְּאֵנִים וְהָעֲנָבִים וְהָרְחוֹקִים מְבִיאִים גְּרוֹגְרוֹת[5] וְצִמּוּקִים[6]. וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וְקַרְנָיו מְצֻפּוֹת[7] זָהָב וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ. הֶחָלִיל מַכֶּה[8] לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁמַּגִּיעִים קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם[9] וְעִטְּרוּ[10] אֶת בִּכּוּרֵיהֶם. הַפַּחוֹת[11], הַסְּגָנִים[12] וְהַגִּזְבָּרִים יוֹצְאִים לִקְרָאתָם. לְפִי כְּבוֹד־הַנִּכְנָסִים הָיוּ יוֹצְאִים. וְכָל בַּעֲלֵי־אֻמָּנִיּוֹת[13] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָם: "אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי־הַמָּקוֹם פְּלוֹנִי, בָּאתֶם לְשָׁלוֹם".

בֵּאוּר: **4 מְמֻנֶּה** אָדָם שֶׁמִּנּוּ אוֹתוֹ לְמַנְהִיג **5 גְּרוֹגֶרֶת** תְּאֵנָה מְיֻבֶּשֶׁת **6 צִמּוּק** עֵנָב מְיֻבָּשׁ **7 צִפָּה** כִּסָּה דָּבָר מִלְּמַעְלָה בְּשִׁכְבַת־חֹמֶר טוֹב לְשֵׁם נוֹי ornement **8 הֶחָלִיל מַכֶּה** מַשְׁמִיעַ אֶת קוֹלוֹ **9 שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם** לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵם בָּאִים **10 עִטֵּר** שָׂם עֲטָרָה **11 פֶּחָה** (פַּחוֹת) נְצִיב **12 סֶגֶן** מִשְׁנֶה לַכֹּהֵן הַגָּדוֹל **13 בַּעַל־אֻמָּנוּת** בַּעַל־מְלָאכָה.

בִּכּוּרִים

תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב (דְּבָרִים כ"ו א-ב)

וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה, וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ. וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ, וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא[1] וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם.

תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה

סֵדֶר: זְרָעִים
מַסֶּכֶת: בִּכּוּרִים
פֶּרֶק: ג׳
מִשְׁנָיוֹת: ב׳-ד׳

כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד[2] מִתְכַּנְּסוֹת לָעִיר שֶׁל מַעֲמָד וְלָנִין בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִין לַבָּתִּים. וּלְמַשְׁכִּים[3] הָיָה

בֵּאוּר: 1 **טֶנֶא** סַל קָלוּעַ מֵעֲנָפִים לָשֵׂאת בּוֹ פֵּרוֹת. 2 **מַעֲמָד** בִּימֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִתְחַלְּקוּ יִשְׂרָאֵל לְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מַעֲמָדוֹת. רָאשֵׁי כָּל מַעֲמָד הָיוּ עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם וְהָיוּ מַצִּיגִים אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. 3 **לְמַשְׁכִּים** בַּבֹּקֶר

ג **נָשִׁים** הִלְכוֹת־נִשּׂוּאִים,[1] גִּטִּים וְחַיֵּי־מִשְׁפָּחָה.

ד **נְזִיקִין** הֲלָכוֹת הָעוֹסְקוֹת בְּעִנְיְנֵי־נְזִיקִים וּבְבָתֵּי־דִין.

ה **קָדָשִׁים** דִּינֵי־קָרְבָּנוֹת וּשְׁחִיטָה.

ו **טְהָרוֹת** דִּינֵי־טָהֳרָה וְטֻמְאָה.

הַמִּשְׁנָה נִתְקַבְּלָה עַל יְדֵי עַם־יִשְׂרָאֵל בְּכָל אַרְצוֹת־פְּזוּרֵיהֶם, כְּסֵפֶר קָדוֹשׁ, אַחֲרֵי תּוֹרַת־מֹשֶׁה.

הַמִּשְׁנָה כְּתוּבָה בְּלָשׁוֹן עִבְרִית צְחָה וּבְרוּרָה הַמִּצְטַיֶּנֶת בְּדִיּוּקָהּ הַנִּפְלָא וּבְסִגְנוֹנָהּ הַקָּצָר וְהַקַּל. לְשׁוֹן־הַמִּשְׁנָה שׁוֹנָה מִלְּשׁוֹן־הַתַּנַ"ךְ הַפִּיּוּטִית; אֵין בָּהּ עָבָר וְעָתִיד מְהֻפָּכִים. הַמִּשְׁנָה מְכִילָה[2] מִלִּים וְנִיבִים חֲדָשִׁים רַבִּים.

בְּיָמֵינוּ כּוֹתְבִים בְּסִגְנוֹן־הַמִּשְׁנָה בִּפְרוֹזָה[3] וּבְסִגְנוֹן־הַתַּנַ"ךְ בְּשִׁירָה.

בֵּאוּר: 1 נִשּׂוּאִים (גַּם נִשּׂוּאִין) חֲתֻנָּה 2 הֵכִיל (הִפְעִיל. שֹׁרֶשׁ: כּוּל) contenir 3 פְּרוֹזָה prose

ו׳

מִשְׁנָה

תּוֹרַת־מֹשֶׁה נֶחְשְׁבָה בְּעֵינֵי־יִשְׂרָאֵל כְּתוֹרַת־נֶצַח וְעַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִצְווֹתֶיהָ נִקְבַּע אֹרַח־חַיֵּי עַמֵּנוּ. הִיא נִכְתְּבָה ע״י חֲכָמֵינוּ ז״ל עַל מְגִלַּת־קְלָף וְנִקְרְאָה **תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.**

אַךְ בְּמֶשֶׁךְ־הַדּוֹרוֹת הָלְכוּ וְנִשְׁתַּנּוּ הַחַיִּים וְהָיָה צֹרֶךְ לְהַתְאִים אֶת חֻקֵּי־הַתּוֹרָה לַתְּנָאִים הַחֲדָשִׁים. לְשֵׁם זֶה פֵּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל אֶת הַתּוֹרָה וְקָבְעוּ בְּרוּחָהּ הֲלָכוֹת חֲדָשׁוֹת. אֲבָל הֲלָכוֹת אֵלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ כִּי אִם נִמְסְרוּ בְּעַל פֶּה מִדּוֹר לְדוֹר וְנִקְרְאוּ **תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.**

בִּשְׁנַת־מָאתַיִם (לְפִי סְפִירַת־הַנּוֹצְרִים) בַּגָּלִיל רִכֵּז רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אֶת כָּל הַהֲלָכוֹת לְסֵפֶר אֶחָד הַנִּקְרָא בְּשֵׁם **מִשְׁנָה.** הַמִּשְׁנָה מִתְחַלֶּקֶת לְפִי תֹּכֶן־הָעִנְיָנִים לְשִׁשָּׁה חֲלָקִים הַנִּקְרָאִים **שִׁשָּׁה סִדְרֵי־מִשְׁנָה.** כָּל סֵדֶר מִתְחַלֵּק לְמַסֶּכוֹת, כָּל מַסֶּכֶת לִפְרָקִים וְכָל פֶּרֶק לְמִשְׁנָיוֹת.

אֵלֶּה שְׁמוֹת־סִדְרֵי־הַמִּשְׁנָה:

א זְרָעִים הֲלָכוֹת הַנּוֹגְעוֹת לַעֲבוֹדַת־הָאֲדָמָה בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, בְּרָכוֹת וּתְפִלּוֹת.

ב מוֹעֵד הֲלָכוֹת עַל הַשַּׁבָּת וְהַחַגִּים. לְכָל חַג חָשׁוּב מְקֻדֶּשֶׁת מַסֶּכֶת.

בֵּאוּר: **1 אֹרַח** דֶּרֶךְ, מִנְהָג **2 ז״ל** זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה **3 קְלָף** עוֹר־בְּהֵמָה מְעֻבֶּדֶת לִכְתִיבָה עָלָיו **4 מַסֶּכֶת** traité.

ז תַּקְבֹּלֶת נִרְדֶּפֶת Parallélisme synonyme

בְּשִׁירַת־הַתַּנַ"ךְ הַפָּסוּק נֶחֱלָק לִשְׁנַיִם (או יוֹתֵר) חֲלָקִים. הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי כּוֹפֵל אֶת הָרַעְיוֹן שֶׁל הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן בְּמִלִּים שׁוֹנוֹת.

לְמָשָׁל:

- מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים, מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת. (שִׁיר־הַשִּׁירִים)
- עִבְדוּ אֶת יְהֹוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה. (תְּהִלִּים)
- וְיֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו. (יְשַׁעְיָהוּ)

חַפֵּשׂ וּמְצָא בַּקְּטָעִים שֶׁקָּרָאתָ (יְשַׁעְיָהוּ, תְּהִלִּים, שִׁיר־הַשִּׁירִים) עוֹד פְּסוּקִים אֲשֶׁר, לְפִי דַּעְתְּךָ, דֻּגְמוֹת שֶׁל תַּקְבֹּלֶת נִרְדֶּפֶת.

תַּרְגִּילִים

א חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת וַעֲרֹךְ רְשִׁימָה. בַּשִּׁעוּר הַזֶּה מִלִּים קָשׁוֹת וּבִלְתִּי רְגִילוֹת; תִּמְצָא אֶת מוּבָנָן הַמְּיֻחָד בַּבֵּאוּר.

ב נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים: מַשְׁגִּיחַ, מֵצִיץ, לְכִי, נִרְאוּ, הִגִּיעַ, נִשְׁמַע.

ג הַטֵּה אֶת הַשֹּׁרֶשׁ: רָאֹה בַּבִּנְיָנִים: קַל, נִפְעַל, הִפְעִיל, הִתְפַּעֵל.

ד תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת שְׁנֵי־הַקְּטָעִים וְאֶת שְׁלֹשֶׁת־הַמְּבוֹאִים.

ה עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 מָה עוֹשֶׂה הַדּוֹד בְּרִדְתּוֹ מִן הֶהָרִים אֶל בֵּית־רַעְיָתוֹ?

2 קוּמִי לָךְ, לְכִי לָךְ. כְּבָר רָאִינוּ בְּקֶטַע אֶחָד אֶת הָאוֹת לָמֶד בְּכִנּוּיִים הַבָּאָה אַחֲרֵי הַפֹּעַל בְּצִוּוּי. הֲזוֹכֵר אַתָּה אֵיפֹה וּמַה הוֹרָאָתָהּ?

3 הַדּוֹד מְתָאֵר אֶת הָאָבִיב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּדַבְּרוֹ עַל הַגֶּשֶׁם שֶׁעָבַר וְעַל הַתְּאֵנָה. בְּאֵילוּ צִיּוּרִים הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ לוּ הָיָה חַי בְּאַרְצוֹת־הַמַּעֲרָב?

4 לָמָּה מַשְׁוֶה הַדּוֹד כָּל אֶחָד מֵאֵבְרֵי־גוּף־הָרַעְיָה?

5 לְפִי הַמָּסֹרֶת מִי הוּא הַדּוֹד וּמִי הִיא הָרַעְיָה?

ו לְמִלִּים רַבּוֹת בְּשִׁיר־הַשִּׁירִים מוּבָן מְיֻחָד, שׁוֹנֶה מִמּוּבָנָן הָרָגִיל. הִנֵּה תֵּשַׁע מִלִּים מְסֻדָּרוֹת לְפִי הָאָלֶף־בֵּית. כְּתֹב כָּל אַחַת מֵהֶן פַּעַם בְּמִשְׁפָּט לָקוּחַ מִשִּׁיר־הַשִּׁירִים וּפַעַם בְּמִשְׁפָּט עָרוּךְ עַל יָדֶיךָ. (אֶת הַמּוּבָן הָרָגִיל תִּמְצָא בַּמִּלּוֹן).

1 דּוֹד — 5 סְתָיו (כּוֹתְבִים גַּם: סְתָו)

2 הַשְׁגֵּחַ — 6 עָנָה (רְאֵה מִשְׁפַּט־שְׁלֹמֹה: וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ...)

3 זָמִיר — 7 רַעְיָה

4 מִדְבָּר — 8 שַׁכּוֹל — 9 שֶׁלֶט

לְמָשָׁל: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי.

הַדּוֹד משֶׁה הוּא אָחִיו הַבְּכוֹר שֶׁל אָבִי.

שִׁירַת־תְּהִלָּה לְרַעְיָה

שִׁיר־הַשִּׁירִים ד׳, א׳-ה

הַדּוֹד מְתָאֵר אֶת יְפִי־הָרַעְיָה בְּצִיּוּרִים שֶׁל הַחַיּוֹת, הַצְּמָחִים וְהַבִּנְיָנִים שֶׁבְּתוֹכָם הֵם חַיִּים.

הִנָּךְ יָפָה, רַעְיָתִי,[6] הִנָּךְ יָפָה!
עֵינַיִךְ - יוֹנִים מִבַּעַד[14] לְצַמָּתֵךְ.[15]
שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים[16] שֶׁגָּלְשׁוּ[17] מֵהַר־גִּלְעָד.[18]
שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת[19][20] שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה,
שֶׁכֻּלָּם[21] מַתְאִימוֹת[22]
וְשַׁכֻּלָּה[23] אֵין בָּהֶם.
כְּחוּט־הַשָּׁנִי[24] שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵךְ[25] נָאוֶה.
כְּפֶלַח[26] הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ[27] מִבַּעַד[14] לְצַמָּתֵךְ.[15]
כְּמִגְדַּל־דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת;[28]
אֶלֶף־הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו,
כֹּל שִׁלְטֵי[29] הַגִּבּוֹרִים.
שְׁנֵי־שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי־עֳפָרִים,[2]
תְּאוֹמֵי־צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים.

בֵּאוּר: 23 שַׁכּוּל בְּלִי חִסָּרוֹן 24 שָׁנִי צֶבַע אָדוֹם־עַז 25 מִדְבָּר le parler 26 פֶּלַח חֲתִיכָה 27 רַקָּה la joue 28 תַּלְפִּיּוֹת מִבְצָר 29 שֶׁלֶט מָגֵן (עַל צַוָּארָהּ הַזָּקוּף כְּמִגְדָּל תְּלוּיִים תַּכְשִׁיטִים שֶׁדּוֹמִים לְמָגִנִּים).

עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי:

קוּמִי לָךְ, רַעְיָתִי,
יָפָתִי, וּלְכִי לָךְ!
כִּי הִנֵּה הַסְּתָיו עָבָר,
הַגֶּשֶׁם חָלַף, הָלַךְ לוֹ.
הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ,
עֵת־הַזָּמִיר הִגִּיעַ
וְקוֹל־הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ.
הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ
וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ.
קוּמִי לָךְ, רַעְיָתִי,
יָפָתִי, וּלְכִי לָךְ!

בֵּאוּר: 5 עָנָה הִתְחִיל לְדַבֵּר 6 רַעְיָה אֲהוּבָה 7 סְתָיו יְמוֹת־הַגְּשָׁמִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל 8 נִצָּן bourgeon 9 זָמִיר רִנָּה וְזִמְרָה; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: זְמִירַת־הַגְּפָנִים 10 תּוֹר מִין־יוֹנָה tourterelle 11 חָנַט pousser des fruits 12 פַּג פְּרִי־הַתְּאֵנָה שֶׁלֹּא בָּשַׁל עוֹד 13 סְמָדַר פְּרִי בְּרֵאשִׁית־הִתְפַּתְּחוּתוֹ 14 בְּעַד אָחוֹר 15 צַמָּה voile 16 בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל עִזִּים שְׁחוֹרוֹת רַבּוֹת 17 גָּלַשׁ יָרַד 18 גִּלְעָד Galaad 19 עֵדֶר־רְחֵלוֹת לְבָנוֹת 20 קָצַב tondre 21 כֻּלָּם, בָּהֶם בִּמְקוֹם כֻּלָּן, בָּהֶן (בְּיַחַס לְשִׁנַּיִם) 22 מַתְאִימוֹת שֵׁן נֶגֶד שֵׁן כִּתְאוֹמִים (jumaux).

ה

שִׁיר־הַשִּׁירִים

הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן בַּסֵּפֶר הַפִּיּוּטִי הַזֶּה הוּא: "שִׁיר־הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה", זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשְּׁלֹמֹה מְחַבְּרוֹ. תָּכְנוֹ שִׁירֵי־אַהֲבָה וִידִידוּת בֵּין שׁוּלַמִּית הָרוֹעָה וּבֵין דּוֹדָהּ.

לְפִי פֵּרוּשׁ־חֲכָמֵינוּ ז״ל (זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה) מְתָאֵר שִׁיר־הַשִּׁירִים אֶת הָאַהֲבָה אֲשֶׁר בֵּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא הַדּוֹד, וּבֵין עַם־יִשְׂרָאֵל, הִיא הָרַעְיָה.

שִׁיר־הַשִּׁירִים נִקְרָא בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת בְּחַג־הַפֶּסַח, חַג־הָאָבִיב.

שִׁירַת־הָאָבִיב

שִׁיר־הַשִּׁירִים ב׳, ח׳–י״ג

שׁוּלַמִּית בְּבֵיתָהּ בָּעֵמֶק. הִיא שׁוֹמַעַת אֶת קוֹל־דּוֹדָהּ; אַחֲרֵי כֵן הִיא רוֹאָה אוֹתוֹ יוֹרֵד מֵהֶהָרִים. הוּא מִתְקָרֵב אֶל הַבַּיִת וּמַבִּיט בְּעַד הַחַלּוֹנוֹת.

קוֹל־דּוֹדִי! הִנֵּה זֶה בָּא!
מְדַלֵּג[1] עַל הֶהָרִים, מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת.
דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר[2]־הָאַיָּלִים.
הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ:
מַשְׁגִּיחַ[3] מִן הַחַלּוֹנוֹת, מֵצִיץ[3] מִן הַחֲרַכִּים[4].

בֵּאוּר: 1 דַּלֵּג קַפֵּץ 2 עֹפֶר faon 3 הַשְׁגֵּחַ, הָצֵץ (צִיץ) הַבֵּט 4 חָרָךְ: barreau

10 קְרָא עַל בָּבֶל בְּסֵפֶר־דִּבְרֵי־הַיָּמִים ב׳, פֶּרֶק ל״ו, פְּסוּקִים י״ז - כ׳, וְעַל צִיּוֹן בְּסֵפֶר־שְׁמוּאֵל ב׳, פֶּרֶק ה׳, פְּסוּקִים ו׳-ז׳.
חַבֵּר, בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר, חִבּוּר עַל אוֹדוֹת שְׁנֵי־הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה.
11 לְאֵיזֶה מִין־שִׁירָה רוֹמֵז הַפָּסוּק: "שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר־צִיּוֹן"?
12 הַאֶפְשָׁר, לְפִי הַהִגָּיוֹן, כִּי מְחַבֵּר־הַמִּזְמוֹר קל״ז הוּא דָּוִד?

ו עֲרֹךְ: מִשְׁפָּטִים בַּמִּלִּים הַבָּאוֹת (לְכָל מִלָּה שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מוּבָנִים שׁוֹנִים):

1 בֵּרֵךְ אוֹרְחִים לְשָׁלוֹם.
בֵּרֵךְ תַּלְמִידִים עַל לִמּוּדֵיהֶם.
בֵּרֵךְ עַל הַיַּיִן.

2 הַדֶּרֶךְ לִירוּשָׁלַיִם.
הַדֶּרֶךְ לִלְמֹד עִבְרִית.

3 הוֹדָה עַל מַתָּנָה.
הוֹדָה עַל עֲבֵרָה.

4 יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא.
יוֹשֵׁב בָּעִיר.

5 מִשְׁפַּט־שְׁלֹמֹה.
מִשְׁפָּט־בַּעַל־שֵׁשׁ־מִלִּים.

6 עוֹבֵד עֲבוֹדָה קָשָׁה.
עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם.

7 רוּחַ נוֹשֶׁבֶת.
רוּחַ־הַשָּׂפָה הָעִבְרִית.

תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת מוּבְנֵי־הַמִּלִּים הַשּׁוֹנִים.

תַּרְגִּילִים

א חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמִּלּוֹן וַעֲרֹךְ רְשִׁימָה. (לְמִלִּים רַבּוֹת שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר מוּבָנִים שׁוֹנִים, כְּתֹב אֶת כָּל הַמּוּבָנִים הַיְדוּעִים לְךָ).

ב נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים: נִקְרָאִים, יֶהְגֶּה, וְהָיָה, יִבּוֹל (נבל), תֶּהְדְּפֶנּוּ, תֹּאבֵד, - הָרִיעוּ, דְּעוּ, עָשָׂנוּ, - בְּזָכְרֵנוּ, שְׁאֵלוֹתוֹ, אֶשְׁכַּחֵךְ, אַעֲלֶה.

ג הַטֵּה בְּכִנּוּיִים אֶת הַשֵּׁמוֹת: חֵךְ, חִכִּי עָלֶה, עָלִי פְּרִי, פִּרְיִי (רְאֵה בְּסֵפֶר-הַדִּקְדּוּק, דַּף ל"א: בַּת, בִּתִּי מוֹרֶה, מוֹרִי קֹשִׁי קָשְׁיִי)

ד תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת שְׁלֹשֶׁת-הַמִּזְמוֹרִים וְגַם אֶת מְבוֹאָם.

ה עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת:

1 הַמִּזְמוֹר א' הוּא מִזְמוֹר-תְּהִלָּה אוֹ מִזְמוֹר-מוּסָר?
2 מָה עוֹשֶׂה וּמַה לֹּא עוֹשֶׂה הַצַּדִּיק?
3 לְמַה דּוֹמֶה הַצַּדִּיק וּלְמַה דּוֹמֶה הָרָשָׁע?
4 הֲיַצְלִיחַ גַּם הָרָשָׁע בְּמַעֲשָׂיו?
5 לָמָּה קוֹרְאִים לְמִזְמוֹר ק' מִזְמוֹר לְתוֹדָה?
6 בְּאֵילוּ מִלִּים מַבִּיעַ מְחַבֵּר-תְּהִלִּים אֶת הָרַעְיוֹן כִּי אֱלֹהֵינוּ הוּא אֲדוֹן-כָּל-הָעוֹלָם וְאֶת הָרַעְיוֹן כִּי אֱלֹהֵינוּ בָּחַר אֶת עַם-יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָעַמִּים?
7 אוֹתָם הָרַעְיוֹנוֹת הִבִּיעַ גַּם יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא. הֲזוֹכֵר אַתָּה בְּאֵיזוֹ צוּרָה?
8 הַשְׁוֵה אֶת שְׁתֵּי-הַמִּלִּים: תְּהִלָּה, תְּהִלִּים וּבָאֵר לָמָּה שֵׁם-הַסֵּפֶר: תְּהִלִּים.
9 הַמִּלָּה הַלְלוּיָהּ נִמְצֵאת בְּרַבִּים מִמִּזְמוֹרֵי-תְהִלִּים. (רְאֵה מִזְמוֹר קמ"ח) בְּצָרְפָתִית כּוֹתְבִים: alléluia. מְצָא אֶת שֹׁרֶשׁ-הַמִּלָּה וְתַרְגֵּם אוֹתָהּ לְצָרְפָתִית.

מִזְמוֹר קלז

עַל נַהֲרוֹת־בָּבֶל[1]
שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ,
בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן.
עַל עֲרָבִים[2] בְּתוֹכָהּ
תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ.
כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ[3]
דִּבְרֵי־שִׁיר
וְתוֹלָלֵינוּ[4]־שִׂמְחָה:
שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר־צִיּוֹן!
אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר־יְהוָה
עַל אַדְמַת־נֵכָר?
אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם[5] תִּשְׁכַּח יְמִינִי[6].
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי,
אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי[7];
אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַםִ[5]
עַל רֹאשׁ־שִׂמְחָתִי...

בֵּאוּר: 1 בָּבֶל Babylone 2 עֲרָבָה נ׳ עֲרָבִים saule 3 שָׁבָה faire prisonnier 4 תּוֹלָל שׁוֹבֶה 5 יְרוּשָׁלַם בִּמְקוֹם: יְרוּשָׁלַיִם (רְאֵה יְשַׁעְיָהוּ ב׳) 6 תִּשְׁכַּח יְמִינִי מִנַּגֵּן בַּכִּנּוֹר 7 אֶזְכְּרֵכִי בִּמְקוֹם: אֶזְכְּרֵךְ.

לֹא כֵן הָרְשָׁעִים,
כִּי אִם כַּמֹּץ[4] אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ[5] רוּחַ.
עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט
וְחַטָּאִים בַּעֲדַת־צַדִּיקִים.
כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ־צַדִּיקִים,
וְדֶרֶךְ־רְשָׁעִים תֹּאבֵד[6].

מִזְמוֹר ק

מִזְמוֹר לְתוֹדָה.
הָרִיעוּ[7] לַיהוָה כָּל הָאָרֶץ!
עִבְדוּ[8] אֶת יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה.
דְּעוּ, כִּי יְהוָה הוּא אֱלֹהִים,
הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ[9] אֲנַחְנוּ, עַמּוֹ וְצֹאן־מַרְעִיתוֹ[10].
בֹּאוּ שְׁעָרָיו[11] בְּתוֹדָה, חֲצֵרֹתָיו[11] בִּתְהִלָּה.
הוֹדוּ לוֹ, בָּרְכוּ שְׁמוֹ.
כִּי טוֹב יְהוָה, לְעוֹלָם חַסְדּוֹ,
וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ.

בֵּאוּר: 4 מֹץ bale des grains 5 תִּדְּפֶנּוּ (שֹׁרֶשׁ: נָדַף) הֵפֵץ (פּוּץ)
6 תֹּאבֵד בִּמְקוֹם: תֹּאבַד 7 הָרִיעַ (רוּעַ) הַשְׁמֵעַ קְרִיאוֹת לְאוֹת־שִׂמְחָה.
8 עָבֹד אֶת הַשֵּׁם הַאֲמֵן בַּשֵּׁם וְשָׁמֹר אֶת מִצְוֹתָיו 9 לוֹ בַּתַּנַ"ךְ כָּתוּב: לֹא
10 מַרְעִית עֵדֶר 11 אֶל שַׁעֲרֵי וְחַצְרוֹת־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ.

ד

תְּהִלִּים

סֵפֶר־תְּהִלִּים כּוֹלֵל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִזְמוֹרִים
אֲשֶׁר מְחַבְּרָם הוּא, לְפִי הַמָּסֹרֶת, דָּוִד הַמֶּלֶךְ.
נוֹשְׂאֵיהֶם שׁוֹנִים: רֻבָּם שִׁירֵי־תְהִלָּה
וְתוֹדָה לָאֵל; בֵּינֵיהֶם גַּם שִׁירֵי־מוּסָר.
בִּימֵי־בֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ נִקְרָאִים עַל יְדֵי
הַלְוִיִּים בְּלִוּוּי־כְּלֵי־נְגִינָה. בְּיָמֵינוּ הֵם
נִקְרָאִים בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת בִּשְׁעַת־הַתְּפִלָּה.
סֵפֶר־תְּהִלִּים תּוֹפֵס מָקוֹם חָשׁוּב גַּם
בְּדַת־הַנּוֹצְרִים.

מִזְמוֹר א

אַשְׁרֵי הָאִישׁ!
אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת־רְשָׁעִים,
וּבְדֶרֶךְ־חַטָּאִים[1] לֹא עָמָד,
וּבְמוֹשַׁב[2]־לֵצִים לֹא יָשָׁב.
כִּי אִם[3] בְּתוֹרַת־יְהוָה חֶפְצוֹ,
וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה.
וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי־מָיִם;
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ,
וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל,
וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ.

בֵּאוּר: 1 חַטָּא חוֹטֵא וּפוֹשֵׁעַ תָּמִיד 2 מוֹשָׁב יְשִׁיבָה 3 כִּי אִם אֶלָּא

ג הַטֵּה אֶת הַשָּׁרָשִׁים: נָטֹעַ בְּקַל, יָרֹה בְּקַל וּבְהִפְעִיל.

ד תַּרְגֵּם לְצָרְפָתִית אֶת שְׁנֵי־הַקְּטָעִים וּמְבוֹאָם וְגַם אֶת הַהֶעָרוֹת.

ה עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלוֹת (בִּשְׂפַת־הַדִּבּוּר; לֹא בִּשְׂפַת־הַנָּבִיא!)

1 מַה יּוֹדֵעַ אַתָּה עַל אוֹדוֹת הַר־הַמּוֹרִיָּה?
2 מַה יֹּאמְרוּ הַגּוֹיִם בְּלֶכְתָּם אֶל הַר־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ?
3 הֲיוֹדֵעַ אַתָּה מַה נִּמְצָא בְּיָמֵינוּ עַל הַר־הַמּוֹרִיָּה?
4 מַה שֹּׁרֶשׁ־הַמִּלָּה תּוֹרָה וּמַה הוֹרָאָתָהּ (מוּבָנָהּ)?
5 מַה יַּעֲשׂוּ הָעַמִּים בַּנֶּשֶׁק?
6 מַה דַּעְתְּךָ עַל תְּמוּנַת־הַשָּׁלוֹם שֶׁמְּתָאֵר הַנָּבִיא?
7 קְרָא: מִיכָה ד׳, א׳-ה׳ וְהַשְׁוֵה אֶת שְׁנֵי־הַקְּטָעִים.
8 אֵילוּ פְּעוּלוֹת פָּעַל הָאִישׁ בַּכֶּרֶם כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ עֲנָבִים טוֹבִים?
9 לָמָּה בָּנָה מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ?
10 לְמִי פּוֹנֶה בַּעַל הַכֶּרֶם בְּבַקָּשָׁה לִשְׁפֹּט בֵּינוֹ וּבֵין כַּרְמוֹ.
11 לְמָה מַשְׁוֶה הַנָּבִיא אֶת הַכֶּרֶם?
12 אֵילוּ הֵן הוֹרָאוֹת־(מוּבְנֵי־)הַמִּלָּה: קֶרֶן?

ו כְּתֹב אֶת הַפְּעָלִים אֲשֶׁר בְּעָתִיד מָאֳרָךְ אוֹ בְּעָתִיד מְקֻצָּר וְתֵן אֶת צוּרָתָם הָרְגִילָה.

ז עֲרֹךְ מִשְׁפָּטִים בַּמִּלִּים (אֶפְשָׁר לְךָ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלִּים אֲחָדוֹת בְּמִשְׁפָּט אֶחָד):

יָרֹה	הוֹכֵחַ	שָׁפֹט	נָטֹעַ	הִשְׁתַּעֲשֵׁעַ
הוֹרֵה	הִתְוַכֵּחַ	שׁוֹפֵט	נְטִיעָה	שַׁעֲשׁוּעַ {délice. amusement.
הוֹרָאָה enseignement signification	וִכּוּחַ	מִשְׁפָּט {jugement; phrase.	נֶטַע plante	
מוֹרֶה				
תּוֹרָה				

ח כְּתֹב אֶת רָאשֵׁי־הַתֵּבוֹת הַיְּדוּעִים לְךָ. (רְאֵה דַּרְגָּה ב׳, שִׁעוּרִים כ״ב, כ״ג).

...כִּי כֶרֶם־יְהוָה־צְבָאוֹת בֵּית־יִשְׂרָאֵל,
וְאִישׁ־יְהוּדָה נְטַע־שַׁעֲשׁוּעָיו;
וַיְקַו לְמִשְׁפָּט, וְהִנֵּה מִשְׂפָּח;
לִצְדָקָה, וְהִנֵּה צְעָקָה.

בֵּאוּר: 8 מִשְׂפָּח עוֹל iniquité

הֶעָרוֹת

בִּיל"וּ. בִּשְׁנַת תַּרְמַ"ב (1882) הֶחֱלִיטוּ צְעִירִים בְּרוּסְיָה לַעֲזֹב אֶת לִמּוּדֵיהֶם וְאֶת עִסְקֵיהֶם, לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּלְהַחֲיוֹת אֶת שִׁמְמוֹתֶיהָ. הֵם כָּתְבוּ עַל דִּגְלָם: "בֵּית־יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה" לָכֵן קָרְאוּ לַאֲגֻדָּתָם בְּרָאשֵׁי־תֵבוֹת: בִּיל"וּ.

לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן. מִשְׂחַק־מִלִּים שֶׁל שְׁתֵּי־מִלִּים שָׁווֹת אוֹ קְרוֹבוֹת זוֹ לְזוֹ בְּמִבְטָאָן אֲבָל שׁוֹנוֹת בְּמוּבְנֵיהֶן.

כֶּרֶם	קֶרֶן
מִשְׁפָּט	מִשְׂפָּח
צְדָקָה	צְעָקָה

תַּרְגִּילִים

א חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת וַעֲרֹךְ רְשִׁימָה.

ב נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים (אַל תִּשְׁכַּח אֶת צוּרָתָם הָרְגִילָה):
נָכוֹן, נִשָּׂא, וְנָהֲרוּ, יוֹרֵנוּ, וְהוֹכִיחַ, יִשָּׂא.
אָשִׁירָה, וַיְעַזְּקֵהוּ, וַיִּטָּעֵהוּ, וַיִּבֶן, וַיְקַו, וַיַּעַשׂ.

וְכִתְּתוּ[8] חַרְבוֹתָם לְאִתִּים וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם[9] לְמַזְמֵרוֹת[10].
לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.
בֵּית־יַעֲקֹב, לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר־יְהוָה!

שִׁירַת־הַכֶּרֶם

יְשַׁעְיָהוּ ה', א'-ד', ז'

אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת־דּוֹדִי לְכַרְמוֹ:
כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן[1]־בֶּן־שָׁמֶן[2].
וַיְעַזְּקֵהוּ[3], וַיְסַקְּלֵהוּ, וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק[4],
וַיִּבֶן מִגְדָּל[5] בְּתוֹכוֹ וְגַם יֶקֶב חָצֵב[6] בּוֹ,
וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים[7].
וְעַתָּה, יוֹשֵׁב־יְרוּשָׁלַםִ וְאִישׁ־יְהוּדָה!
שִׁפְטוּ נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי:
מַה לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי, וְלֹא עָשִׂיתִי בּוֹ?...
מַדּוּעַ קִוֵּיתִי לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים?...

בֵּאוּר: 8 כִּתֵּת שִׁבֵּר 9 חֲנִית נ' חֲנִיתוֹת lance
10 מַזְמֵרָה faux.

1 קֶרֶן רֹאשׁ־הַר הַמִּתְנַשֵּׂא כְּקֶרֶן־בְּהֵמָה 2 בֶּן־שֶׁמֶן שָׁמֵן
3 עִזֵּק הָפַךְ אֶת הָאֲדָמָה לְהַכְשִׁיר אוֹתָהּ לִנְטִיעָה 4 שֹׂרֵק מִין־גֶּפֶן
שֶׁעֲנָבֶיהָ אֲדֻמִּים מְאֹד וְשֵׁיְּנָם הָיָה מְשֻׁבָּח בִּימֵי־קֶדֶם 5 מִגְדָּל
לִשְׁמִירָה 6 חָצֵב בִּמְקוֹם: חָצַב 7 בְּאוּשׁ לֹא טוֹב, מְקֻלְקָל.

יְשַׁעְיָהוּ

יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ הַנָּבִיא נִבָּא עַל יְהוּדָה בְּמֶשֶׁךְ־אַרְבָּעִים שָׁנָה. נוֹלַד בְּעֵרֶךְ בִּשְׁנַת־830 לִפְנֵי סְפִירַת־הַנּוֹצְרִים וְנִתְקַדֵּשׁ לְנָבִיא בְּגִיל צָעִיר. יְשַׁעְיָהוּ הוּא הַגָּדוֹל בַּנּוֹאֲמִים וּבַמְּלִיצִים שֶׁל הַתַּנַ"ךְ. שְׂפָתוֹ הִיא טְהוֹרָה וּקְצָרָה וְהוּא מִצְטַיֵּן בְּהַשְׁוָאָה.

אַחֲרִית־הַיָּמִים[1]

יְשַׁעְיָהוּ ב׳, א׳ - ה׳

הַדָּבָר אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ[6]:
וְהָיָה בְּאַחֲרִית־הַיָּמִים[1].
נָכוֹן יִהְיֶה הַר־בֵּית־יְהוָֹה[2] בְּרֹאשׁ־הֶהָרִים,
וְנִשָּׂא[3] מִגְּבָעוֹת, וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם.
וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ:
לְכוּ[4] וְנַעֲלֶה אֶל הַר־יְהוָֹה, אֶל־בֵּית־אֱלֹהֵי־יַעֲקֹב,
וְיוֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו[5];
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָֹה מִירוּשָׁלָםִ.
וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ[7] לְעַמִּים רַבִּים,

ביאור: 1 אַחֲרִית סוֹף. אַחֲרִית־הַיָּמִים יְמֵי־הַמָּשִׁיחַ 2 הַר־יְהוָֹה הַר־הַמּוֹרִיָּה 3 נִשָּׂא נִפְעַל 4 לְכוּ הָבָה! 5 אֹרַח־דֶּרֶךְ, מִנְהָג 6 יְרוּשָׁלָםִ בִּמְקוֹם: יְרוּשָׁלַיִם 7 שֹׁרֶשׁ: (יכח)

הֶעָרוֹת

קָמָץ קָטָן: וַיָּמָת, וַתָּקָם, חָכְמָה (דִּקְדּוּק, דַּף י״ד)
צוּרַת־סוֹף־פָּסוּק: הֶחָי, חָרֶב, אֶחָת, גְּזָרוּ.

תַּרְגִּילִים

א חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמִּלּוֹן וַעֲרֹךְ רְשִׁימָה.

ב נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים: וָאֵלֵד, וַיָּמָת, הַמֵּת, הָמֵרֵת, וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ, וַיָּבִיאוּ, נִכְמְרוּ.

ג הַטֵּה אֶת הַשָּׁרָשִׁים מוּת, חָיָה בְּקַל וּבְהִפְעִיל.

ד כְּתֹב בְּצוּרָתָן הָרְגִילָה אֶת הַמִּלִּים אֲשֶׁר בְּצוּרַת־סוֹף־פָּסוּק.

ה הַעְתֵּק אֶת הַקֶּטַע לִשְׂפַת־הַדִּבּוּר (בְּצוּרָה רְגִילָה).

ו תַּרְגֵּם אֶת הַקֶּטַע וּמְבוֹאוֹ לְצָרְפָתִית.

ז יְדִיעַת־אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. בִּימֵי־הַתַּנַ״ךְ אָמְרוּ: מִדָּן וְעַד בְּאֵר־שָׁבַע. הַיּוֹם אוֹמְרִים: מִמְּטֻלָּה וְעַד אֵילַת. צַיֵּר מַפַּת־מְדִינַת־יִשְׂרָאֵל, רְשֹׁם עָלֶיהָ אֶת אַרְבַּעַת־הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה וּכְתֹב אֶת אֲשֶׁר אַתָּה יוֹדֵעַ עַל אוֹדוֹתָם.

ח תּוֹלְדוֹת־עַם־יִשְׂרָאֵל. קְרָא עַל בַּת־שֶׁבַע בְּסֵפֶר־שְׁמוּאֵל ב׳, י״א, ב־ה, וְעַל מַלְכַּת־שְׁבָא בְּסֵפֶר־מְלָכִים א׳, י׳, א־ט. חַבֵּר חִבּוּר עִבְרִי עַל שְׁתֵּי־הַנָּשִׁים הָאֵלֶּה. (אִם עוֹד קָשֶׁה לְךָ לִקְרֹא בַּתַּנַ״ךְ, תִּקְרָא בּוֹ בְּעֶזְרַת־תַּרְגּוּם צָרְפָתִי).

לֹא כִּי, בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ: קְחוּ לִי חָרֶב!
וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ: גִּזְרוּ[8] אֶת הַיֶּלֶד
הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת הַחֲצִי לְאַחַת
וְאֶת הַחֲצִי לְאֶחָת.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָהּ הַחַי
אֶל הַמֶּלֶךְ, כִּי נִכְמְרוּ[9] רַחֲמֶיהָ עַל
בְּנָהּ, וַתֹּאמֶר: בִּי אֲדֹנִי, תְּנוּ לָהּ
אֶת הַיָּלוּד הַחַי, וְהָמֵת[10] אַל תְּמִיתֻהוּ!

וְזֹאת אֹמֶרֶת: גַּם לִי גַּם לָךְ
לֹא יִהְיֶה, גְּזֹרוּ!

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר: תְּנוּ לָהּ אֶת
הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ; הִיא אִמּוֹ!

וַיִּשְׁמְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ[11] מִפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי
חָכְמַת־אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט.

בֵּאוּר: **8** גָּזֹר חָתֹךְ **9** שֹׁרֶשׁ: (כמר) נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ חָמְלָה
10 הָמֵת תְּמִיתֻהוּ שֵׁם־הַפֹּעַל בָּא לְחַזֵּק אֶת הַפְּעוּלָּה **11** שֹׁרֶשׁ: יָרֵא

וַתֵּלֶד גַּם הָאִשָּׁה הַזֹּאת. וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו,
אֵין זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת, זוּלָתִי שְׁתַּיִם
אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת. וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת
לָיְלָה, אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו. וַתָּקָם
בְּתוֹךְ־הַלַּיְלָה, וַתִּקַּח אֶת בְּנִי מֵאֶצְלִי,
וַאֲמָתְךָ[4] יְשֵׁנָה, וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ;
וְאֶת בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְּחֵיקִי.
וָאָקֻם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק[5] אֶת בְּנִי, וְהִנֵּה
מֵת. וָאֶתְבּוֹנֵן[6] אֵלָיו בַּבֹּקֶר, וְהִנֵּה לֹא
הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת: לֹא
כִי[7], בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת!

וְזֹאת אֹמֶרֶת: לֹא כִי[7], בְּנֵךְ
הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי!

וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ: זֹאת אֹמֶרֶת:
זֶה בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת, וְזֹאת אֹמֶרֶת:

בֵּאוּר: 4 אָמָה שִׁפְחָה 5 שֹׁרֶשׁ: יָנֹק 6 שֹׁרֶשׁ:
בִּין 7 לֹא כִי אֵין הַדָּבָר כַּךְ.

ב

שְׁלֹמֹה, בְּנָם שֶׁל דָּוִד וְשֶׁל בַּת-שֶׁבַע, מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה (970-930 לִפְנֵי סְפִירַת-הַנּוֹצְרִים). דָּוִד הָיָה אִישׁ-מִלְחָמָה וְכוֹבֵשׁ גָּדוֹל; שְׁלֹמֹה הָיָה אִישׁ-שָׁלוֹם. בִּימֵי-מַלְכוּתוֹ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח, אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ, מִדָּן וְעַד בְּאֵר-שֶׁבַע. שְׁלֹמֹה פֵּאֵר אֶת יְרוּשָׁלַיִם, בִּירַת-יִשְׂרָאֵל, בְּבִנְיָנִים נֶהְדָּרִים; עַל הַר-הַמּוֹרִיָּה בָּנָה אֶת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ. שְׁלֹמֹה הָיָה מֶלֶךְ חָכָם. מִכָּל הָאֲרָצוֹת בָּאוּ מְלָכִים וְשָׂרִים לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי-חָכְמָה מִפִּיו, וּבֵינֵיהֶם מַלְכַּת-שְׁבָא. לְפִי הַמָּסֹרֶת חִבֵּר שְׁלֹמֹה אֶת "שִׁיר-הַשִּׁירִים".

מִשְׁפַּט-שְׁלֹמֹה

מְלָכִים א' ג', ט"ז-כ"ח

אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם[1] נָשִׁים זֹנוֹת[2] אֶל הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו. וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת:

- בִּי[3] אֲדֹנִי, אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹות בְּבַיִת אֶחָד; וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי,

---

בֵּאוּר: 1 שְׁתַּיִם בִּמְקוֹם: שְׁתֵּי-נָשִׁים 2 זוֹנָה prostituée
3 בִּי אָנָּא.

כִּי יְרֵא־אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת
בִּנְךָ, אֶת יְחִידְךָ, מִמֶּנִּי.

וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה אַיִל[10] אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו.
וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל[10]
וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ.

בֵּאוּר: 10 אַיִל הַזָּכָר בַּכְּבָשִׂים.

תַּרְגִּילִים

א חַפֵּשׂ אֶת כָּל הַמִּלִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמִּלּוֹן וַעֲרֹךְ רְשִׁימָה.

ב נַתֵּחַ אֶת הַפְּעָלִים: נִסָּה, קַח, לֵךְ, הַעֲלֵהוּ, וַיַּשְׁכֵּם, וַיְבַקַּע, וַיָּקָם, וַיִּשָּׂא, שְׁבוּ, נִשְׁתַּחֲוֶה, וַיָּשֶׂם, וַיִּבֶן, נֶאֱחַז.

ג הַעְתֵּק אֶת הַקֶּטַע לִשְׂפַת־הַדִּבּוּר (תִּכְתֹּב אֶת כָּל הַפְּעָלִים בְּצוּרָתָם הָרְגִילָה).

ד תַּרְגֵּם אֶת הַקֶּטַע לְצָרְפָתִית.

ה עֲנֵה בִּכְתָב עַל הַשְּׁאֵלוֹת: מַדּוּעַ נִקְרָא הַקֶּטַע "עֲקֵדַת־יִצְחָק"? - לָמָּה נִסָּה ה' אֶת אַבְרָהָם? - הַעָמַד אַבְרָהָם בַּנִּסָּיוֹן? - בֵּין שְׁאָר־הַחֲפָצִים לָעֹלָה לָקַח אַבְרָהָם גַּם אֶת הָאֵשׁ; בָּאֵר אֶת הַדָּבָר. - מַדּוּעַ לֹא רָצָה אַבְרָהָם כִּי שְׁנֵי נְעָרָיו יֵלְכוּ אִתָּם אֶל מְקוֹם־הָעוֹלָה? - הֲיוֹדֵעַ אַתָּה לָמָּה תּוֹקְעִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם־הַכִּפּוּרִים בְּשׁוֹפָר שֶׁהוּא קֶרֶן־אַיִל?

ו עֲרֹךְ מִשְׁפָּטִים בַּמִּלִּים: נִסָּה, נָסַע, נָשָׂא. - עָלָה, הֶעֱלָה - קֶרֶן־אַיִל, קֶרֶן־אוֹר, קֶרֶן קַיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל.

וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם. וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי־הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ[7] וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו. וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר: אָבִי! וַיֹּאמֶר: הִנֶּנִּי בְנִי! וַיֹּאמֶר: הִנֵּה הָאֵשׁ[7] וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה? וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם: אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה, בְּנִי. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים. וַיִּבֶן[8] שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים, וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים. וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ. וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ־יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר: אַבְרָהָם, אַבְרָהָם! וַיֹּאמֶר: הִנֵּנִי! וַיֹּאמֶר: אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ[9] לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי

בֵּאוּר: 7 **הָאֵשׁ** בִּימֵי־קֶדֶם הָיוּ שׁוֹמְרִים אֶת הָאֵשׁ בִּכְלִי מְיֻחָד 8 **וַיִּבֶן** שֹׁרֶשׁ: בָּנֹה 9 **תַּעַשׂ** עָתִיד מְקֻצָּר שֶׁל תַּעֲשֶׂה.

א

עֲקֵדַת־יִצְחָק

בְּרֵאשִׁית כ"ב, א׳ - י"ג

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים
נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אַבְרָהָם!
וַיֹּאמֶר: הִנֵּנִי! וַיֹּאמֶר: קַח נָא אֶת בִּנְךָ, אֶת
יְחִידְךָ, אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ[4]
אֶל אֶרֶץ־הַמֹּרִיָּה[1] וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה[2]
עַל אַחַד־הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ.
וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
חֲמֹרוֹ, וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי־נְעָרָיו[3] אִתּוֹ וְאֵת
יִצְחָק בְּנוֹ, וַיְבַקַּע עֲצֵי־עֹלָה, וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק. וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו: שְׁבוּ לָכֶם[4] פֹּה
עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה[5] עַד כֹּה[6]

בֵּאוּר: **1** **אֶרֶץ־הַמֹּרִיָּה** לְפִי הַמָּסֹרֶת הִיא הַר־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם **2** **עֹלָה** קָרְבָּן שֶׁנִּשְׂרַף כֻּלּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ **3** **נְעָרָיו** עֲבָדָיו **4** **לֶךְ לְךָ, שְׁבוּ לָכֶם,** יִרְאֶה לוֹ הָאוֹת לָמֶד בַּכִּנּוּיִים בָּאָה לְהַדְגִּישׁ אֶת הַפְּעֻלָּה **5** **נֵלְכָה,** נָשׁוּבָה עָתִיד מֻאֳרָךְ **6** **כֹּה** שָׁם

התוכן

הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר,
כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין.

פִּרְקֵי אָבוֹת ד׳, ט״ז

מֹשֶׁה הוֹרוֹבִיץ

פְּרוֹזְדוֹר לַסִּפְרוּת הָעִבְרִית

מִבְּרֵאשִׁית עַד יָמֵינוּ

כ"ה קְטָעִים מְבֹאָרִים

דַּרְגָּה ג'

מִלָּה

מוֹסָד לַתּוֹדָעָה הָעִבְרִית

מִלָּה

מוֹסָד לְתוֹדָעָה הָעִבְרִית

מִתּוֹךְ הַתַּקָּנוֹן:

פֶּרֶק ב׳ - מַטְּרַת־הַמּוֹסָד הִיא לְקַבֵּץ אֶת הַמִּתְעַנְיְנִים בַּלָּשׁוֹן, בַּסִּפְרוּת וּבַתּוֹדָעָה הָעִבְרִית, וּבְיִחוּד בַּתַּנַ"ךְ בִּמְקוֹרוֹ.

סִפְרֵי־לִמּוּד
תַּקְלִיטִים
שִׁעוּרִים לְעִבְרִית

מֹשֶׁה הוֹרוֹבִיץ

מוֹרֶה לְעִבְרִית בְּבָתֵּי־הַסֵּפֶר הַתִּיכוֹנִים
בַּמָּכוֹן הַלְּאֻמִּי לְהוֹרָאָה בִּכְתָב

משֶׁה הוֹרוֹבִיץ

פְּרוֹזְדוֹר לַסִּפְרוּת הָעִבְרִית

מִבְּרֵאשִׁית עַד יָמֵינוּ

כ"ה קְטָעִים מְבֹאָרִים

דַּרְגָּה ג'

hebrew

מִלָּה

מוֹסָד לַתּוֹדָעָה הָעִבְרִית